

UNIVERSITY OF TORONTO DUPL

3 1761 00382501 5

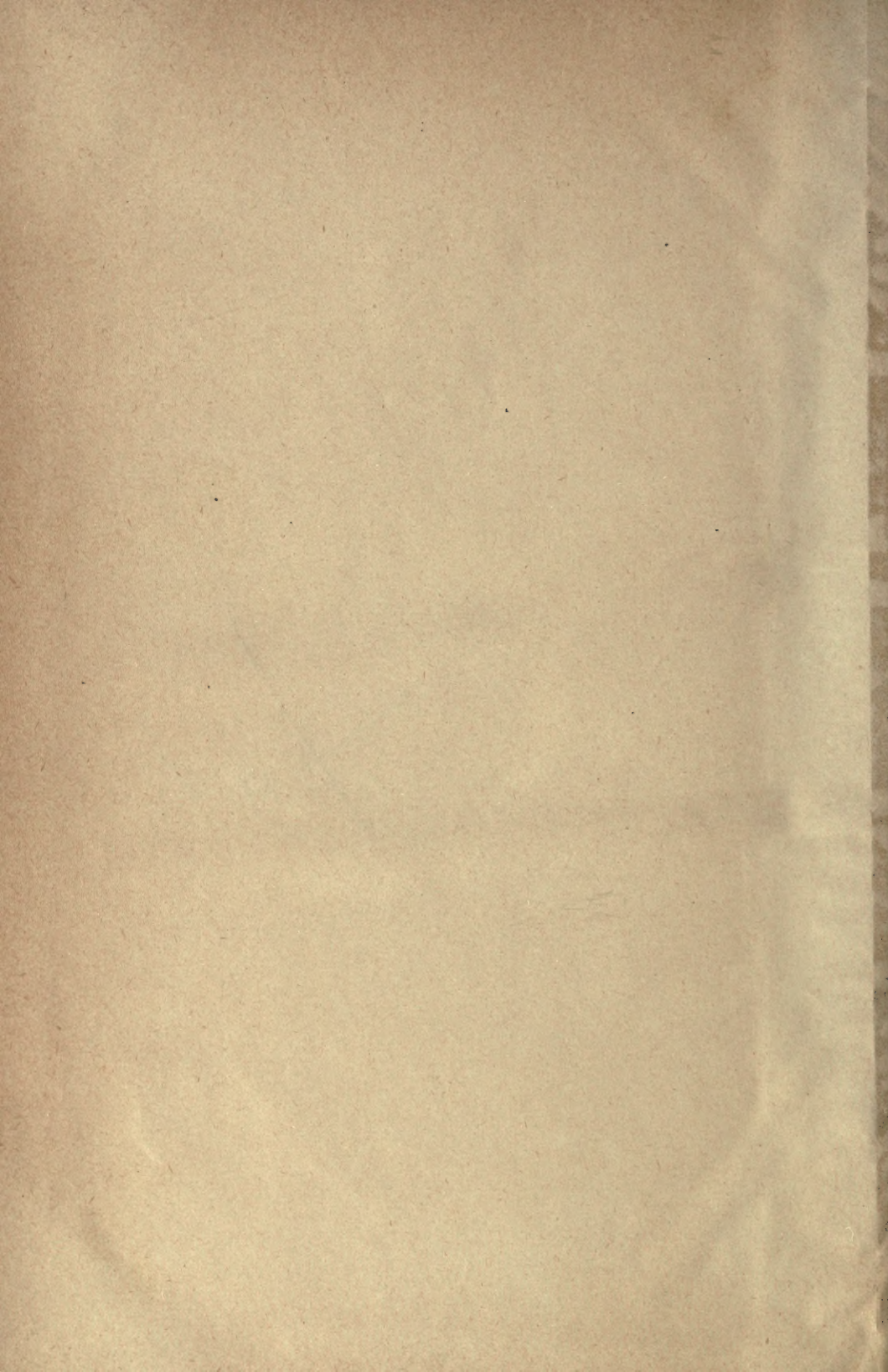

Vol 21

TRINITY UNIVERSITY
LIBRARY,

N. 9 S.H. 17 No. 5

พระ

Triphala

[Triphala]

ลุตตไนตปิฏก อังคุตตรนิกาย

Anguttara - 2

จตุกกนิปาต

Chaturkkanipata

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร

ทรงชำระแล้ว

พิมพ์เป็นส่วนพระราชกุศล

ในมงคลสมัยแห่งสิริราชสมบัติได้ ๒๕ ปี บริบูรณ์

รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

จิร รัชเช ปติฏฐาตุ.

BL

1411

T8

1893

V. 21

อาร์มิกกา.

คุภามัตตพระพุทธศาสนกาลเปนนิตตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๑ พรรษา
บัดยบันกาล มุสิกสังวัจนรมาชมาศ กาฬิกษปาฏิบทโสรวาร
บริเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ
บุรุษยรัตนราชวิวงษ์ วรุตมพงษ์บริพัตร วรชัตยราชนิกรโตม จาตุรันต
บรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริห์ว่า พระพุทธศาสนโนวาททั้งปวงซึ่งกุลบุตรได้ศึกษา
แลปฏิบัติสืบมาจนบัดนี้ ย่อมเนื่องอยู่ในพระปริยัติไตรปิฎกทั้งสิ้น แต่
กาลก่อนมา พระเจ้าแผ่นดินที่นับถือพระพุทธศาสนา ย่อมทรงพระราช
ศรัทธาเป็นศาสนูปถัมภก ให้กำลังแก่พระสงฆ์พุทธสาวกให้ทำสังคัทธิชำระ

อารัมภกถา.

พระไตรปิฎกปริยัติธรรม หลายครั้งหลายคราว เป็นราชประเพณีสืบมา
แต่จารึกเป็นอักษรลงในใบลานเป็นฉบับคัดลอกต่อกันไป จึงเป็นฉบับ
แพร่หลายไปในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั้งปวง แต่ก่อนมาประเทศ
ที่นับถือพระพุทธศาสนา ยังมีอำนาจปกครองบ้านเมืองโดยลำพังตัว
พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ได้ทำนุบำรุงอุดหนุนการศาสนา
อยู่หลายประเทศด้วยกัน คือ กรุงสยาม เมืองลังกา เมืองพม่า เมืองลาว
เมืองเขมร เมื่อเกิดวิบัติอันตราย พระไตรปิฎกขาดสูญบกพร่องไปในเมือง
ใดก็ได้อาไศรยหนีภัยกันมาดลัดคดคงฉบับบริบูรณ์ ถ่ายกันไปถ่ายกันมาได้
แต่ในกาลทุกวันนี้ ประเทศลังกาแลพม่า ตกอยู่ในอำนาจอังกฤษ
ผู้ปกครองรักษามันเมือง ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ก็ทำนุบำรุง
แต่อาณาประชาราษฎรไพร่บ้านพลเมือง หาได้อุดหนุนการพระพุทธ
ศาสนา เหมือนอย่างพระเจ้าแผ่นดินซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาแต่ก่อน ไม่
พระสงฆ์ซึ่งปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา ก็ต่างคนต่างประพฤติตามลำพังตน
คนที่ชั่วมากกว่าดีอยู่เป็นธรรมดา ก็ชักพาให้พระปริยัติธรรมคำสั่งสอน
ของพระลัทธิมาลัทธิพุทธเจ้าวิปริตผิดเพี้ยนไปตามอัธยาไศรย ส่วนเมือง
เขมรนั้นเล่า ก็ตกอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศส ไม่มีกำลังที่จะอุดหนุน
พระพุทธศาสนาให้ เป็นการมั่นคงถาวรไปได้ ส่วนเมืองลาวที่อยู่ในพระ
ราชอาณาเขต สยาม เจ้านายแลไพร่บ้านพลเมืองก็นับถือพระพุทธ
ศาสนาวิปริตแปรปรวนไปด้วยเชื้อปนผีลางเทวดา จะเอาเป็นหลักฐาน
มั่นคงก็ไม่ได้ ถ้าพระไตรปิฎกวิปริตเคลื่อนคลาดไปในเวลานี้ จะหา
ที่สอบสวนลือกคัดเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นไม่มีแล้ว การพระพุทธศาสนา

ชาวมักกา.

ยังเจริญมั่นคงถาวรอยู่แต่ในประเทศสยามนี้ประเทศเดียว   จึงเป็น
เวลาสมควรที่จะสอบสวนพระไตรปิฎก   ให้ถูกต้องบริบูรณ์แล้วสร้างขึ้นไว้
ให้มากฉบับแพร่หลาย   จะได้เป็นหลักฐานเชื้อสายของศาสนธรรม
คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบไปภายหน้า   ก็ธรรมอันใดที่
พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสสั่งสอน   ย่อมเป็นธรรมอันวิเศษอุดมยิ่ง   ซึ่งจะ
นำไปให้สัตว์พ้นจากทุกข์ภัยได้ โดยจริงเป็นธรรมวิเศษเพียงแท้   ย่อมจะ
เป็นที่ปรารถนาของผู้ซึ่งมีปัญญา   ได้เล่าเรียนตรึงท่องแล้วปฏิบัติตาม
ได้รับผลมากน้อยตามประสงค์   ก็คงจะมีผู้ซึ่งจะอยากเรียนรู้เพื่อ
ปฏิบัติตามสืบไปภายหน้าเป็นแท้   จึงเป็นธรรมที่ควรจะสงวนไว้ให้เป็น
ประโยชน์แก่ชนภายหน้า   ก็การสร้างพระไตรปิฎกในประเทศสยาม ที่มีมา
แต่โบราณนั้น   จารึกเป็นอักษรขอมลงในใบลานเพื่อเป็นของถาวรมั่นคง
แต่กาลที่ทำการลำบาก   กว่าสำเร็จแต่ละคัมภีร์ก็เป็นการเนิ่นช้ามาก
ยากที่จะให้ฉบับพระปริยัติธรรมแพร่หลายไปได้   อนึ่งในสยามรัฐมณฑลนี้
แต่เดิมได้เคยใช้อักษรขอมเป็นแบบฉบับมา   จึงทำให้ชนเป็นอันมาก
เข้าใจเสียว่าอักษรขอมเป็นของรองรับเนื้อความในพระพุทธานุสาสนา   เมื่อ
จะกล่าวโดยที่จริงแท้แล้ว   ตัวอักษรไม่เป็นประมาณ   อักษรใดใดก็ควรใช้ได้
ทั้งสิ้น   ประเทศอื่นที่นับถือพระพุทธศาสนา   คือ   ลังกา   พม่า   ลาว   เขมร
 เป็นต้น   ก็สร้างพระไตรปิฎกด้วยอักษรตามประเทศของตนๆทุกประเทศ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นการเช่นกล่าวมาแล้วข้างต้นนี้   จึงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ได้ตรวจสอบพระไตรปิฎกให้ถูก
ถ้วนแล้วแลตีพิมพ์ด้วยอักษรสยาม   เป็นคัมภีร์ละเอียดถี่ถ้วนทั้งสองเล่มบ้าง

อารัมภกถา.

เพราะทรงพระราชดำริเห็นว่า จะเป็นประโยชน์ดีกว่าจารึกลงในใบลาน
เรียงพิมพ์ครั้งหนึ่งก็ได้หลายร้อยฉบับ จะหยิบยกไปมาก็ไม่เป็นการลำบาก
ท่านผู้ที่จะดูสอบสวนก็ง่าย เพราะหนังสือคัมภีร์หนึ่งก็รวบรวมอยู่ในเล่ม
เดียวกันไม่กระจัดกระจายขาดตกบกพร่อง ถึงแม้ว่ากระดาษจะไม่เป็นของ
มันคงถาวรเสมอด้วยใบลานก็จริงอยู่ แต่ตีพิมพ์ครั้งหนึ่งมากกว่าจารึกใน
ใบลานหลายสิบเท่า แลถ้าเก็บรักษาไว้ดีๆ แล้ว ก็อยู่ทนนานได้นับด้วยร้อยปี
เมื่อฉบับใดเป็นประโยชน์ที่ต้องการมาก ก็ตีพิมพ์เพิ่มขึ้นได้อีกมากกว่า
แลเร็วกว่าที่จะจารลงในใบลาน พระคัมภีร์พระปริยัติธรรมก็จะแพร่หลายสม
บุญในสยามรัฐมณฑลสืบไปภายหน้า ทรงพระราชดำริเห็นเป็นประโยชน์
ดังนี้ จึงมีพระราชประสงค์ที่จะตีพิมพ์พระปริยัติธรรมขึ้นให้แพร่หลาย เป็น
การเกื้อกูลแก่ความตั้งมั่นของคำสอนแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สืบไปภายหน้า
อีกประการหนึ่ง การซึ่งมีพระราชประสงค์จะตีพิมพ์พระปริยัติธรรมครั้งนี้
ได้มีพระราชหฤทัยมุ่งหมายจะใคร่ให้ได้สำเร็จลง ทันทกำหนดซึ่งทรงตั้ง
พระราชหฤทัยไว้ว่า ถ้าเสด็จดำรงอยู่ในศิริราชสมบัติได้ถึง ๒๕ ปี
จะโปรดให้มีการมหกรรมฉลองพระไตรปิฎกนี้ ให้เป็นการพระราชกุศลใน
มณฑลสมัย ก็การซึ่งจะเสด็จดำรงอยู่ได้หรือมิได้ จนถึงกำหนดที่ว่านั้น
ก็เอาเป็นประมาณแน่วไม่ได้โดยธรรมดา แต่ทรงพระราชดำริว่า การซึ่งทรง
พระปรารภตรวจสอบพระไตรปิฎกแลสร้างขึ้นให้แพร่หลายนี้ จะเป็นการมี
คุณแก่ชนทั้งปวงทั่วไป นับว่าเป็นการพระราชกุศลอันใหญ่ เป็นไปในทาง
ที่ชอบธรรม คงจะเป็นเครื่องอุปถัมภ์ให้ได้สำเร็จดังพระบรมราชประสงค์
จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่ง สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ

อาร์มภกดา.

เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นแม่กอง
จัดการที่จะตีพิมพ์พระไตรปิฎก แลโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานอาราธนา
พระบรมวงษานุวงศ์ซึ่งทรงผนวช แลพระราชคณะภานุกรมเปรียญผู้รู้
พระปริยัติธรรม มาประชุมทั้งพระราชดำริให้พระราชประสงค์แล้ว ได้
แบ่งปันกันตรวจตราแก้ไขต้นฉบับส่งลงพิมพ์ แล้วสำเร็จบริบูรณ์ตาม
พระบรมราชประสงค์

ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลในการซึ่งได้ทรงสร้างพระปริยัติธรรม
ครั้งนี้ แก่มหาชนนิกรทั่วไป ขอให้พระปริยัติธรรมอันตีพิมพ์ขึ้นไว้นี้
ดำรงอยู่สืบไปสิ้นกาลนานเทอญ

ฯ

Transliteration of the Siamese alphabet and signs as used in the Pali text of this book.

Vowels.

Initial.   ခ   or   ခ်   ခါ   ခိ   ခီ   ခု   ခု   ခေ   ခေ.

                  a   á   í   í   u   ú   e   o.

Medial & final.   ခ   ခိ   ခီ   ခု   ခု   ခေ   ခေ

Place.   over after over under   before   consonants

Consonants.

က   န   န   န   န   န   န   န   န   န

k   kh   g   gh   ñ   c   ch   j   jh   ñ

ဂ   ဂ   ဂ   ဂ   ဂ   ဂ   ဂ   ဂ   ဂ   ဂ

t   th   d   dh   n   t   th   d   dh   n

ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ

p   ph   b   bh   m   y   r   l   v   s   h   l   m.

Example.

ဓဏ   ခိတ္တာ   ခာသာ   ခိတ္တိ   ခိတ္တိ   ခုဗ္ဗ   ခုဗ္ဗ   ခေဓ   ခေဓ.

atha   attá   ása'   iddhi   íd'í   uju   úrú   eke   og'ho.

Reading stanzas.

พุทโธ   สุตโธ   กรุณามหัณโว,
 Buddhho   susuddho   karuṇāmahannavo,
 โยจันตสุทฺถัพพรภาณโณ,
 Yocantasuddhabbarāṇaḥpalocano,
 โลกัสส   ปาปุปกิลเลสมาทโก;
 Lokassa   pāpupakilesaghaṭako;
 วันทามิ   พุทฺธ   อหมาทเรณ   ตํ.
 Vandāmi   Buddham   ahamādarena   tam.
 ธัมโม   ปทีโป   วิยา   ตัสส   สัตถุโน,
 Dhammo   padīpo   viya   tassa   satthuno,
 โย   มัคคปากามตเถทณินโก,
 yo   maggapākāmatābhedabhinnaṅko,
 โลกุตฺตโร   โย   จ   ตตฺถตฺถปโน
 Lokuttaro   yo   ca   tadatthadīpano;
 วันทามิ   ธัมม   อหมาทเรณ   ตํ.
 Vandāmi   Dhammam   ahamādarena   tam.
 สังโฆ   สุขเขตตักฺขยติเขตตลลณฺโณ,
 Sangho   sukhettābhayatikkhattasāṇṇito,
 โย   ทิฏฺฐสันโต   สุกตานุโพธโก,
 Yo   ditṭhasanto   sugatānubodhako,

โลลัปโปตีโน

อริโย

สุเมธโส;

Lolappahino

ariyo

sumedhaso;

วันทาไม

สังฆ

อหมาตเรณ

ต.

Vandāmi

Saṅgham

ahamādarena

tam.

อิจฺเจวเมกัณฺตภิปุชเณยฺยกั,

Icevamekantabhipuṇjaneyyakam,

วัตถุตตย

วันทยตาภิสังขต,

Vatthuttayam

vandayatabhisankhatam,

ปุณฺณ

มยา

ย,

มม

สัพพัตถา,

Puñṇam

mayā

yam,

mama

sabbupaddavā,

มา

โหนดุ

เว

ตัสส

ปภาวสิทฺธิยา.

Mā

hontu

ve

tassa

pabbāvasiddhiyā.

กิตติบัญัติ.

ปฐมบัญฉนาสก

ภณัทคามวัคค	ที่ ๑	นำ	๑
จรวัคค	ที่ ๒	„	๑๖
อูเรลวัคค	ที่ ๓	„	๒๕
จักกวัคค	ที่ ๔	„	๔๑
โรหิตัสสวัคค	ที่ ๕	„	๕๗

ทุติยบัญฉนาสก

ปุณณาสก	ที่ ๑	„	๗๑
มัตถกัมมวัคค	ที่ ๒	„	๘๕
อณณกวัคค	ที่ ๓	„	๑๐๐
มจลวัคค	ที่ ๔	„	๑๐๘
ขลลวัคค	ที่ ๕	„	๑๒๑

ตติยบัญฉนาสก

วลาหวัคค	ที่ ๑	„	๑๓๗
เกสวัคค	ที่ ๒	„	๑๕๓
ภยวัคค	ที่ ๓	„	๑๖๕
ปุคคลวัคค	ที่ ๔	„	๑๘๕
อาภาวัคค	ที่ ๕	„	๑๙๒

กิตติบัญัติ.

จดุตถบณัณนาสก—

อินทรวัดค	ที่ ๑	หน้า	๑๙๕
ปฏิปทาวัคค	ที่ ๒	„	๒๐๕
สัจเจตนิยวัคค	ที่ ๓	„	๒๑๙
โยธาชีววัคค	ที่ ๔	„	๒๓๙
มหาวัคค	ที่ ๕	„	๒๕๙

บณัณนาสกาสังคหิตวัคค—

สับปฐวัคค	ที่ ๑	„	๓๐๕
โสภณวัคค	ที่ ๒	„	๓๑๖
สุจริตวัคค	ที่ ๓	„	๓๑๙
กัมมวัคค	ที่ ๔	„	๓๒๒
อาบัตติภยวัคค	ที่ ๕	„	๓๓๓
อภิณัณวาวัคค	ที่ ๖	„	๓๔๓
กัมมปถวัคค	ที่ ๗	„	๓๕๐

โลธนบัตร.

อสุทฺธปาจ	สุทฺธปาจ	นำ	บันทึก
ถานวัชฺโซ จ	ถานวัชฺโซ	๓	๑๓ ๗๑ ๗
อนนวัชฺโซ จ	อนนวัชฺโซ	๕	๓ ๗๑ ๗
โซ	โซ	๑๒	๒
วุจฺจติ	วุจฺจติ	๓๑	๖
จิวน	จิวน	๓๕	๑๐
อสังกัณณา	อสังกัณณา	๓๖	๒๐
กียสฺสติ	กียสฺสติ	๓๗	๑๗
ธัคคัณฺณ	ธัคคัณฺณ	,,	๑๙
จันทิมลฺลียาน	จันทิมลฺลียาน	๖๙	๑๙
อสุริณฺโต	อสุริณฺโต	,,	๒๐
อปัปฺปายาทโต	อปัปฺปโต วา ทายาทโต	๙๙	๗
อิม	อิม	๑๐๐	๙
นวม	นัมมจโม	๑๒๑	๕
ปคฺคโล	ปคฺคโล	๑๒๓	๑๓
เนต	เตน	๑๒๔	๕
กาเลเน	กาเลน	๑๓๕	๙
(ตกข้องที่ ๕)	ปคฺคลา	๑๔๒	๕
โอดินฺ โณมฺหิ	โอดินฺ โณมฺหิ	๑๖๙	๑๒
ธาวตฺถัพพนฺติ	ธาวตฺถัพพนฺติ	,,	๑๙
(ตกต้นบันทึก)	ทุติย ฌานํ ๗ เปฯ	๑๗๕	๑๖
อวิณฺณ วนนบัตราน	อวิณฺณวนนบัตราน	๑๙๐	๖ ๗๑ ๗

โสธนปัตต.

อสุทศปาจ	สุทศปาจ	หน้า	บันทึก
บ้นฉินทริย	บ้นฉินทริย	๑๙๘	๒๐
จตุตถบ้นฉินทริย	จตุตถบ้นฉินทริย	๒๑๓	๑
โอรัมภาคิยานิ	โอรัมภาคิยานิ	๒๒๑	๑๙
ยายตีชราวมรณิกานิ	ยายตีชราวมรณิกานิ	๒๔๐	๖
กายา	กามา	๒๔๘	๑๖
กัลยานิ	กัลยานิ	๒๔๕	๑๐
บ้นจมวักโค	จตุตถวักโค	๒๕๗	๑
อเนลชบ้นปัตโต	อเนลชบ้นปัตโต	,,	๑๗
,,	,,	๒๕๘	๕
หัตถปาเลขโน	หัตถาวเลขโน	๒๘๘	๕
โส	สา	,,	๑๑
ลัปปวิสวักโค	ลัปปวิสวักโค	๓๑๖	๑๙
ทติยวักโค	ตติยวักโค	๓๑๙	๑
สุตตกวิ	สุตกวิ	๓๒๒	๖
อภันทิสกักวิปากิ	อภันทิสกักวิปากิ	,,	๑๒
มัลลสา	มัลลสา	๓๒๓	๑๕
จตุตถวักโค	บ้นจมวักโค	๓๓๓	๑
,,	,,	๓๓๕	๑
อาทิพหิมจริยกา	อาทิพหิมจริยกา	๓๓๙	๑๔
นัญจวักโค	สัตตมวักโค	๓๕๓	๑
บ้นฉินทาลังคหิตโต	บ้นฉินทาลังคหิตา	๓๕๕	๑
นัญจวักโค	สุตตันตา	,,	,,

ลุตฺตັນตบฏโก อังคุตตรนิกายो.

จตุกกนิปาโต.

นโม ตัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส.

ปจรมบับณณาลโก.

๑ เขวมิม สุตฺ. เขก สมยฺ ภควา วชชิสฺส วิหริ
ภันตคาเม. ตตฺริ โช ภควา ภิกฺขุ อามันเตสิ “ภิกฺขโวติ.
“ภทันเตกิ เต ภิกฺขุ ภควโต มจฺจิสฺส สิสฺส. ภควา เขตฺตโวจ
“จตุณฺนํ ภิกฺขเว อัมมานํ อนนุโพธา อပ္ปปฏิเวธา เขวมิทํ
ทีฆมัตถานํ สันธาวิตํ สลฺลิตํ มมณฺเญว ตุมฺหากณฺเญ. กตเมส
จตุณฺนํ ? อริยสฺสํ ภิกฺขเว สลฺลิสฺสํ อนนุโพธา อပ္ปปฏิเวธา
เขวมิทํ ทีฆมัตถานํ สันธาวิตํ สลฺลิตํ มมณฺเญว ตุมฺหากณฺเญ,
อริยสฺสํ ภิกฺขเว สมาริสฺสํ อนนุโพธา อပ္ปปฏิเวธา เขวมิทํ
ทีฆมัตถานํ สันธาวิตํ สลฺลิตํ มมณฺเญว ตุมฺหากณฺเญ, อริยาย
ภิกฺขเว บัลลณาย อนนุโพธา อပ္ปปฏิเวธา เขวมิทํ ทีฆมัตถานํ
สันธาวิตํ สลฺลิตํ มมณฺเญว ตุมฺหากณฺเญ, อริยาย ภิกฺขเว วิมุตฺติยา

อนนุโพธา อัมปิฏฐา เวหิมิตี ทิฆัมมัตถานัง สันธาวิตัง สัตถิตัง
 มณโณเจว ตุมหิกกัจฉัง. ตยิตัง ภิกขเว อริยํ สິลํ อนุปุทฺธํ ปฏฺวิทฺธํ,
 อริโย สฺมาธึ อนุปุทฺธํ โห. ปฏฺวิทฺธํ, อริยา มณโณ
 อนุปุทฺธํ ปฏฺวิทฺธํ, อริยา วิมุตฺติ อนุปุทฺธํ ปฏฺวิทฺธํ,
 อจฺจนํ ภาวตฺตํ, ธีณา ภวเนตฺตํ, นตฺถิ อิทานิ ปนฺทกฺโขติ.
 อิทมฺโห ภิกฺขเว, อิทํ วตฺถวานํ สุกฺโข, อตาปรํ เอตตมฺโห สัตถิตํ

“สัตตสมาธิบัญญัติ ๑,   วิมุตติ ๑   อนุตฺตารา :

อนุพัทธา อิมะ ธัมมา โคตเมน ยสัสสินา.

อธิ พท์ โข อภินิหาร ธรรมจักรชาติ ภักขณ,

ทุกข์สัตว์สันตโกโธ สัตถา จักขมา ปรินิพพุตติ.

๒ จตุทิ ภิกขเว อัมเมทิ อสมัน্নาคโต “อิมัสมา อัมมวินยา
 ปปติโตติ วุจฺจติ. กตเมทิ จตุทิ? อริเยน ภิกขเว สีเสน
 อสมัน্নาคโต “อิมัสมา อัมมวินยา ปปติโตติ วุจฺจติ, อริเยน
 ภิกขเว สมานินา อสมัน্নาคโต “อิมัสมา อัมมวินยา ปปติโตติ
 วุจฺจติ, อริยาย ภิกขเว ปันณาย อสมัน্নาคโต “อิมัสมา
 อัมมวินยา ปปติโตติ วุจฺจติ, อริยาย ภิกขเว วิมุตติยา
 อสมัน্নาคโต “อิมัสมา อัมมวินยา ปปติโตติ วุจฺจติ. อเมทิ
 โข ภิกขเว จตุทิ อัมเมทิ อสมัน্নาคโต “อิมัสมา อัมมวินยา
 ปปติโตติ วุจฺจติ. จตุทิ ภิกขเว อัมเมทิ อสมัน্নาคโต
 “อิมัสมา อัมมวินยา อปปติโตติ วุจฺจติ. กตเมทิ จตุทิ?

८५

๓ จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต พาลโต อพียัตโต
 อสสัมปยุโร ชาติ อุปหตติ อตฺตทานิ ปริหริตี, สาวะชชี โหติ
 สานุวัชชี โห จ วิณฺณณฺ, พหุณฺจ อปฺปณฺณํ ปสวติ. กถเมหิ จตุหิ ?
 อนนฺนวิจฺจ อปฺริโยคาเหตุว าวณฺณมารหํสํ วัณฺณํ ภาสตี, อนนฺนวิจฺจ
 อปฺริโยคาเหตุว วัณฺณมารหํสํ าวณฺณํ ภาสตี, อนนฺนวิจฺจ
 อปฺริโยคาเหตุว อัมมปัสสาทนียะ จาเน ปสชาติ อุปทิสฺสตี, อนนฺนวิจฺจ
 อปฺริโยคาเหตุว ปสสาทนียะ จาเน อัมมปัสสาท อุปทิสฺสตี. อิมะหิ
 โห ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ สมันนาคโต พาลโต อพียัตโต
 อสสัมปยุโร ชาติ อุปหตติ อตฺตทานิ ปริหริตี, สาวะชชี โห จ
 โหติ สานุวัชชี โห จ วิณฺณณฺ, พหุณฺจ อปฺปณฺณํ ปสวติ.
 จตหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต บัณฺฑิตโต พียัตโต

สัพพีปริโส อักขตฺ อุนุปทํ อัดฺธานํ ปริหริติ, อนนุวัชฺโซ ๑
 โทติ อนนุวัชฺโซ ๑ วิณฺญฺณํ, พหุณฺจ ปุณฺณํ ปสวติ.
 กคเมติ จตุทฺติ ๑ อนนุวัจฺจ ปรีโยคาเหตุว าวณฺณารหิตสฺส
 อวณฺณํ ภาสติ, อนนุวัจฺจ ปรีโยคาเหตุว าวณฺณารหิตสฺส
 วณฺณํ ภาสติ, อนนุวัจฺจ ปรีโยคาเหตุว อปัปฺปสาทนีเย จานเ
 อปัปฺปสาทํ อุกฺกตเสติ, อนนุวัจฺจ ปรีโยคาเหตุว ปสาทนีเย
 จานเ ปสาทํ อุกฺกตเสติ. อิมเอติ โข ภิกฺขเว จตุทฺติ
 ธมฺมํมทํ สมันฺนาคโค ปณฺณตฺโต พยัคฺโต สัพพีปริโส อักขตฺ
 อุนุปทํ อัดฺธานํ ปริหริติ, อนนุวัชฺโซ ๑ โทติ อนนุวัชฺโซ ๑
 วิณฺญฺณํ, พหุณฺจ ปุณฺณํ ปสวติ.

โย นิมนฺติยํ ปสฺสติ, ตํ วา นิมนฺตติ, โย ปสฺสตีโย;
 วิจินาติ มุเชน โส กลิ, กลินา เตน สุขํ น วิมนฺตติ.
 อปัปฺปมัตฺโต อโย กลิ, โย อักฺกเชสุ อนปฺปราชโย,
 สัพพัสสํสาปํ สทาปํ อัดฺตนา, อโยเมว มหัดฺตโร กลิ,
 โย สุกฺคเตสุ มนํ ปโตถเย: สตํ สหสฺสํสาณํ นิรพฺพุทานํ,
 นตฺตํสสฺสํ ปณฺญํ ๑ อตฺตํพุทานํ, ยมวียํ ควหิยํ นิรยํ อูปติ
 วาจํ มนญฺญํ ปณฺธิยาเย ปาปกํนํติ.

๔ จตุสุ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปตฺตํชมาโน พาลโ อพยัคฺโต
 สัพพีปริโส อักขตฺ อุนุปทํ อัดฺธานํ ปริหริติ, อนนุวัชฺโซ ๑
 โทติ อนนุวัชฺโซ ๑ วิณฺญฺณํ, พหุณฺจ อปุณฺณํ ปสวติ.

กตเมสุ จตุสุ? มาตริ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิบັชฺชมาโน พาลो
 อพฺยัตโต อสํปฺปริโส ขตฺตํ อุนฺหนํ อตฺตํ ปรีหติ, สวชฺชโย
 จ โทติ สานุวชฺชโย จ วิณฺณํ, พหุญฺจ อปฺปณํ ปสวติ;
 ปิตริ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิบັชฺชมาโน ๆ เป ๆ ตถาคเต ภิกฺขเว
 มิจฺฉาปฏิบັชฺชมาโน ๆ เป ๆ ตถาคคสาวเก ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิบັชฺชมาโน
 พาลो อพฺยัตโต อสํปฺปริโส ขตฺตํ อุนฺหนํ อตฺตํ ปรีหติ,
 สวชฺชโย จ โทติ สานุวชฺชโย จ วิณฺณํ, พหุญฺจ อปฺปณํ
 ปสวติ. อิมेषฺว โข ภิกฺขเว จตุสุ มิจฺฉาปฏิบັชฺชมาโน พาลो
 อพฺยัตโต อสํปฺปริโส ขตฺตํ อุนฺหนํ อตฺตํ ปรีหติ,
 สวชฺชโย จ โทติ สานุวชฺชโย จ วิณฺณํ, พหุญฺจ อปฺปณํ
 ปสวติ. จตุสุ ภิกฺขเว สัมมาปฏิบັชฺชมาโน บันฑิตโต พฺยัตโต
 สํปฺปริโส อกฺขตํ อุนฺหนํ อตฺตํ ปรีหติ, อนวชฺชโย จ
 โทติ อนนวชฺชโย จ วิณฺณํ, พหุญฺจ อปฺปณํ ปสวติ.
 กตเมสุ จตุสุ? มาตริ ภิกฺขเว สัมมาปฏิบັชฺชมาโน บันฑิตโต
 พฺยัตโต สํปฺปริโส อกฺขตํ อุนฺหนํ อตฺตํ ปรีหติ,
 อนวชฺชโย จ โทติ อนนวชฺชโย จ วิณฺณํ, พหุญฺจ อปฺปณํ
 ปสวติ; ปิตริ ภิกฺขเว สัมมาปฏิบັชฺชมาโน ๆ เป ๆ ตถาคเต
 ภิกฺขเว สัมมาปฏิบັชฺชมาโน ๆ เป ๆ ตถาคคสาวเก ภิกฺขเว สัมมา-
 ปฏิบັชฺชมาโน บันฑิตโต พฺยัตโต สํปฺปริโส อกฺขตํ อุนฺหนํ
 อตฺตํ ปรีหติ, อนวชฺชโย จ โทติ อนนวชฺชโย จ วิณฺณํ,

พหูพจน์ ปุณฺณํ ปสวติ. อิมํสุ โข ภิกฺขเว จตุ
 สัมมาปฏิบัตฺตมาโน บัณฺฑิตो พยัตฺโต สัมปปริโส อักขต
 อนุปตฺตํ อตฺตคานํ ปวิหริ, อนวชฺชโช จ โหติ อนนวชฺชโช จ
 วิณฺณนํ, พหูพจน์ ปุณฺณํ ปสวติ.

มาตริ ปิตริ จาบี	โย มิจฺจาปฏิบัตฺตติ
ตถาคเต จ สัมพุทฺธ	อถวา ตัสสํ สาวเก,
พหูพจน์ โส ปสวติ	อปุณฺณํ ตาติโส นโร.
ตาย อธัมมจริยาย	มาตาปิตุสํ บัณฺฑิตา
อิเชว นํ ครหณฺติ,	เปจฺจปาเยวํ คจฺจติ.
มาตริ ปิตริ จาบี	โย สัมมาปฏิบัตฺตติ
ตถาคเต จ สัมพุทฺธ	อถวา ตัสสํ สาวเก,
พหูพจน์ โส ปสวติ	ปุณฺณํปิ ตาติโส นโร.
ตาย อธัมมจริยาย	มาตาปิตุสํ บัณฺฑิตา
อิเชว นํ ปสฺสณฺติ,	เปจฺจํ สคฺเค ปโมทติ.

๕ จิตฺตาริเฆ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ตันโต สวชฺชมานา โฉกัสสิ.
 กตเม จิตฺตาริ? อนุโลตคามิ ปุคฺคโต, ปฏฺฐิโลตคามิ ปุคฺคโต,
 จิตฺตโต ปุคฺคโต, ตินฺนโน ปาวตโต ฌเณ ติฏฺฐิจิ พฺร่าหฺมโน.
 กตโม จ ภิกฺขเว อนุโลตคามิ ปุคฺคโต? อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ
 ปุคฺคโต กามะ จ ปฏฺฐิโลตคามิ ปาบีญจ กัมมํ กโรติ: อญ
 วุจฺจติ ภิกฺขเว อนุโลตคามิ ปุคฺคโต. กตโม จ ภิกฺขเว

จตุกกนิปาเต ปฐมบัณฑิตกัลล ปฐมวรรคโค.

๗

ปฏิสทคามิ ปุคฺคโล? อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล กาม
จ น ปฏิสเวติ ปาบัณฺเจ กัมมํ น กโรติ, สทาปิ ทุกฺเคน
สทาปิ โทมณัสเสน อัสสุมฺโขปิ รุทมาโน ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ
พริหัมจริยํ จรติ: อญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปฏิสทคามิ ปุคฺคโล.
กตโม จ ภิกฺขเว จิตฺตฺโต ปุคฺคโล? อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ
ปุคฺคโล บัณฺณินํ โอรัมภาคิยานํ สลฺยํ โยชนานํ ปริกฺขยา
โอปปาติโก โหติ ตตฺถปรีนิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา
โลกา: อญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว จิตฺตฺโต ปุคฺคโล. กตโม จ
ภิกฺขเว ปุคฺคโล ตินฺโน ปารคโต ฌเณ ติฏฺฐจติ พริหัมโณ
อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติ
บัณฺณาวิมุตฺติ ติฏฺฐเวย อมฺเม สยํ อภิณฺเภา สจฺจนิคฺคฺวา
อูปตัมบัสซ วิหระติ: อญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ตินฺโน
ปารคโต ฌเณ ติฏฺฐจติ พริหัมโณ. อิมํ โข ภิกฺขเว
จตฺตารอ ปุคฺคลา สันโท สวชฺชมานา โลกัสสิมินฺติ.

เยเกจิ กามสฺส อลฺลณฺเฐนา ชนา อวิตรวคา อธิ กามโกคิโน,
ปุนฺนํปุนํ ชาติชรูปคา ทิ เต ตินฺนํหาธินฺนา อนุสทคามิโน.
ตสฺมาหิ อีโร อธิปฺภฺยจิตาสติ กามे จ ปาเป จ อเสวมาโน
สทาปิ ทุกฺเคน ชเหยยฺย กามะ: “ปฏิสทคามิตี ตมาหุ ปุคฺคล.
โย เว กิเลสานิ ปทาย บัณฺเจ ปริปุณฺณเสโข อปริทานธมฺโม
เจโตวิมุตฺติโต สมหิตินฺทวิโย, ส เว “จิตฺตฺโตติ นโร ปวฺจุจติ.

ปวปภา ยัสส สเมจจ อัมมา วิธูปา อตฺถคตา น สันติ,
 ส เวทคฺ วุสิตพฺรหฺมจริโย โลกนัตถคฺ “ปาวคโตติ วุจจติ.

๖ จัตตาโรเม ภิกขเว ปุคฺคโล สันโต ลวิชชมานา โลกัสมี.
 กตเม จัตตาโร? อัมมัสฺสโต สฺเตน อนุปันโน, อัมมัสฺสโต
 สฺเตน อุปันโน, พหุสฺสโต สฺเตน อนุปันโน, พหุสฺสโต
 สฺเตน อุปันโน. กถํจ ภิกขเว ปุคฺคโล อัมมัสฺสโต โหติ
 สฺเตน อนุปันโน? อิท ภิกขเว เอกัจจัสส ปุคฺคลัสส อัมมปก
 สฺสโต โหติ: สุตฺตํ เคยฺย เวยฺยากรณํ คาธา อุทานํ อิติวตฺตก
 ชาตกํ อพฺภุตอัมมํ เวทลล. โส ตัสส อัมมปกัสส สุตฺตัส
 ส น อตฺถกมณฺเณน อัมมมณฺเณน อัมมานุอัมมปฏฺิบันโน โหติ.
 เอวํ โข ภิกขเว ปุคฺคโล อัมมัสฺสโต โหติ สฺเตน
 อนุปันโน. กถํจ ภิกขเว ปุคฺคโล อัมมัสฺสโต โหติ
 สฺเตน อุปันโน? อิท ภิกขเว เอกัจจัสส ปุคฺคลัสส อัมมปก
 สฺสโต โหติ: สุตฺตํ เคยฺย ๆ เป ๆ เวทลล. โส ตัสส
 อัมมปกัสส สุตฺตัสส อตฺถกมณฺเณน อัมมมณฺเณน อัมมานุอัมม-
 ปฏฺิบันโน โหติ. เอวํ โข ภิกขเว ปุคฺคโล อัมมัสฺสโต โหติ
 สฺเตน อุปันโน. กถํจ ภิกขเว ปุคฺคโล พหุสฺสโต โหติ
 สฺเตน อนุปันโน? อิท ภิกขเว เอกัจจัสส ปุคฺคลัสส พหุ สุต
 โหติ: สุตฺตํ เคยฺย ๆ เป ๆ เวทลล. โส ตัสส พหุสฺส
 สุตฺตัสส น อตฺถกมณฺเณน อัมมมณฺเณน อัมมานุอัมมปฏฺิบันโน

ตฤกนิปาเต ปรมัตถนิภาสกลลิต ปรมัตถโค.

๘

โหติ. เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโต พหุสฺสุโต โหติ
 สุตฺเตน อปฺปนฺโน. ทถปิ ภิกขเว ปุคฺคโต พหุสฺสุโต
 โหติ สุตฺเตน อปฺปนฺโน? อิตถิ ภิกขเว เอกัจฉลิต ปุคฺคลิต
 พหุ สุตฺติ โหติ. สุตฺติ. เคย. เวชฺชาภวณฺนิ คานา อุตฺตาน
 อิตฺตวตฺตํ ชาตํ อพฺภุคฺคตมฺมิ เวฬลิต. โส ตลลิต พหุคฺคลิต
 สุตฺตลิต อตฺตมฺมณฺเวย อมฺมมณฺเวย อมฺมมานุสฺสมปฺปนฺโน โหติ.
 เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโต พหุสฺสุโต โหติ สุตฺเตน
 อปฺปนฺโน. อิม โข ภิกขเว จิตฺตาโร ปุคฺคตา สนฺโต
 สวชฺชมานา โลกสฺส มินฺต.

อัมมสฺสโตปิ เจ โหติ,

อุกฺเขน นํ ครหณฺติ:

อัมมสฺสโตปิ เจ โหติ,

สฺลิตโต นํ ปตฺตณฺติ,

พหุสฺสุโตปิ เจ โหติ,

สฺลิตโต นํ ครหณฺติ,

พหุสฺสุโตปิ เจ โหติ,

อุกฺเขน นํ ปตฺตณฺติ:

พหุสฺสุตํ อมฺมมว

เนกขํ อัมมโพนทลลิต

สฺลิตโต อตฺตมาหิต,

สฺลิตโต จ สุตฺเตน จ.

สฺลิตโต สุตฺตมาหิต,

นาสฺส สมฺมชฺชเต สุต.

สฺลิตโต อตฺตมาหิต,

ตลลิต สมฺมชฺชเต สุต.

สฺลิตโต สุตฺตมาหิต.

สฺลิตโต จ สุตฺเตน จ.

สฺมมมณฺเวย พหุสฺสวาท

โก ตํ นินฺนิตุมฺหติ,

กัณฑ์ เทวบัญชร ปฐกัณฑ์, พระหิมนานัย ปฐกัณฑ์.

จัตุราโร เม ภิกขเว วิชิตตา วินิตา วิสารทา พหุสสุตา
 อัมมธรา อัมมานุอัมมปฏินันนา ลัมม โสเภณีติ. กตเม
 จัตุราโร ? โธ ภิกขเว ภิกขุ วิชิตโต วินิตो วิสารโท
 พหุสสุโต อัมมธโร อัมมานุอัมมปฏินันโน ลัมม โสเภณี.
 ภิกขุเม ภิกขเว ๑ เป ๑ อูปาสโก ภิกขเว ๑ เป ๑ อูปาสิกา
 ภิกขเว วิชิตตา วินิตา วิสารทา พหุสสุตา อัมมธรา
 อัมมานุอัมมปฏินันนา ลัมม โสเภณี. อิมเ โข ภิกขเว
 จัตุราโร วิชิตตา วินิตา วิสารทา พหุสสุตา อัมมธรา
 อัมมานุอัมมปฏินันนา ลัมม โสเภณีติ.

โย โทติ พยัตโต จ วิสารโต จ	พทุสฺสโต อัมมธโร จ โทติ
อัมมัสส โทติ ธนุอัมมจารี,	ต ตาติโส วุจฺจติ สัมโลกโน.
ภิกขุ จ สีสลัมบันโน,	ภิกขุณี จ พทุสฺสตา,
อุปาสโก จ โย สัทโธ,	ยา จ สัทธา อุปาสิกา:
เอเต โย สच्च โสภณัตติ,	เอเต हि สัมโลกนาติ.

๘ จักรวรรดิ ฤทธิชัย เวศวรรชีธานี, เขติ
เวศวรรชีเขติ ตมน์นาคโต ทลาโต อาสภันจัน ปฏิจานาติ
ปริสาตุ สีนนาท นทก พัทธัมจักกั ปัตติเจติ. กตมานิ
จักรวรร ? “ ตมน์นาคโต เวศวรรชีธานี อิม อัมมา
ชนนิตมน์นาคโต ตัวั วท ม สมนโน วา พัทธัมมนโน วา เทโว วา

มาโร วา พหิมา วา โกจิ วา โดกัสมิ สหัมเมน
 ปฏฺโงเทสสตีติ นิมิตฺตเมตํ ภิกฺขเว น สมนุบัลลํ, เอตํปํ
 ภิกฺขเว นิมิตฺตํ อสมนุบัลลํโต เขมฺมํบัลฺโต อภยํบัลฺโต
 เวสารัชชํบัลฺโต วิหรามิ. “ชีนาสวัลลํ เค ปฏฺฐานโต อิม
 อาสวา อปรักชีนาติ ตตฺร วต มํ สมโน วา พหิมาโน วา
 เทโว วา มาโร วา พหิมา วา โกจิ วา โดกัสมิ
 สหัมเมน ปฏฺโงเทสสตีติ นิมิตฺตเมตํ ภิกฺขเว น สมนุบัลลํ,
 เอตํปํ ภิกฺขเว นิมิตฺตํ อสมนุบัลลํโต เขมฺมํบัลฺโต
 อภยํบัลฺโต เวสารัชชํบัลฺโต วิหรามิ. “เย โข ปณฺ เท
 อนฺตรายิกา ธัมมา วุตฺตา, เท ปฏฺเสวโต นาลิ อนฺตรายายาติ
 ตตฺร วต มํ สมโน วา พหิมาโน วา เทโว วา มาโร วา
 พหิมา วา โกจิ วา โดกัสมิ สหัมเมน ปฏฺโงเทสสตีติ
 นิมิตฺตเมตํ ภิกฺขเว น สมนุบัลลํ, เอตํปํ ภิกฺขเว นิมิตฺตํ
 อสมนุบัลลํโต เขมฺมํบัลฺโต อภยํบัลฺโต เวสารัชชํบัลฺโต
 วิหรามิ. “ยัสส โข ปณฺ เท อนฺตรายิ อิม เทติโต, โต
 น นิยยติ ตกฺกัรตฺส ตมฺมาหุคฺคณฺณายาติ ตตฺร โต มํ สมโน วา
 พหิมาโน วา เทโว วา มาโร วา พหิมา วา โกจิ วา
 โดกัสมิ สหัมเมน ปฏฺโงเทสสตีติ นิมิตฺตเมตํ ภิกฺขเว
 น สมนุบัลลํ, เอตํปํ ภิกฺขเว นิมิตฺตํ อสมนุบัลลํโต
 เขมฺมํบัลฺโต อภยํบัลฺโต เวสารัชชํบัลฺโต วิหรามิ. อ นิ

โฆ ภิกขเว จัตตาริ ตถาคตัสส เวลารัชธานี, เยหิ เวลารัชเชหิ
 สมันนาคโต ตถาคโต อาสภิมันนัง ปญฺจาทิ ปริสสฺส สีนาคัน
 นทติ พหุหิมจกัก ปวตฺเตตฺติ.

เยเกจิเม วาทปถา ปุณฺณสิตา, ยันนิสสิตา สมณพราหฺมณา จ,
 ตถาคตํ มัตถิวัน เต ภวันติ วิสวสํ วาทปถาวิสทํ,
 โย ธมฺมจกัก อภิภุชฺช เถวลํ ปวตฺตยิ สัพพภูตานุกัมปิ,
 ทํ ตาทิสํ เทวมนุสฺสเสฏฺฐิ จ สทฺธตา นมัสสันติ ภวสฺส ปารคฺคฺติ.
 ๙ จัตตาริเม ภิกขเว ตณฺหุเปปาทา, ยตฺถ ภิกฺขุโน ตณฺหา
 อุมฺบิชาชฺชมานา อุมฺบิชาชฺชติ. กตมํ จัตตาริ ? จีวรเหตฺว วา
 ภิกขเว ภิกฺขุโน ตณฺหา อุมฺบิชาชฺชมานา อุมฺบิชาชฺชติ, ปิณฺฑปาทนเหตฺว
 วา ภิกขเว ภิกฺขุโน ตณฺหา อุมฺบิชาชฺชมานา อุมฺบิชาชฺชติ,
 เสนาสนเหตฺว วา ภิกขเว ภิกฺขุโน ตณฺหา อุมฺบิชาชฺชมานา อุมฺบิชาชฺชติ,
 อติภวาทนเหตฺว วา ภิกขเว ภิกฺขุโน ตณฺหา อุมฺบิชาชฺชมานา
 อุมฺบิชาชฺชติ. อิเม โฆ ภิกขเว จัตตาริ ตณฺหุเปปาทา, ยตฺถ
 ภิกฺขุโน ตณฺหา อุมฺบิชาชฺชมานา อุมฺบิชาชฺชติ.

ตณฺหาทฺธิโย ปุริโส ติฆมมฺถาณาสฺสว

อิตฺถภาวณฺณตภาวํ สํสารํ นาคิวตฺตติ.

เขตมาคีนวํ ฌตฺถวา ตณฺหํ ทุกฺขัสส สัมภวํ

วิตฺตโนหิ อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปวิพฺพเชติ.

๑๐ จัตตาริเม ภิกขเว โยวา. กตมํ จัตตาริ ? กามโยโค

ภวโยโค ทิฏฐิจโยโค อวิชชาโยโค. กตโม ๑ ภิกขเว
 กามโยโค? อธ ภิกขเว เอกัจโจ กามานิ สมุทยันจ
 อตถังคมันจ อัสสาทันจ อาทีนวันจ นิสสรณันจ ยถากุติ
 นบีปชานาติ; ตัสส กามานิ สมุทยันจ อตถังคมันจ อัสสาทันจ
 อาทีนวันจ นิสสรณันจ ยถากุติ นบีปชานโต, โย กามesu
 กามราโค กามนันทิ กามสิเนโห กามมูจณา กามปิสาสา
 กามปริฬาโห กามชโลธานํ กามตณฺหา, สานุเสติ: อป
 วุจฺจติ ภิกขเว กามโยโค. อิติ กามโยโค. ภวโยโค ๑ กถ
 โหติ? อธ ภิกขเว เอกัจโจ ภวานิ สมุทยันจ อตถังคมันจ
 อัสสาทันจ อาทีนวันจ นิสสรณันจ ยถากุติ นบีปชานาติ;
 ตัสส ภวานิ สมุทยันจ อตถังคมันจ อัสสาทันจ อาทีนวันจ
 นิสสรณันจ ยถากุติ นบีปชานโต, โย ภเวสุ ภวราโค ภวนนฺติ
 ภวลินโห ภวมูจณา ภวปิสาสา ภวปริฬาโห ภวชโลธานํ
 ภวตณฺหา, สานุเสติ: อป วุจฺจติ ภิกขเว ภวโยโค. อิติ
 กามโยโค ภวโยโค. ทิฏฐิจโยโค ๑ กถ โหติ? อธ ภิกขเว
 เอกัจโจ ทิฏฐิจฺฉินํ สมุทยันจ อตถังคมันจ อัสสาทันจ
 อาทีนวันจ นิสสรณันจ ยถากุติ นบีปชานาติ; ตัสส ทิฏฐิจฺฉินํ
 สมุทยันจ อตถังคมันจ อัสสาทันจ อาทีนวันจ นิสสรณันจ
 ยถากุติ นบีปชานโต, โย ทิฏฐิจฺฉินํ ทิฏฐิจราโค ทิฏฐิจนฺนํ
 ทิฏฐิจสิเนโห ทิฏฐิจมูจณา ทิฏฐิจปิสาสา ทิฏฐิจปริฬาโห

ทิฏฐิจิโฆส้าน ทิฏฐิจัตถ์หา, สานุเสติ: อยัม วุจฺจติ ภิกฺขเว
 ทิฏฐิจโยโค. อิติ กามโยโค ภวโยโค ทิฏฐิจโยโค. อวิชฺชาโยโค
 จ กถิ โหติ? อิตถ ภิกฺขเว เอกัจโจ ฉนฺนํ ผัสสํลายตนานํ
 สมุทฺทยํวํ อตฺถังคฺมํวํ อตฺถสํวํวํ อาทินวํวํ นิสฺสรวณํวํ
 ยถากุตํ นํปฺปชานาติ; ตตฺถ ฉนฺนํ ผัสสํลายตนานํ สมุทฺทยํวํ
 อตฺถังคฺมํวํ อตฺถสํวํวํ อาทินวํวํ นิสฺสรวณํวํ ยถากุตํ
 นํปฺปชานโต, ยา นลฺลํ ผัสสํลายตนนลฺลํ อวิชฺชา อตฺถณฺณํ
 สานุเสติ: อยัม วุจฺจติ ภิกฺขเว อวิชฺชาโยโค. อิติ กามโยโค
 ภวโยโค ทิฏฐิจโยโค อวิชฺชาโยโค. สัมปยุตฺโต ปาปเกหิ
 อทุกฺขเลหิ อมฺเมหิ ลกฺขิณเลหิ โปนฺโนภวเกหิ สทฺเรหิ
 ทุกฺขวิปาเกหิ อายตฺติชาตฺติชวณฺณเกหิ, ตตฺถมา “อโยลฺกัณเฆมิติ
 วุจฺจติ. อิมเ โข ภิกฺขเว จัทฺถาโร โยคา. จัทฺถาโรเม ภิกฺขเว
 วิสฺสโยคา. กตมเ จัทฺถาโร? กามโยควิสฺสโยโค ภวโยควิสฺสโยโค
 ทิฏฐิจโยควิสฺสโยโค อวิชฺชาโยควิสฺสโยโค. กิตฺติเม จ ภิกฺขเว
 กามโยควิสฺสโยโค? อิตถ ภิกฺขเว เอกัจโจ กามานํ สมุทฺทยํวํ
 อตฺถังคฺมํวํ อตฺถสํวํวํ อาทินวํวํ นิสฺสรวณํวํ ยถากุตํ ปชานาติ;
 ตตฺถ กามานํ สมุทฺทยํวํ อตฺถังคฺมํวํ อตฺถสํวํวํ อาทินวํวํ
 นิสฺสรวณํวํ ยถากุตํ ปชานโต, โย กามนฺตํ กามราโค กามนฺตํ
 กามลีนโต กามมฺจฺฉา กามปฺปาสา กามปฺริฬาโต กามชฺโฆส้าน
 กามจัตถ์หา, สานุเสติ: อยัม วุจฺจติ ภิกฺขเว กามโยควิสฺสโยโค.

ฉัณฺณานํ, สา นานุเสติ: ขยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อวิชฺชาโยควิสฺโยโค.
 อิติ กามโยควิสฺโยโค ภวโยควิสฺโยโค ทิฏฺฐิจิโยควิสฺโยโค อวิชฺชาโยค-
 วิสฺโยโค. วิสฺยุตฺโต ปาปเกหิ อกฺุสเสหิ อัมมมฺหิ สกฺกิเสสฺสเกหิ
 โปโนพฺภวเกหิ สทฺเทหิ ทุกฺขวิปาเกหิ อายคฺชชาติชรามรณเกหิ,
 ตัสฺมา “โยคคฺคฺเขมีติ วุจฺจติ. อิมे โข ภิกฺขเว จตฺตาโร วิสฺโยคาติ.

กามโยเคน สยฺยุตฺตา

ภวโยเคน จุญฺญ

ทิฏฺฐิจิโยเคน สยฺยุตฺตา

อวิชฺชาย ปุรํกชฺตา

สยฺยุตฺตา คจฺฉนฺติ สสารํ

ชาติมรณคามิน.

เย จ กามे ปริณฺณาย

ภวโยคคฺคฺจ สยฺยุตฺโต

ทิฏฺฐิจิโยคํ สมฺหจฺจ,

อวิชฺชจฺจ วิราชย

สยฺยุตฺโตควิสฺยุตฺตา

เต เว โยคาติลา มุนีติ.

ภิกฺขเวทคามวคฺโค ปจฺจโม.

ตัสฺสสุทฺธานํ.

อนุปฺพุตฺธํ, ปปฺปิตํ,

เทวฺวคฺคํ, อนุโสตบฺบญฺม,

อํบิยฺสสุโต จ โสภณํติ, (เวสสาร์ชช,) ตณฺหาโยเคน เต ทสฺสาคิ.

๑๑ จรโต เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อํบิยฺชชติ กามวคฺคํโก

วา พยาปาทวคฺคํโก วา วิหีสาวคฺคํโก วา, ตณฺหํ ภิกฺขุ

อริวเสติ นํปฺปชฺชติ น วิโนเทติ น พยฺยํตักฺกโรติ น อนกา

คเมติ; จรมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอรุญฺโต “อนาตานิ ธนคฺคํบิยฺ สทตฺ

สมิตํ ภูสฺสโต หีนวริโยติ วุจฺจติ. จิตฺตัสส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน

อุปัชฌายี กามวตักโก วา พยาปาทวตักโก วา วิทสาวิตักโก
 วา, ตณฺหํ ภิกขุ อธิวาเสติ นํ ปชหติ น วิโนเทติ น พยัณฺตี-
 กโรติ น อนภาวํ คเมติ, จิโตปิ ภิกขเว ภิกขุ เหวฏฺโต “อนาถาปี
 อโนตฺตปิยํ สตฺถํ สมิตํ กุสฺสโต หีนวิริโยติ วุจฺจติ. นิสินฺนัสส เจปิ
 ภิกขเว ภิกขุโน อุปัชฌายี กามวตักโก วา พยาปาทวตักโก วา
 วิทสาวิตักโก วา, ตณฺหํ ภิกขุ อธิวาเสติ นํ ปชหติ น วิโนเทติ
 น พยัณฺตี กโรติ น อนภาวํ คเมติ. นิสินฺนโนปิ ภิกขเว ภิกขุ
 เหวฏฺโต “อนาถาปี อโนตฺตปิยํ สตฺถํ สมิตํ กุสฺสโต หีนวิริโยติ
 วุจฺจติ. สยามนัสส เจปิ ภิกขเว ภิกขุโน ชาครัสส อุปัชฌายี กามวตักโก
 วา พยาปาทวตักโก วา วิทสาวิตักโก วา, ตณฺหํ ภิกขุ อธิวาเสติ
 นํ ปชหติ น วิโนเทติ น พยัณฺตี กโรติ น อนภาวํ คเมติ,
 สยามโนปิ ภิกขเว ภิกขุ ชาครโ เอวํภูโต “อนาถาปี อโนตฺตปิยํ
 สตฺถํ สมิตํ กุสฺสโต หีนวิริโยติ วุจฺจติ. จโต เจปิ ภิกขเว ภิกขุโน
 อุปัชฌายี กามวตักโก วา พยาปาทวตักโก วา วิทสาวิตักโก วา,
 ตณฺหํ ภิกขุ นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พยัณฺตี กโรติ อนภาวํ
 คเมติ, จมฺมํปิ ภิกขเว ภิกขุ เหวฏฺโต “อนาถาปี อโนตฺตปิยํ สตฺถํ สมิตํ
 อารทฺธวิริโย ปหิตตฺถโตติ วุจฺจติ. จิตัสส เจปิ ภิกขเว ภิกขุโน
 อุปัชฌายี กามวตักโก วา พยาปาทวตักโก วา วิทสาวิตักโก วา,
 ตณฺหํ ภิกขุ นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พยัณฺตี กโรติ อนภาวํ

คเมติ, จิโตปิ ภิกขเว ภิกขุ เหวฏโต “อาตมปี โอตตัมปิ สกต
 สมิตํ อารทธีววิโย ปหิตตํโตติ วุจจติ. นิสินนัสส เจปิ ภิกขเว
 ภิกขุโน อุบฺบิซฺชติ กามวิตักโก वा พ्याปาทวิตักโก वा วิหีสาวิตักโก
 वा, ตณฺง ภิกขุ นาสวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พยฺยํตีกโรติ อนภาว
 คเมติ, นิสินโนปิ ภิกขเว ภิกขุ เหวฏโต “อาตมปี โอตตัมปิ
 สกตํ สมิตํ อารทธีววิโย ปหิตตํ ตติ วุจจติ. สยานัสส เจปิ ภิกขเว
 ภิกขุโน ชาครัสส อุบฺบิซฺชติ กามวิตักโก वा พ्याปาทวิตักโก वा
 วิหีสาวิตักโก वा, ตณฺง ภิกขุ นาสวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พยฺยํตีก-
 รโรติ อนภาวํ คเมติ, สยานोปิ ภิกขเว ภิกขุ ชาครโร เหวฏโต
 “อาตมปี โอตตัมปิ สกตํ สมิตํ อารทธีววิโย ปหิตตํโตติ วุจจติ.

จเร वा ยथิ वा ตिฏฺฐจं

โย วิตักกं วิตักเกติ

กุมมัสสํ ปฏฺฐันโน โส

อภัพฺโพ. ทาทิโส ภิกขุ

โย จเร วาปิ ติฏฺฐจं वा,

วิตักกं สมยิตฺวาน

ภัพฺโพ โส ทาทิโส ภิกขุ

๑๒ สัมมณฺณสํสา ภิกขเว

นิสินโน อทฺวา สยํ

ปาปกํ เคนิสฺสสิทํ,

โมหเนยฺเยสุ มุจฺฉติโต,

มุฏฺฐจํ สัมโพธิมุตฺตมํ.

นิสินโน อทฺวา สยํ

วิตักกุปฺปเม รโต,

มุฏฺฐจํ สัมโพธิมุตฺตมณฺณิ.

วิหโร สัมมณฺณปาติโมกฺขา,

ปาติโมกฺขสฺวรสฺวตา วิหโร อจฺจโรจรมณฺณินา, อณุมตฺเตสุ

วชฺเชสุ ภายทสฺสาวิโน สมหาทาย สิกฺขณ สิกฺขาปะเตสุ. สัมมณฺณสํสา

ภิกขเว วิหระตํ สัมมัตถินปาติโมกฺขนานํ, ปาติโมกฺขสํวรํวตฺตานํ
 วิหระตํ อจฺจวโรจฺจวรมัตถินานํ, อณุมตฺตเกสุ วัชเชสุ ภยทสฺสวโร
 สฺมาทนาย สิกฺขตํ สิกฺขาปเทสุ, กิมสฺส อุตฺตมวิโรณียํ? จโร
 เจปิ ภิกขเว ภิกฺขุโน อภิชณฺนา ... พยาปาโท วิคโต โหติ,
 ถินมิตฺธี ... อุตฺตมจจฺจกุกฺกัจจ ... วิจิจฺจนา ปทีนา โหติ, อารทฺธํ
 โหติ วิริยํ อสฺสสันฺ, อุมฺภุจฺจิทา สติ อัมปมฺภุจฺจา, มัสฺสทฺโธ
 กาโย อสฺสารทฺโธ, สฺมาทิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ. จรปิ ภิกขเว ภิกฺขุ
 เหววฺกโต “อาทาปิ โอคคฺคํปํมํ สทตํ สมิตํ อารทฺธํวิริโย
 ปทิตฺตํโตติ วุจฺจติ. จิตฺตสฺส เจปิ ภิกขเว ภิกฺขุโน ... นิสฺสันนสฺส
 เจปิ ภิกขเว ภิกฺขุโน ... สยานสฺส เจปิ ภิกขเว ภิกฺขุโน
 ชาครสฺส อภิชณฺนา ... พยาปาโท วิคโต โหติ, ถินมิตฺธี
 ... อุตฺตมจจฺจกุกฺกัจจ ... วิจิจฺจนา ปทีนา โหติ, อารทฺธํ โหติ
 วิริยํ อสฺสสันฺ, อุมฺภุจฺจิทา สติ อัมปมฺภุจฺจา, มัสฺสทฺโธ กาโย
 อสฺสารทฺโธ, สฺมาทิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ. สยานํปิ ภิกขเว ภิกฺขุ
 ชาครโร เหววฺกโต “อาทาปิ โอคคฺคํปํมํ สทตํ สมิตํ อารทฺธํวิริโย
 ปทิตฺตํโตติ วุจฺจติ.

ยตฺถภิกฺขเว ยถา ทิฏฺฐิเจ

ยถา อจฺจโร ยถา สเย

ยถา สัมมัตถินชเย ภิกฺขุ

ยถาเมตํ ปสฺสวเย,

อฺทฺธํ ทิวิยํ อปาจัน

ยาวทา ชคโค คคิ,

สฺมเวกฺขิตา จ อัมมมานํ

ชนฺธานํ อุกฺกทฺทํ,

เจโตสมถคามิ

ลิกขมาน สทาเสติ

“ สกต ปหิตตโตติ

อาหุ ภิกขุ ตถาวิธันติ.

๑๓ จัตตาริมาณี ภิกขเว สัมมัมปธานานิ. กตมานิ จัตตาริ
 อธิ ภิกขเว ภิกขุ อนุยัตถิณานํ ปาปกาณํ อกุสลานํ ธัมมานํ
 อนุยัตถาหยาณํ ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกตี จิตฺตํ
 มัคคคณฺหาตี ปทหตี, อนุยัตถิณานํ ปาปกาณํ อกุสลานํ ธัมมานํ
 ปธานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกตี จิตฺตํ
 มัคคคณฺหาตี ปทหตี, อนุยัตถิณานํ กุสลานํ ธัมมานํ อนุยัตถาหยา
 ณํ ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกตี จิตฺตํ มัคคคณฺหาตี
 ปทหตี, อนุยัตถิณานํ กุสลานํ ธัมมานํ จิตฺตยา อสํโมสา
 ยิโยภาวาย เวปุลฺลสา ยภาวนาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ ชเนติ
 วายมตี วิริยํ อารกตี จิตฺตํ มัคคคณฺหาตี ปทหตี. อิมานิ ไห
 ภิกขเว จัตตาริ สัมมัมปธานานิ.

สัมมัมปช นาม เวปุลลภาวนา,

เต อลิตา ชาติมรณายสฺส ปารุ,

เต อลิตา เซตฺวาน มารี สวหน.

เต ชเนชา (สัพพ) นุจฺพลํ อูปาติวตฺธา, (เต สุกขาติ)

๑๔ จัตตาริมาณี ภิกขเว ปธานานิ. กตมานิ จัตตาริ?

สํวรํปธานํ ปธานํปธานํ ภวณํ ปธานํ อานุรักขณามปธานํ. กตมัมปจ
 ภิกขเว สํวรํปธานํ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ จักขุนา รุปํ ทิสฺวา

น นิमितตคคาคี โหติ นานุพยัณชณคคาคี, ยัตถวาธกรณเมณ
 จักขุณท์ริยิ อลลวต วิหรณต อภิขณโทมนสสตา ปาปกา อกุตตา
 ชัมมา อนันวาลลเวยยุ, คัสส สวราย ปฏปัชชติ, รักขติ
 จักขุณท์ริยิ, จักขุณท์ริเย สวริ ชาบชชติ. โสเตน สัตถิ
 สุตวา ... ขาเนน คณิธ ขาณิตวา ... ชิวหาณ วส สยิตวา
 ... กาเยน โสฏฐัพพิ ผลิตวา ... มนสา ธัมม วิณณาย น
 นิमितตคคาคี โหติ นานุพยัณชณคคาคี, ยัตถวาธกรณเมณ
 มนินท์ริยิ อลลวต วิหรณต อภิขณโทมนสสตา ปาปกา อกุตตา
 ชัมมา อนันวาลลเวยยุ, คัสส สวราย ปฏปัชชติ, รักขติ
 มนินท์ริยิ, มนินท์ริเย สวริ ชาบชชติ. อิท วุจจติ ภิกขเว
 สวريبปอาน. กตมณัง ภิกขเว ปทานนูปอาน? อธ ภิกขเว
 ภิกขุ อูบับันนึ กามวิตกกึ นาธวาเสติ ปชตติ วิโนเทติ
 พยัณตีกโรติ อนภาว คเมติ, อูบับันนึ พยาปาตวิตกกึ ... อูบับันนึ
 วิทสาวิตกกึ ... อูบับันนึอูบับันเน ปาปเก อกุตเต ธัมเม นาธวาเสติ
 ปชตติ วิโนเทติ พยัณตีกโรติ อนภาว คเมติ. อิท วุจจติ
 ภิกขเว ปทานนูปอาน. กตมณัง ภิกขเว ภาวณนูปอาน? อธ
 ภิกขเว ภิกขุ สติสम्मโพชนังค ภาวเต วิเวกนิสสิต วิวาคนิสสิต
 นิโรธนิสสิต โวสสัคคปริณามิ, ธัมมวิจยสम्मโพชนังค ภาวเต ...
 วิริยสम्मโพชนังค ภาวเต ... ปีติสम्मโพชนังค ภาวเต ...
 มัคคสัคคสम्मโพชนังค ภาวเต ... สมาธิสम्मโพชนังค ภาวเต ...

อุเปกขาสัมโพชณังค ภาวเต วิเวกนิสสิท วิเวกนิสสิท นิโรธนิสสิท
 ไวธัสสคปริณามิ. อิท วุจฺจติ ภิกฺขเว ภาวณายปธาน. กम्मณฺจ
 ภิกฺขเว อานุรักขณายปธาน. อิต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุมฺมึนฺนํ ภัทฺทก
 ธมาธินิมิตฺตํ. อานุรักฺขติ อญฺญจิกสฺสณํ ปุฬวกสฺสณํ วินฺลสฺสณํ
 วิปฺพฬกสฺสณํ วิจฺฉิทฺทกสฺสณํ อุตฺตุมาทกสฺสณํ. อิท วุจฺจติ ภิกฺขเว
 อานุรักขณายปธาน. อิมานิ โข ภิกฺขเว จัตถาริ ปธานานิติ.

ถวโร จ ปธานณฺจ

ภาวณา อานุรักขณา:

เขตเต ปธานา จัตถาโร

เทสิตาติจฺจพนฺธิณฺา,

เยทิ ภิกฺขุ อธิยาทาปี

ขมฺ ทกฺขัสส ปาปุณฺเติ.

๑๕ จตฺสโส อีมา ภิกฺขเว อัคคณฺณณฺัตติโย. กตฺมา จตฺสโส?
 เขตทคฺคํ ภิกฺขเว อัคคภาวินํ, ยทิทํ ราชํ อสุริยฺโต. เขตทคฺคํ
 ภิกฺขเว กามโกคฺชินํ, ยทิทํ ราชํ มนฺธชาคา. เขตทคฺคํ ภิกฺขเว
 อาธิปเตยฺยานํ, ยทิทํ มาโร ปาณินา. สเทวมเก ภิกฺขเว โลเก
 สมารเก สพฺพหิมเก สสฺสสมณพฺราหฺมณินา ปชาย สเทวมนุสฺสาย
 ทถาคโต อัคคมกฺกชายติ. อมฺหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ. อีมา โข ภิกฺขเว
 จตฺสโส อัคคณฺณณฺัตติโย.

ราชคฺคํ อัคคภาวินํ,

มนฺธชาคา กามโกคฺชินํ,

มาโร อาธิปเตยฺยานํ

อิทฺธิยา ยสสา ชตฺ,

อุทฺธํ ทิวิยํ อปาจัน

ยาวคา ชคโต คติ

สเทวกัสส โลกัสส

พุทฺโธ อัคคํ ปวฺจจติติ.

๑๖ จัตตาริมาณี ภิกขเว โสขุम्मานิ. กตมานิ จัตตาริ? อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ รูปโสขุम्मเณ สมันนาคโต โหติ ปรมเณ, เตน
 ๑ รูปโสขุम्मเณ อังคณิ รูปโสขุम्मิ อุตตริตวํ วา ปณิตตวํ วา
 น สมณุปัสสตี, เตน ๑ รูปโสขุम्मเณ อังคณิ รูปโสขุम्मิ อุตตริตวํ
 วา ปณิตตวํ วา น ปัตถเกติ. เวทนาโสขุम्मเณ สมันนาคโต โหติ
 สลัณวาโสขุम्मเณ สมันนาคโต โหติ สัขารโสขุम्मเณ สมันนาคโต
 โหติ ปรมเณ, เตน ๑ สัขารโสขุम्मเณ อังคณิ สัขารโสขุम्मิ
 อุตตริตวํ วา ปณิตตวํ วา น สมณุปัสสตี, เตน ๑ สัขารโสขุम्मเณ
 อังคณิ สัขารโสขุम्मิ อุตตริตวํ วา ปณิตตวํ วา น ปัตถเกติ.
 อิมานิ โข ภิกขเว จัตตาริ โสขุम्मานิติ.

รูปโสขุम्मัตถิ	ณัตถิ	เวทนนานันจ	สัมภว,
สลัณวา	ยโต สมุเทติ	อัตถิ	คัจฉนติ ปัตถ ๑,
สัขเว	ปรโต ณัตถิ,	ทุกขโต	โน ๑ อัตถิตโต,
ส เว	สัมมัททโส ภิกขุ	สันโต	สันติเปเท วโต
ชาเวติ	อันทิมิ เทหิ	เชตวา	मार สวาหนันติ.

๑๗ จัตตาริมาณี ภิกขเว อตติคมณานิ. กตมานิ จัตตาริ?
 ฉนฺทาคตฺถิ คัจฉนติ, ไทสาคตฺถิ คัจฉนติ, โมหาคตฺถิ คัจฉนติ, ภยาคตฺถิ
 คัจฉนติ. อิมานิ โข ภิกขเว จัตตาริ อตติคมณานิติ.

ฉนฺทาท	ไทสา ภยา	โมหา	โย	อัมม	อภิวัจฉติ,
นิหิยติ	ตลล	ยโส	กาฬิ	นิกฺโข	จันติมาติ.

๑๘ จัตถาริมาณี ภิกขเว นาคคิมณานิ. กตมานิ จัตถาริ? น
 ฉนฺทาคคิ คัจฉติ, น โทสาคคิ คัจฉติ, น โมหาคคิ คัจฉติ,
 น ภยาคคิ คัจฉติ. อิมานิ โข ภิกขเว จัตถาริ นาคคิมณานีติ.
 ฉนฺทา โทสา ภยา โมหา โย ธมฺมํ นาคิวัตฺตติ,
 อาปุริยํ ตสฺส ยโส สุกกํภักฺโข จันตีมาติ.

๑๙ จัตถาริมาณี ภิกขเว อคคิมณานิ. กตมานิ จัตถาริ?
 ฉนฺทาคคิ คัจฉติ, โทสาคคิ คัจฉติ, โมหาคคิ คัจฉติ, ภยาคคิ คัจฉติ.
 อิมานิ โข ภิกขเว จัตถาริ อคคิมณานีติ.

ฉนฺทา โทสา ภยา โมหา โย ธมฺมํ อวิวัตฺตติ,
 นิหิยติ ตสฺส ยโส กาทิภักฺโข จันตีมาติ.

จัตถาริมาณี ภิกขเว นาคคิมณานิ. กตมานิ จัตถาริ?
 น ฉนฺทาคคิ คัจฉติ, น โทสาคคิ คัจฉติ, น โมหาคคิ
 คัจฉติ, น ภยาคคิ คัจฉติ. อิมานิ โข ภิกขเว จัตถาริ นาคคิมณานีติ.
 ฉนฺทา โทสา ภยา โมหา โย ธมฺมํ นาคิวัตฺตติ,
 อาปุริยํ ตสฺส ยโส สุกกํภักฺโข จันตีมาติ.

๒๐ จตุทิ ภิกขเว ธมฺมเมหิ สมนฺนาคโต ภักฺคฺกุทฺโธโสโก ยถาลกฺ
 นิคฺคิขิตฺโต เอวํ นิรเย. กตเมหิ จตุทิ? ฉนฺทาคคิ คัจฉติ,
 โทสาคคิ คัจฉติ, โมหาคคิ คัจฉติ, ภยาคคิ คัจฉติ. อิมานิ
 โข ภิกขเว จตุทิ ธมฺมเมหิ สมนฺนาคโต ภักฺคฺกุทฺโธโสโก.
 ยถาลกฺ นิคฺคิขิตฺโต เอวํ นิรเย. จตุทิ ภิกขเว ธมฺมเมหิ

จตุกกนิปาท ปฐมบัณฑิตกัลลส ตติยวัคโค.

๒๕

สมันนาคโต ภัตตัทเทสโก ยถาภต นิกขิตโต เอว สัคโค.
กตเมหิ จตุหิ น นันทาคคิ คัจฉติ, น โทสาคคิ คัจฉติ,
น โมทาคคิ คัจฉติ, น ภยาคคิ คัจฉติ. อเมหิ โช ภิกขเว
จตุหิ อัมเมหิ สมันนาคโต ภัตตัทเทสโก ยถาภต นิกขิตโต
เอว สัคเคहि.

เยเกจิ กามะสุขฉลณฺหา ชนา อัมมิกา โหนติ อัมมคาวา
ฉนฺทา จ โทสา จ ภยา จ คามิน, ปริสกลฺยา จ ปเนส วุจฺจติ:
เอว หิ วุคฺคํ สมณေန ชานตา: ตัสมา หิ เต สบฺบปุริสา ปสฺสียา
อัมเม จิตา, ये न गच्छन्ति पापक- न ฉนฺตโตสา न भया ज कामिने-
प्रिदायमन्त्रितो ज पनेस वुज्जति: เอव หิ วุคฺคํ สมณေန ชานตา:.
จรวัคโค ทุตโต.

ตัสสัทธานํ.

จาว, สัล, ปธานานิ, ลาว บัณฺณกัตติยฉณํ,
โลชุนมํ, คโย อคคิ, ภัตตัทเทสเสน เต ทสาติ.

๒๑ เอกํ สมยํ ภควา สรวัตถิยํ วิหริติ เชทวนเ อนาถบิณฑิกัสส
อวราเม. ตตฺร โช ภควา ภิกขุ อามันเตสสิ “ภิกขโวติ. “ภนฺนเคติ
เต ภิกขุ ภควโต บัจฺจิสฺสโส. ภควา เอกตวา “เอกมิทาหิ
ภิกขเว สมยํ อรุเวลายํ วิหรามิ. นัชชา เนรวัชราย ติเร
อชปาลนิโคโรเอ ปจฺมาภิสัมพุทฺโธ. ตัสส มยฺหิ ภิกขเว

รโหคตัสส ปฏัสสสันตัสส เอว เจตโส ปรีวติกโก อุตปาติ
 “ทุกขัง โข อคารโว วิหริติ อัยปิตัสสโส. กัมมฺโข อนิ
 สมณํ วา พริวทิมณํ วา สักกัตถวา ครุ กัตถวา อุนิสสาย
 วิหเรยฺยณฺติ. ตัสส มัยหิ ภิกขเว เขตฺตโหสิ. “อปริปฺรตัสส
 โข เม สีสักขณฺธัสส ปาริปุริยา อังณํ สมณํ วา พริวทิมณํ วา
 สักกัตถวา ครุ กัตถวา อุนิสสาย วิหเรยฺย, น โข ปณาหิ
 บัถัสสามิ สเทวเก โลกเก สมารเก สปริทิมเก สัสสมณพริวทิมณียา ปชาย
 สเทวมณฺธสสาย อังณํ สมณํ วา พริวทิมณํ วา อตฺตนา
 สิลลสัมบັນฺตรํ, ยมฺหิ สักกัตถวา ครุ กัตถวา อุนิสสาย วิหเรยฺย.
 อปริปฺรตัสส โข เม ... สมาริกขณฺธัสส ... มัลลวากขณฺธัสส ...
 วิมุตติกขณฺธัสส ปาริปุริยา อังณํ สมณํ วา พริวทิมณํ วา
 สักกัตถวา ครุ กัตถวา อุนิสสาย วิหเรยฺย, น โข ปณาหิ
 บัถัสสามิ สเทวเก โลกเก สมารเก สปริทิมเก สัสสมณพริวทิมณียา ปชาย
 สเทวมณฺธสสาย อังณํ สมณํ วา พริวทิมณํ วา
 อตฺตนา วิมุตติลลสัมบັນฺตรํ, ยมฺหิ สักกัตถวา ครุ กัตถวา
 อุนิสสาย วิหเรยฺยณฺติ. ตัสส มัยหิ ภิกขเว เขตฺตโหสิ
 “ยณฺณฺนาหิ โยปายํ อัมมํ มยา อภิสัมพุทฺธโ, ตเมว อัมมํ
 สักกัตถวา ครุ กัตถวา อุนิสสาย วิหเรยฺยณฺติ. อถโข ภิกขเว
 พริวทิมานํ สหมิปฺติ มม เจตสา เจโตปรีวติกกมัลลวาย, เสยฺยถาปิ
 นาม พฺลวํ ปุริโส สัมมิลฺลิตํ วา พานํ ปสาเวยฺย ปสาเวว วา

พาหิ สัมมิฉชัยย, เอวเมว พหิหมโตเก ชันตริโต มม
 ปุโรโต ปาครุโหสิ. ธตโต ภิกขเว พหิหมมา สหัมปติ เอกัง
 อุตฺตราลังคํ กวิคฺชา ทักขินชานุมันตลํ ปจวียํ นิหันตฺวา,
 เยนาหิ, เตนัจฉลิมปิณามะคฺชา มํ เอกทโว “เอวเมตํ ภควา,
 เอวเมตํ สุคตะ: เยปิ เต ภันเต อเสถุ อติคัมภีธานิ อรหันโต
 สัมมาสัมพุทฺธา, เตปิ ภวณฺโต ธัมมึเยว สักกตฺวา ครุ กิตฺวา
 อุนิสฺสาย วิหริสุ; เยปิ เต ภันเต ภวิสฺสันติ ชนาคคัมภีธานิ
 อรหันโต สัมมาสัมพุทฺธา, เตปิ ภวณฺโต ธัมมึเยว สักกตฺวา
 ครุ กิตฺวา อุนิสฺสาย วิหริสฺสันติ; ภควาปิ ภันเต เอกทริ
 อรหิ สัมมาสัมพุทฺโธ ธัมมึเยว สักกตฺวา ครุ กิตฺวา อุนิสฺสาย
 วิหเรตุ. อิทมโว พหิหมมา สหัมปติ, อิทํ วตฺวา อตาปร
 เอกทโว.

“เย จ อตฺตา สัมพุทฺธา,

โย เจวหิ สัมพุทฺโธ

สัพเพ สตฺถธัมมครุโน

อตาปิ วิหริสฺสันติ:

ตลฺลึมา หิ อตฺตกาเมน

สัทธัมโม ครุกาตฺัพพะ

อิทมโว ภิกขเว พหิหมมา สหัมปติ, อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา

ปตักฺขิณิ กิตฺวา ตตฺถเดวันตฺรณาย. อิทํ ชิวาหิ ภิกขเว พหิหมโน

เย จ พุทฺธา ชนาคตา,

พหุณฺณ โสภณาสโน:

วิหริสุ วิหาติ จ

เอสา พุทฺธานธัมมตา:

มหตฺตมภิกขตา

สโร พุทฺธานสาสนนฺติ.

อัสสเมสน วิทิตวา อัตตโน จ ปฏฺฐึเป, โยปายํ ธัมโม มยา
 อภิสัมพุทฺธโ, ตเมว ธัมมํ ลักกิตฺวา ครุ กิตฺวา อุนิสสํสา
 วิहाสิ. ยโต จ โข ภิกฺขเว สํโฆปํ มหัตฺเตน สมันนาคโต
 อต เม สํโฆปํ คารโวติ.

๒๒ เขมิตทาหํ ภิกฺขเว สมมํ อรุเวลาญํ วิหวามิ
 นัสฺสา เนรณฺชราย ตีเร อชปาลนิโคโรเช ปจฺมาภิสัมพุทฺธโ.
 อตโฆ ภิกฺขเว สัมพุทฺธลา พริหารมฺณา ชินฺณา วุฑฺฒา
 มหัลลิกา อทฺธคคา วโยอนุปฺปัตตา, เยนาคํ, เทนุปลงฺกมฺส;
 อุปปลงฺกมิตฺวา มยา ลักฺขิ ธัมโมทิสฺสุ; ธัมโมทณฺเอยํ กณฺ
 ฐาวาณมํ วิทิสฺวาเรตฺวา เขมณฺติ นิสฺสิตฺสุ; เขมณฺติ นิสฺสินฺหา
 โฆ ภิกฺขเว เต พริหารมฺณา มํ เอกตโวจุ “สุตํ เมคํ โภ
 โคตม “น สมโน โคตโม พริหารมฺเณ ชินฺเณ วุฑฺเฒ มหัลลเก
 อทฺธคเต วโยอนุปฺปัตเต อภิวาเทติ วา บัจจุจฺเจติ วา
 อาสเนน วา นิมนฺเตติ. ตยิทํ โภ โคตม ตเถว, น จิ
 ภวํ โคตโม พริหารมฺเณ ชินฺเณ วุฑฺเฒ มหัลลเก
 อทฺธคเต วโยอนุปฺปัตเต อภิวาเทติ วา บัจจุจฺเจติ วา
 อาสเนน วา นิมนฺเตติ. ตยิทํ โภ โคตม น สัมปन्नเมวาคิ.
 ตัสส มยฺหํ ภิกฺขเว เอกตโหล “นจยเม อายสฺสํนฺโต ชานนฺติ
 เถว วา เถรกรเณ วา ธัมเมติ. วุฑฺโฒ เจปํ ภิกฺขเว โทติ
 อสฺสิตโภ วา นวุติโภ วา วัชฺสตติโภ วา ชาตียา, โส จ โนติ

อากาฉาที อภูตวาที อนัตถวาที อธัมมวาที อวินยวาที
อนินทรวาที วาจี ภาสิกา กาลาเลน อนปเทส อปริยัตนวาที
อนัตถสสันนิหิต; อตโฆ โส “พาโล เกโรเตว สขี คัจฉติ.
ททโร เจปิ ภิกขเว โทติ ยวา สุตฺตฺวา ภาทิเกโส ภเทรณ
โยพพณณ สมนันนาคโต ปจเมณ วยสา, โส ๑ โทติ กาลวาที
ภูตวาที อตถวาที ธัมมวาที วินยวาที นินทรวาที วาจี ภาสิกา
กาลาเลน ลาปเทส ปริยัตนวาที อตถสสันนิหิต; อตโฆ โส
“ปัณฺณิโก เกโรเตว สขี คัจฉติ. จัตถาโรเม ภิกขเว เถรกรณา
ธัมมา. กตเม จัตถาโร? อธิ ภิกขเว ภิกขุ สัตถวา โทติ,
ปาติโมกฺขสวรวโต, วิหริท อจางโรจางสम्मปนีโน, อณุมัตเตส,
วชฺชเสส ภูยทสสว สมหาทาย สิกขติ สิกขาปเทส; พหุสสโต โทติ
สุตฺตโร สุตสสันนิโย, เย เต ธัมมา อาทิกัลยาณา
มัชฌะกัลยาณา ปริโยสานกัลยาณา สาคถ สัพพัญญิน เกวลปริปุณฺณ
ปรีสุทฺธิ พหิมจริยํ อภิวิทติ, ตถารุปาสส ธัมมา พหุสสตา
โชนติ อตฺตา วจสา ปริจิตา มนสาณเปกฺขิตา ทิฏฺฐิจิยา
ลูปปฏวิธตา; จตฺถัน ลานานํ อภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐิจธัมมสุขวิหารานํ
นิคามลาภิ โทติ อภิजनฺลาภิ อตฺถิลาภิ; ยาสวานํ ขยา อมาสว เจโตวิมุตฺติ
ปัณฺณาวิมุตฺติ ทิฏฺฐิเจว ธัมเม สย อภิณฺณา สจฺฉนิทฺทวา
อุปสัมปชช วิหริท. อเม โข ภิกขเว จัตถาโร เถรกรณา ธัมมาคิ.
โย อุตฺตเตน จิตฺเตน สัมมณฺจ พหุภาสติ

อสมาทิตถักขั โป
 อวรา โส อวเรยัมมัทธา
 โย จ สีเลน สัมมัตถโน
 สยัคโต อธิธัมเมสุ
 ปารคฺช สัพพธัมมานิ
 ปเทินชาคิมวโร

ตมท วทามิ “เอเวโรติ,
 ชาสวานน ขยา ภิกขุ

อัสทธัมมโรโต มโต,
 ปาปติฏฺฐิจิ อมาทโร.
 สุตวา ปฏิภาณวา
 มั่นฌายัตถัง วิบัสสติ
 อวิโล ปฏิภาณวา
 พหัมมจริยัสส เภวลี,
 ยัสส โน สันติ อาสวา.
 โส “เอเวโรติ ปวฺจจิตฺติ.

๒๓ โสโก ภิกขเว ตถาคเตน อภิสัมพุทฺธโร, โสกัลลมา ตถาคโต
 วิสยัคโต. โลกสมุทโย ภิกขเว ตถาคเตน อภิสัมพุทฺธโร,
 โลกสมุทโย ตถาคตัสส ปเทโน. โลกนิโรธโร ภิกขเว ตถาคเตน
 อภิสัมพุทฺธโร, โลกนิโรธโร ตถาคตัสส สจฺจนิกโต. โลกนิโรธคามินี
 ปฏิปทา ภิกขเว ตถาคเตน อภิสัมพุทฺธโร, โลกนิโรธคามินี ปฏิปทา
 ตถาคตัสส ภาวิตา. ยํ ภิกขเว สเทวกัสส โสภกัสส สมารกัสส
 สพฺพหัมมกัสส สัสสมณพหฺรหฺมณียา ปวฺยา สเทวมนุสฺสาย ทิฏฺฐิจิ
 สุกํ มกํ วิธฺมวาคํ ยัตถํ ปรีเยตถํ อญฺเฐวโร มนสา, สัมมา ตํ
 ตถาคเตน อภิสัมพุทฺธโร, ตัสสมา “ตถาคโตติ วุจฺจิติ. ยถา
 ภิกขเว รัตติ ตถาคโต อภิสัมพุทฺธโร, ยถา รัตติ ปรีนิพฺพายติ,
 ยํ เวทสฺสมี อันทเร ภาสติ ลปติ นิตฺทิตฺติ, สัพพณฺณํ ตเถว
 โหติ, โน อญฺเฐวโร, ตัสสมา “ตถาคโตติ วุจฺจิติ. ยถาวา

จตุกกนิปาเต ปฐมบัณฑิตกัลลส ตติยวัคโค.

๓๑

ภิกขเว ตถาคโค ตถาการิ, ยถาการิ ตถาวาทิ, อิติ ยถาวาทิ
ตถาการิ, ยถาการิ ตถาวาทิ, ตัสมา “ตถาคโคติ วุจฺจติ. สเทวเก
ภิกขเว โลเก สมารเก สัพพหิมเก สัสสมณพราหฺมณียา ปชาย
สเทวมนุสฺสาย ตถาคโค อภิกุ อนภิกุโต อณฺณทตฺถุโส วสวัตฺติ,
ตัสมา “ตถาคโคติ วุจฺจติ.

สัพพโลกํ อภินฺนํยา

สัพพโลเก ยถาคถํ

สัพพโลกวิสยุตฺโต

สัพพโลเก อนุสัสโย,

ส เว สัพพภิกุ อโห

สัพพคณฺณํปโมจโน,

ณฺญจฺจลล ปรมมา สันติ

นิพฺพานํ อกุโถภยํ,

เอส ชินาสโว พุทฺโธ

อนิโฆ นิมนฺตสโย

สัพพกัมมกฺขยํ ปตฺโต

วิมุตฺโต อปฺปิสฺสขเย.

เอวํ โส ภควา พุทฺโธ,

เอส สโห อนุตฺตโร,

สเทวกัลลส โลกัลลส

พริหิมจกฺกํ ปวตฺตติ.

อิติ เทวา มนุสฺสตา จ,

เย พุทฺธํ สวณฺม คตา,

สังคम्मํ นํ นมัสสัณฺติ

มหันตํ วิตสารทํ.

ทณฺโธ ทมยทํ เสฏฺโฐ,

สันโต สมยทํ อิสฺสิ,

มุทฺโต โมจยทํ อคฺโข,

ติณฺโณ ทารยทํ วโร,

อิติ เทตํ นมัสสัณฺติ

มหันตํ วิตสารทํ.

สเทวกัลลํ โลกัลลํ

นตฺติ เต ปฏฺฐุคฺคโคติ.

๒๔ เอกํ สมยํ ภควา

สาเทเต วิหริติ กาฬิการาเม.

ตัตถ์ ไช ภควา ภิกขุ อามันเคสิ “ภิกขโวติ.

“ภทน์เตติ เต ภิกขุ ภควโต บัจจัสสโตสุ. ภควา เอกตโวจ

“ยัม ภิกขเว สเทวกัสส โลกัสส สมารกัสส สพฺรหฺมกัสส

สัสสมณพฺรหฺมณินา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทิฏฺฐัง สุตํ มุตํ

วิธฺญาณํ บัตถํ ปริเยสิตํ อนุวัจริตํ มนสา, ตมทํ ชานามิ.

ยัม ภิกขเว สเทวกัสส โลกัสส สมารกัสส สพฺรหฺมกัสส

สัสสมณพฺรหฺมณินา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทิฏฺฐัง สุตํ มุตํ

วิธฺญาณํ บัตถํ ปริเยสิตํ อนุวัจริตํ มนสา, ตมทํ อพฺภวณฺณํ.

ตํ ตถาคคัสส วิทิตํ ตํ ตถาคเต น อပ္ปญฺญาติ. ยัม ภิกขเว

สเทวกัสส โลกัสส . . . ทิฏฺฐัง สุตํ มุตํ วิธฺญาณํ บัตถํ

ปริเยสิตํ อนุวัจริตํ มนสา, ตมทํ “ชานามิ วเทยฺย,

ตํ มมัสส มุตา; . . . ตมทํ “ชานามิ จ น จ ชานามิ วเทยฺย,

ตํ บัสส ทาทิสเมว; . . . ตมทํ “เนว ชานามิ น น ชานามิ

วเทยฺย, ตํ มมัสส กลิ. อิติ ไช ภิกขเว ตถาคโต

ทิฏฺฐา ทฺวิจฺฉัพพํ ทิฏฺฐัง น มลฺลณฺติ, อทิฏฺฐัง น มลฺลณฺติ,

ทฺวิจฺฉัพพํ น มลฺลณฺติ, ทิฏฺฐานํ น มลฺลณฺติ; สุตา สโตทฺทํ,

สุตํ น มลฺลณฺติ, อัสสฺสํ น มลฺลณฺติ, สโตทฺทํ น มลฺลณฺติ,

สุตํ น มลฺลณฺติ; มุตา โมตฺทํ มุตํ น มลฺลณฺติ, อมุตํ

น มลฺลณฺติ, โมตฺทํ น มลฺลณฺติ, มุตา น มลฺลณฺติ;

วิธฺญาณํ วิธฺญาณํ วิธฺญาณํ น มลฺลณฺติ, อวิธฺญาณํ

น มัลลบัณฑิต, วิธเนวาทัพพิ น มัลลบัณฑิต, วิธเนวาทานัน น มัลลบัณฑิต.
 อิติ โข ภิกขเว ตถาคโค ทิฏฐจสุตมุตวิธเนวาทัพพิพส
 ธัมมเมตฺตา ทาทิโสว ทาทิ ตัมมहा ज पन तामिहा “अन्वो
 तामि बुद्धचित्तो वा पनित्तो वा नत्ति वतामिति.

ยภิกขจ ทิฏฐจ จ สุตฺ มุตฺ วา, อชฺโชนสิตํ สัจจมุคฺติ ปเวส,
 น เทสฺ ทาทิ สยสฺวเตสฺ สัจจํ มุสาวาปี ปรี ทเหยย.
 เขตฺตญฺ สลลํ ปฏิกัจจ ทิสฺวา “อชฺโชนสิตา ยัตถ ปชา วิสฺตธา,
 ชานามิ บัลลลามี ตเถว เอตฺ,” อชฺโชนสิตํ นัตติ ตถาคทานันตติ.
 ๒๕ นยทํ ภิกขเว พหฺมมจฺริยํ วุสฺสตี ชนกุหนัตถํ น ชนปณัตถํ
 น ตถาลกฺกการสโโลกานิสฺสत्ถํ น อติวาทปโปมกฺขานิสฺสत्ถํ น อิติ
 มํ ชโน ชานาคฺคฺติ. อตฺโข อิทํ ภิกขเว พหฺมมจฺริยํ วุสฺสตี
 สวรัตถํ ปทานัตถํ วิราจฺจติ นิโรจฺจติ.

สวรัตถํ ปทานัตถํ พหฺมมจฺริยํ อนิทธิ
 อเทสฺย โส ภลฺลา นิพฺพาโนคชคามินํ
 เอส มัคโค มหฺนเตหิ ชนฺยาโต มเทสิภิ.
 เย จ ตํ ปฏิบฺบชฺชนติ ยถา กุทฺเตเน เทสิต;
 กุทฺชสฺสณฺติ กวิสฺสณฺติ สัตถุสสาสนการโนติ.
 ๒๖ เย เท ภิกขเว ภิกขุ กุหา ถัทธา ตปา สิ่งสิ
 ชุณฺณพฺพา อสฺมาหิทา; น เม เท ภิกขเว ภิกขุ มามกา,

น เสนาสณมารัทธํ จีวรํ ปานโกชนํ
 วิมาโต โทติ จิตฺตัสส, ทิสสา น ปฏิหณฺณติ.
 เป จัสส อัมมา อักขาตา ตามณฺเณปัสสํอนุโลมิกา,
 อธิคฺคหิตา ตฺวํจัสส อปฺปมัตตัสส ภิกฺขุโนติ.

๒๘ จิตฺตาโรเม ภิกฺขเว อริยวรา, อคฺคณฺเณวา รัตตณฺเณวา
 วสณฺเณวา โปราณา, อลฺกณฺเณวา อลฺกณฺเณปทุพฺพา, น ลกฺขณํติ
 น ลกฺขณํติ, อปฺปปฏิภฺว จา อมฺเณติ ทฺวามฺเณติ วิณฺญูมิ
 กตเม จิตฺตาโร? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สันตฺตฺวํโจ โทติ อติริทฺเวน
 จิวนฺ, อติริทฺจิวรสันตฺตฺวํจียา จ วณฺณวาที, น จ จีวรเหตุ
 อนฺตณฺ อปฺปปฏิภฺว อายสฺสติ, อลฺกธา จ จีวรํ น ปริตฺสสฺติ,
 ลกฺธา จ จีวรํ อธิโต อมฺจฺฉิตฺโต อณฺชวณฺณโน อาทินวทสฺสวํ
 นิสฺสรณบฺบงฺโก ปริกฺกณฺชติ, ตาย จ ปณฺ อติริทฺจิวรสันตฺตฺวํจียา
 เมวตฺตานุกฺกเลติ โน ปรํ วมฺภิกฺ: โย ทิ ตตฺถ ทักฺโข อนฺลโส
 สัมปชาโน ปติสฺสโต, อปฺป วุจฺเจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โปราณ
 อคฺคณฺเณวา อริยวรา จิตฺ. ปณฺ จปฺรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สันตฺตฺวํโจ โทติ อติริทฺเวน บิณฺชปาทนฺ, อติริทฺบิณฺชปาท-
 สันตฺตฺวํจียา จ วณฺณวาที, น จ บิณฺชปาทเหตุ อนฺตณฺ
 อปฺปปฏิภฺว อายสฺสติ, อลฺกธา จ บิณฺชปาทํ น ปริตฺสสฺติ,
 ลกฺธา จ บิณฺชปาทํ อธิโต อมฺจฺฉิตฺโต อณฺชวณฺณโน
 อาทินวทสฺสวํ นิสฺสรณบฺบงฺโก ปริกฺกณฺชติ, ตาย จ ปณฺ

อิตริตม บัณชปาทสันตัญญุ จิยา เเนวัตตานุกกัเสติ โน ปรี
 วมัเภติ โย หิ ตัตถ ทักโข อนลโส สัมปชาโน ปติสสโต,
 อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ไปราเน อคฺคัลลเณ อริยวเส
 จิตโต. ปุณ ะปรี ภิกฺขเว ภิกฺขุ สันตัญฺโจ โหติ อิตริตเวเน
 เสนาสเนน, อิตริตมเสนาสนสันตัญญุ จิยา จ วัณณวาที, น จ
 เสนาสเนเหตุ ชเนสนํ อปัปฺปวิรูปุ อปัชฺชติ, อลฺลทธา จ เสนาสนํ
 น ปริตฺสสติ, ลฺลทธา จ เสนาสนํ อคฺคโต อมฺจุฉโต
 อนุชฌาบันโน อาทินวทสฺสาวิ นิสฺสรณบฺบโณ ปรีกฺขุชติ,
 ตาย จ ปณ อิตริตมเสนาสนสันตัญญุ จิยา เเนวัตตานุกกัเสติ
 โน ปรี วมัเภติ โย หิ ตัตถ ทักโข อนลโส สัมปชาโน
 ปติสสโต, อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ไปราเน อคฺคัลลเณ
 อริยวเส จิตโต. ปุณ ะปรี ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภาวนารโม
 โหติ ภาวนารโต, ปธานารโม โหติ ปธานารโต, ตาย จ
 ปณ ภาวนารมตาย ภาวนารคิยา ปธานารมตาย ปธานารคิยา
 เเนวัตตานุกกัเสติ โน ปรี วมัเภติ โย หิ ตัตถ ทักโข
 อนลโส สัมปชาโน ปติสสโต, อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 ไปราเน อคฺคัลลเณ อริยวเส จิตโต. อิเม โข ภิกฺขเว
 จิตฺตาโร อริยวสา, อคฺคัลลเณ วรตฺถัลลเณ วิสัลลเณ ไปราณา,
 อลฺลทเณ อลฺลทเณปฺพพา, น ลกฺขณํ น ลกฺขณํ, อปัปฺปวิรูปุ
 ทุเมเหติ พฺรหฺมเหติ วิณฺญเหติ. อิเมหิ จ ปณ ภิกฺขเว จตุหิ

อธิมวเสหิ สมันนาคโค ภิกขุ, ปุรัตติมาเย เจปิ ทิสาย
 วิหริ, เสว อตฺติ สหติ, น ทํ อตฺติ สหติ, มัจฉิมาเย
 เจปิ ทิสาย วิหริ, ... อุตฺตวราย เจปิ ทิสาย วิหริ, ... ทักขิณาย
 เจปิ ทิสาย วิหริ, เสว อตฺติ สหติ, น ทํ อตฺติ สหติ.
 ทํ กิสฺส เหตุร อตฺติตสโห ทิ ภิกขเว อีโรติ.

นารตี สหติ อีโร, นารตี อีโร สหติ.

อีโร ฯ อตฺติ สหติ, อีโร ทิ อตฺติ สโ.

สัพพกัมมวิหยาณิ ปนฺณณ โโก นิวารเย,

เนกขิ ชัมปนทสฺเสว โโก ทํ นิณฺทิตุมหติ,

เทวามิ น ปสฺสณฺติ, พหุมนุมามิ ปสฺสโตติ.

๒๔ จัตถาริมาณิ ภิกขเว อัมมปทานิ, อคฺคฉลฺลณานิ วัตฺถฉลฺลณานิ
 วัตฺถฉลฺลณานิ ปุราณานิ, อสฺสกิณฺณณานิ อสฺสกิณฺณปุพฺพานิ, น สกฺกียนฺติ
 น สกฺกียสฺสณฺติ, อัมมปฏิกุญฺจานิ สมนฺเนหิ พหุมนุมาเนหิ วิณฺญูหิ.
 กตมานิ จัตถาริ อนภิชฺฌา ภิกขเว อัมมปทํ, อคฺคฉลฺลณํ
 วัตฺถฉลฺลณํ วัตฺถฉลฺลณํ ปุราณํ, อสฺสกิณฺณณํ อสฺสกิณฺณปุพฺพํ,
 น สกฺกียติ น สกฺกียสฺสณฺติ, อัมมปฏิกุญฺจํ สมนฺเนหิ พหุมนุมาเนหิ
 วิณฺญูหิ. อพฺยาปาโท ภิกขเว อัมมปทํ, ... สัมมมาสติ ภิกขเว
 อัมมปทํ, ... สัมมมาสมาถิ ภิกขเว อัมมปทํ, อคฺคฉลฺลณํ วัตฺถฉลฺลณํ
 วัตฺถฉลฺลณํ ปุราณํ, อสฺสกิณฺณณํ อสฺสกิณฺณปุพฺพํ, น สกฺกียติ น สกฺกียสฺสณฺติ,
 อัมมปฏิกุญฺจํ สมนฺเนหิ พหุมนุมาเนหิ วิณฺญูหิ. อิมานิ โข

ภิกขเว จักขาริ อัมมปทานิ, อัคคัลณานิ รัตตัลณานิ วสัลณานิ
 ไปรณานิ, อสกิลณานิ อสกิลณปัพพานิ, น สักยันติ น
 สักยิสสันติ, อัมมปฏิกุญฺจานิ สมณេหิ พหุหิมณេหิ วิมลญฺหิติ.

อนภิชณาสุ วิหเรยฺย อพฺยาบັນเนน เจตสา

สโต เอกคคจิตตัสส อชฺฉัตถํ สุตมาหิตติ.

๓๐ เอกํ สมฺมํ ภควา ราชคเห วิหริติ คิชฌมกุฏเย ปัพพะเต.
 เทน โข ปน สมฺเมเนน สัมพัทฺฐา อภิณฺเษนาตา อภิณฺเษนาตา
 ปริพฺพาชกา สิบฺบิณฺยา ตีเร ปริพฺพาชการาเม ปฏฺวสฺสตีติ. เสยฺยถิ,
 อณฺเณภาโร วธโร สุกุลฺลทายิ จ ปริพฺพาชโก, อัมมฺเณ จ
 อภิณฺเษนาตา อภิณฺเษนาตา ปริพฺพาชกา. อถ โข ภควา สายันฺหิสมฺมํ
 ปฏฺวิจลฺลํ วจฺจ จิตฺตํ, เมเน สิบฺบิณฺยา ตีเร ปริพฺพาชการาโม,
 เตนฺอุปฺสงฺกมิ, อุปฺสงฺกมิตฺวา บัลลวตฺเต อาสเน นิสิตฺติ, นิสิตฺต
 โข ภควา เต ปริพฺพาชเก เขตฺตวโจ “จักคําริมาเน ปริพฺพาชกา
 อัมมปทานิ, อัคคัลณานิ, รัตตัลณานิ วสัลณานิ ไปรณานิ,
 อสกิลณานิ อสกิลณปัพพานิ, น สักยันติ น สักยิสสันติ,
 อัมมปฏิกุญฺจานิ สมณเอหิ พหุหิมณเอหิ วิมลญฺหิติ. กตมานิ จักขาริ
 อนภิชณา ปริพฺพาชกา อัมมปทํ, อัคคัลณํ รัตตัลณํ วสัลณํ
 ไปรณํ, อสกิลณํ อสกิลณปัพพํ, น สักยติ น สักยิสสันติ,
 อัมมปฏิกุญฺจํ สมณเอหิ พหุหิมณเอหิ วิมลญฺหิติ. อพฺยาปาทอ
 ปริพฺพาชกา อัมมปทํ, ... สัมมํารติ ปริพฺพาชกา อัมมปทํ, ...

สัมมาสมาธิ ปวิพพาชกา ธัมมปทํ, อคฺคฉลฺยํ วัตฺถฉลฺยํ วัสฉลฺยํ
 ไปราณํ, อลฺลิกฉนํ อลฺลิกฉนปฺพทํ, น ลกฺขิตํ น ลกฺขิตสฺสตี,
 อปฺปิฏฺฐกฺขจํ สมณเฑ พฺริหารมณเฑ วิญญูหิ. อิมานิ โข
 ปวิพพาชกา จตฺตาริ ธัมมปทานิ, อคฺคฉลฺยานิ วัตฺถฉลฺยานิ
 วัสฉลฺยานิ ไปราณานิ, อลฺลิกฉนานิ อลฺลิกฉนปฺพทานิ, น
 ลกฺขิตํ น ลกฺขิตสฺสตี, อปฺปิฏฺฐกฺขจานิ สมณเฑ พฺริหารมณเฑ
 วิญญูหิ. โย โข ปวิพพาชกา เหวํ วเทยฺย “อหเมตํ อนภิชณํ
 ธัมมปทํ บจฺจกฺขาย อภิชณาลํ กาเมสุ ติพฺพสํวราคํ สมณํ วา
 พฺริหารมณํ วา บัณฺณาเปสฺสสามิถิ, ตมทํ ตตฺถ เหวํ วเทยฺย
 “เอตํ วทตุ พฺยาหารตุ, บัลลํมิสฺสํสาณฺณาวณฺตี. โส วท
 ปวิพพาชกา อนภิชณํ ธัมมปทํ บจฺจกฺขาย อภิชณาลํ กาเมสุ
 ติพฺพสํวราคํ สมณํ วา พฺริหารมณํ วา บัณฺณาเปสฺสตีติ เนตํ
 จานํ วิชฺชตี. โย โข ปวิพพาชกา เหวํ วเทยฺย “อหเมตํ
 อพฺยาปาทํ ธัมมปทํ บจฺจกฺขาย พฺยาบັນฺนจิตฺตํ ปตฺตญฺจมนลกฺขณํ ป
 สมณํ วา พฺริหารมณํ วา บัณฺณาเปสฺสสามิถิ, ตมทํ ตตฺถ เหวํ
 วเทยฺย “เอตํ วทตุ พฺยาหารตุ, บัลลํมิสฺสํสาณฺณาวณฺตี. โส วท
 ปวิพพาชกา อพฺยาปาทํ ธัมมปทํ บจฺจกฺขาย พฺยาบັນฺนจิตฺตํ
 ปตฺตญฺจมนลกฺขณํ ป สมณํ วา พฺริหารมณํ วา บัณฺณาเปสฺสตีติ เนตํ
 จานํ วิชฺชตี. โย โข ปวิพพาชกา เหวํ วเทยฺย “อหเมตํ
 สัมมาสตี ธัมมปทํ บจฺจกฺขาย มุฏฺฐัสสตี อลฺลัมปชานํ สมณํ

วา พริวหัมณิ วา บัณณิยาเปสสามีติ, ทมห์ ตัตถิ เหว วเทยัย
 “เอตุ วทตุ พียาหฺรตุ, บัตฺถาสามิสฺसानุภาวันฺติ. โส วต ปริพฺพชาชา
 สัมมาสคฺติ อัมมปทํ บัจจิกฺขาย มุญฺจิสฺสคฺติ อลัมปชานํ สมนํ
 วา พริวหัมณิ วา บัณณิยาเปสสคฺติติ เนตํ จานํ วิชฺชติ. โย
 โข ปริพฺพชาชา เหว วเทยัย “อหเมตํ สัมมาสมาสคฺติ อัมมปทํ
 บัจจิกฺขาย อสมาหิตํ วิพฺภันตจิตฺตํ สมนํ วา พริวหัมณิ วา
 บัณณิยาเปสสามีติ, ทมห์ ตัตถิ เหว วเทยัย “เอตุ วทตุ
 พียาหฺรตุ, บัตฺถาสามิสฺसानุภาวันฺติ. โส วต ปริพฺพชาชา สัมมาสมาสคฺติ
 อัมมปทํ บัจจิกฺขาย อสมาหิตํ วิพฺภันตจิตฺตํ สมนํ วา
 พริวหัมณิ วา บัณณิยาเปสสคฺติติ เนตํ จานํ วิชฺชติ. โย โข
 ปริพฺพชาชา อิมานิ จัตถาริ อัมมปทานิ ครหิตัพฺพํ ปฏิกฺกโกสคฺตัพฺพ
 มณฺเฒยฺย, ตัสส ทิฏฺฐเจว อัมมเ จัตถาโร สห อัมมิกา
 วาทานุปาทา คารยฺยา จานา อาคัจฉนฺตี. กถเม จัตถาโร?
 อภิชฺฌนํ เจ ภวํ อัมมปทํ ครหติ ปฏิกฺกโกสคฺติ, เป จ หิ อภิชฺฌนาตุ
 กาเมสุ ติพฺพสวาราคา สมนนา วา พริวหัมณนา วา, เท โภโต
 ปุชฺชา, เท โภโต ปาสฺสา. อพียาปาทํ เจ ภวํ อัมมปทํ ครหติ
 ปฏิกฺกโกสคฺติ, เป จ หิ พียาปັນนจิตฺทา ปทญฺจมนสํกัมปํ สมนนา
 วา พริวหัมณนา วา, เท โภโต ปุชฺชา, เท โภโต ปาสฺสา.
 สัมมาสคฺติ เจ ภวํ อัมมปทํ ครหติ อฏฺฐิกฺโกสคฺติ, เป จ หิ มุญฺจิสฺสคฺติ
 อลัมปชานา สมนนา วา พริวหัมณนา วา, เท โภโต ปุชฺชา, เท โภโต

ปาสสา. สัมมาสมาธิ เจ ภว อัมมปท ครหติ ปฏิกโกสิติ, เย
 ๑ ทิ อสมาหิตา วิพันตวิธสา สมณา วา พหิรหังณา วา, เต
 โภโต ปุชสา, เต โภโต ปาสสา. โย โข ปวิพพาชกา
 อิมานิ จัตตาริ อัมมปทานิ ครหิตัพพิ ปฏิกโกสิตัพพิ มณเณยัย,
 ตัสส ทิฏฐิเจว อัมม อิมะ จัตตาริ สหิอัมมิกกา วาทานุปาทา
 คารยิทา จานา อาตัจฉนัตติ. เขยิ เต ปวิพพาชกา อเหตุ
 รุกกัถา วัสสภณณา อเหตุกาวาหา อกริยวาทา นัตติกาหา,
 เตยิ อิมานิ จัตตาริ อัมมปทานิ น ครหิตัพพิ น ปฏิกโกสิตัพพิ
 อมณเณยัส. ตํ กิธัส เหตุ? นินทาพยาโรสนอุปารัมภกยาติ.

อพียาบันโน สทาสาโต อชัมมัตต สสุมาหิตो.
 อภิธมาวินเย สิกขี “อัมมปทโคติ วุจตีติ.

อูรวะลวัคโค ตติโย.

ตัสสัทธานิ.

เทวี อูรวะลา โดโก กาฬโก พหิรหังจวิยบับจมิ
 กุหิ สันตุฏฐิ วิโส ๑ อัมมปท ปวิพพาชเคน ทาติ.

๓๓ จัตตาริมานิ ภิกขเว จักกานิ, เขยิ สมนันนาคตานิ เทวมนุสสานิ
 จตุจกัถิ ปวัตติ, เขยิ สมนันนาคตา เทวมนุสสา นจิรัสเสว
 มหันตัสส เวปุลลัสส ปาปณันติ โภเคส. กตมานิ จัตตาริ
 ปฏิจูปเทสวาโส สัมปฏิจูมัสสโย อักกัสมมาปนิริ ปัพ.พ ๑

กตปุณณดา. อิมานิ โข ภิกขเว จัตตาริ จักกานิ, เยหิ
 สมันนาคทานิ เทวมนุสฺसानิ จตุจักกั ปวรัตติ, เยหิ สมันนาคตา
 เทวมนุสฺสา นจิรัสสว มหัทธัตถิ เปตฺติตฺถิ ปาปุนันติ โภเคสุติ.

ปฏฺฐเป วเส เทเส, ตรีมิตฺตโร ลียา,
 สัมมาปณิธิสम्मึโน, ปุพฺเพ ปุณฺณโกโต นโร.
 อัมมํ อมํ ยโส ภิกฺขุ สุขมํ จตฺตวิตฺตติ.

๓๒ จัตตาริมานิ ภิกขเว สังฆวตฺถุนิ. กขมานิ จัตตาริ
 ทานิ เปยฺยวชฺชํ อตฺถจริยา สมานนฺตคา. อิมานิ โข ภิกขเว
 จัตตาริ สังฆวตฺถุนิ.

ทานนฺจ, เปยฺยวชฺชนฺจ, อตฺถจริยา จ ยา อธิ,
 สมานนฺตคา จ อัมมเส ตตฺถ ตตฺถ ยถะระ:
 เอเต โข สังฆา โลกเ รตฺถสํวณํ ยายโต.
 เอเต จ สังฆา นาสฺส, น มาตา ปุคฺคการณา
 ดเถถ มานํ ปุชฺ ภา, มิตา ภา ปุคฺคการณา.
 ยัสมา จ สังฆา เอเต สมเวกฺขนฺติ ติ ปณฺธิตา,
 ตัสมา มหัทธํ ปยฺโยโปนฺติ ปาสฺสา จ ภวันฺติ เตติ.

๓๓ สโห ภิกขเว นิตรชา สาณฺธึหสฺสมยฺ อาสยา นิภมฺติ,
 อาสยา นิภมิตฺวา วิษมฺมติ, วิษมฺมิตฺวา สมนฺตา จตฺตทิสฺสา
 อนฺวลโณเกติ, สมนฺตา จตฺตทิสฺสา อนฺวลโณเกตฺวา ติกฺขิตฺตุ
 สีนนาทํ นทติ, ติกฺขิตฺตุ สีนนาทํ นทิตฺวา โคจราย

จตุกกนิปาเต ปจยบัตตนิสาสกะสส เตตถวักโค.

๕๓

บักกมติ. เย โข ปน เต ภิกขเว ตีรจันณคตา ปาณา สันตัส
มิคฺขวโน นทโท สักกํ สุลลํติ, เต เปกฺขเยน ภยํ สเวตํ สันตัส
อัมมชฺชติ: พิลํ พิลาสยา ปวิสฺสํติ, อุกกํ อุกกาสยา
ปวิสฺสํติ, วณํ วนาสยา ปวิสฺสํติ, อากาถํ บักกํ โข ภูษณํติ.
เยยฺย เต ภิกขเว วัณโณ เวลา ตามนิลลมาชานีส
ทเพฺหํติ วรตฺตํติ พนฺธเนหิ พทฺธํ, เตยฺย ตาเม พนฺธเน
สวณฺณํติภาวํ สัมมปตฺตํเลตฺตวา ภิกขา มุคฺตาวีรํ เจमानา เยน
วา เตน วา ปลาณํติ. เอวํทิตฺถโก โข ภิกขเว
สํโห มิคฺคาชา ตีรจันณคตานิ ปาณานิ เอวํเทสํกํ โข
เอวํทานุภาโว. เอวเมว โข ภิกขเว ยทา ตลลํโค โลเก อัมมชฺชติ
อหํ สัมมามํพฺพํ โธ วิชฺชาภณํสํมณฺโณ สุกโค โลกวิทู
อนตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ ตตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธํ โธ ภควา,
โส ธมฺมํ เทเสก “อิติ สักกาโย, อิติ สักกาเยสฺส อมฺตโย,
อิติ สักกาเยสฺส นิโรโธ, อิกิ สักกาเยสฺส นิโรธคามินี ปฏิปทาติ,
เยยฺย เต ภิกขเว เทวา ทีฆายุกา วรฺณมวณฺโณ สุตฺตพฺพลา
อจฺเจสฺส วิมานสฺส จิรฺฐจติกา, เตยฺย ตถาคคฺคสฺส ธมฺมเทสนํ
สุตฺตวา เปกฺขเยน ภยํ สเวตํ สันตานิ อาบชฺชณฺติ “อนิจฺจา
วต กิร โภ มยํ สมานา “นิจฺจํมํหาติ อมฺมณฺณิมํหา, อคฺคา
วต กิร โภ มยํ สมานา “อฺวาติ อมฺมณฺณิมํหา, อลลํสฺสตา
วต กิร โภ มยํ สมานา “ลลํสฺสํมํหาติ อมฺมณฺณิมํหา, มยํ

กิริ โภ อนิจจา อธวา อัสสัสตา ลักกายปริยาบันนาคิ
 เอมหิทธิโก โข ภิกขเว ตถาคโต สเทวกัสส โลกัสส
 เอมหิทธิโก โข เอมหานุกาโรติ.

ยथा พุทโธ อภินุญา

สเทวกัสส โลกัสส

ลักกายณัง นิโรธณัง

อริยัญจังคิก มัคคิ

เยปิ ทีฆายุกา เทวา

ภิกขา สันตาสมาปาทุ,

“ อวิวัชสา ลักกาย,

ศุคฺวา อรหโต วากยิ

อัมมจักกั ปวัคคยิ

สัสสา อัมมัญญุคฺคโต

ลักกายัสส จ สัมภาว

ทุคฺชุปตฺตคามินิ,

วันณวันโต ยสฺสลิโน

สึหฺสเสวิตเว มิดา,

อนิจจา กิริ โภ มย,”

วิปฺปมุตฺตัสส คาทิโนติ.

๓๔ จักคาโรเม ภิกขเว อคฺคัมปิปลฺลาทา. กตเม จักคาโร? ยาวทา
 ภิกขเว ลักสา อปทา วา ทวิปทา วา จตฺตูปทา วา พหุပ္ปทา วา,
 รุပ္โป วา อรูปโป วา, สันนิโป วา อสณฺนิโป วา
 เนวสันนิณาสณฺนิโป วา; ตถาคโต เตสํ อคฺคัมภิกขายติ อรหํ
 สัมมาสัมพุทฺธโ. เย ภิกขเว พุทฺธ ปสฺสณฺนา, อคฺเค เต
 ปสฺสณฺนา; อคฺเค โข ปณ ปสฺสณฺนํ อคฺเค วิปาโก โทติ.
 ยาวทา ภิกขเว อัมมา ลักสา, อริโย อญฺญังคิกโก มัคคโค
 เตสํ อคฺคัมภิกขายติ. ये ภิกขเว อริเย อญฺญังคิกโก มัคคโค
 ปสฺสณฺนา, อคฺเค เต ปสฺสณฺนา; อคฺเค โข ปณ ปสฺสณฺนํ

อัสสโค วิปาโก ไทติ ยาวตา ภิกฺขเว ธัมมา ลัขหา วา
 อลัขตา วา, วิราโค เตสํ อัสสํภักฺขาติ: ยทิทํ
 มทนินมฺมทโน นีปาสวินโย อสยสฺสมฺมุคฺชาโต วัฏฺฐุ บัจฺเจโต
 ตณฺโณทักขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ. เย ภิกฺขเว วิราเค
 ธัมโม ปลันฺนา, อัสสโค เต ปลันฺนา; อัสสโค โข ปน ปลันฺนํ
 อัสสโค วิปาโก ไทติ ยาวตา ภิกฺขเว ลัขหา วา คณา วา,
 ตถาคคสฺสาวกสฺสโม เตสํ อัสสํภักฺขาติ: ยทิทํ จิตฺตาวี
 ปุริสยฺยานิ อวัจฺจํ ปุริสบุคฺคสฺสา, เวสสํ ภควโต สฺสาวกสฺสโม,
 อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทักฺขิเนยฺโย อลัขลิกฺกรณโย อนุตฺตโร
 ปุณฺณโกเชตฺโต โลกัสส. ये ภิกฺขเว ลัขหา ปลันฺนา, อัสสโค
 เต ปลันฺนา; อัสสโค โข ปน ปลันฺนํ อัสสโค วิปาโก
 ไทติ. อิมโห โข ภิกฺขเว จิตฺตาวี อัสสํภักฺขาติ.

อัสสโค เว ปลันฺนํ

อัสสํ ธัมมํ วิชานตํ

อัสสโค พุทฺธโห ปลันฺนํ

ทักฺขิเนยฺเย อนุตฺตโร

อัสสโค ธัมโม ปลันฺนํ

วิราคุปฺปเม สฺสฺเช

อัสสโค ลัขหา ปลันฺนํ

ปุณฺณโกเชตฺโต อนุตฺตโร

อัสสํภักฺขิมํ ทานํ ทตฺตํ

อัสสํ ปุณฺณํ ปวตฺตมฺมิ

อัสสํ อายุ จ วัณฺโณ จ

ยโส ภิกฺขเว สฺสํ พฺลํ

อัสสํภักฺขิมํ ทาตา เมธาวี

อัสสํภักฺขิมํ สฺมาทิโต

เทวญฺโญ มนุสฺสโห วา

อัสสํภักฺขิมํ โท ปโมทตฺติ.

๓๕ เอก์ ธมมัย ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุเน
 กลันทกนิวาเป. อตโข วัสสกาโร พหัทธมโน มคคมหามัตตโต,
 เยน ภควา, เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา ภควตา สัตถิ
 สัมโมทิตฺ; สัมโมทนีเย กถํ สารานีเย วิคฺฉาเรตฺวา เอกมัตต
 นิสิตฺ; เอกมัตตํ นิสินฺโน โข วัสสกาโร พหัทธมโน
 มคคมหามัตตโต ภควันตํ เอตทโวจ “จตุทฺติ โข มยํ โภ โก โคตม
 ธัมเมทฺธิ สมนฺนาคคํ มหาปจฺฉนํ มหาปฺริสํ นัจฺฉาเปม.
 กตเมทฺธิ จตุทฺติ? อิทฺธ โภ โก โคตม พหุสฺสตุโต ไทติ ตัสส
 ตัสสเลว สุตตชาตฺสส; ตัสส ตัสสเลว โข ปน ภาสิตัสส อตฺถ
 ชานาติ “อญํ อิมัสสํ ภาสิตัสส ชัตตโต, อญํ อิมัสส
 ภาสิตัสส ชัตตโตติ; สติมา โข ปน ไทติ จิรคตฺปิ
 จิรภาสิตฺปิ สวิตา อนุสฺสริตา; ยานิ โข ปน ตานิ คหฺนฺจฺจกนิ
 กิกรณีนยานิ, ตตฺถ ทักโข ไทติ อนนฺโต ตตฺธิปายาย วิมฺลสย
 สมนฺนาคโต อลํ กาคุ อลํ สวโรตฺถ. อเมทฺธิ โข มยํ โภ โก โคตม
 จตุทฺติ ธัมเมทฺธิ สมนฺนาคคํ มหาปจฺฉนํ มหาปฺริสํ นัจฺฉาเปม. สเจ
 เม โภ โก โคตม อนุโมทิตตฺถัพพํ, อนุโมทตฺถ เม ภวํ โคตโม; สเจ
 ปน เม โภ โก โคตม ปฏฺฐิกโกสิตตฺถัพพํ, ปฏฺฐิกโกสตฺถ เม ภวํ
 โคตโมติ. “เนว โข ศฺยาคํ พหัทธมณฺเญ โมทามิ นปฺปิปฏฺฐิกโกสํมิ.
 จตุทฺติ โข อหํ พหัทธมณฺเญ ธัมเมทฺธิ สมนฺนาคคํ มหาปจฺฉนํ มหาปฺริสํ
 นัจฺฉาเปมิ. กตเมทฺธิ จตุทฺติ? อิทฺธ พหัทธมณฺเญ พหุชนนฺติตาย ปฏฺฐินฺโน

โทติ พุทฺชนสุชาเย, พุทฺสสฺส ชนตา อริเย ฌาเย ปติฏฺฐาปิตา,
 ยทิตฺถํ กัลลียานธัมมตา กุสละธัมมตา, โส ยํ วิตักกํ อากังขติ
 วิตักกเกตุ, ตํ วิตักกํ วิตักกเกติ, ยํ วิตักกํ นากังขติ วิตักกเกตุ, น ตํ
 วิตักกํ วิตักกเกติ, ยํ สกัปปํ อากังขติ สกัปปเปตุ, ตํ สกัปปํ
 สกัปปเปติ, ยํ สกัปปํ นากังขติ สกัปปเปตุ, น ตํ สกัปปํ
 สกัปปเปติ, อิติ เจโตวิสิขัปปโต โทติ วิทักกัปปเดสุ; จตุณฺเณ ฌานานํ
 อากิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธัมมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โทติ อภิजनฺลาภี
 อภิสราภี; อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตติํ ปณฺณวามิุตติ
 ทิฏฺฐเวยว ธัมมํ สยํ อภิณฺณา สัจฉิกิตฺวา อุลลัมบิच्च วิหริ.
 เวน โข คียาหิ พหิรมณ อนุโมทามิ นยฺยปฏิกโกสามิ. อิมเอหิ โข
 ขหิ พหิรมณ จตุหิ ธัมมเอหิ สมนฺนาคคํ มหาปณฺณ มหาปุริส
 ปณฺณวามิเอหิ. “อจฺฉนริยํ โภ โครม, อพักฺกตํ โภ โครม; ยาว
 สุภาสิตตฺถจิทํ โภตา โครตเมน; อิมเอหิ จ ปณ จตุหิ ธัมมเอหิ
 สมนฺนาคคํ ภวณฺติ โครตมํ ธาเรมิ: ภวณฺติ โครตโม พุทฺชนทิตาย
 ปฏิปन्नโน พุทฺชนสุชาเย, พุทฺสสฺส ชนตา อริเย ฌาเย ปติฏฺฐาปิตา,
 ยทิตฺถํ กัลลียานธัมมตา กุสละธัมมตา. ภวณฺติ โครตโม ยํ วิตักกํ
 อากังขติ วิตักกเกตุ, ตํ วิตักกํ วิตักกเกติ, ยํ วิตักกํ นากังขติ
 วิตักกเกตุ, น ตํ วิตักกํ วิตักกเกติ, ยํ สกัปปํ อากังขติ สกัปปเปตุ,
 ตํ สกัปปํ สกัปปเปติ, ยํ สกัปปํ นากังขติ สกัปปเปตุ, น ตํ
 สกัปปํ สกัปปเปติ, ภวณฺติ โครตโม เจโตวิสิขัปปโต วิตักกัปปเดสุ;

ภวัณ्हี โคตโม จตุณฺเณ ฉานานํ อากิเจตสิกานํ ทิฏฐธัมมสุขวิหารานํ
 นิกามลาภํ อภิจฺจนลาภํ อภิสวลาภํ, ภวัณ्हี โคตโม อาสวานํ ขยา
 อนาสวํ เจโตวิมุตติํ มัคคะวิมุตติํ ทิฏฐิเจว ธัมมํ สยํ อภินิภา
 สัจฉิกถวา อุปสัมบัชช วิหระตฺติ. “อถฺตา โข เต พฺรหฺมณ
 อาสวํ อุปนียวาจา ภาสิตา, ขยํ ตฺยาหํ พฺยาภวิสฺสามิ: อหฺณฺหิ
 พฺรหฺมณํ พหุชนทิกายํ ปฏิบันโน พหุชนสุขาย, พหุสฺส ชนตา
 ขริเย ฉาเย ปทฺธิจาปิตา, ยทิตํ กัลลียานธัมมตา กุสละธัมมตา,
 อหฺณฺหิ พฺรหฺมณํ ยํ วิตักกํ อากาขมิ วิตักฺเกตุ, ตํ วิตักกํ
 วิตักฺเกมิ, ยํ วิตักกํ นากาขมิ วิตักฺเกตุ, น ตํ วิตักกํ วิตักฺเกมิ,
 ยํ สกฺกปัปฺปํ อากาขมิ สกฺกปัปฺเปตุ, ตํ สกฺกปัปฺปํ สกฺกปัเปมิ, ยํ สกฺกปัปฺปํ
 นากาขมิ สกฺกปัเปตุ, น ตํ สกฺกปัปฺปํ สกฺกปัเปมิ, อหฺณฺหิ พฺรหฺมณ
 เจโตวิสิมฺบิเต วิตักกปฺเปลสุ; อหฺณฺหิ พฺรหฺมณํ จตุณฺเณ ฉานานํ
 อากิเจตสิกานํ ทิฏฐธัมมสุขวิหารานํ นิกามลาภํ อภิจฺจนลาภํ อภิสวลาภํ;
 อหฺณฺหิ พฺรหฺมณํ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตติํ มัคคะวิมุตติํ
 ทิฏฐิเจว ธัมมํ สยํ อภินิภา สัจฉิกถวา อุปสัมบัชช วิหระตฺติ.

โย เวที สัพพสัคคานํ

มัจจุปลา ปโมจน

หิโต เทวมนุสฺสานํ

เนยฺยธัมมํ ปกาสะ,

ยณฺจ ทิสฺวา จ สุตฺวา จ

ปลีตติ พหุชฺชโน,

มคฺคามคคฺคสฺส กุสโล

กตกิจโจ อนาสโว

พุทฺโธ อณฺติมสวโร

“มหาปริโตติ วุจฺจติ.

จตุกกนิปาเต ปจฺมบັນเณาสกัถฺส จตุตถวักโค.

๕๖

๓๖ เอกิ สมยํ ภควา อัมมรา จ อุกกัฏฺหิ อัมมรา จ เสตฺถิยํ
อัทธานมคฺคปฏิบັນโน โทติ, โทโณปปี พริหัมโณ อัมมรา จ
อุกกัฏฺหิ อัมมรา จ เสตฺถิยํ อัทธานมคฺคปฏิบັນโน โทติ. อัททสา
โซ โทโณ พริหัมโณ ภควโต ปาเทสุ จักกานิ สหัสฺสํสารานิ
สเนมิกานิ สเนมิกานิ สหฺพพาการปวิปฺพานิ, ทิสฺวานัสฺส เอตตโหสิ
“อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, นวติมานิ มนุสฺสภุคฺคัสฺส
ปาทานิ ภวิสฺสํตฺติ. ชลโซ ภควา มคฺคา โอกกัมมํ อลฺลปตฺรลฺลมิ
รุกฺขมฺมุเล นิสฺสีทิ บัลลลังกํ ชาภุชิตฺวา อุกฺกึ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ
ลลิตํ อุกฺกัฏฺหเปตฺวา. ชลโซ โทโณ พริหัมโณ ภควโต ปาทานิ
อนุคฺจจันโต อัททส ภควันตํ อลฺลปตฺรลฺลมิ รุกฺขมฺมุเล นิสฺสินนํ
ปาสาทิกํ ปสาทณียํ สันตินทริยํ สันตฺมานลํ อุตฺตมทมถสมมณนุบฺบัตติ
ทนต์ํ ลุคฺคํ ยตินทริยํ นาคํ, ทิสฺวา, โยเน ภควา, เทนุปลังกมิ,
อุปลังกมิตฺวา ภควันตํ เอตตโวจ “เทโว โน ภวํ ภวิสฺสํตฺติ. “น โซ
อหํ พริหัมณ เทโว ภวิสฺสํมิตฺติ. “คณฺธพฺโพ โน ภวํ ภวิสฺสํตฺติ.
“น โซ อหํ พริหัมณ คณฺธพฺโพ ภวิสฺสํมิตฺติ. “ยักโข โน ภวํ
ภวิสฺสํตฺติ. “น โซ อหํ พริหัมณ ยักโข ภวิสฺสํมิตฺติ. “มนุสฺสโส
โน ภวํ ภวิสฺสํตฺติ. “น โซ อหํ พริหัมณ มนุสฺสโส ภวิสฺสํมิตฺติ.
“เทโว โน ภวํ ภวิสฺสํตฺติ อติ ปุญฺญโจ สฺมาโน “น โซ อหํ
พริหัมณ เทโว ภวิสฺสํมิตฺติ วเทสิ, “คณฺธพฺโพ โน ภวํ ภวิสฺสํตฺติ

อิตติ ปุณฺโณ โส มาโน “น โข อหํ พริทฺหิมน คณฺหํ โพ
 ภวิสฺสํมิตฺติ วเทสิ, “ยักโข โน ภวํ ภวิสฺสํมิตฺติ อิตติ ปุณฺโณ
 มาโน “น โข อหํ พริทฺหิมน ยักโข ภวิสฺสํมิตฺติ วเทสิ,
 “มณฺุสฺโส โน ภวํ ภวิสฺสํมิตฺติ อิตติ ปุณฺโณ โส มาโน “น โข อหํ
 พริทฺหิมน มณฺุสฺโส ภวิสฺสํมิตฺติ วเทสิ, อถ โกรหติ ภวํ ภวิสฺสํมิตฺติ.
 “เยสํ โข อหํ พริทฺหิมน อาสวานํ อปัปฺพิตฺตํเตว เทโว ภเวยฺย,
 เต เม อาสวา ปตีนา อัจฉินฺณมฺูลา ตาลาวตฺถกฺกา อนภาวํ กตา
 อายตฺตอณฺุปปาทธมฺมา; ยสํ โข อหํ พริทฺหิมน อาสวานํ
 อปัปฺพิตฺตํ คณฺหํ โพ ภเวยฺย, ... ยักโข ภเวยฺย, ... มณฺุสฺโส
 ภเวยฺย, เต เม อาสวา ปตีนา อัจฉินฺณมฺูลา ตาลาวตฺถกฺกา
 อนภาวํ กตา อายตฺตอณฺุปปาทธมฺมา. เสยฺยถาปิ พริทฺหิมน อပ္ปัลลํ วา
 ปทุมํ วา ปณฺุทฺธิกํ วา อุตฺเท ชาตํ อุตฺเท ลวฺวํ อุตฺถํ
 อัจจุคฺคํมมฺิ ติวฺจติ อณฺุปลิตฺตํ อุตฺเทน, เอวเมว โข อหํ พริทฺหิมน
 โลเก ชาโต โลเก ลวฺวํ โลมฺิ โลกํ อภิภุจฺย วิหวามิ อณฺุปลิตฺตํ
 โลเกณ; “พุทฺโธติ มํ พริทฺหิมน ธาเรหิตฺติ.

เยน เทวูปตฺถิยสฺส,
 ยักชิตฺตํ เยน คจฺฉนฺยฺย,
 เต มยฺยํ อาสวา ชีณา
 ปณฺุทฺธิกํ ยถา อุดฺคํ
 อณฺุปลิตฺตํ โลเกณ

คณฺหํ โพ วา วิหังคโม,
 มณฺุสฺสํคตฺตํจ อพฺภเช;
 วิธธสฺสํตา วินพิคฺคา.
 โตเยน อณฺุปลิตฺตํ,
 คสฺสํมา พุทฺโธสฺมิ พริทฺหิมนฺนาติ.

๓๗ จุติ ภิกฺขเว อัมเมติ สมนฺนาตโต ภิกฺขุ อภัพฺ โห
 ปริหานาย นิพฺพานัสสว สันติเก. กตเมติ จุติ? อธิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ สลลสัมบັນ โน โหติ, อินฺทริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ, โภชน
 มัตตัลลญฺ โหติ, ชาครียํ อนุยฺยโต โหติ. กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สลลสัมบັນ โน โหติ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สลฺลา โหติ, ปาติโมกฺขสว
 ลฺลโต วิหริติ อากาโรจฺจรสัมบັນ โน, อนุมตฺเตสุ วัชเชสุ ภยทสฺสว
 สมาทาย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเตสุ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สลลสัมบັນ โน
 โหติ. กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อินฺทริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ? อธิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ จักฺขนา รูปํ ทสฺสา น นิมิตฺตคฺคาคี โหติ นานุพฺยัลลชนคฺคาคี
 ยตฺวาอิกฺกณเมณํ จักฺขณทฺริยํ อลฺลวตฺ วิหรณฺตํ อภิชฺมาโทมนสฺสสา
 ปาปกา อกฺกุสลา อัมมา อณฺเวยสฺสเวยฺยํ, ตสฺส ลวฺราย ปฏฺธิชฺชติ,
 รกฺขติ จักฺขณทฺริยํ, จักฺขณทฺริเย ลวฺว อปฺปชฺชติ, โสเตณ สทฺทํ
 สลฺลว... ขาเนน คณฺโธ ขายิตฺวา... ชิวฺหาบ รลฺลํ สทายิตฺวา... กาเยน
 โสฏฺฐจฺทัพฺมํ มุสฺสิตฺวา... มนฺสา อัมมํ วิณฺณาย น นิมิตฺตคฺคาคี โหติ
 นานุพฺยัลลชนคฺคาคี, ยตฺวาอิกฺกณเมณํ มนินฺทฺริยํ อลฺลวตฺ วิหรณฺตํ
 อภิชฺมาโทมนสฺสสา ปาปกา อกฺกุสลา อัมมา อณฺเวยสฺสเวยฺยํ, ตสฺส
 ลวฺราย ปฏฺธิชฺชติ, รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย ลวฺว อปฺปชฺชติ:
 เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อินฺทริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ. กถญฺจ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ โภชน มัตตัลลญฺ โหติ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏฺฐิสฺสา
 โยนิโส อากาโร อากาโรติ “เนว ทวายน น มทายน น มณฺเฑนายน

น วิภูสณาย, ยาวเทว อิมัสส กายัสส จิตฺตยา ยานาย
 วิหิตฺตปรตฺติยา พหฺมจฺริยานคฺคทาย, อิตฺติ ปุราณณฺจ เวทนํ ปฏฺฐิทฺตํ,
 นวณฺจ เวทนํ น อပ္ปาทลฺลํ, ยาทฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชชา จ
 ฌาสฺว วิหารอ จาติ: เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โกชนน มตฺตคฺคณฺ
 โหติ. กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชาครียํ อนุยฺยตฺโต โหติ. อธิ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิวสํ จังกเมน นิสฺสชฺชาย อวารณฺเนหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ
 ปวิโสธติ, รัตฺติยา ปจฺมํ ยามํ จังกเมน นิสฺสชฺชาย อวารณฺเนหิ
 ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปวิโสธติ, รัตฺติยา มัชฌิมํ ยามํ ทักขิณน
 นิสฺสเสน สีสเสยฺยํ กပ္ปเปติ ปาเทน ปาทํ อจฺจจาถาย สโต
 สัมปชาโน อญฺ्ञานสฺสณฺณํ มนสิกริตฺวา, รัตฺติยา มัชฌิมํ ยามํ
 อจฺจจาถาย จังกเมน นิสฺสชฺชาย อวารณฺเนหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ
 ปวิโสธติ: เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชาครียํ อนุยฺยตฺโต โหติ.
 อิมหิ โข ภิกฺขเว จตุหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อภัพฺโพ
 ปริหานาย นิพฺพานัสสฺว สันติเกติ.

สฺสเเต ปตฺติฏฺฐจฺจโต ภิกฺขุ,	อินฺทริเยสุ จ สฺวโต,
โกชนมฺหิ จ มตฺตคฺคณฺ,	ชาครียํ อนุยฺยตฺติ:
เอวํ วิหฺรมาตาปี	อโหโรตฺตมคฺคณฺติโต
ภายํ กุสฺลํ ธมฺมํ	โยคกฺเขมัสสํ บัดฺติยา,
อပ္ปมาทฺรโต ภิกฺขุ	ปมาเท ภยทฺลลํ วา
อภัพฺโพ ปริหานาย	นิพฺพานัสสฺว สันติเกติ.

๓๘ ปุณณัมภักตัสสโจ ภิกขเว ภิกขุ, สมวยสัจฺจโส
 บัลดัสสกายสชาโร ปฏฺฐิสโส วุจฺจติ. กถํญํ ภิกขเว ภิกขุ
 ปุณณัมภักตัสสโจ โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุโน, ยานิ ตานิ
 ปุณณัมภักตัสสจํ, เสยฺยถิ, “สัสสโต โลโกติ
 วา “อัสสโต โลโกติ วา” “อนันตวา โลโกติ วา “อนันตวา
 โลโกติ วา “คํ ชีวํ คํ สรีรํติ วา “อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรํติ
 วา, “โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา “น โหติ ตถาคโต ปรม-
 มรณาติ วา “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา
 “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา
 สัพพานิ ตานิ ปุณณานิ โหนฺติ ปุณณานิ จตฺตานิ วันตานิ
 มุตฺตานิ ปทีนานิ ปฏฺฐิสสัจฺจจํ: เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 ปุณณัมภักตัสสโจ โหติ. กถํญํ ภิกขเว ภิกขุ สมวยสัจฺจโส
 โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุโน กาเมสฺสา ปทีนา โหติ, ภเวสฺสา
 ปทีนา โหติ, พหิมจฺเจสฺสา ปฏฺฐิสสัสสจํ: โหติ: เอวํ โข
 ภิกขเว ภิกขุ สมวยสัจฺจโส โหติ. กถํญํ ภิกขเว ภิกขุ
 บัลดัสสกายสชาโร โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ สัสส จ ปทานา
 ทุกขัสส จ ปทานา ปัพพะเว โสมนัสสโทมนัสสลาเน อตฺตังคมา
 อหุคฺคิมลฺลขํ อูปะกัชาตติปาริตฺตํ: จตุตถํ อภานํ อูปะภักขํ วิหวติ:
 เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ บัลดัสสกายสชาโร โหติ. กถํญํ ภิกขเว
 ภิกขุ ปฏฺฐิสโส โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุโน อัสสิมาโน ปทีโน โหติ

อุจฺฉินฺนํมฺโหโต กาลาวตฺตํกโต อนภาวํ กโต อายตฺตํอนุปฺปาทธมฺโม
 เหวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏฺฐิโน โหติ. เหวํ โข ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ ปณฺณณบัจฺเจกสัจฺจํ สมายสฺสฺวเสโน บัลลตฺถกายนลฺลขาโร
 ปฏฺฐิโนติ วุจฺจติ.

กามเสนา ภเวสนา

พฺรหฺมจฺริเยสนา สท,

อิติ สัจฺจปรามาโธ

ติฏฺฐิจิฏฺฐจํนา สมุสฺสยา,

สัพพวราควิรตฺตสฺส

ตณฺหิหักขยวิมฺภติโน

เฮสนา ปฏฺฐินิสฺสํฐฺจา,

ติฏฺฐิจิฏฺฐจํนา สมุทฺธา,

ส เว สันโต สโต ภิกฺขุ

บัลลตฺถโธ อปฺราชิโต

มานาภิสสมยา พุทฺโธ

“ปฏฺฐิโนติ วุจฺจติติ.

๓๘๘ อถโข อุชฺชโย พฺรหฺมโน, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ,
 อุปปลังกมิตฺวา, ภควา สทฺธี สัมมโหติ, สัมมโหตฺถนํ กถํ สวาลเณ
 วิตฺสาเรตฺวา เอกมณฺโถ นิสฺสีติ, เอกมณฺโถ นิสฺสินโน โข อุชฺชโย
 พฺรหฺมโน ภควันตํ เอตทโวจ “ภวปฺปํ โน โคตโม ยถาลํ
 วัณฺณเจตฺติ. “น โข อหํ พฺรหฺมณ สัพพํ ยถาลํ วัณฺณเจมิ,
 น ปนาหํ พฺรหฺมณ สัพพํ ยถาลํ น วัณฺณเจมิ. ยถารูเป โข
 พฺรหฺมณ ยถาลเณ คาโว หถลณฺณตฺติ, อเชฬิกา หถลณฺณตฺติ,
 กุกฺกฏฺสฺสฺสฺสฺส หถลณฺณตฺติ, วิวิธา ปาณา ลมฺภาตํ อายสฺสณฺณตฺติ,
 เหวรูปํ โข อหํ พฺรหฺมณ สวามฺภํ ยถาลํ น วัณฺณเจมิ.
 ตํ ภิกฺขสฺส เหตุ? เหวรูปณฺณตฺติ พฺรหฺมณ สวามฺภํ ยถาลํ น

อุปสงฺกมณฺติ อรหันฺโต वा อรหํคัมภีโร वा สสมาปฺนินา. ยถารูเป
 จ โข พฺรหฺมณ ยถาเนเนว คาวโ หันณณฺติ, น
 อเชพิกา หันณณฺติ, น กุกฺกุฏสุทฺธา หันณณฺติ, น วิวิธา
 ปาณา สฺมาคํ อายัสฺสันติ; เหวรูป โข อหํ พฺรหฺมณ นิรารมฺภ
 ยถาเนเนว วัณฺณนิมิ: ยถา นิจฺจาทนํ อนุกุลยถา. ตํ กิเลส
 เหตุ? เหวรูปยถา พฺรหฺมณ นิรารมฺภ ยถาเนเนว อุปสงฺกมณฺติ
 อรหันฺโต वा อรหํคัมภีโร वा สสมาปฺนินาติ.

อัสสเมกํ ปุริสเมกํ	สํมาปาสํ วาเชเปยฺยํ นิรคฺคพิ:
มหายถาเนนา มหารมฺภ,	น เต โหนฺติ มหํภีลา.
อเชพิกา จ คาวโ จ	วิวิธา ยถา หันณเร,
น ตํ สํมคฺคตา ยถาเนเนว	อุปยณฺติ มहेสิโน.
ยถาเนเนว นิรารมฺภ	ยชฺชนฺตียนุกุลํ สทา,
นาเชพิกา จ คาวโ จ	วิวิธา ยถา หันณเร,
ตถาเนเนว สํมคฺคตา ยถาเนเนว	อุปยณฺติ มहेสิโน.
เอวํ ยเชถ เมธาวิ,	เอโส ยถาเนเนว มหํภีลา.
เอวํ ทิ ยชฺमानัสส,	เสยฺโย โหติ น ปายโย,
ยถาเนเนว จ วิปฺโล โหติ,	ปลีทณฺติ จ เทวตาติ.

๕๐ อตฺถ โข อุตฺถาย พฺรหฺมณ, เยน ภควา, เตนอุปสงฺกมิ,
 อุปสงฺกมิทฺวา ภควา สทฺธิ สํมโมติ, สํมโมเทยฺยํ กถํ สาธณํ
 วิตฺติสาเรทฺวา เอกมณฺติ นิสิติ, เอกมณฺติ นิสินฺโน โข อุตฺถาย

พริหมโณ ภควันติ เอตทโว “ ภวปี โน โคตโม ยัลลัม
 วัณเณตติ. “ น โข อหัง พริหมณ สัพพัม ยัลลัม วัณเณมิ,
 น ปณามัง พริหมณ สัพพัม ยัลลัม น วัณเณมิ. ยถารูเป โข
 พริหมณ ยัลลเณ คาโว หัลลันนัตติ, อเชพิกา หัลลันนัตติ,
 กุกกฏสุกขา หัลลันนัตติ, วิวิธา ปาณา ลัมผัคคัม; เอวรูปัง
 โข อหัง พริหมณ สรรम्मัม ยัลลัม น วัณเณมิ. ตัง
 กิลัส เหตุ? เอวรูปันติ พริหมณ สรรम्मัม ยัลลัม น
 อุปสังกมณัตติ อรหันโต वा อรหัตตัมคัคคัง वा สમાปันนัง. ยถารูเป
 จ โข พริหมณ ยัลลเณ เณว คาโว หัลลันนัตติ, น อเชพิกา
 หัลลันนัตติ, น กุกกฏสุกขา หัลลันนัตติ, น วิวิธา ปาณา
 ลัมผัคคัม; เอวรูปัง โข อหัง พริหมณ นิสรรम्मัม
 ยัลลัม วัณเณมิ: ยถิทัง นิจฺจทานัง อนุกุลยัลลัม. ตัง กิลัส
 เหตุ? เอวรูปันติ พริหมณ นิสรรम्मัม ยัลลัม อุปสังกมณัตติ
 อรหันโต वा อรหัตตัมคัคคัง वा สમાปันนัตติ.

อภิสังขติ นิสรรम्मัม	ยัลลัม กาเลน กัปปีปปิ
คาทิส อุปสังกมณัตติ	ลัลลนตา พริหมจารโย,
วิวัฏฐัจฉทา จ เป โลเก	วิติวตฺตา กุล คคิ,
ยัลลนเมตํ ปลลันนัตติ	พุทฺธา ปลลนัสส โกวทา,
ยัลลเณ वा ยถิทัง สัพเพ	หุลลัน กิตฺวา ยถาหัง
ปลลันนจิตฺโต ยชติ	สุเขตเต พริหมจาริส,

จตุกกนิปาเต ปจฺมมณฺเณสํกัถสฺส บัณฺณมวักฺโข. ๕๔๗

สุหุตฺถํ สุยฺยัญฺจํ สัมมัตฺตํ   ทักขิณียโยสุ ยํ กตฺ,
ยัณฺโณ จ วิปฺโล โหติ,   ปลีทนต์ติ จ เทวตา.
เอวํ ยชิตฺวา เมธาวี   สักโข มุตฺตเณ เจตสา
อภฺยาสชฺฉมํ สุขํ โลกํ   บัณฺฑิตโต อูปัชชิตฺติ.

จกฺกวัคฺโข   จตฺตฺโต.

คัลลสุทฺธานํ.

จกฺกโถ สัจจโห สโห ปสาโท   วสฺสธกาเรน บัณฺณม
โทโน อปริหานิ ปฏฺฐิสฺสโน   อุตฺตโย อูทาเยน เต ทสาติ.

๔๑ จตฺสฺสโส อิมํ ภิกฺขเว สมาริภาวนา. กตมา จตฺสฺสโส ?

อัตถิ ภิกฺขเว สมาริภาวนา ภาวิตา พหุลิกตา ทิฏฺฐจธัมม-
สุขวิหาราย สํวตฺตติ,   อัตถิ ภิกฺขเว สมาริภาวนา ภาวิตา
พหุลิกตา ฌานนทสฺสณปฏฺฐาภาย   สํวตฺตติ,   อัตถิ ภิกฺขเว
สมาริภาวนา ภาวิตา พหุลิกตา สติสํปชฺฌณาย   สํวตฺตติ,
อัตถิ ภิกฺขเว สมาริภาวนา ภาวิตา พหุลิกตา ฌาสวณํ ขยาย
สํวตฺตติ.   กตมา จ ภิกฺขเว สมาริภาวนา ภาวิตา พหุลิกตา
ทิฏฺฐจธัมมสุขวิหาราย สํวตฺตติ ?   อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว
กาเมหิ วิวิจฺจ อकुสเลหิ ธัมเมหิ สวตฺตํกํ สวจารํ วิเวกชํ
ปัตติสุขํ ปจฺมํ ฌานํ อูปสํมปัชฺช วิหริตฺถ,   วิตักกวิจฺจวณํ
วูปสมํ   อัสสํกตํ สัมปสาทนํ เจตโสเอโกทิกาวํ อวิตักกํ อวจารํ

สมาธิชฺช ปัตติสุขํ ทตฺติยํ ฌานํ อุลลัมบิยฺช วิหริติ; ปัตติยา จ
 วิราคา อุลเภกฺขโก จ วิหริติ สโต จ สัมปชาโน สุขฉลฺลํ กาเยน
 ปญฺญิสฺสเวเตติ, ยนํคํ อธิยา อาจิกฺขณฺติ “อุเภกฺขโก สติมา
 สุขวิหารีติ, ทตฺติยํ ฌานํ อุลลัมบิยฺช วิหริติ; สุขฉลฺลํ จ ปธานา
 ทกฺขิณฺสํ จ ปธานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโตมนสฺสํ อตฺถังคมา
 อทกฺขมสุขํ อุลเภกฺขาสติปาริสฺสวํ เจตฺถํ ฌานํ อุลลัมบิยฺช
 วิหริติ; อโย ภิกฺขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา ทิฏฺฐิจฺฉิมม-
 สุขวิหาราย ลวตฺตติ. กตมา จ ภิกฺขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา
 พหุลีกตา ฌานทลฺลสณฺณปญฺญิตาภาย ลวตฺตติ? อโย ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 อาโลกสฺสณฺณํ มนสิโกโรติ ทิวาสฺสณฺณํ อธิญฺจติ, ยถา ทิวา
 ตถา รัตติ, ยถา รัตติ ตถา ทิวา; อิติ วิวัตฺเตน เจตสา
 อปริโยนํเตธเน สัมปภาสํ จิตฺตํ ภาวิตะ อโย ภิกฺขเว สมาธิภาวนา
 ภาวิตา พหุลีกตา ฌานทลฺลสณฺณปญฺญิตาภาย ลวตฺตติ. กตมา จ
 ภิกฺขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา สติสัมปชฺฌณฺเวย ลวตฺตติ?
 อโย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วิทิตา เวทนา อุลลัมบิยฺชณฺติ วิทิตา ทิฏฺฐิณฺติ
 วิทิตา อพฺภัตถิ คจฺฉณฺติ, วิทิตา สณฺเวย ... วิทิตา วิตักก
 อุลลัมบิยฺชณฺติ วิทิตา ทิฏฺฐิณฺติ วิทิตา อพฺภัตถิ คจฺฉณฺติ; อโย
 ภิกฺขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา สติสัมปชฺฌณฺเวย ลวตฺตติ.
 กตมา จ ภิกฺขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา อาสวานํ
 ขยาย ลวตฺตติ? อโย ภิกฺขเว ภิกฺขุ บัณฺจสุ อูปาทานกฺขณฺเธรสุ

อุทฺทปฺพยานุบัลลํ วิหริติ “อติ รุป, อติ รุปัสส สมฺมุตฺโต,
 อติ รุปัสส อตฺตังคโม; อติ เวทนา, อติ เวทนาย สมฺมุตฺโต,
 อติ เวทนาย อตฺตังคโม; อติ สันฺนยา, อติ สันฺนนาย สมฺมุตฺโต,
 อติ สันฺนนาย อตฺตังคโม; อติ สํขาร, อติ สํขารานํ สมฺมุตฺโต,
 อติ สํขารานํ อตฺตังคโม; อติ วิภวณฺณ, อติ วิภวณฺณัสส
 สมฺมุตฺโต, อติ วิภวณฺณัสส อตฺตังคโมติ: อโย ภิกฺขเว
 สฺมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา อาสวานํ ขยาเย สํวตฺตติ. อีมา
 โช ภิกฺขเว จตฺสโล สฺมาธิภาวนา. อิตฺถํจ ปณฺ เมตํ ภิกฺขเว
 สันฺธาย ภาสิตํ ปารายणे ปุณฺณบเลหิ

สํชาเย โลกัสสมี ปโรปรานิ ยสฺส สลิปฺปิตํ นตฺติ กุหฺลณฺจ โลกเก
 “สันฺโต วิญฺญโณ อนฺนิโย นิราโส อตฺตาริ โส ชาตฺตชเรณฺติ พฺรุมฺมิตี.

๕๒ จตฺตาริมาณี ภิกฺขเว บัณฺฑิตฺตํ พยากรณานิ. กตฺตมานิ จตฺตาริ ?
 อตฺตํ ภิกฺขเว บัณฺฑิตฺตํ เอกสฺส พยากรณํ โย, อตฺตํ ภิกฺขเว บัณฺฑิตฺตํ
 วิภวณฺณ พยากรณํ โย, อตฺตํ ภิกฺขเว บัณฺฑิตฺตํ ปฏิปจฺฉา พยากรณํ โย,
 อตฺตํ ภิกฺขเว บัณฺฑิตฺตํ จปนี โย. อีมานิ โช ภิกฺขเว จตฺตาริ
 บัณฺฑิตฺตํ พยากรณานิ.

เอกํ สวณฺณํ เอกํ, เอกํ สวณฺณํ วิภวณฺณํ,
 ตตฺถ ปฏฺฐิตํ, จตฺตํ ปณฺ จาเปเย.
 โย จ เนสํ ตตฺถ ตตฺถ, ชานาติ อนุจฺมมตํ,
 “ จตฺตํ บัณฺฑิตฺตํ กุสโล, ” อานุ ภิกฺขเว ตตฺถา วิ.

ทราสโต ทุปป์สโต

คัมภีโร ทุปป์สโต

อโธ อตฺเต อนตฺเต จ

อภยัตถัสส โกวโต

อนตฺถิ ปวิรัชเชติ

อตฺถิ คณฺหาติ บณฺฑิตโต

อตฺถาภิสมา อโร

“บณฺฑิตโตติ ปวฺจจตีติ.

๔๓ จัตตาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สันโต ส่วิชฺชมานา โลกัสสมี
 กตเม จัตตาโร? โภธครุ น สทฺธมฺมครุ, มกฺขครุ น สทฺธมฺมครุ,
 ลากฺขรุ น สทฺธมฺมครุ, ลกฺกการุ น สทฺธมฺมครุ. อีเม โข
 ภิกฺขเว จัตตาโร ปุคฺคลา สันโต ส่วิชฺชมานา โลกัสสมี.
 จัตตาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สันโต ส่วิชฺชมานา โลกัสสมี. กตเม
 จัตตาโร? สทฺธมฺมครุ น โภธครุ, สทฺธมฺมครุ น มกฺขครุ,
 สทฺธมฺมครุ น ลากฺขรุ, สทฺธมฺมครุ น ลกฺกการุ. อีเม โข
 ภิกฺขเว จัตตาโร ปุคฺคลา สันโต ส่วิชฺชมานา โลกัสสมินฺติ.

โภธมกฺขครุ ภิกฺขุ

ลากฺกลกฺกการุว,

น เต ธมฺเม วิรุหนฺติ

สम्मัสสมพุทฺธเทสเส.

เย จ สทฺธมฺมครุโน

วิทสุ วิรุหนฺติ จ,

เต เว ธมฺเม วิรุหนฺติ

สम्मัสสมพุทฺธเทสเสติ.

๔๔ จัตตาโรเม ภิกฺขเว อสทฺธมฺมา. กตเม จัตตาโร? โภธครุตา
 น สทฺธมฺมครุตา, มกฺขครุตา น สทฺธมฺมครุตา, ลากฺขครุตา น
 สทฺธมฺมครุตา, ลกฺกการุตา น สทฺธมฺมครุตา. อีเม โข ภิกฺขเว
 จัตตาโร อสทฺธมฺมา. จัตตาโรเม ภิกฺขเว สทฺธมฺมา. กตเม

จัดตำโร? สัทธัมมครุตา น โทธครุตา, สัทธัมมครุตา น
มกัชครุตา, สัทธัมมครุตา น ลากครุตา, สัทธัมมครุตา น
สัทถการครุตา. อิม ไช ภิกขเว จัดตำโร สัทธัมมาทิ.

โธมกัชคร, ภิกขุ ลากสัทถการการโว,
ทุกเขตโต วุตติพิชัว สัทธัมม น วิรุหติ.

เย จ สัทธัมมครโน, วิหังสุ วิหรันติ จ,
เต เว ธัมม วิรุหนันติ เล้นหมันวายมิโวลธาติ.

๔๕ เอกิ สมยิ ภควา สาวัตถิย วิหริติ เขตวนเน

อนาถปิตกัลลส อาราม. อตโข โรหิตัสโส เทวปุตโต อภิกกัณเฑย
รตติยา อภิกกัณเฑยโน เถวถกัปปิ เขตวนนิ โอภาเสตวา,
เยเน ภควา, เตนุปลังกมิ; ออุปัสกมิตวา ภควันตึ อภิวาเทตวา
เอภมันติ อัญจาสิ; เอภมันติ จิตโต ไช โรหิตัสโส เทวปุตโต
ภควันตึ เอตทโวจ “ยัตถ นุ ไช ภันเต น ชายติ น
ชิยยติ น มียยติ น จวติ น อูปัชชติ, สักกา นุ ไช
ภันเต คมเนน โลกัลลส อันทึ ณาตุ วา ทัญญู วา ปาปุณิตุ
วาติ. “ยัตถ ไช อานุโส น ชายติ น ชิยยติ น มียยติ น
จวติ น อูปัชชติ, นาหันตึ คมเนน โลกัลลส อันทึ ณาตยัย
ทัญญูจยัย บัตตยัยนติ วทามิ. “อัจฉริย ภันเต, อัพภุค
ภันเต; ยาว สุภาสิตัพพิจติ ภันเต ภควา “ยัตถ ไช อานุโส
น ชายติ น ชิยยติ น มียยติ น จวติ น อูปัชชติ, นาหันตึ

คมเนน โลกัสส อ้นติ ฌาตยัม ทัฏฐยัม บัตตยัม นติ
 วทามิ. กุตพุทฺธพาทํ ฌันเต โรหิตัสส โส นาม อลิ อโหสิ
 โกชปฺตโต อีฬํธมา เวทาสฺสโม. ตัสส มยฺหิ ฌันเต เอวฺวโป
 ชโว อโหสิ: เสยฺยถาปิ นาม ทฬฺหธมฺโม ธนคฺคโห สุลลิกขิตโ
 กตทฺธโก กตฺตปาสโน ลหุเกน อสเนน อปฺปํกลิเรน ติริยํ
 ตาลัจฉายํ ฌตฺตาเจยฺย. เอวฺวโป ปทวิตฺทาโร อโหสิ: เสยฺยถาปิ
 นาม ปุรตฺตธมา สมุทฺททา บัจฉิมโ สมุทฺทโท. ตัสส มยฺหิ
 ฌันเต เอวฺวเปเน ชเวเน ตมฺนํนาคตัสส เอวฺวเปเน จ ปทวิตฺทาเรเน
 เอวฺวโป อัจฉาคคํ อปฺปํชชชช “อหิ คมเนน โลกัสส อ้นติ
 ปาปญฺจิสฺสามิ. โส โข อหิ ฌันเต อัจฉเวตฺรว อลิตบัตตชายิตฺถายิตฺถา
 อัจฉเวตฺรว อจฺจารบัตตดาวกมฺมา อัจฉเวตฺรว นิตฺถากิลมถปฏฺวิโนทนา
 วตฺถิสฺสตาโยโก วตฺถิสฺสตชีว วตฺถิสฺสตคํ คณฺถวา อปฺปํชชชชว โลกัสส
 อ้นติ อ้นตฺราเยว กาลกโต. อจฺจตฺริยํ ฌันเต, อฬฺภกํ ฌันเต,
 ยาว สุกฺกาสิตฺถนํ จิหํ ฌันเต ภควตา “ยัตถ โข อาวุโส น ชายติ
 ม ชียยติ น มียยติ น จวติ น อปฺปํชชชชติ, นาทนฺตํ คมเนน
 โลกัสส อ้นติ ฌาตยัม ทัฏฐยัม บัตตยัม นติ วทามิ. “ยัตถ
 โข อาวุโส น ชายติ น ชียยติ น มียยติ น จวติ
 น อปฺปํชชชชติ, นาทนฺตํ คมเนน โลกัสส อ้นติ ฌาตยัม ทัฏฐยัม
 บัตตยัม นติ วทามิ, น จาหิ อาวุโส อปฺปํชชชชว โลกัสส อ้นติ
 ทุกฺกชฺชิสฺส อ้นตฺกิริยํ วทามิ; อปฺปํชาหิ อาวุโส อิมํสํมเยว พฺยยามมตฺเต

กัเพเวเร สัลลัมภิมิ สมนเภา โลกัณเฑ โปณณเปมิ โลกสมุทฺธัมภัง
โลกนิโรธัง โลกนิโรธคามินิมัง ปฏิปตฺตังติ.

คมเนน น ปัตตัพพะ

โลกัสสันโต กุทาจน,

น จ อัมมัตถวา โลกัณเฑ

ทักขา อตฺถิ ปโมจน.

ตัสมา ทเว โลกวิทุ สุเมโธ

โลกัณเฑว วุสิตพฺพหิมจโร

โลกัสส อัมมัตถวา สมิทวา

นาสัสติ โลกมิมิ ปรัญจาติ.

๕๖ อวโข ภควา ตัสสา รัตติยา อังคเยน ภิกขุ อามันเตติ

“อิมิ ภิกขเว รัตติ โรหิตัสโส เทวปุตฺโต อภิกกัณเฑว รัตติยา
อภิกกัณเฑวณเณ เกวลกัมเป เชตวนิ โอภาเสตฺวา, เยนาคิ,
เตนุปลังกมิ, อุปปลังกมิตฺวา มิ อภิวาเทตฺวา เขมณฺติ อัญฺจาติ,
เขมณฺติ จิตฺโต โข ภิกขเว โรหิตัสโส เทวปุตฺโต มิ
เอตทโว “ยัตถ นุ โข ภันเต น ชายติ น ชียยติ น
มียยติ น จวติ น อุปปชฺชติ, ลักกั นุ โข ภันเต คมเนน
โลกัสส อัมมัตถวา ทวฺจ วา ปาปุนฺติ วาติ. เอว
วุตเต อหิ ภิกขเว โรหิตัสโส เทวปุตฺโต เอตทโว “ยัตถ
โซ อวฺโส น ชายติ น ชียยติ น มียยติ น จวติ น
อุปปชฺชติ, นาคณฺติ คมเนน โลกัสส อัมมัตถวา ทวฺจยัม
ปัตตยัมมัตถวา วามีติ. เอว วุตเต ภิกขเว โรหิตัสโส เทวปุตฺโต
มิ เอตทโว “อจฺฉริย ภันเต, อพฺภุคฺติ ภันเต, ยาว สุภาสิตถัมมิจํ
ภันเต ภควา “ยัตถ โซ อวฺโส น ชายติ น ชียยติ น

มียัยติ น จวติ น อุปปัชชติ, นาหันติ คมเนน โลกัสส อันทิ
 ฌาตยัยิ ทัญญัยิ บัตตยัยันติ วทามิ. กุตปัพพาหิ ภันเต
 โรหิตัสโส นาม อัสสิ อโหสิ โภชปุตโต อิทธีมา เวทาสคโม.
 ตัสส มัยหิ ภันเต เอวรูปิ ชโว อโหสิ: เสยฺยถาปิ นาม
 ทัพฺพหัมโม ธนุคคโห สุลลิกชีโต กตทัตถโก กตฺตปาสโน ลพฺเพน
 อสเนน อปัปฺกสิเรน ติริยํ ตาลจฺฉายํ อติปาเตยฺย. เอวรูปิ
 ปทวิตฺทาโร อโหสิ: เสยฺยถาปิ นาม ปุรตฺตติมา สมุทฺททา บัจฉิโม
 สมุทฺโท. ตัสส มัยหิ ภันเต เอวรูปเณ ชเวน สมันนาคตัสส
 เอวรูปเณ จ ปทวิตฺทาเรณ เอวรูปิ อิจฺฉาคคํ อပ္ปชฺชชี “อหํ
 คมเนน โลกัสส อันทิ ปาปุณิสฺสามิ. โส โข อหํ ภันเต
 อณฺโณเดีรว อลิตบิตฺทายิตสายิตา อณฺณเดีร อจฺจารบัสสวากมฺมา
 อณฺณเดีร นิตฺทากิลมณฺณวิโนทนา วัสสสตาโยโก วัสสสทชีวี
 วัสสสคํ คันถวา อပ္ปชฺชวาว โลกัสส อันทิ อันทฺราเยว กาลกโต.
 อจฺฉริยํ ภันเต, อพฺภุคํ ภันเต; ยาว สุกฺกาสิตฺถมฺจิตํ ภันเต
 ภควตา “ยัตถ โข อารุโส น ชายติ น ชียยติ น มียัยติ
 น จวติ น อุปปัชชติ, นาหันติ คมเนน โลกัสส อันทิ
 ฌาตยัยิ ทัญญัยิ บัตตยัยันติ วทามิ. เอวํ วุตฺเต อหํ
 ภิกฺขเว โรหิตัสสํ เทวปุตฺตํ เอตทโวจํ “ยัตถ โข อารุโส
 น ชายติ น ชียยติ น มียัยติ น จวติ น อุปปัชชติ, นาหันติ
 คมเนน โลกัสส อันทิ ฌาตยัยิ ทัญญัยิ บัตตยัยันติ วทามิ,

จตุกกนิปาเต ปจยมนัณณาสกัถัสส มัจจิมวักโค. ๖๕

น จาหิ อวฺโส อปัชฺชวํ โลกัถัสส อณฺโตะ ทุกฺขัถัสส อณฺตกริยํ
วทามิ; อปัจาหิ อวฺโส อิมัสสํมเยว พฺยยามมัตเต กเพฺวเร
สสัณฺณมฺหิ สมณเณ โลกัณฺจ มัจจนาเปมิ โลกสมุทฺถยณฺจ
โลกนิโรธณฺจ โลกนิโรธคามินิณฺจ ปฏฺฐิปนัณฺติ.

คณเณ น ปัตตัพพะโพ โลกัถัสสํโต กุทาจนํ,
น จ อปัชฺชวํ โลกัณฺตํ ทุกฺขา อตฺถิ ปโมจนํ.
ตัสฺมา หเว โลกวิทู สุขเมโธ โลกัณฺตํ วุสิตพฺพรหฺมจริโย
โลกัถัสส อณฺโตะ สมิตาวิ ญตฺวา นาสัสฺสติ โลกมิมํ ปรรณฺจาทิ.

๔๗ จัตตาริมานิ ภิกฺขเว สุทฺธวิทูรานิ. กตมานิ จัตตาริ
นภณฺจ ภิกฺขเว ปจวี จ, อิทํ ปจมํ สุทฺธวิทูเร. โอริมณฺจ
ภิกฺขเว ตีรํ สมุทฺททัสส ปาริมณฺจ ตีรํ, อิทํ ทตฺติยํ สุทฺธวิทูเร.
ยโต จ ภิกฺขเว เวโรจโน อพฺภุเทติ ยตฺถ จ อตฺตังคเมติ, อิทํ
ตตฺติยํ สุทฺธวิทูเร. สตฺถณฺจ ภิกฺขเว อัมมโม อสตฺถณฺจ อัมมโม,
อิทํ จตฺตถํ สุทฺธวิทูเร. อิมานิ โข ภิกฺขเว จัตตาริ สุทฺธวิทูราณิณฺติ.
นภณฺจ ทูเร ปจวี จ ทูเร, ปารํ สมุทฺททัสส ททาตุ ทูเร,
ยโต จ เวโรจโน อพฺภุเทติ ปกัณฺทโร ยตฺถ จ อตฺตเมติ,
ตโต หเว ทูรตฺร วทณฺติ สตฺถณฺจ อัมมโม อสตฺถณฺจ อัมมโม.
อพฺพยาปิโก โหติ สทฺธ สมากโม, ยาวมฺปิ ติฏฺฐเญยฺย, ตเถว โหติ.
วิชัยณฺทิ เวติ อสทฺธ สมากโม, ตัสฺมา สทฺธ อัมมมา อสพฺภิ อารกาทิ.

๔๘ เขกั สมย์ ภควา, สāvādhiyā วิหริติ เขตวนเ
 อนาคตินทิกัสส อารามเ. เตน โข ปน สมเยน อายัสมา วิสาโข
 บัณฺฑาลิปุคฺโต อุนฺณฺญาณสาธายํ ภิกขุ ธัมมียา กถาย
 สันทัสสเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สัมปทฺเสติ ปรียา วาทย
 วิสัณฺณฺญาย อเนลคพาย ชัตถัสส วิณฺณายณียา ปรียาบັນนาย
 อนิสฺสิตาย. อตโข ภควา สāvānํหสมย์ ปฏิสฺสัณฺณา ฐฏฺฐิจิโต,
 เยนุนฺณฺญาณสาธาย, เตนุปลงฺกมิ; อุนฺณฺญาณสาธายํ บัณฺฑาลิปุคฺโต อาสเน
 นิสีทิ. นิสีซซ โข ภควา ภิกขุ อามันฺเตสิ “โก นุ โข ภิกขเว
 อุนฺณฺญาณสาธายํ ภิกขุ ธัมมียา กถาย สันทัสสเสติ สมาทเปติ
 สมุตฺเตเชติ สัมปทฺเสติ ปรียา วาทย วิสัณฺณฺญาย อเนลคพาย
 ชัตถัสส วิณฺณายณียา ปรียาบັນนาย อนิสฺสิตายาติ. “อายัสมา
 กนฺเต วิสาโข บัณฺฑาลิปุคฺโต อุนฺณฺญาณสาธายํ ภิกขุ ธัมมียา
 กถาย สันทัสสเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สัมปทฺเสติ ปรียา
 วาทย วิสัณฺณฺญาย อเนลคพาย ชัตถัสส วิณฺณายณียา ปรียาบັນนาย
 อนิสฺสิตายาติ. อตโข ภควา อายัสมันฺตํ วิสาซ บัณฺฑาลิปุคฺตํ
 เขตทวโจ “สาธุ สาธุ วิสาซ, สาธุ โข ตว วิสาซ ภิกขุ
 ธัมมียา กถาย สันทัสสเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สัมปทฺเสติ
 ปรียา วาทย วิสัณฺณฺญาย อเนลคพาย ชัตถัสส วิณฺณายณียา
 ปรียาบັນนาย อนิสฺสิตายาติ.

ภาสมานันจ ชานันติ

เทเสนังค อมคํ ปท.

ภาสเย โชตเย ธัมมิ

บัคคเนโท อัสสิเน ธช.

ลฺลภาสิตตชชา อัสโย,

ธัมโม หิ อัสสิเน อชิต.

๔๘ จัตตาโรเม ภิกขเว สลฺยณาวิบัลลาสา จิตฺตวิบัลลาสา

ทิกฺขุจิวบัลลาสา. กตเม จัตตาโร? อนิจฺเจ ภิกขเว “นิจฺจนฺติ,

สลฺยณาวิบัลลาโส จิตฺตวิบัลลาโส ทิกฺขุจิวบัลลาโส, ทุกฺโข ภิกขเว

“ลฺลชฺชนฺติ สลฺยณาวิบัลลาโส จิตฺตวิบัลลาโส ทิกฺขุจิวบัลลาโส,

อนัตตนิ ภิกขเว “อตฺตาคิ สลฺยณาวิบัลลาโส จิตฺตวิบัลลาโส

ทิกฺขุจิวบัลลาโส, อสฺสเก ภิกขเว “ลฺลชฺชนฺติ สลฺยณาวิบัลลาโส

จิตฺตวิบัลลาโส ทิกฺขุจิวบัลลาโส. อิม โข ภิกขเว จัตตาโร

สลฺยณาวิบัลลาสา จิตฺตวิบัลลาสา ทิกฺขุจิวบัลลาสา. จัตตาโรเม

ภิกขเว นสลฺยณาวิบัลลาสา นจิตฺตวิบัลลาสา นทิกฺขุจิวบัลลาสา.

กตเม จัตตาโร? อนิจฺเจ ภิกขเว “อนิจฺจนฺติ นสลฺยณาวิบัลลาโส

นจิตฺตวิบัลลาโส นทิกฺขุจิวบัลลาโส, ทุกฺโข ภิกขเว “ทุกฺชฺชนฺติ

นสลฺยณาวิบัลลาโส นจิตฺตวิบัลลาโส นทิกฺขุจิวบัลลาโส, อนัตตนิ ภิกขเว

“อตฺตาคิ นสลฺยณาวิบัลลาโส นจิตฺตวิบัลลาโส นทิกฺขุจิวบัลลาโส,

อสฺสเก ภิกขเว “อตฺลชฺชนฺติ นสลฺยณาวิบัลลาโส นจิตฺตวิบัลลาโส

นทิกฺขุจิวบัลลาโส. อิม โข ภิกขเว จัตตาโร นสลฺยณาวิบัลลาสา

นจิตฺตวิบัลลาสา นทิกฺขุจิวบัลลาสาติ.

อนิจฺเจ นิจฺจสลฺยณานิ

ทุกฺโข จ ลฺลชฺชนฺติ

อนัตตนิ จ อัตตาคิ	อสุภะ สุกัลลณิโน
มิจจาทิฏฐิจิตตา สัตตทา	จิตตจิตตทา วิสัลลณิโน,
เต โยคยัคคทา มาวรัสส	อโยคัคคเขมิโน ชนา,
สัตตทา คัจฉันตติ สัสสาริ	ชาติมรณคามิโน.
ยทา จ พุทธา โลกัสสิมิ	อุปปัชชันตติ ปภิกขา.
เทม ฐัมมํ ปกาเสณตติ	ทุกขุปปสมคามินิ;
เทสํ สุตฺวาน สัมมัปฺปณฺณา	ลิจจิตตํ ปัจจลิตฺตํ เต,
อนิจฺจํ อนิจฺจโต ทักขุ	ทุกขมัตถ์ทักขุ ทุกขโต
อนัตตนิ อนัตตาคิ	อสุภํ อสุภตัททสุ
สम्मมาทิฏฐิจัสมาทานา	สัพพํ ทุกขํ อุปปัจจคฺคณฺตติ.

๕๐ จัตตาโรเม ภิกขเว จันทิมสฺริยานํ อุปลักกิลเสสา, เยหิ
 อุปลักกิลเสสํ อุปลักกิลวิญฺจา จันทิมสฺริยา น ตบฺบณฺตติ น ภาสณฺตติ
 น วิโรจณฺตติ. กตเม จัตตาโร. อพฺภา ภิกขเว จันทิมสฺริยานํ
 อุปลักกิลเสสา, เยน อุปลักกิลเสเสน อุปลักกิลวิญฺจา จันทิมสฺริยา น
 ตบฺบณฺตติ น ภาสณฺตติ น วิโรจณฺตติ; มหิยา ภิกขเว จันทิมสฺริยานํ
 อุปลักกิลเสสา, เยน อุปลักกิลเสเสน อุปลักกิลวิญฺจา จันทิมสฺริยา น
 ตบฺบณฺตติ น ภาสณฺตติ น วิโรจณฺตติ; อุมรโซ ภิกขเว จันทิมสฺริยานํ
 อุปลักกิลโส, เยน อุปลักกิลเสเสน อุปลักกิลวิญฺจา จันทิมสฺริยา
 น ตบฺบณฺตติ น ภาสณฺตติ น วิโรจณฺตติ; วาสุ ภิกขเว อสุริณฺโต
 จันทิมสฺริยานํ อุปลักกิลโส, เยน อุปลักกิลเสเสน อุปลักกิลวิญฺจา

จันติมสุริยา น ตบฺนํติ น ภาสันตํ น วิโรจันตํ. อิม โข
 ภิกขเว จัตตารโ จันติมสุริยานํ อุปลกฺกิลเสสา, เยหิ อุปลกฺกิลเสหิ
 อุปลกฺกิลฺลิจฺจา จันติมสุริยา น ตบฺนํติ น ภาสันตํ น วิโรจันตํ.
 เอวเมว โข ภิกขเว จัตตารโ สมณพราหฺมณานํ อุปลกฺกิลเสสา,
 เยหิ อุปลกฺกิลเสหิ อุปลกฺกิลฺลิจฺจา เอเก สมณพราหฺมณา น
 ตบฺนํติ น ภาสันตํ น วิโรจันตํ. กตเม จัตตารโ? สันตํ
 ภิกขเว เอเก สมณพราหฺมณา สุรํ ปิวันตํ เมธํ สุราเมรยปानา
 อํปฺปญฺญวिरตา: อयํ ภิกขเว ปจฺจโม สมณพราหฺมณานํ อุปลกฺกิลโส,
 เยน อุปลกฺกิลเสน อุปลกฺกิลฺลิจฺจา เอเก สมณพราหฺมณา น ตบฺนํติ
 น ภาสันตํ น วิโรจันตํ. สันตํ ภิกขเว เอเก สมณพราหฺมณา
 เมถุนํ รัมมํ ปญฺญเสวันตํ เมถุนลัมมา รัมมา อํปฺปญฺญวिरตา. อयํ
 ภิกขเว ทติโย สมณพราหฺมณานํ อุปลกฺกิลโส, เยน อุปลกฺกิลเสน
 อุปลกฺกิลฺลิจฺจา เอเก สมณพราหฺมณา น ตบฺนํติ น ภาสันตํ น
 วิโรจันตํ. สันตํ ภิกขเว เอเก สมณพราหฺมณา ชาครุปฺรชตํ
 สากยิณฺตํ ชาครุปฺรชตปฏิกคฺคหณา อํปฺปญฺญวिरตา: อयํ ภิกขเว ทติโย
 สมณพราหฺมณานํ อุปลกฺกิลโส, เยน อุปลกฺกิลเสน อุปลกฺกิลฺลิจฺจา
 เอเก สมณพราหฺมณา น ตบฺนํติ น ภาสันตํ น วิโรจันตํ.
 สันตํ ภิกขเว เอเก สมณพราหฺมณา มิจฺฉาซีเวน ซีวตํ กัณฺโถปเนตํ
 มิจฺฉาซีวา อํปฺปญฺญวिरตา: อยํ ภิกขเว จตุตฺถโส สมณพราหฺมณานํ

อุบักกิลโส, เยน อุบักกิลเสน อุบักกิลัญจา เอเก สมนพฺรหฺมณาน
 น ตบฺบํติ น ภาสํนํติ น วิโรจํนํติ. อิมะ โข ภิกขเว จัตตารโ
 สมนพฺรหฺมณานํ อุบักกิลสา, เยหิ อุบักกิลเสนหิ อุบักกิลัญจา
 เอเก สมนพฺรหฺมณา น ตบฺบํติ น ภาสํนํติ น วิโรจํนํติ.

ภาคโทสุปฏิกกัญจา	เอเก สมนพฺรหฺมณา
อวิชฺชานิวุตา ไปสา	มัยรูปาภินันฺติโน,
สุรํ มิวํนํติ เมรย,	ปฏฺฐิเสวํนํติ เมณฺณ,
รชตํ ชาตฺรอุบํจ	สาทิยํนํติ อวิทฺทสุ.
มิจฺจาชฺเชวณ ชิวํนํติ	เอเก สมนพฺรหฺมณา.

เอเต อุบักกิลสา วุตฺตา	พุกฺกเณนาทิจฺจพนฺธุนา,
เยหิ อุบักกิลเสนหิ	เอเก สมนพฺรหฺมณา
น ตบฺบํติ น ภาสํนํติ	อสุทฺธํ สวชา มคฺคา.
อํนํธกาเรน โอนํธํชา	ตํณฺหาทาสา สเนตฺติกา
วํทฺเตนํติ กฏฺฐํ โพร	อาทิยํนํติ ปุณฺพัทฺถวํนํติ.

โรหิตัสสวัคฺโค มํบํจโม.

ตัสสสุทฺธานํ.

สมาธิมํบํทา เทวํ โกธา โรหิตัสสํปาเร พุเว
 สุวทฺธวิสาชา วิบัลลํโส อุบักกิลเสน เต ทสฺสาติ.

ปจฺจโม มํณฺณมาสโก นิฏฺฐจฺจิโต.

ทศิยบัณณาลโก.

๗๑

๕๑ จัตตาโรเม ภิกขเว ปุณณากัสสันทา กุสลาภัสสันทา
 สุขัสสสาหารา โสวัคคิกา สุขวิปากา สัคคัลลวัตตนิกา อิกฺขุจาย
 กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย ลวตฺตนิ. กตเม
 จัตตาโร? ยัสส ภิกขเว ภิกขุ จีวรํ ปริภุญฺชมาโน อပ္ปมาณํ
 เจโตสมาริ อุปสํมยฺชช วิหริ, อပ္ปมาโน ตัสส ปุณณากัสสันโต
 กุสลาภัสสันโต สุขัสสสาหารา โสวัคคิกโก สุขวิปากโก สัคคัลลวัตตนิโก
 อิกฺขุจาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย ลวตฺตนิ. ยัสส
 ภิกขเว ภิกขุ มินฺตปาตํ ปริภุญฺชมาโน ... ยัสส ภิกขเว
 ภิกขุ เสนาสนํ ปริภุญฺชมาโน ... ยัสส ภิกขเว ภิกขุ
 คิदानนํ จยเกสฺสชฺชปริกขารํ ปริภุญฺชมาโน อပ္ปมาณํ เจโตสมาริ
 อุปสํมยฺชช วิหริ, อပ္ปมาโน ตัสส ปุณณากัสสันโต
 กุสลาภัสสันโต สุขัสสสาหารา โสวัคคิกโก สุขวิปากโก สัคคัลลวัตตนิโก
 อิกฺขุจาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย ลวตฺตนิ. อเม
 โห ภิกขเว จัตตาโร ปุณณากัสสันทา กุสลาภัสสันทา
 สุขัสสสาหารา โสวัคคิกา สุขวิปากา สัคคัลลวัตตนิกา อิกฺขุจาย
 กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย ลวตฺตนิ. อเมหิ จ ปณ
 ภิกขเว จตุหิ ปุณณากัสสันเทหิ กุสลาภัสสันเทหิ สมนํนาคตัสส
 อริยสาวกัสส น ลุกรํ ปุณณัสส ปมาณํ คเหตุ “เอตตฺตโก
 ปุณณากัสสันโต กุสลาภัสสันโต สุขัสสสาหารา โสวัคคิกโก

สุขวิปาโก สัคคัลลวัตถนิโก อิกฺขจาย กณฺเฑาย มนาปาย หิตาย สุขาย
 ลวตฺตํคิตฺติ อถโข “อถฺเขยโย อปฺปเมยฺโย มหาปฺญญกัณฺฐนฺ โอเตว
 ลํขํ คัจฉนฺติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท น สุกฺร
 อุกกัณฺธ ปมาณํ คเหตุํ “เอตตฺถกานิ อุกกาทฺทิกานินฺติ วา
 “เอตตฺถกานิ อุกกาทฺทิกสฺตานินฺติ วา “เอตตฺถกานิ อุกกาทฺทิกสทฺทสฺตานินฺติ
 วา “เอตตฺถกานิ อุกกาทฺทิกสทฺทสทฺทสฺตานินฺติ วา, อถโข “อถฺเขยโย
 อปฺปเมยฺโย มหาอุกกัณฺฐนฺ โอเตว ลํขํ คัจฉนฺติ, เอวเมว โข
 ภิกฺขเว อิมํ จตุหิ ปุณฺณภาสิณฺเทหิ กุสลาภิณฺเทหิ สมันนาคตฺถสฺส
 อริยสวากฺกสฺส น สุกฺร ปุณฺณวลฺลสฺส ปมาณํ คเหตุํ “เอตตฺถโก
 ปุณฺณภาสิณฺโท กุสลาภิณฺโท สุขัลลสาหาโร โสวคฺคิกโก
 สุขวิปาโก สัคคัลลวัตถนิโก อิกฺขจาย กณฺเฑาย มนาปาย หิตาย
 สุขาย ลวตฺตํคิตฺติ, อถโข “อถฺเขยโย อปฺปเมยฺโย
 มหาปฺญญกัณฺฐนฺ โอเตว ลํขํ คัจฉนฺติ.

มโหทธิ อปริมิตํ มหาสํ พหุเกรวํ รัตนคณฺณมาลยํ,

นัชโช ยถา มัจฉคณฺณลํขเสวิตา ปุณฺณ สวณฺตี อุกฺกณฺตี สาครํ.

เอวํ นรํ อณฺเฑนปณฺณวตฺถนํ เสยฺยานิสัชชชัตถนวลฺลสฺส ทายกํ

ปุณฺณวลฺลสฺส ธรา อุกฺกณฺตี บณฺฑิตํ, นัชโช ยถา วาริวหา สาครนฺตี.

๕๒ จิตฺตาโรเม ภิกฺขเว ปุณฺณภาสิณฺทา กุสลาภิณฺทา

สุขัลลสาหารา โสวคฺคิกา สุขวิปากา สัคคัลลวัตถนิกา อิกฺขจาย

กณฺเฑาย มนาปาย หิตาย สุขาย ลวตฺตํคิตฺติ. กตเม จิตฺตาโร

อช ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺธเ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต
 โหติ “อิตฺถิ โส ภควา อหิ สัมมาสัมพุทฺธ
 วิชาจรณสํบັນโน สคฺโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปรีสทํมัสสารถิ
 สัตถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธเ ภควาติ: อยํ ภิกขเว ปจฺจโม
 ปุณฺณภาสิณํ โท กุสลภาสิณํ โท สุขัสสสาหาโร โสวคฺคิโก
 สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อธิจาย กนฺตาย มนฺนาปาย
 หิตาย สุขาย สํวตฺตติ. ปุณ จปรํ ภิกขเว อริยสาวโก
 ธมฺโม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ “สํวักขาโต
 ภควตา ธมฺโม สันทิฏฺฐิจิโก อกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก
 ปจฺจจัตติ เวทิตัพโพ วิธินฺนุหิติ: อยํ ภิกขเว พุทฺธิโย
 ปุณฺณภาสิณํ โท กุสลภาสิณํ โท สุขัสสสาหาโร โสวคฺคิโก
 สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อธิจาย กนฺตาย มนฺนาปาย หิตาย
 สุขาย สํวตฺตติ. ปุณ จปรํ ภิกขเว อริยสาวโก สํเว
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ “สุปฏิบັນโน ภควโต
 สาวกสฺสโม, อสุปฏิบັນโน ภควโต สาวกสฺสโม, ญาญปฏิบັນโน
 ภควโต สาวกสฺสโม, สามิจปฏิบັນโน ภควโต สาวกสฺสโม;
 ยทิตํ, จัตตาริ ปรีสยคานิ, อธิจํ ปรีสปคฺคสา, เอธ ภควโต
 สาวกสฺสโม; อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทักขิเนยฺโย
 อญฺญสิทฺถกณฺเณโย อนุตฺตรํ ปุณฺณกัชชัตติ โลกัสสชาติ: อยํ

ภิกขเว ตติโย ปุณฺณภาสิณฺโ托 กุสลาภิสินฺโ托 สุขัสสาหาโร
โสวัคคิโก สุขวิปาโก สัคคัลวตฺตนิโก อิกฺขุจาย กนฺตาย
มณาปาย หิตาย สุขาย ลวตฺตติ. ปุณ จปร ภิกขเว
อริยสวโก อริยกนฺตเทหิ ลีเลเท สมนฺนาคโต โหติ ชชนฺเทหิ
อจฺฉินฺตเทหิ อสพเลเท อกมฺมาเสหิ ภุชิสฺเสหิ วิณฺญปฺลตฺเตหิ
อปรามกฺกเจหิ สมาริลวตฺตนิเกหิ: อโย ภิกขเว จตุตฺถโย ปุณฺณภาสิณฺโ托
กุสลาภิสินฺโ托 สุขัสสาหาโร โสวัคคิโก สุขวิปาโก สัคคัลวตฺตนิโก
อิกฺขุจาย กนฺตาย มณาปาย หิตาย สุขาย ลวตฺตติ. อเม
โฆ ภิกขเว จิตฺตาโร ปุณฺณภาสิณฺทา กุสลาภิสินฺทา สุขัสสาหารา
โสวัคคิกา สุขวิปากา สัคคัลวตฺตนิกา อิกฺขุจาย กนฺตาย
มณาปาย หิตาย สุขาย ลวตฺตตฺติ.

ยัสส ลัทธํ	ตถาคเต	องลา	สุปฏิฏฺฐจิตา,
ลิลลํ	ยัสส กัลยาณํ	อริยกนฺตํ	ปสฺสิตํ,
ลฺลเช	ปสาโท ยัสส	กุชฺฌกตฺตํ	ทสฺสณํ,
“อทพิทํ	โตติ ตํ	อโมฆ	ตสฺส ชีวตํ.
ตสฺมา	สทฺธํ	ปสาทํ	อัมมทสฺสณํ
อนุยุจฺเชถ	เมธาวิ	ตริ	พุทฺธานสาสนนํติ.

๕๓ เอกํ สมยํ ภควา อเนกฺว จ มรฺุ อเนกฺว จ
เวรณฺช อทฺธานมคฺคปฏิปนฺโน โหติ. สัมพหุลายิ คหปตี จ
คหปตานโย จ อเนกฺว จ มรฺุ อเนกฺว จ เวรณฺช

อัสสัณณมัตถกปฏิปัตตนา โทณัตติ. อลโฆ ภควา มัคคา โอภักมัม
 อัมเบตวรัลลัม รุกขมูเล นิสิตติ. อัสสัณณมัตถกปฏิปัตตนา โทณัตติ. อลโฆ ภควา
 อัมเบตวรัลลัม รุกขมูเล นิสิตตัม; ทิสฺวา,
 เชน ภควา, เชนปัสสกัมมิสฺส; อุปัสสกัมมิสฺสวา ภควันตัม อภิวาเทตฺวา
 เอกมัตถก นิสิตตัม. เอกมัตถก นิสิตตัมเน โข เต คหปตัสส จ คหปตนิโย จ
 ภควา เอตทโวจ “ จัตตาโรเม คหปตโย ลวสา. กตเม จัตตาโร?
 นโว นวาย สัตถัสส ลวสติ, นโว เทเวีย สัตถัสส ลวสติ,
 เทโว นวาย สัตถัสส ลวสติ, เทโว เทเวีย สัตถัสส ลวสติ.
 กถัมภัง คหปตโย นโว นวาย สัตถัสส ลวสติ? อธิ คหปตโย
 สามีโก โหติ ปาณาติปาตัสส อทินนทาเย กาเมสุ มิจฉาจารี
 มุสสาวาที สุมเมวมมัสสชปมาทญฺญจาเย ทุสฺสัสสโล ปาปธัมโม
 มัจฉेमมลปริยุฏฺฐจิตฺเตน เจตสา อคารํ อัสสัณณมัตถก อักโกสภปริภาสโก
 สมณพหุหิมณานํ, ภเวียสสัสส โหติ ปาณาติปาตัสส อทินนทาเย
 กาเมสุ มิจฉาจารี มุสสาวาที สุมเมวมมัสสชปมาทญฺญจาเย ทุสฺสัสสโล
 ปาปธัมมา มัจฉेमมลปริยุฏฺฐจิตฺเตน เจตสา อคารํ อัสสัณณมัตถก
 อักโกสภปริภาสโก สมณพหุหิมณานํ: เอว โข คหปตโย นโว
 นวาย สัตถัสส ลวสติ, กถัมภัง คหปตโย นโว เทเวีย สัตถัสส
 ลวสติ? อธิ คหปตโย สามีโก โหติ ปาณาติปาตัสส ๆ เป ๆ
 สุมเมวมมัสสชปมาทญฺญจาเย ทุสฺสัสสโล ปาปธัมโม มัจฉेमมลปริยุฏฺฐจิตฺเตน
 เจตสา อคารํ อัสสัณณมัตถก อักโกสภปริภาสโก สมณพหุหิมณานํ,

ภริยา จ ชีวัสส โหติ ปาณาติปาตา ปฏีวีรตา อทินนาทานา
 ปฏีวีรตา กาเมสุ มิจฉาจารา ปฏีวีรตา มุสาวาทา ปฏีวีรตา
 สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาณา ปฏีวีรตา สீลวดี กัลยาณธัมมา
 วิคตมลมังเณเรน เจตสา อคาริ อชฌวาสติ อนักโกสสิก-
 ปริภาสิกา สมณพราหมณานํ เอว โข คหปตโย นโว เทเวยา
 สัทธี ลวสติ. กถังจ คหปตโย เทโว นวาย สัทธี
 ลวสติ? อธิ คหปตโย สามโก โหติ ปาณาติปาตา ปฏีวีโร
 อทินนาทานา ปฏีวีโร กาเมสุ มิจฉาจารา ปฏีวีโร
 มุสาวาทา ปฏีวีโร สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาณา ปฏีวีโร
 สীลวา กัลยาณธัมโม วิคตมลมังเณเรน เจตสา อคาริ
 อชฌวาสติ อนักโกสสิกปริภาสโก สมณพราหมณานํ. ภริยา จ
 ชีวัสส โหติ ปาณาติปาตานิ ๆ เป ๆ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาณินิ
 ทุสสีลา ปาปธัมมา มัจเฌมตปรัญญจิตฺเตน เจตสา อคาริ
 อชฌวาสติ อักโกสสิกปริภาสิกา สมณพราหมณานํ เอว
 โข คหปตโย เทโว นวาย สัทธี ลวสติ. กถังจ คหปตโย
 เทโว เทเวยา สัทธี ลวสติ? อธิ คหปตโย สามโก โหติ
 ปาณาติปาตา ปฏีวีโร ๆ เป ๆ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาณา
 ปฏีวีโร สীลวา กัลยาณธัมโม วิคตมลมังเณเรน เจตสา
 อคาริ อชฌวาสติ อนักโกสสิกปริภาสโก สมณพราหมณานํ,
 ภริยาชีวัสส โหติ ปาณาติปาตา ปฏีวีรตา ๆ เป ๆ สุราเมรยมัชช-

ปมาทัญจานา ปฏิวีธา สีสวตี กัลลยานธัมมา วิคตมลัมภโนเรน
 เจตสา อคาริ อัสสวาสติ อณักโกสิกปริภาสิกา สมณพหัมมณานะ
 เหว โข คหปตโย เทโว เทเวีย สัทธี ลวสติ. อิม โข
 คหปตโย จัตตาโร ลวสาติ.

อุโก ๙ โหนติ ทุสสีลา	กทริยา ปริภาสกา,
เต โหนติ ซานิปตโย	ฉวา ลวสสมาคตา.
สามโก โหติ ทุสสีโล	กทริโย ปริภาสโก,
ภริยา สีสวตี โหติ	วทัญญู วิคตมัจฉรา,
สาบี เทวี ลวสติ	ฉเวน ปตินา สห.
สามโก ลีลา โหติ	วทัญญู วิคตมัจฉโร,
ภริยา โหติ ทุสสีลา	กทริยา ปริภาสิกา,
สาบี ฉวา ลวสติ	เทเวน ปตินา สห.
อุโก สัทธา วทัญญู ๙	สัจฉิตา ธัมมชีโว,
เต โหนติ ซานิปตโย	อัมมมัจฉา นีย วทา,
อัตถา ลัมปจวา โหนติ,	ผาสุก อุตสาขติ,
อมิตตา ทุมมณา โหนติ	อุภินัน สมลลัน,
อิธ ธัมม จริตวาน	สมลลิตัพพา อุโก
นันทโน เทวโลกัสมี	โมหนติ กามกามโนติ.

๕๔ จัตตาโรเม ภิกขเว ลวสา. กตเม จัตตาโร? นโว
 นวาย สัทธี ลวสติ, นโว เทเวีย สัทธี ลวสติ, เทโว

ฌาย สัตถิ ลวสติ, เทโว เทวีย สัตถิ ลวสติ. กถัจ
 ภิกขเว ฌโว ฌาย สัตถิ ลวสติ? อธิ ภิกขเว สามโก
 โหติ ปาณาติปาตี อทินนาทายี กาเมสุ มิจฺฉาจารี มุสาวาที
 บิสุณวาจา ฆรุสวาจา สัมมัมปเปสสา อภิษณาย พฺยาปนฺนจิตฺตา
 มิจฺฉาทิฏฺฐิจิโก ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม มัจฺเจมมลปริยญฺญจิตฺต
 เจตสา อคารํ อชฺฉาวาสติ อักโกสกปริภาสโก สมณพราหฺมณานํ
 ภริยาบิธัสส โหติ ปาณาติปาตานิ อทินนาทานานิ กาเมสุ
 มิจฺฉาจารินิ มุสาวาทินิ บิสุณวาจา ฆรุสวาจา สัมมัมปเปสสานิ
 อภิษณานิ พฺยาปนฺนจิตฺตา มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกา ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา
 มัจฺเจมมลปริยญฺญจิตฺต เจตสา อคารํ อชฺฉาวาสติ อักโกสกปริภาสกา
 สมณพราหฺมณานํ: เอวํ โข ภิกขเว ฌโว ฌาย สัตถิ ลวสติ.
 กถัจ ภิกขเว ฌโว เทวีย สัตถิ ลวสติ? อธิ ภิกขเว สามโก
 โหติ ปาณาติปาตี อทินนาทายี ๆเป ๆ มัจฺเจมมลปริยญฺญจิตฺต เจตสา
 อคารํ อชฺฉาวาสติ อักโกสกปริภาสโก สมณพราหฺมณานํ,
 ภริยา จ ชวิธัสส โหติ ปาณาติปาตา ปฏฺวิวตา อทินนาทานา
 ปฏฺวิวตา กาเมสุ มิจฺฉาจара ปฏฺวิวตา มุสาวาทา ปฏฺวิวตา
 บิสุณาย วาจา ปฏฺวิวตา ฆรุสวาจา วาจา ปฏฺวิวตา
 สัมมัมปเปสสา ปฏฺวิวตา อนภิษณานิ อพฺยาปนฺนจิตฺตา
 สัมมาทิฏฺฐิจิกา ลีลาที กัลยาณธมฺมา วิคคมลมัจฺเจมมณํ เจตสา
 อคารํ อชฺฉาวาสติ อนักโกสกปริภาสกา สมณพราหฺมณานํ:

เอว โข ภิกขเว ทเว เทเวีย สัทธี ลวสติ. กถณัง
 ภิกขเว เทโว ทเว ทเวีย สัทธี ลวสติ? อธิ ภิกขเว สามโก
 โหติ ปาณาติปาตา ปฏวิโร ตินันทานา ปฏวิโร กาเมสุ
 มิจฉาหารา ปฏวิโร มุสาวาทา ปฏวิโร บิสุณาย วาจา
 ปฏวิโร ผรุสยา วาจา ปฏวิโร สัมผัสปลปา ปฏวิโร
 อนภิชณาสู อพยบันนจิตโต สัมมาทิฏฐิโก สิวา
 กัลยณธัมโม วิคตมลัมภเนเรน เจตสา อคาริ อชฉาวสติ
 อนักโกสกปริภาสโก สมณพราหฺมณาน, ภริยา จ ชวิสัส
 โหติ ปาณาติปาตนิ ๆ เป ๆ มัจฉेमมลปริยญฺจิตน เจตสา
 อคาริ อชฉาวสติ อักโกสกปริภาสโก สมณพราหฺมณาน:
 เอว โข ภิกขเว เทโว ทเว ทเวีย สัทธี ลวสติ. กถณัง
 ภิกขเว เทโว เทเวีย สัทธี ลวสติ? อธิ ภิกขเว สามโก
 โหติ ปาณาติปาตา ปฏวิโร ๆ เป ๆ วิคตมลัมภเนเรน เจตสา
 อคาริ อชฉาวสติ อนักโกสกปริภาสโก สมณพราหฺมณาน,
 ภริยาบิสัส โหติ ปาณาติปาตา ปฏวิโร ๆ เป ๆ อนักโกสกปริภาสโก
 สมณพราหฺมณาน: เอว โข ภิกขเว เทโว เทเวีย สัทธี
 ลวสติ. อิม โข ภิกขเว จัตตาโร ลวสาติ.

อุโป จ โหนติ ทุสสิลา

กทริยา ปริภาสกา,

เต โหนติ ซานิปปโย

ทวา ลวสมาคตา.

สามโก โหติ ทุสสิโล

กทริโย ปริภาสโก,

ภริยา	สัลลวตี	โหติ	วทัญญู	วิตมัจฉา,
สาป	เทวี	สัลลวตี	ทเวณ	ปติมา สท.
สามีโก	สัลลว	โหติ	วทัญญู	วิตมัจฉโร,
ภริยา	โหติ	ทูลสัลลว	กทริยา	ปริภาสกา,
สาป	ทวา	สัลลวตี	ทเวณ	ปติมา สท.
อุโก	สัทธา	วทัญญู	สัลลวดา	ธัมมชีวิน,
เต	โหติ	ชานิตโย	อัญญมัญญ	ปิย วทา,
อิตตา	สัมปจฺวา	โหนติ,	ผาสูก	อุปชยติ,
อมิตตา	ทุมมนา	โหนติ,	อุภินัน	สมสลิโน,
อิธ	ธัมม	จริตฺวาน	สมสลิฬฺพตา	อุโก
นันทิโน	เทวโลกัสมี		โมทนต์ิ	กามกามินติ.

๕๕ เอกํ สมยํ ภควา ภักฺเคสุ วิหริติ สุตฺตมารคิเร
 เกสโกฬาวเน มิคทาเย. อถ โข ภควา ปุฬฺพณฺโฬสมยํ นิวาเสตฺว
 บัตตจิวรมาทาย, เยน นกุลปัตฺตโน คหปติสฺส นิเวสนํ, เตนุปลังกมิ;
 อุปลังกมิตฺวา ยันณัตเต อาสเน นิสิตฺติ. อถ โข นกุลปัตตา จ
 คหปติ นกุลมาตา จ คหปตานี, เยน ภควา, เตนุปลังกมิตฺ;
 อุปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสิตฺตฺวา, เอกมณฺตํ
 นิสินฺโน โข นกุลปัตตา คหปติ ภควันตํ เอกทโวจ “ยโต
 เม ภันเต นกุลมาตา คหปตานี ทหฺวลสฺสว ทหฺรา ชานีตา,
 นาภิชานามิ นกุลมาตริ คหปตานี มนสาปิ อติจฺรตา, กุโต

จตุรกกนิปาเต ทุตยบัณฑิตกัสส ปจมวักโค. ๘๑

ปน กาเยน. อังโฆยยาม มย ภันเต ทิฏฐเ จเ ธัมเม
อรรถมัตถม บัลลิตุ อภิสัมปรายณัง อรรถมัตถม บัลลิตุนตี.
นกุลมาตาบิ โช คหปตานี ภควันตี เตตทโว “ ยโตหิ ภันเต
นกุลปัตโน คหปตัสส ทหรัสเสว ทหรา อานีตา, นาภิชานามิ
นกุลปัตริ คหปตี มนสาบิ อคิจจिता, กุโตะ ปน กาเยน. อังโฆยยาม
มย ภันเต ทิฏฐเ จเ ธัมเม อรรถมัตถม บัลลิตุ
อภิสัมปรายณัง อรรถมัตถม บัลลิตุนตี.

อากังเขยัฏเ จเ คหปตโย อุกโก ชานิปตโย ทิฏฐเ จเ
ธัมเม อรรถมัตถม บัลลิตุ อภิสัมปรายณัง อรรถมัตถม
บัลลิตุ, อุกโก อัสสุ สมนัสสัถา สมนัสสา สมนาคา สมนัตถวา,
เต ทิฏฐเ จเ ธัมเม อรรถมัตถม บัลลิตุนตี อภิสัมปรายณัง
อรรถมัตถม บัลลิตุนตี.

อุโก สัสสัถา วทณณ จ	สัณณตา ธัมมชีวโน,
เต โหนตี ชานิปตโย	อรรถมัตถม ปิย วทา,
อัสสา สัมปจฺจว โหนตี,	ผาสุกํ อุปชายติ,
อมิตฺตา ทุมมณา โหนตี	อุภินัน สมนัสสิน,
อิธ ธัมมจิ จริตฺวาน	สมนัสสัถพฺพา อุกโก
นัตถิโน เทวโลกัสส มี	โมทณตี กามกามิโนติ.

๕๖ อากังเขยัฏเ จเ ภิกขเว อุกโก ชานิปตโย ทิฏฐเ จเ

ธัมเม อังณมัตถัง ปัสสิติ อภิธัมมปารายณัง อังณมัตถัง ปัสสิติ,
 อุโฆ อัสสุ สมสัทธา สมลลิตา สมจาคา สมปัญณา, เต ทิฏฐิ
 เจว ธัมเม อังณมัตถัง ปัสสณฺติ อภิธัมมปารายณัง อังณมัตถัง
 ปัสสณฺติติ.

อุโฆ สัทธา วทณฺญุ จ

เต โหนฺติ ขานิปตโย

อัสสุ สัมปจฺจว โหนฺติ,

อมิตฺทา ทุมมณา โหนฺติ

อธ ธัมมํ จริตฺวาน

นฺนํติโน เทวโลกสฺสมี

ลลิตา ธัมมชีโว,

อังณมัตถัง ปิยํ วทา,

ผาสุกํ อุปชยติ,

อุภินฺนํ สมลลิตํ,

สมลลิตฺตพฺพา อุโฆ

โมทณฺติ กามกามิโนติ.

๕๗ เอกํ สมยํ ภควา โกฬิเยสุ วิหริติ บัชฺชเนลํ นาม
 โกลิยานํ นิคโม. อถ โข ภควา ปุพฺพัตถํทสมยํ นิวาเสตฺวา
 ปัตตจิวรมาทาย, เยน สุขีปฺวาสาโย โกฬิยธิตาย นิเวสนํ,
 เตนุปลงฺกมิ, อุปฺปลงฺกมิตฺวา อังณมัตถํ อาสเน นิสิติ. อถ โข
 สุกีปฺวาสา โกลิยธิตา ภควันตํ ปณฺเฑน ขาตเนเยน โกชนเยน
 สหิตฺตา ลนฺตํเปสิ สัมปวาเสติ. อถ โข สุกีปฺวาสา โกลิยธิตา
 ภควันตํ ภูตฺตาวิ โอนิตบัจฺจปาณํ เขมณฺตํ นิสิติ. เขมณฺตํ
 นิสินฺนํ โข สุกีปฺวาสํ โกฬิยธิตวํ ภควา เขมทโว “โกชนํ
 สุกีปฺวาเส เทนฺตํ อวิยสาวิกา ปฏฺฐิตาหทานํ จิตฺตาริ จานานิ
 เทติ. กตมานิ จิตฺตาริ? อายํ เทติ, วัตถุณํ เทติ,

จตุกัณเฐปาทะ หุติยบัตถะมาลลิตัง ปะรวมวักโค. ๘๓

สุขัง เทติ, พลัง เทติ. อายุมุ โข ปณ ทัตถวา อายุสสั
ภาคินี ไหติ ทิพพัสสั วา มานุสสั วา, วัณณิ ทัตถวา
วัณณัสสั ภาคินี ไหติ ทิพพัสสั วา มานุสสั วา, สุขัง
ทัตถวา สุขัสสั ภาคินี ไหติ ทิพพัสสั วา มานุสสั วา, พลัง
ทัตถวา พลัสสั ภาคินี ไหติ ทิพพัสสั วา มานุสสั วา.
โกชนัน ลุเบปวาเส เทนตี อริยสาวิกา ปฏิจ્ฌาคาทกานัน อิมานิ
จัตตาริ จานานิ เทติติ.

ลัซตัง โกชนัน ยาว เทติ. ลุจี ปณัตถัง วสสา อูปะถัง,
สา ทักขิณา อูชชุตเตสุ ทินันสา จรโณปบันเนสุ มหัคคเตสุ
ปุณฺณเณน ปุณฺณมํ สัสสนิทมานา มหะมัลลา โลกวินฺนุณ วัณณิกา.
เอตาทิสํ ยันฺณมมนุสสรันตทา เย เวทสาตา วิจรรนตี โลเก,
วิเนยฺย มัจเจวรมลํ สมุติ อนินฺนิตทา ลัคคิมุเปเนติ จานันนิตี.

๕๘ อตโฆ อนนถปณฺธิโก คหปติ, เยน ภควา, เทนุปลังกมิ;
อุปปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสิตี. เอกมณฺตํ
นิสินัน โข อนนถปณฺธิกํ คหปติ ภควา เอตทโวจ “โกชนัน
คหปติ ททมาโน อริยสาวิโก ปฏิจ્ฌาคาทกานัน จัตตาริ จานานิ
เทติ. กถมานิ จัตตาริ? อายุมุ เทติ, วัณณิ เทติ, สุขัง
เทติ, พลัง เทติ. อายุมุ โข ปณ ทัตถวา อายุสสั ภาคี
ไหติ ทิพพัสสั วา มานุสสั วา, วัณณิ ทัตถวา . . . สุขัง
ทัตถวา . . . พลัง ทัตถวา พลัสสั ภาคี ไหติ ทิพพัสสั วา

มานุสัสส วา. โกชนํ คหปติ ทตฺตมาโน อริยสวโก ปฏิคฺคทาหณํ
อิมานิ จัตถาริ จานานิ เทตฺติ.

โย สลฺลณฺตณํ ปรทคฺคโกชนํ กาเลน ลักกัจจ ททาติ โกชนํ,
จัตถาริ จานานิ อนุปฺปเวจฺจติ: आयुञ्ज वृद्धिर्नञ्ज सुखं पल्लवञ्ज.
आयुथायि पल्लथायि, सुखं वृद्धिं ततो नरो,
तिमायु यस्वा โหति, यत्ति यत्तुप्पच्चत्ति.

๕๘ โกชนํ ภิกฺขเว ทตฺตมาโน ทายโก ปฏิคฺคทาหณํ จัตถาริ
จานานิ เทติ. กตฺตมานิ จัตถาริ? आयु เทติ, वृद्धिं เทติ,
सुखं เทति, पल्लं เทति. आयुं च पन तत्त्वा आयुสฺส ภาคี
โหติ तिप्पัสส วา มานุสัสส วา, वृद्धिं तत्त्वा सुखं तत्त्वा... पल्ल
तत्त्वा पल्लสฺส ภาคี โหติ तिप्पัสส วา มานุสัสส วา.
โกชนํ ภิกฺขเว ทตฺตมาโน ทายโก ปฏิคฺคทาหณํ อิมานิ
จัตถาริ จานานิ เทตฺติ.

โย สลฺลณฺตณํ ปรทคฺคโกชนํ กาเลน ลักกัจจ ททาติ โกชนํ,
จัตถาริ จานานิ อนุปฺปเวจฺจติ: आयुञ्ज वृद्धिर्नञ्ज सुखं पल्लवञ्ज.
आयुथायि पल्लथायि सुखं वृद्धिं ततो नरो
तिमायु यस्वा โहति, यत्ति यत्तुप्पच्चत्ति.

๖๐ อตฺโข อนนฺตบิณฺฑิกโก คหปติ, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ;
อฺปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เขมฺมันตํ นิสิตฺติ. เขมฺมันตํ
นิสินฺนํ โข อนนฺตบิณฺฑิกโก คหปติ ภควา เขตฺตโวจ “จตุหิ โข

คหปติ อัมเมหิ สมันนาคโต อริยสาวโก คิหิสามิจิปฏิปทํ
 ปฏิบັນโน โหติ ยสปฏิลาภินี สัคคตวัตถกัณโณ. กตเมหิ จตุทิว? อธิ
 คหปติ อริยสาวโก ภิกขุสํฆํ ปัจจุปฏฺฐิจิโต โหติ จิวเรน, ภิกขุสํฆํ
 ปัจจุปฏฺฐิจิโต โหติ นิฉนฺตปาเตน, ภิกขุสํฆํ ปัจจุปฏฺฐิจิโต โหติ
 เสนาสเนน, ภิกขุสํฆํ ปัจจุปฏฺฐิจิโต โหติ คิลานปัจจยเกสัชชปรีกขาเรน.
 อิมเอหิ โข คหปติ จตุทิว อัมเมหิ สมันนาคโต อริยสาวโก
 คิหิสามิจิปฏิปทํ ปฏิบັນโน โหติ ยสปฏิลาภินี สัคคตวัตถกัณณํ.

คิหิสามิจิปฏิปทํ ปฏิบัตติชฺชติ ปันนิตตา,
 สัมมัคคเต สลวันเต จิวเรน อุมฺภุจिता
 ปันนิตปาตลยเนน คิลานปัจจเยน จ,
 เทสํ ทิวา จ รัตโต จ สทา ปุณฺณํ ปวตฺตมิตติ,
 สัคคตํจ กมตฺตฺวาจัน กัมมํ กตฺวาน ภทฺตกัณณํ.

ปุณฺณวาริณํทวคฺโค ปจโม.

ตัสสํทธานํ.

เทวํ ปุณฺณวาริณํทวา, เทวํสวาสา เทวํ จ โหนฺติ สมชีวิน,
 สุปฺปวาสา, สุตฺตโต จ, โภชนํ คิหิสามิจิตติ.

๖๑ อถโข อณาทปันนํทโก คหปติ, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ,
 อุลปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เขมณฺตํ นิสิตติ. เขมณฺตํ
 นิสินฺนํ โข อณาทปันนํทกํ คหปติ ภควา เขตทโวจ “จัตตาโรเม
 คหปติ อัมมา อธิจฺจา กัณฺธา มนาปา ทุลลภา โลกัสสํ. กตเม

จัตตาโร? “โกตา เม อุมฺบิชาณฺฑุ สหธัมมเณนาติ อมฺ ปจโม ธัมโม
 อิกฺขโ จ กณฺโถ มนาโป ทุลฺลโก โลกัสมิ. “โกเค ลัทธิชา
 สหธัมมเณน, ยโส มํ อัมภุคฺคจฺฉตฺตุ สห ฌาตีหิ สห อุมฺบิชาเยหิติ
 อมฺ ทติโย ธัมโม อิกฺขโ จ กณฺโถ มนาโป ทุลฺลโก โลกัสมิ.
 “โกเค ลัทธิชา สหธัมมเณน, ยสํ ลัทธิชา สห ฌาตีหิ สห
 อุมฺบิชาเยหิ, จิรํ ชีวามิ ทิฆมายู ปาเลมิติ อมฺ ทติโย ธัมโม
 อิกฺขโ จ กณฺโถ มนาโป ทุลฺลโก โลกัสมิ. “โกเค ลัทธิชา
 สหธัมมเณน, ยสํ ลัทธิชา สห ฌาตีหิ สห อุมฺบิชาเยหิ, จิรํ ชีวิตฺวา
 ทิฆมายู ปาเลตฺวา, กายัสส เกทา ปรมมฺรณา สุกฺคํ สัคคํ โลกํ
 อุมฺบิชาณฺฑิ อมฺ จตฺตโก ธัมโม อิกฺขโ จ กณฺโถ มนาโป ทุลฺลโก
 โลกัสมิ. อิเม โข คหปติ จัตตาโร ธัมมา อิกฺขจา กณฺดา
 มนาปา ทุลฺลภา โลกัสมิ. อิเมสํ โข คหปติ จตุณฺณํ ธัมมานํ
 อิกฺขจानํ กณฺตานํ มนาปานํ ทุลฺลภาณํ โลกัสมิ จัตตาโร
 ธัมมา ปฏฺฐิภาภาย สํวตฺตณฺติ. กตเม จัตตาโร? ลัทธิชาลัมปทา,
 ลีลลัมปทา, จาคลัมปทา, บัณฺเณลัมปทา. กตมา จ คหปติ
 ลัทธิชาลัมปทา? อธิ คหปติ อริยสวากो ลัทธิโ ทติ ลัทธินฺทิติ
 ตถาคตัสส โพธิ “อิตฺปิ โส ภควา อวหํ สัมมาลัมพุทฺโธ
 วิชชาจรณสมฺบັນฺโน สุกฺโต โลกวินฺธุ อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ
 ลตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ: อมฺ วุจฺจติ คหปติ
 ลัทธิชาลัมปทา. กตมา จ คหปติ ลีลลัมปทา? อธิ คหปติ

อริยสาวโก ปาณาติปาตา ปฏิวีโร โหติ, ๆ เปฯ สุราเมรยมัชช-
 ปมาทัญจানা ปฏิวีโร โหติ: อญ วุจฺจติ คหปติ สัสสมปทา.
 กตมา จ คหปติ จาคสมปทา: อธิ คหปติ อริยสาวโก
 วิคตมตมัจเฌเรน เจตสา อคาริ อชฺฌาวสติ มุตตจาโค ปยตปาณิ
 ไวสสัคครโต ยาจโยโค ทานสวีกาครโต: อญ วุจฺจติ คหปติ
 จาคสมปทา. กตมา จ คหปติ บัลลณาสมปทา: อภิขณาวิสมโลภาภิกฺขุเตน
 คหปติ เจตสา วิหรณฺโต อภิจฺจํ กโรติ กิจฺจํ อปฺราเอติ,
 อภิจฺจํ กโรณฺโต กิจฺจํ อปฺราเอณฺโต ยสา จ สุขา จ ธัสฺสติ;
 พฺยาปาทาภิกฺขุเตน คหปติ เจตสา วิหรณฺโต อภิจฺจํ กโรติ กิจฺจํ
 อปฺราเอติ, อภิจฺจํ กโรณฺโต กิจฺจํ อปฺราเอณฺโต ยสา จ สุขา จ
 ธัสฺสติ; ถีนมัทธนาภิกฺขุเตน คหปติ เจตสา วิหรณฺโต อภิจฺจํ
 กโรติ กิจฺจํ อปฺราเอติ, อภิจฺจํ กโรณฺโต กิจฺจํ อปฺราเอณฺโต ยสา จ
 สุขา จ ธัสฺสติ; อุกฺกัฏฺฐกุกฺกัฏฺฐาภิกฺขุเตน คหปติ เจตสา วิหรณฺโต
 อภิจฺจํ กโรติ กิจฺจํ อปฺราเอติ, อภิจฺจํ กโรณฺโต กิจฺจํ อปฺราเอณฺโต
 ยสา จ สุขา จ ธัสฺสติ; วิจิกิฉาภิกฺขุเตน คหปติ เจตสา วิหรณฺโต
 อภิจฺจํ กโรติ กิจฺจํ อปฺราเอติ, อภิจฺจํ กโรณฺโต กิจฺจํ
 อปฺราเอณฺโต ยสา จ สุขา จ ธัสฺสติ. ส โข โส คหปติ
 อริยสาวโก “อภิขณาวิสมโลโก จิตฺตัสส อุกฺกัฏฺฐโสติ อิติ วิทิตฺวา
 อภิขณาวิสมโลโก จิตฺตัสส อุกฺกัฏฺฐโส ปชฺเชติ, “พฺยาปาโท
 จิตฺตัสส อุกฺกัฏฺฐโสติ อิติ วิทิตฺวา พฺยาปาโท จิตฺตัสส

อุบักกิเลสํ ปชหติ, “ถีนมิทธี จิตตัสส อุบักกิเลโสติ อิติ วิทิต्वा
 ถีนมิทธี จิตตัสส อุบักกิเลสํ ปชหติ, “อุทธีจัจจุกุกุจ्जํ จิตตัสส
 อุบักกิเลโสติ อิติ วิทิต्वा อุทธีจัจจุกุกุจ्जํ จิตตัสส อุบักกิเลสํ ปชหติ,
 “วิจิกิจ्जा จิตตัสส อุบักกิเลโสติ อิติ วิทิต्वा วิจิกิจ्จนํ จิตตัสส
 อุบักกิเลสํ ปชหติ. ยโต จ โข คหปติ อริยสวากัสส “อภิขณฺหา-
 วิสมโลโก จิตตัสส อุบักกิเลโสติ อิติ วิทิต्वा อภิขณฺหาวิสมโลโก
 จิตตัสส อุบักกิเลโส ปทีโน โหติ, “พียาปาโต จิตตัสส
 อุบักกิเลโส, ... ถีนมิทธี จิตตัสส อุบักกิเลโส, ... อุทธีจัจจุกุกุจ्जํ
 จิตตัสส อุบักกิเลโส, ... วิจิกิจ्जा จิตตัสส อุบักกิเลโสติ อิติ
 วิทิต्वा วิจิกิจ्जा จิตตัสส อุบักกิเลโส ปทีโน โหติ. อयํ วุจฺจติ คหปติ
 อริยสวากो มหามัลลโน ปุณฺณมัลลโน อาปาถกโส มัลลณาสัมมัลลโน.
 อयํ วุจฺจติ คหปติ มัลลณาสัมปทา. อิมสํ โข คหปติ จตุณฺณ
 ธัมมานํ อญฺ्ञานํ กัณฺฐานํ มนฺดาปानํ ทุสฺสณานํ โลกัสสมี อิม
 จัตตาโร ธัมมา ปฏฺฐิตาภาย สวตฺตณฺณิ. ส โข โส คหปติ
 อริยสวากो อญฺ्ञานวริยาธิคเตหิ โภเคหิ พาหาพลปริจฺเจหิ
 เสทวักขิตฺเตหิ ธัมมิเกหิ ธัมมัลลิตฺเตหิ จัตตาริ บัตตกัมมานิ
 กัตตา โหติ. กตมานิ จัตตาริ? อธิ คหปติ อริยสวากो
 อญฺ्ञานวริยาธิคเตหิ โภเคหิ พาหาพลปริจฺเจหิ เสทวักขิตฺเตหิ
 ธัมมิเกหิ ธัมมัลลิตฺเตหิ อตฺตทานํ สุขเขติ ปิณฺเนติ สัมมา สุข
 ปริหริติ, มาตาปัตโร สุขเขติ ปิณฺเนติ สัมมา สุข ปริหริติ,

ปุคฺคัฏฺฐาทาเสกัณฺณมกรโฏโฐเส สุเขติ ปิเนติ สัมมา สุขํ ปรีหริติ,
 มิตฺตามังเง สุเขติ ปิเนติ สัมมา สุขํ ปรีหริติ: อิทมัสส ปจฺมํ จานํ
 คตํ โหติ บัณฑิตคํ อายตนโส ปริภุชฺสํ. ปุณฺ ญเปรํ คหปติ อริยสวโก
 อญฺ्ञานวิริยาธิคฺคเหติ โภเคติ พาหาพลปรีจิตฺเหติ เสทาวักขิตฺตฺเหติ
 ธัมมิเกติ ธัมมัสสํเอหิ, ยา ตา โหนฺติ อาปทา ชัคคิโต วา
 อุตฺกโต วา ราชโต วา โจรโต อัมมัยทาเยทโต วา, ตถารูปาสุ
 อาปทาสุ โภเคติ ปรีโยธาย วัคฺคิ-โสถฺถิ อัสสาณํ กโรติ: อิทมัสส
 ทุคฺคิยํ จานํ คตํ โหติ บัณฑิตคํ อายตนโส ปริภุชฺสํ. ปุณฺ ญเปรํ
 คหปติ อริยสวโก อญฺ्ञานวิริยาธิคฺคเหติ โภเคติ พาหาพลปรีจิตฺเหติ
 เสทาวักขิตฺตฺเหติ ธัมมิเกติ ธัมมัสสํเอหิ บัณฺฑํ พลํ กัดดา โหติ:
 ณาณิพลํ อณฺเณพลํ ปุพฺพเปตฺตํ พลํ ราชพลํ เทวทาสฺ: อิทมัสส ตตฺถิ
 จานํ คตํ โหติ บัณฑิตคํ อายตนโส ปริภุชฺสํ. ปุณฺ ญเปรํ คหปติ
 อริยสวโก อญฺ्ञานวิริยาธิคฺคเหติ โภเคติ พาหาพลปรีจิตฺเหติ
 เสทาวักขิตฺตฺเหติ ธัมมิเกติ ธัมมัสสํเอหิ, เป เต สมนพฺพรหฺมณนา
 มทํปฺปมาทา ปญฺ्ञวโรคา ชนฺตีโสโรจฺเจ นิวิญฺ्ञา เอกมัตตํ ตมเนตฺติ
 เอกมัตตํ ตมเนตฺติ เอกมัตตํ ปรีนิพฺพาเปตฺติ, ตถารูปาสุ
 สมนพฺพรหฺมณสุ อุตฺถัคคิํ ทักขิณํ ปตฺติญฺ्ञาเปตฺติ โสวคฺคิํ
 สุขวิปากํ สัคคิสฺสวัคฺคินิ: อิทมัสส จตุตฺถํ จานํ คตํ โหติ บัณฑิตคํ
 อายตนโส ปริภุชฺสํ. ส โข โส คหปติ อริยสวโก อญฺ्ञานวิริยาธิคฺคเหติ
 โภเคติ พาหาพลปรีจิตฺเหติ เสทาวักขิตฺตฺเหติ ธัมมิเกติ ธัมมัสสํเอหิ

อิมานิ จัตตาริ ปัสสัณณามิ กัตถะ โภกิ. ยัสสัณณัสสจि คหปติ
 อิมานิ จตุหิ ปัสสัณณามิ โภกา ปริกขบ คัจฉันติ, อิม
 วุจจันติ คหปติ โภกา อัญจันตคา อปัปตฺตคคา อนายตนโส-
 ปริกขตา. ยัสสัณณัสสจิ คหปติ อิมานิ จตุหิ ปัสสัณณามิ โภกา
 ปริกขบ คัจฉันติ, อิม วุจจันติ คหปติ โภกา จานตคา
 ปตฺตคคา อนายตนโส ปริกขตา.

“ภุตตา โภกา, ภฏา ภจจา,	วิคคณนา อปทาสุ เม,
อุทฺธคคา ทักขินา ทินนา,	อโธ ปนัง พลี กตา,
อุปัฏฺฐิจา สิลลวโต	สัลลอบตา พหิมหารโย,
ยทักคิ โภกมิทฺธะย	มัตถิโต ชวมาวส,
โส เม อัสสโธ อปัปตฺตโต,	กตฺติ อณฺณตูปิ:
เอตํ อณฺณสํ มัจฉา	อริยธมฺเม จิโต นโร,
อิธว นํ ปสฺสัณณติ,	เปจฺจ สัคเค ปโมทคฺติ.

๖๒ อตฺตโธ อณฺณตูปิโก คหปติ, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ,
 อปลังกมิทฺวา ภควันตํ อภิวาเททฺวา เอภันตํ นิสิติ. เอภันตํ
 นิสินฺนํ โข อณฺณตูปิโก คหปติ ภควา เตทโธ “จัตตาริมานิ
 คหปติ สุขานิ อวิคคณณานิ ทินนา กามโภคินา กาเตน กาลं
 สมเขน สมมํ อุปาทาย. กตฺตมานิ จัตตาริ? อัสสัณณํ โภคสุขं
 อณฺณสุขं อหวัชฺชสุขं. กตมํปจฺจ คหปติ อัสสัณณํ? อิต คหปติ
 กุตปตฺตัสส โภกา โทณฺติ อัญจันตวิยาจิตตา พาทาพลปริจิจา

เสทวักกัชิตตา อัมมิโก อัมมัลลธา, โส “โกเถ เม อัตถิ
 อญฺ्ञานวิวิยาธิตตา พาทาพปวิจิตตา เสทวักกัชิตตา อัมมิโก อัมมัลลธาติ
 อธิคัจฉติ สุขํ อธิคัจฉติ โสมนัสสํ: อิทํ วุจฺเจติ คหปติ อัตถิ สุขํ.
 กตมัมมํ? คหปติ โภคสุขํ? อธิ คหปติ กุลปฺปโต อญฺ्ञานวิวิยาธิตเตหิ
 โภเคหิ พาทาพปวิจิตเตหิ เสทวักกัชิตเตหิ อัมมิโกหิ อัมมัลลธาหิ
 โภเค จ ภุจฺจติ ปุณฺณานิ จ กโรติ, โส “อญฺ्ञานวิวิยาธิตเตหิ
 โภเคหิ พาทาพปวิจิตเตหิ เสทวักกัชิตเตหิ อัมมิโกหิ อัมมัลลธาหิ
 โภเค จ ภุจฺจามิ ปุณฺณานิ จ กโรเมติ อธิคัจฉติ สุขํ อธิคัจฉติ
 โสมนัสสํ: อิทํ วุจฺเจติ คหปติ โภคสุขํ. กตมัมมํ? คหปติ อนนฺนสุขํ?
 อธิ คหปติ กุลปฺปโต น กัสสจจิ กิลฺลจจิ อามะสิ อปฺปเป วา พหุ วา,
 โส “น กัสสจจิ กิลฺลจจิ อามะสิ” อปฺปเป วา พหุ วาติ อธิคัจฉติ สุขํ
 อธิคัจฉติ โสมนัสสํ: อิทํ วุจฺเจติ คหปติ อนนฺนสุขํ. กตมัมมํ? คหปติ
 อนวัชชสุขํ? อธิ คหปติ อริยสวากะ อนวัชเชน กายกัมมเณ
 สมนํนาคโต โหติ, อนวัชเชน วจีกัมมเณ สมนํนาคโต โหติ,
 อนวัชเชน มโนกัมมเณ สมนํนาคโต โหติ, โส “อนวัชเชนํมฺหิ
 กายกัมมเณ สมนํนาคโต, อนวัชเชน วจีกัมมเณ สมนํนาคโต,
 อนวัชเชน มโนกัมมเณ สมนํนาคโตติ อธิคัจฉติ สุขํ อธิคัจฉติ
 โสมนัสสํ: อิทํ วุจฺเจติ คหปติ อนวัชชสุขํ. อิมานิ โข คหปติ
 จัตตาริ สุขานิ อธิคณฺเณยานิ คิณฺหา กามโกณฺเณ กาคณฺเณ กาล
 สมนเณ สมยํ อุปาทายาติ.

อนันต์ ชูชีพ วัฒน,

๑๓๐ อดิษฐ์ อดิษฐ์ อดิษฐ์,

ဂုဏ်ဗိုလ် ဂေါ်ဗိုလ် နုဗိုလ် မိမိ

อโธ บัณฑิตา วิปัสสิติ,

วิบูลย์สมาโน   ชานาติ

อุโบ ภาเค สเมธโส

“อนวัชชลฺลสฺสเลตํ

กลั นาคสมบัติ ไสยสิทธิ์.

๖๓ สัพพีหมกานี ภิภักขเว ตานี กุลานี, เยสํ ปุตฺตานํ
 มาตาบิตโร อชฺชมาคาเร ปุชิตา โหนฺติ; สปุพฺพพจรียกานี
 ภิภักขเว ตานี กุลานี, เยสํ ปุตฺตานํ มาตาบิตโร อชฺชมาคาเร
 ปุชิตา โหนฺติ; สปุพฺพเทวานี ภิภักขเว ตานี กุลานี, เยสํ
 ปุตฺตานํ มาตาบิตโร อชฺชมาคาเร ปุชิตา โหนฺติ; สาหุเนยฺยกานี
 ภิภักขเว ตานี กุลานี, เยสํ ปุตฺตานํ มาตาบิตโร อชฺชมาคาเร
 ปุชิตา โหนฺติ. “พริหมติ ภิภักขเว มาตาบิตฺตุนิ เอตํ อธิวณฺ, “
 “ปุพฺพพจรียกานี ภิภักขเว มาตาบิตฺตุนิ เอตํ อธิวณฺ, “ปุพฺพเทวา
 ภิภักขเว มาตาบิตฺตุนิ เอตํ อธิวณฺ, “สาหุเนยฺยิกานี ภิภักขเว มาตาบิตฺตุนิ
 เอตํ อธิวณฺ. ตํ กิลฺลํ เหตุ? พหุการา ภิภักขเว มาตาบิตโร
 ปุตฺตานํ อาปาทกา โปสกา อิมํลลํ โลกํลลํ ทลฺลํเสคาโรติ.

“พริ้งมาตี มาตาบัตโร

“ปฐพีพาริยาตี วุจฺจเร,

อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ,

ปชาเย อดุภักฏิก.

ตัดมา หี เน นมัสสเสอัย

ลัทธิเรย์ยาถ บัณฑิตโต

อ้นเนน อโถ ปาเนน

วัดเกณ ลยเนน ๑

อุรุฉาทเนน น้ําทาปเนน

ปากน้ำ โขวเนน จ.

จตุกกนิปาเต ทุติยปัจฉิมวรรคัสสั ทุติยวรรคโค. ๘๓

ตาย ปาริจริยาย

มาตาปิตุส ปณฺหิตา

อิเห น ปัสสณฺติ,

เปจฺจ สัคโค ปโมทิตฺติ.

๖๔ จตุทฺติ ภิกฺขเว อัมเมทฺถ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ยถากถํ

นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรये. กตเมทฺถ จตุทฺติ? ปาณาปิปาติ โหติ

อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ.

อิมิทฺถ โข ภิกฺขเว จตุทฺติ อัมเมทฺถ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ยถากถํ

นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรयेติ.

ปาณาปิปาโต อทินฺนาทานํ

มุสาวาโ จ วุจฺจติ

ปรทราคมณฺณจาปํ,

นํปัสสณฺติ ปณฺหิตาติ.

๖๕ จัตตาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สันโต สวัชฺชมานา โลกัสสํ.

กตเม จัตตาโร? รูปํปํปมาโน รูปํปํปสํโน, โขสํปํปมาโน

โฆสํปํปสํโน, ลูขํปํปมาโน ลูขํปํปสํโน, อัมมํปํปมาโน

อัมมํปํปสํโน. อิมํ โข ภิกฺขเว จัตตาโร ปุคฺคลา สันโต

สวัชฺชมานา โลกัสสมินฺติ.

เย จ รูปेเน ปามีสุ,

เย จ โขเสนํ อณฺวคฺ,

คณฺทราควสุเปตา

น เต ชานนฺติ คณฺชนํ

อัสสณฺตคณฺจํ น ชานาติ,

พหิทฺธา จ น ปัสสติ,

สมนฺตาวารโณ พาโณ,

ส เว โฆเสนํ วุญฺหติ.

อัสสณฺตคณฺจํ น ชานาติ,

พหิทฺธา จ วิปัสสติ,

พหิทฺธา ผลทสฺสวา

โสปี โฆเสนํ วุญฺหติ.

อชัณตัตถัง ปชานาติ, พหิธธา จ วิปัสสีติ,
 (เอว) วิเนวรณทสฺสาวี, นโต โขเสน รุญฺ ติติ.
 ๖๖ จัตถาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สัมมโต สววิชฺชมานา โลกัสสมี.
 กตเม จัตถาโร? สราโค, สโตโส, สัมโม, สมาน. อิม โข
 ภิกฺขเว จัตถาโร ปุคฺคลา สัมมโต สววิชฺชมานา โลกัสสมินฺติ.

สวรัตฺตา รชนิเยสุ บัฏฺฐปาภินันฺทโน,
 โมเหเน ออมลัตฺตา พักฺขา วักฺเคเนติ พินฺณ.
 วาคุชฺ โทสชัลลจาบี โมหชฺ วาบี อวิทฺถสุ,
 กโรนฺติ อกฺกุสฺสํ กัมมํ สวิจฺจํ ทุกฺขุทฺทป,
 อวิชฺชานินฺวตา โปสา อเนกฺกตา อจฺจํรูกา,
 ยถา อัมมา, ตถา สันตา, น ตสฺสเสวณฺติมณฺเฑ.

๖๗ เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ เชตวนเ อนาถบิณฺฑิกัสส
 อารามเ. เตน โข ปน สมเยน สวตฺถิยํ อลฺลอบตโร ภิกฺขุ
 อหินา ทักฺขโ จ กาลกโต โหติ. อตฺถ โข สัมพัทฺธา ภิกฺขุ,
 เยน ภควา, เตนุปฺปลงฺกมิตฺตุ, อุปฺปลงฺกมิตฺวา ภควันตํ อภิราเทตฺวา
 เอกมณฺตํ นิสิตฺตุ, เอกมณฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขุ ภควันตํ
 เอกตโวจุ “อิธ ภันเต สวตฺถิยํ อลฺลอบตโร ภิกฺขุ อหินา
 ทักฺขโ จ กาลกโตติ. “นตฺถนุ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ จัตถาริ
 อภิราชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ฝริ. สเจ ทิ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 จัตถาริ อภิราชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ฝเรยฺย, น ทิ โส

ภิกฺขเว ภิกฺขุ อหิมา ทัญฺโจ กาลํ กเรยฺย กตฺตมานิ จิตฺตวา? วิรูปักฺข
 อหิมา กุ, เราปถํ อหิมา ชกุลํ, นพฺปิยาปุตฺตํ อหิมาชกุลํ, กณฺหาโคตมกํ
 อหิมาชกุลํ. นนฺนุโส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมานิ จิตฺตวา อหิมาชกุลานิ
 เมตฺเตน จิตฺเตน ฝริ. สจฺจํ ทิโส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมานิ จิตฺตวา
 อหิมาชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ฝเรยฺย, น ทิโส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อหิมา
 ทัญฺโจ กาลํ กเรยฺย. อนฺนชานามิ ภิกฺขเว อิมานิ จิตฺตวา อหิมาชกุลานิ
 เมตฺเตน จิตฺเตน ฝริตุํ อตฺตคฺคตฺติยา อตฺตจรัทฺธิยา อตฺตปรีตฺตยาติ.

วิรูปักฺเขติ เม เมตฺตํ,	เมตฺตํ เราปถเอติ เม,
นพฺปิยาปุตฺเตติ เม เมตฺตํ,	เมตฺตํ กณฺหาโคตมกํ ทิ จ,
อปาทเอติ เม เมตฺตํ,	เมตฺตํ ทิปาทเอติ เม,
จตุปฺปโทติ เม เมตฺตํ,	เมตฺตํ พหุปฺปโทติ เม.
มา มํ อปาทโก ทิสฺส,	มา มํ ทิสฺส ทิปาทโก,
มา มํ จตุปฺปโท ทิสฺส,	มา มํ ทิสฺส พหุปฺปโท.
สัพเพ สตฺตา สัพเพ ปาณา,	สัพเพ ภูตา จ เภวธา,
สัพเพ ภทฺทานิ บัลลันตฺ,	มา ทินฺนํ จ ปาปมาคฺมา.

อปฺปมาโน พุทฺโธ, อปฺปมาโน ธมฺโม, อปฺปมาโน สโม.
 ปมาณวันตานิ สิริสฺสานิ, อหิ วิจฺฉิภา สตปฺตี ชุเนนนานาภี, สรพฺมุสิกาท,
 กตฺตา เมวรัทฺธา, สตฺตา เม ปรีตฺตา; ปฏิกกมณฺณํ ภูตานิ.
 โสทํ นโม ภควโต, นโม สตฺตณฺณํ สัมมาสัมพุทฺธานันตฺติ.

๖๘ เอกํ สมยํ ภควา ราชคฺเช วิหริติ คิซฺณกุญฺเฏ ปัพพะเต

อจิรวกกันเเต เทวทัตเต. ตัตติว โข ภควา เทวทัตติ ชารัพภ
 ภิกขุ อามันเตสิ “อัตถวธาย ภิกขเว เทวทัตติสฺส ลากัลการสิโลโก
 อุตปาติ, ปราภวาย ภิกขเว เทวทัตติสฺส ลากัลการสิโลโก
 อุตปาติ. เสยฺยถาปิ ภิกขเว กทลล อัตถวธาย ผลํ เทติ,
 ปราภวาย ผลํ เทติ; เหวเมว โข ภิกขเว อัตถวธาย
 เทวทัตติสฺส ลากัลการสิโลโก อุตปาติ, ปราภวาย เทวทัตติสฺส
 ลากัลการสิโลโก อุตปาติ. เสยฺยถาปิ ภิกขเว เวฬุ อัตถวธาย
 ผลํ เทติ, ปราภวาย ผลํ เทติ; เหวเมว โข ภิกขเว อัตถวธาย
 เทวทัตติสฺส ลากัลการสิโลโก อุตปาติ, ปราภวาย เทวทัตติสฺส
 ลากัลการสิโลโก อุตปาติ. เสยฺยถาปิ ภิกขเว นโฬ อัตถวธาย ผลํ
 เทติ, ปราภวาย ผลํ เทติ; เหวเมว โข ภิกขเว อัตถวธาย
 เทวทัตติสฺส ลากัลการสิโลโก อุตปาติ, ปราภวาย เทวทัตติสฺส
 ลากัลการสิโลโก อุตปาติ. เสยฺยถาปิ ภิกขเว อัสสเทรี อัตถวธาย
 คัพภํ คณฺหาติ, ปราภวาย คัพภํ คณฺหาติ; เหวเมว โข ภิกขเว
 อัตถวธาย เทวทัตติสฺส ลากัลการสิโลโก อุตปาติ, ปราภวาย
 เทวทัตติสฺส ลากัลการสิโลโก อุตปาติ.

ผลํ เว กทลล หนฺนํติ,

ผลํ เวฬุ, ผลํ นโฬ,

ลักกาโร ภาปริตํ หนฺนํติ

คัพภํ โภ อัสสเทรี ยถาติ.

๖๔ จัตตาริยานิ ภิกขเว ปธานานิ. กตมานิ จัตตาริ? สัรวปฺปธานํ
 ปธานํ ปธานํ ปธานํ ปธานํ ปธานํ. อนุรักษํ ปธานํ. กตมํนจ ภิกขเว

จตุกกนิปาเต ทุติยบัณณาสกัถัสส ทุติยวัคโค.

๔๗

สัรวะปัปฺปานัง? อิท ภิกขเว ภิกขุ อุนุบัณฺณานัง ปาปกาณัง อกฺขลลนัง
ธัมมานัง อุนุปาทาย นันท์ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารกต
จิตตํ บัคคัณฺโหนาคี ปทหติ: อิท วุจฺจติ ภิกขเว สัรวะปัปฺปานัง.
กตมณฺจํ ภิกขเว ปทานปัปฺปานัง? อิท ภิกขเว ภิกขุ อุนุบัณฺณานัง
ปาปกาณัง อกฺขลลนัง ธัมมานัง ปทานาย นันท์ ชเนติ วายมติ
วิริยํ อารกต จิตตํ บัคคัณฺโหนาคี ปทหติ: อิท วุจฺจติ ภิกขเว
ปทานปัปฺปานัง. กตมณฺจํ ภิกขเว ภาวนาปัปฺปานัง? อิท ภิกขเว
ภิกขุ อุนุบัณฺณานัง กุสลลนัง ธัมมานัง อุนุปาทาย นันท์ ชเนติ
วายมติ วิริยํ อารกต จิตตํ บัคคัณฺโหนาคี ปทหติ: อิท วุจฺจติ
ภิกขเว ภาวนาปัปฺปานัง. กตมณฺจํ ภิกขเว อนุรักขนาปัปฺปานัง? อิท
ภิกขเว ภิกขุ อุนุบัณฺณานัง กุสลลนัง ธัมมานัง จิตฺตยา อสัมมโณสา
ภิกขุ โยภาวาย เวปุลลสาธ ภาวนาย ปาวิปุริยา นันท์ ชเนติ วายมติ
วิริยํ อารกต จิตตํ บัคคัณฺโหนาคี ปทหติ: อิท วุจฺจติ ภิกขเว
อนุรักขนาปัปฺปานัง. อิมานิ โข ภิกขเว จัตตาริ ปธานานิติ.

สัรวโร ๑ ปทานังจ

ภาวนา อนุรักขนา:

เขตเต ปธานา จัตตาริ

เทสิตาภิจฺจพฺพันฺธุนา,

เยเท ภิกขุ อิทาตาปี

ชบํ ทุกฺขัลลํ ปาปฺปณฺเดติ.

๘๐ ยสฺสมี ภิกขเว สมเป ราชานเ อธัมมิกา โทหนฺติ,

ราชยุดฺดาปํ ตสฺสมี สมเป อธัมมิกา โทหนฺติ, ราชยุดฺเตสุ ภิกขเว

อัมมิเกสุ พริหัมณคหปติกาบี ตัสสิม สมเย อัมมิกา ไหนฺติ,
 พริหัมณคหปติเกสุ อัมมิเกสุ เนคมชานปทาบี ตัสสิม สมเย อัมมิกา
 ไหนฺติ, เนคมชานปเทสุ อัมมิเกสุ วิสम्मํ จัน्हิมสุริยา ปริวัตตันทิ,
 วิสम्मํ จัน्हิมสุริเยสุ ปริวัตตันทฺเตสุ วิสम्मํ นกฺกชัตตานิ ตารกฺกุปานิ
 ปริวัตตันทิ, วิสम्मํ นกฺกชัตเตสุ ตารกฺกุเปสุ ปริวัตตันทฺเตสุ วิสम्मํ
 รัตติณฺทิวา ปริวัตตันทิ, วิสम्मํ รัตติณฺทิวเระสุ ปริวัตตันทฺเตสุ วิสम्मํ
 มาลัฑมมาสา ปริวัตตันทิ, วิสम्मํ มาลัฑมมาเสสุ ปริวัตตันทฺเตสุ
 วิสम्मํ อุตฺตุลฺลวํจนา ปริวัตตันทิ, วิสम्मํ อุตฺตุลฺลวํจนเรสุ ปริวัตตันทฺเตสุ
 วิสम्मํ วาตา วายันฺติ, วิสम्मํ วาเตสุ วายันฺเตสุ วิสമ്മา อปฺปัชสา
 ปริวัตตันทิ, วิสเมสุ อปฺปัชเสสุ ปริวัตตันทฺเตสุ เทวตา ปริกฺกปิตา
 ภวันฺติ, เทวตาสฺส ปริกฺกปิตาสฺส เทโว น สัมมา อาริ อานุပ္ปเวจันติ,
 เทเว น สัมมา อาริ อานุပ္ปเวจันนฺเต วิสम्मปาเกนิ สัลลสาณิ ภวันฺติ,
 วิสम्मปาเกนิ ภิกฺขเว สัลลสาณิ มนุสฺสสา ปริกฺกมุชฺชนฺตา อัมปายุกา จ
 ไหนฺติ ทุพฺพพัฒฺตนา จ ทุพฺพลา จ พหฺวาพาธา จ. ยัสสิม ภิกฺขเว
 สมเย ราชานเ อัมมิกา ไหนฺติ, ราชยฺยตฺตาบี ตัสสิม สมเย อัมมิกา
 ไหนฺติ, ราชยฺยตฺเตสุ อัมมิเกสุ พริหัมณคหปติกาบี ตัสสิม สมเย
 อัมมิกา ไหนฺติ, พริหัมณคหปติเกสุ อัมมิเกสุ เนคมชานปทาบี
 ตัสสิม สมเย อัมมิกา ไหนฺติ, เนคมชานปเทสุ อัมมิเกสุ สมํ
 จัน्हิมสุริยา ปริวัตตันทิ, สมํ จัน्हิมสุริเยสุ ปริวัตตันทฺเตสุ สมํ
 นกฺกชัตตานิ ตารกฺกุปานิ ปริวัตตันทิ, สมํ นกฺกชัตเตสุ ตารกฺกุเปสุ

ปวิวัตตังเตสุ สมนํ วัตติณํทิวา ปวิวัตตังติ, สมนํ วัตติณํทิวาส
 ปวิวัตตังเตสุ สมนํ มาสัทธิตมาสา ปวิวัตตังติ, สมนํ มาสัทธิตมาเสสุ
 ปวิวัตตังเตสุ สมนํ อุตฺตลัวัจณา ปวิวัตตังติ, สมนํ อุตฺตลัวัจณเสสุ
 ปวิวัตตังเตสุ สมนํ วาตา วายันติ. สมนํ วาเตสุ วายันเตสุ สมนํ บัณฺฑสา
 ปวิวัตตังติ, สมนํ เมสุ บัณฺฑเสสุ ปวิวัตตังเตสุ เทวตา อปริกุปิตา
 ภวันติ, เทวตาสุ อปริกุปิตาสุ เทโว สัมมา อาริ อณุปเปเวจฺจนติ,
 เทโว สัมมา อาริ อณุปเปเวจฺจนโต, สมปาเกนิ สัลลํภานิ ภวันติ,
 สมปาเกนิ ภิกฺขเว สัลลํภานิ มนุสฺสสา ปริภุจฺชนันตา ทิฆายุกา ฯ
 โทณํติ วัณฺณวันโต ฯ พลวันโต ฯ อัมมปาพาสา จาคิ.

คฺคณฺณเจ ตรณานนํ

ชิมฺหิ คัจฉนฺติ ปุณฺณโว,

สัพฺพา ตา ชิมฺหิ คัจฉนฺติ

เนตฺเต ชิมฺหิ คเต สติ,

เอวเมว มนุสฺสเสสุ

โย โหติ เสฏฺฐจฺจสัมมโต,

โส เจ อัมมํ จวติ,

ปเคว อิตธา ปชา:

สัพฺพํ วัฏฺฐํ ทุคฺชํ เสติ,

ราชา เจ โหติ อัมมํโก.

คฺคณฺณเจ ตรณานนํ,

อฺชํ คัจฉนฺติ ปุณฺณโว,

สัพฺพา ตา อฺชํ คัจฉนฺติ

เนตฺเต อฺชํ คเต สติ,

เอวเมว มนุสฺสเสสุ

โย โหติ เสฏฺฐจฺจสัมมโต,

โส เจ อัมมํ จวติ,

ปเคว อิตธา ปชา:

สัพฺพํ วัฏฺฐํ สฺขํ เสติ,

ราชา เจ โหติ อัมมํโกติ.

ปัตตกัมมวรรคโค ทุคิโย.

อัสสัฏฺฐิโก.

บัตถกัมมัม อัมมโนโธ สหวิมฺบิชา รุเปณ บัณฺฑม
สวาคอหิชา เทวตฺตโต ปณฺณมัมมิกเณ จาคิ.

๗๑ จตุทฺติ ภิกฺขเว อัมมโนโธ สหวิมฺบิชา รุเปณ บัณฺฑม
ปฏิปตฺตโน โหติ, โยนิ จัสส อารทฺธสา โหติ อาสวานํ ขยาเย.
กตเมทฺธิ จตุทฺติ? อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สิวา โหติ, พหุสฺสโต
โหติ, อารทฺธวิโย โหติ, บัณฺฑมา โหติ. อิมเ ช ภิกฺขเว
จตุทฺติ อัมมโนโธ สหวิมฺบิชา รุเปณ บัณฺฑมปฏิปตฺตโน ปฏิปตฺตโน
โหติ, โยนิ จัสส อารทฺธสา โหติ อาสวานํ ขยาเย.

๗๒ จตุทฺติ ภิกฺขเว อัมมโนโธ สหวิมฺบิชา รุเปณ บัณฺฑม
ปฏิปตฺตโน โหติ, โยนิ จัสส อารทฺธสา โหติ อาสวานํ ขยาเย.
กตเมทฺธิ จตุทฺติ? เนกขัมมวิตักฺกเณ อปฺปายาปาทวิตักฺกเณ อวิทฺธวิตักฺกเณ
สम्मัตถิกิยา. อิมเ ช ภิกฺขเว จตุทฺติ อัมมโนโธ สหวิมฺบิชา
รุเปณ บัณฺฑมปฏิปตฺตโน ปฏิปตฺตโน โหติ, โยนิ จัสส อารทฺธสา
โหติ อาสวานํ ขยาเย.

๗๓ จตุทฺติ ภิกฺขเว อัมมโนโธ “อัสสัฏฺฐิโก
เวทิตฺถ์โพ. กตเมทฺธิ จตุทฺติ? อิทฺถ ภิกฺขเว อัสสัฏฺฐิโก, โย โหติ
ปรัลล อวณฺโณ, ตํ อปฺปญฺโจปปี ปาตุกโรติ, โก ปณ วาโต
ปญฺจัสส, ปญฺจโจ โย ปณ บัณฺฑมาภินิโต อหาเปตฺวา อตฺตมเปตฺวา
ปริปุริ วิตถาเรน ปรัลล อวณฺโณ ภาสิตา โหติ: เวทิตฺถ์พเมตฺ

ภิกขเว “อัสสัปปริโส อโย ภวันติ. ปน จปริ ภิกขเว
 อัสสัปปริโส, โย โหติ ปรัลล วัณโณ, - ตं ปุณฺณโจป
 น ปาตุกโรติ, โก ปน วาโต อปฺปจฺจัลล, ปุณฺณโจ โข ปน
 บัลลหาณินฺโต หาเปตฺวา ลัมพะตฺวา อปริปุรํ อวิตถาเรน ปรัลล
 วัณณํ ภาสิตา โหติ: เวทิตัพพะเมตํ ภิกขเว “อัสสัปปริโส อโย
 ภวันติ. ปน จปริ ภิกขเว อัสสัปปริโส, โย โหติ อตฺตโน
 อวัณโณ, ตं ปุณฺณโจป น ปาตุกโรติ, โก ปน วาโต
 อปฺปจฺจัลล, ปุณฺณโจ โข ปน บัลลหาณินฺโต หาเปตฺวา ลัมพะตฺวา
 อปริปุรํ อวิตถาเรน อตฺตโน อวัณณํ ภาสิตา โหติ: เวทิตัพพะเมตํ
 ภิกขเว “อัสสัปปริโส อโย ภวันติ. ปน จปริ ภิกขเว
 อัสสัปปริโส, โย โหติ อตฺตโน วัณโณ, ตं ปุณฺณโจป
 ปาตุกโรติ, โก ปน วาโต ปุณฺณจฺจัลล, ปุณฺณโจ โข ปน
 บัลลหาณินฺโต อหาเปตฺวา ลัมพะตฺวา ปริปุรํ วิตถาเรน อตฺตโน
 วัณณํ ภาสิตา โหติ: เวทิตัพพะเมตํ ภิกขเว “อัสสัปปริโส อโย
 ภวันติ. อิมะหิ โข ภิกขเว จตุหิ ลัมมะหิ สมนฺนาคโต
 “อัสสัปปริโสติ เวทิตัพพะ. จตุหิ ภิกขเว ลัมมะหิ สมนฺนาคโต
 “สัปปริโสติ เวทิตัพพะ. กตมะหิ จตุหิ ? อโย ภิกขเว สัปปริโส,
 โย โหติ ปรัลล อวัณโณ, ตं ปุณฺณโจป น ปาตุกโรติ, โก ปน
 วาโต อปฺปจฺจัลล, ปุณฺณโจ โข ปน บัลลหาณินฺโต หาเปตฺวา ลัมพะตฺวา
 อปริปุรํ อวิตถาเรน ปรัลล อวัณณํ ภาสิตา โหติ: เวทิตัพพะเมตํ

ภิกขเว “สัปปริโส อयं ภวันติ. ปน จปร ภิกขเว สัปปริโส,
โย โหติ ปรัสส วณฺโณ, ตํ อปฺปฺปฺโจปปี ปาตุกโรติ, โก ปน
วาโท ปฺปฺปฺจัสส; ปฺปฺปฺโจ โข ปน บัณฺฑาภินิโต อหาเปตฺวา
อธัมมเพตฺวา ปริปุริ วิตถาเรน ปรัสส วณฺณํ ภาสิตา โหติ:
เวทิตัพฺพเมตํ ภิกขเว “สัปปริโส อयं ภวันติ. ปน จปร
ภิกขเว สัปปริโส, โย โหติ อตฺตโน อวณฺโณ, ตํ อปฺปฺปฺโจปปี
ปาตุกโรติ, โก ปน วาโท ปฺปฺปฺจัสส; ปฺปฺปฺโจ โข ปน
บัณฺฑาภินิโต อหาเปตฺวา อธัมมเพตฺวา ปริปุริ วิตถาเรน อตฺตโน
อวณฺณํ ภาสิตา โหติ: เวทิตัพฺพเมตํ ภิกขเว “สัปปริโส อयं
ภวันติ. ปน จปร ภิกขเว สัปปริโส, โย โหติ อตฺตโน
วณฺโณ, ตํ อปฺปฺปฺโจปปี น ปาตุกโรติ, โก ปน วาโท อปฺปฺปฺจัสส,
ปฺปฺปฺโจ โข ปน บัณฺฑาภินิโต อหาเปตฺวา อธัมมเพตฺวา อปฺริปุริ
อวิตถาเรน อตฺตโน วณฺณํ ภาสิตา โหติ: เวทิตัพฺพเมตํ ภิกขเว
“สัปปริโส อयं ภวันติ. อิมํ โข ภิกขเว จตุหิ อิมํเมหิ
สมันนาคโต “สัปปริโสติ เวทิตัพฺพะ.

เสยฺยถาปิ ภิกขเว วรฺกฺกา ยันณฺนํเว วัตตี วา กิวนํ วา
ชานีตา โหติ, ตามเววัสสา ติพฺพํ ทิโรตตํปปี บัจจุปฺปฺปฺจิตํ โหติ
สัสสฺยาปิ สัสสฺสฺวาปิ สามิกฺขาปิ อัมมโต ทาสกัมมํกรโปริเสตฺว; ลา
อปเรน สมฺเยน ลักขณํวาย กัสสํปปี สัสสฺสฺวาปิ สามิกฺขาปิ เอวมาห
“อเปถ, ก็ ปน ตูเมหิ ชานาภาติ: เอวเมว โข ภิกขเว

อิเธกัจโจ ภิกขุ ยถาเนว วัคคิ วา ทิวสสิ วา อคารัสสิมา
 ธนคาริยัม ปัพพะชิตโต โหติ, ตาวาทะสสิ ติพพ์หิ วิโรตตีปเป
 มัจจุปปัญจติ โหติ ภิกขุสุ ภิกขุณิสสุ ออุปาสกสสุ ออุปาสิกาสุ อันตมโส
 อารามิกสสมนุสเสสุ; โส ขปนฺเน สมนฺเน สวาสมันนํวาย อจฺฉริยปี
 อပ္พะชณายปี เอวมาห “อเปถ, กิ ปนฺ ตุมเหติ ชานาถาติ. ตัสสิมา
 ติห ภิกขเว เอวํ สิกขิตัพพ์หิ “อธุนาคาวรูกสเมน เจตสา
 วิหริสสํมาติ. เอวณฺหิ โว ภิกขเว สิกขิตัพพ์หณฺติ.

๗๔ จัตถาริมานิ ภิกขเว อคฺคคานิ. กถมานิ จัตถาริ? สิลลัคคํ
 สมารคคํ มณณคคํ วิมุตตคคํ. อิมานิ โข ภิกขเว จัตถาริ
 อคฺคคานินิ.

๗๕ จัตถาริมานิ ภิกขเว อคฺคคานิ. กถมานิ จัตถาริ? ฐูปคคํ
 เทวณคคํ สันณคคํ ภาวคคํ. อิมานิ โข ภิกขเว จัตถาริ อคฺคคานินิ.

๗๖ เขกํ สมนํ ภควา กุสินารายํ วิหริติ อูปวัตตเน มลลํชานํ
 สาลวเน อันตเร ยมกสาลานํ ปวินิพฺพานสมเย. ตตฺถ โข ภควา
 ภิกขุ ชามันเตสิ “ภิกขโวติ. “ภทฺธินเตติ เต ภิกขุ ภควโต
 ปัจจัสสโสสุ. ภควา เอตทโวจ “สียา โข ปนฺ ภิกขเว
 เขภิกขุสฺสยิ กังขา วา วิมติ วา พุทฺธเ วา อัมมเ วา สํเข วา
 มคฺเค วา ปฏฺฐปทาย วา, ปุจฺจถ ภิกขเว มา ปัจจา-
 วิปปกฺขาสาริโน อหุวตฺถ “สम्मูขิฏฺฐโต โน ลคฺคธา อโหสิ,
 นาสกํ ชิมฺหา ภควันตํ สัมมุขา ปฏฺฐิปุจฺจิตุนฺติ. เอวํ วุตเต เต

ภิกขุ ตุนฺหิ อเหตุ. ทุติยัมปิ โข ภควา ภิกขุ อามันฺเตติ ...
 ตติยัมปิ โข ภควา ภิกขุ อามันฺเตติ “ลียา โข ปน ภิกขเว
 เอกภิกขุสฺสปี กังขา วา วิมติ วา พุทฺโธ วา ธัมโม วา สัมมเว
 มัคเค วา ปฏิปทาย วา, ปุจฺจต ภิกขเว มา บัจฉาวิปฺปฏิสารโน
 อหฺวตฺต “สम्मูขิภูโต โน สัตถา อโหสิ, นาสกํขิมฺหา
 ภควันตํ สัมมุขา ปฏิปฺปจฺจิตฺตํ. ตติยัมปิ โข เต ภิกขุ ตุนฺหิ
 อเหตุ. อตฺโข ภควา ภิกขุ อามันฺเตติ “ลียา โข ปน ภิกขเว
 สัตถํ คารเวณปี น ปุจฺเจยฺยาด, สหายโกปี ภิกขเว สหายกัลล
 ชาโรเจตุคิ. เอวํ วุตฺเต เต ภิกขุ ตุนฺหิ อเหตุ. อตฺโข ขายสฺมา
 อานันฺโท ภควันตํ เอตทวโจ “อจฺฉริยํ ภันเต, อพฺภุคํ ภันเต;
 เอวํ ปตฺถนํ โน อหิ ภันเต อิมสฺมิ ภิกขุสฺสเว “นัตถิ อิมสฺมิ
 ภิกขุสฺสเว เอกภิกขุสฺสปี กังขา วา วิมติ วา พุทฺโธ วา
 ธัมโม วา สัมมเว วา มัคเค วา ปฏิปทาย วาติ.
 “ปสาธา โข ตว อานันฺต วเทสิ. นิฆานเมเวตถ อานันฺต
 ทถาคตสฺส “นัตถิ อิมสฺมิ ภิกขุสฺสเว เอกภิกขุสฺสปี กังขา วา
 วิมติ วา พุทฺโธ วา ธัมโม วา สัมมเว วา มัคเค วา ปฏิปทาย วาติ.
 อิมสฺสํ หิ อานันฺตํ อจฺฉริยํ ภิกขุสฺสทํ โย บัจฉิมโก ภิกขุ,
 โส โสคาบํโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สัมโพธิปฺรายนติ.

๗๗ จัตถาริมาณี ภิกขเว อจินฺตยฺยานิ น จินฺตเตตฺถิพฺพานิ, ยานิ
 จินฺตเนโต อุมฺมาทสฺส วิฆาตสฺส ภากิ อสฺส. กตมานิ จัตถาริ

พทุธานิ ภิกขเว พทุชวิสโย อจินไตยโย น จินเตตัพพะโป, ยํ
 จินเตนฺโต อุมฺมาทัสส วิมาตัสส ภาคี อัสส. ฉายัสส ภิกขเว
 ฉานวิสโย อจินไตยโย น จินเตตัพพะโป, ยํ จินเตนฺโต
 อุมฺมาทัสส วิมาตัสส ภาคี อัสส. กัมมวิปาโก ภิกขเว
 อจินไตยโย น จินเตตัพพะโป, ยํ จินเตนฺโต อุมฺมาทัสส วิมาตัสส
 ภาคี อัสส. โลกจินตา ภิกขเว อจินตียาน น จินเตตัพพะโป, ยํ
 จินเตนฺโต อุมฺมาทัสส วิมาตัสส ภาคี อัสส. อิมานิ โช
 ภิกขเว จัตถาริ อจินตียานานิ น จินเตตัพพะพานิ, ยานิ จินเตนฺโต
 อุมฺมาทัสส วิมาตัสส ภาคี อัสสเถ.

๗๘ จตัสโส อิมานิ ภิกขเว ทักขินาวิสุทฺธิโย. กตมา
 จตัสโส? อตฺถิ ภิกขเว ทักขินา ทายกโต วิสุทฺธติ, โน
 ปฏฺฐิตาหโต; อตฺถิ ภิกขเว ทักขินา ปฏฺฐิตาหโต วิสุทฺธติ,
 โน ทายกโต; อตฺถิ ภิกขเว ทักขินา เนา ทายกโต วิสุทฺธติ,
 โน ปฏฺฐิตาหโต; อตฺถิ ภิกขเว ทักขินา ทายกโต เจว
 วิสุทฺธติ, ปฏฺฐิตาหโต จ. กถํวํ ภิกขเว ทักขินา ทายกโต
 วิสุทฺธติ, โน ปฏฺฐิตาหโต? อิท ภิกขเว ทายโก โหติ
 สัตถา กัลลียานธัมโม, ปฏฺฐิตาหโก โหติ ทุสฺสโส ปาปธัมโม
 เหว โช ภิกขเว ทักขินา ทายกโต วิสุทฺธติ, โน ปฏฺฐิตาหโต.
 กถํวํ ภิกขเว ทักขินา ปฏฺฐิตาหโต วิสุทฺธติ, โน ทายกโต?

อิตถิ ภิกขเว ทายโก โหติ ทุสฺสึโล ปาปธัมมโม, ปฏิคฺคทาโก
 โหติ สึลวา กัลลียาณธัมมโม: เอวํ โข ภิกขเว ทักขิณา
 ปฏิคฺคทาโก วิสุชฺฌติ, โน ทายโกโต. กถํวํ ภิกขเว ทักขิณา
 เนว ทายโก วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคทาโกโต? อิตถิ ภิกขเว
 ทายโก โหติ ทุสฺสึโล ปาปธัมมโม, ปฏิคฺคทาโกปิ โหติ
 ทุสฺสึโล ปาปธัมมโม: เอวํ โข ภิกขเว ทักขิณา เนว ทายโก
 วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคทาโกโต. กถํวํ ภิกขเว ทักขิณา ทายโกโต
 เจว วิสุชฺฌติ, ปฏิคฺคทาโกโต จ? อิตถิ ภิกขเว ทายโก โหติ
 สึลวา กัลลียาณธัมมโม, ปฏิคฺคทาโกปิ โหติ สึลวา กัลลียาณธัมมโม:
 เอวํ โข ภิกขเว ทักขิณา ทายโกโต เจว วิสุชฺฌติ, ปฏิคฺคทาโกโต จ.
 อิทมา โข ภิกขเว จตฺสึโล ทักขิณาวิสุทฺธิโยติ.

๗๔๘ อถ โข อายัสฺมา สาริปฺตโต, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ;
 อฺยุปลังกมิทฺวา ภควันตํ อภิวาเททฺวา เขมณฺตํ นิสิตฺติ; เขมณฺตํ
 นิสินฺโน โข อายัสฺมา สาริปฺตโต ภควันตํ เขตฺตโวจ “โก นุ
 โข ภันเต เหตุ โโก บัจจโย, เยน มิธเกจฺจัสฺส ตาติสาว
 วณฺชิชา ปยุตฺตา เนตคามินิ โหติ, โโก ปน ภันเต
 เหตุ โโก บัจจโย, เยน มิธเกจฺจัสฺส ตาติสาว วณฺชิชา ปยุตฺตา
 น ยถาธิปฺปายา โหติ; โโก นุ โข ภันเต เหตุ โโก บัจจโย
 เยน มิธเกจฺจัสฺส ตาติสาว วณฺชิชา ปยุตฺตา ยถาธิปฺปายา โหติ;
 โโก ปน ภันเต เหตุ โโก บัจจโย, เยน มิธเกจฺจัสฺส ตาติสาว

วณิชา ปยุตฺตา ปราธิปปายา ไหติติ. “ อธิ สารีปุตฺต เขกัจโจ
 สมณิ วา พหิหฺมณิ วา อุปสํกมิทฺวา ปวาเรติ “ วท ภันเต
 บัจฺเจนาติ; โส, เยน ปวาเรติ, ตํ น เทติ; โส เจ ตโต
 จุโต อิตถัตถิ อากัจฉติ, โส ยลฺลเนทเว วณิชา ปโยเชติ,
 สาสส ไหติ เมตคามินี. อธิ ปน สารีปุตฺต เขกัจโจ สมณิ วา
 พหิหฺมณิ วา อุปสํกมิทฺวา ปวาเรติ “ วท ภันเต บัจฺเจนาติ;
 โส, เยน ปวาเรติ, ตํ น ยถาธิปปายํ เทติ; โส เจ ตโต
 จุโต อิตถัตถิ อากัจฉติ, โส ยลฺลเนทเว วณิชา ปโยเชติ,
 สาสส ไหติ น ยถาธิปปายา. อธิ ปน สารีปุตฺต เขกัจโจ
 สมณิ วา พหิหฺมณิ วา อุปสํกมิทฺวา ปวาเรติ “ วท ภันเต
 บัจฺเจนาติ; โส, เยน ปวาเรติ, ตํ ยถาธิปปายํ เทติ; โส เจ
 ตโต จุโต อิตถัตถิ อากัจฉติ, โส ยลฺลเนทเว วณิชา ปโยเชติ,
 สาสส ไหติ ยถาธิปปายา. อธิ ปน สารีปุตฺต เขกัจโจ สมณิ วา
 พหิหฺมณิ วา อุปสํกมิทฺวา ปวาเรติ “ วท ภันเต บัจฺเจนาติ;
 โส, เยน ปวาเรติ, ตํ ปราธิปปายํ เทติ. โส เจ ตโต
 จุโต อิตถัตถิ อากัจฉติ, โส ยลฺลเนทเว วณิชา ปโยเชติ,
 สาสส ไหติ ปราธิปปายา. อธิ โข สารีปุตฺต เหตุ อธิ บัจฺจโย,
 เยน มิธกัจจัสส ตาทิสาว วณิชา ปยุตฺตา เมตคามินี ไหติ;
 อธิ ปน สารีปุตฺต เหตุ อธิ บัจฺจโย, เยน มิธกัจจัสส
 ตาทิสาว วณิชา ปยุตฺตา น ยถาธิปปายา ไหติ; อธิ โข

สาริปุตฺต เหตุ อโย บัจจโย, เยน มิเถกัจจัลล ตาติสสา วณิชา
 ปยุตฺตา ยถาธิปายา โหติ; อโย ปณ สาริปุตฺต เหตุ อโย บัจจโย,
 เยน มิเถกัจจัลล ตาติสสา วณิชา ปยุตฺตา ปราธิมายา โหติติ.

๘๐ เอก สมย ภควา โกสัลลปิย วิหริ โขสิตารามะ. ขณโข
 อายัสสมา อานันฺโท, เยน ภควา, เตนุปลงกมิ; อุปลงกมิตฺวา
 ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสิติ; เอกมณฺตํ นิสินฺโน โข
 อายัสสมา อานันฺโท ภควันตํ เอตตวโจ “โก นุ โข ภันโต
 เหตุ โก บัจจโย, เยน มาตุคามะ เนว สภายํ นิสิตต
 น กัมมณฺตํ ปโยเซตติ น กัมมโช คัจฉตฺติ. “โกธโม อานันฺท
 มาตุคามะ, อิลลํกั อานันฺท มาตุคามะ, มัจฉริ อานันฺท
 มาตุคามะ, ทุပ္ปัลโล อานันฺท มาตุคามะ. อโย โข อานันฺท
 เหตุ อโย บัจจโย, เยน มาตุคามะ เนว สภายํ นิสิตต
 น กัมมณฺตํ ปโยเซตติ น กัมมโช คัจฉตฺติ.

อภันณกวัคฺโค ตติโย.

คัลลสุทธานํ.

ปธานทิจฺฐ จิสฺสํ ปุริสวาสุกา เทวํ ๑ โหนฺติ อคฺคานิ กุสินาราย

อจินฺติตํ ทักขินาย วณิชา กัมมโชนะ วคฺคโคติ.

๘๑ จตุทฺธิ ภิกฺขเว อัมมเมทฺธิ สมนฺนาคโค ยถาทํ นิกฺขิตฺโต
 เอวํ นิรเย. กตเมทฺธิ จตุทฺธิ? ปาณาคปาคี โหติ, อทินฺนาคายี
 โหติ, กามะสฺส มิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ. อิมะทฺธิ โข

จตุกกนิปาเต ทุติยปัณณาสกัถัสส จตุตถวัคโค.

๑๐๙

ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ สมนันนาคโต ยถากถํ นิกขิตโต เอว
นิรये. จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนันนาคโต ยถากถํ นิกขิตโต
เอว สัคเค. กตเมหิ จตุหิ? ปาณาติปาตา ปฏวิโรโต โหติ,
อทินฺนาทานา ปฏวิโรโต โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏวิโรโต โหติ,
มุสาวาทา ปฏวิโรโต โหติ. อเมหิ โข ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ
สมนันนาคโต ยถากถํ นิกขิตโต เอว สัคเคติ.

๘๒ จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนันนาคโต ยถากถํ นิกขิตโต
เอว นิรये. กตเมหิ จตุหิ? มุสาวาทิ โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ,
ผรุสวาโจ โหติ, สัมผัสปีปลาปิ โหติ. อเมหิ โข ภิกขเว จตุหิ
อัมเมหิ สมนันนาคโต ยถากถํ นิกขิตโต เอว นิรये. จตุหิ
ภิกขเว อัมเมหิ สมนันนาคโต ยถากถํ นิกขิตโต เอว สัคเค.
กตเมหิ จตุหิ? มุสาวาทา ปฏวิโรโต โหติ, ปิสุณาย วาจา
ปฏวิโรโต โหติ, ผรุสาย วาจา ปฏวิโรโต โหติ, สัมผัสปีปลา
ปฏวิโรโต โหติ. อเมหิ โข ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ สมนันนาคโต
ยถากถํ นิกขิตโต เอว สัคเคติ.

๘๓ จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนันนาคโต ยถากถํ นิกขิตโต
เอว นิรये. กตเมหิ จตุหิ? อนนฺนวจัง อปฺริโยคาเหติว
อวัณฺณารหัสส วณฺณํ ภาสติ, อนนฺนวจัง อปฺริโยคาเหติว
อวัณฺณารหัสส อวัณฺณํ ภาสติ, อนนฺนวจัง อปฺริโยคาเหติว
อภัยปสาทนิเย จาเน ปสาทํ อุตฺตมํ, อนนฺนวจัง อปฺริโยคาเหติว

ปสาทนีเย จาเน อัมปัสสาทํ อุตฺตํเสติ. อิมเหติ โข ภิกฺขเว
 จตุหิ อัมมเหติ สมณฺณาคโต ยถากถํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรये.
 จตุหิ ภิกฺขเว อัมมเหติ สมณฺณาคโต ยถากถํ นิกฺขิตฺโต เอวํ
 สักเค. กตเมหิ จตุหิ? อนุวิจฺจํ ปรีโยคาเหติวํ อวณฺณนารทสฺส
 อวณฺณํ ภาสติ, อนุวิจฺจํ ปรีโยคาเหติวํ วัณฺณนารทสฺส วัณฺณ
 ภาสติ, อนุวิจฺจํ ปรีโยคาเหติวํ อัมปัสสาทนีเย จาเน อัมปัสสาทํ
 อุตฺตํเสติ, อนุวิจฺจํ ปรีโยคาเหติวํ ปสาทนีเย จาเน ปสาทํ
 อุตฺตํเสติ. อิมเหติ โข ภิกฺขเว จตุหิ อัมมเหติ สมณฺณาคโต
 ยถากถํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สักเคติ.

๔๔ จตุหิ ภิกฺขเว อัมมเหติ สมณฺณาคโต ยถากถํ นิกฺขิตฺโต
 เอวํ นิรये. กตเมหิ จตุหิ? โกธครุ โหติ น สทฺธัมมํครุ,
 มกฺกชครุ โหติ น สทฺธัมมํครุ, ลาภครุ โหติ น สทฺธัมมํครุ,
 สกฺกการุ โหติ น สทฺธัมมํครุ. อิมเหติ โข ภิกฺขเว จตุหิ
 อัมมเหติ สมณฺณาคโต ยถากถํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรये. จตุหิ
 ภิกฺขเว อัมมเหติ สมณฺณาคโต ยถากถํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สักเค.
 กตเมหิ จตุหิ? สทฺธัมมํครุ โหติ น โกธครุ, สทฺธัมมํครุ โหติ
 น มกฺกชครุ, สทฺธัมมํครุ โหติ น ลาภครุ, สทฺธัมมํครุ โหติ
 น สกฺกการุ. อิมเหติ โข ภิกฺขเว จตุหิ อัมมเหติ สมณฺณาคโต
 ยถากถํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สักเคติ.

๔๕ จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สันโต สววิชฺชํมานา โฉกสฺมิ.

กตเม จัตตาโร? ตโม ตมปรายโน, ตโม โชติปรายโน, โชติ
 ตมปรายโน, โชติ โชติปรายโน. กถันจํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 ตโม โหติ ตมปรายโน? อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล นีจกุล
 บัจจชาโต โหติ จันฑาลกุลเล วา เวณกุลเล วา เนสาทกุลเล วา
 รกการกุลเล วา ปุคฺคิสกุลเล วา ทฬิตฺเท อปัณฺณปานโกชน
 กลีรวัตฺติเก, ยัตถ กลีเรน ชาลัจฉาโต ลัพพติ; โส จ โหติ
 ทุพฺพณฺโณ ทุทฺธสิโก โอโกฏฺฐิมโก พหฺวาพาโ อกาโน วา
 กุณิ วา ชณฺโฆ วา มกฺกชโต วา นลาภี อณฺณลัสส ปาณลัสส
 วัตถลัสส ปาณลัสส มาลาคนฺธวิเลปนลัสส เสยฺยาวสทปทีเปยฺยลัสส;
 โส กาเยน ทุจฺจิริตํ จรติ, วาจาเยน ทุจฺจิริตํ จรติ, มนสา
 ทุจฺจิริตํ จรติ; โส กาเยน ทุจฺจิริตํ จิริทฺวา วาจาเยน ทุจฺจิริตํ
 จิริทฺวา มนสา ทุจฺจิริตํ จิริทฺวา กายลัสส เกทา ปรมมรณา
 ขปายํ ทุคฺคํ วินิปาตํ นิรยํ อูปัชชติ: เอวํ โข ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล ตโม โหติ ตมปรายโน. กถันจํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 ตโม โหติ โชติปรายโน? อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 นีจกุลเล บัจจชาโต โหติ จันฑาลกุลเล วา เวณกุลเล วา
 เนสาทกุลเล วา รกการกุลเล วา ปุคฺคิสกุลเล วา ทฬิตฺเท
 อปัณฺณปานโกชน กลีรวัตฺติเก, ยัตถ กลีเรน ชาลัจฉาโต
 ลัพพติ; โส จ โหติ ทุพฺพณฺโณ ทุทฺธสิโก โอโกฏฺฐิมโก
 พหฺวาพาโ อกาโน วา กุณิ วา ชณฺโฆ วา มกฺกชโต วา

นลาภี อันนัสส ปาณัสส วัคคัสส ยานัสส มาลาคนันธวิเลปนัสส
 เสยยาวสถปทีเปยยัสส; โส กาเยน สุจิริก จริติ, วาชา
 สุจิริก จริติ, มนสา สุจิริก จริติ; โส กาเยน สุจิริก จริติ
 วาชา สุจิริก จริติ มนสา สุจิริก จริติ กายัสส เกทา
 ปรมมรณา สุกคิ สัคคิ โลกิ อุปบัสซติ. เอว โข ภิกขเว
 ปุคฺคโล ตโม โหติ โชติปรายโน. กถณฺจ ภิกขเว ปุคฺคโล
 โชติ โหติ ตมปรายโน อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อจฺเจ กุเล บัจจชาโต โหติ ชัตติยมหาสาลกุเล วา
 พหิหิมนมหาสาลกุเล วา คหปติมหาสาลกุเล วา อัทธเณ
 มหาโกเค ปหุตชาตฺรปรชเต ปหุตวิคฺคุปกรเณ ปหุตถนธฺนโน,
 โส จ โหติ อภิรุโป ทสฺสนิโย ปาสาทิโก ปรมาย วัณฺณนโปกฺขรตยา
 สมนฺนาคโต ลาภี อันนัสส ปาณัสส วัคคัสส ยานัสส
 มาลาคนันธวิเลปนัสส เสยยาวสถปทีเปยยัสส; โส กาเยน ทุจฺจิริก
 จริติ, วาชา ทุจฺจิริก จริติ, มนสา ทุจฺจิริก จริติ; โส กาเยน
 ทุจฺจิริก จริติ วาชา ทุจฺจิริก จริติ มนสา ทุจฺจิริก จริติ
 กายัสส เกทา ปรมมรณา อปายํ ทุคฺคิ วินิปาคํ นิรยํ อุปบัสซติ:
 เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล โชติ โหติ ตมปรายโน. กถณฺจ
 ภิกขเว ปุคฺคโล โชติ โหติ โชติปรายโน อธิ ภิกขเว เอกัจโจ
 ปุคฺคโล อจฺเจ กุเล บัจจชาโต โหติ ชัตติยมหาสาลกุเล วา
 พหิหิมนมหาสาลกุเล วา คหปติมหาสาลกุเล วา อัทธเณ

จตุกกนิปาเต ทุคฺยบັນณาสกัลลส จตุตถวัคโค. ๑๑๓

มทฺธลเน มหาโกเค ปุทฺธชาตฺตปฺรชเต ปุทฺธวิตฺตปฺกรणे ปุทฺธอนธวเน,
โส จ โหติ อภิรุโป ทลลนํโย ปาสาทิโก ปรมาย วัณฺณโปกฺขระเย
สมันนาคโต ลาภี อन्नํลล ปาณลล วัตถลล ยานลล
มาลาณํอวิเลปนํลล เตยฺยาวสสเปปิเยยลล, โส กาเยน สุจฺริตฺ
จฺริต, วาจาเยน สุจฺริตฺ จฺริต, มนสา สุจฺริตฺ จฺริต, โส กาเยน
สุจฺริตฺ จฺริตฺวา วาจาเยน สุจฺริตฺ จฺริตฺวา มนสา สุจฺริตฺ จฺริตฺวา
กายลล เกทา ปรมมฺรณา สุกฺคิ ลลลคฺ โลกํ อูปบฺชชติ: เหว
โซ ภิกฺขเว ปุคฺคโล โขติ โหติ โขติปรายโน. อิม โข
ภิกฺขเว จตฺตาริ ปุคฺคลา ลลโต ลวิชฺชมานา โลกํลลิมํติ.

๙๖ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา ลลโต ลวิชฺชมานา
โลกํลลิมํ. กตเม จตฺตาริ? โอนโตณโต โอนตุณฺณโต
อุณฺณโตณโต อุณฺณตุณฺณโต. กถํญํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล
โอนโตณโต โหติ? อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล นิจฺกุล
ปจฺจชาโต โหติ จันฺทาลกุเล วา ฯ เปฯ โส กาเยน ทฺวจฺริตฺ
จฺริต, วาจาเยน ทฺวจฺริตฺ จฺริต, มนสา ทฺวจฺริตฺ จฺริต, โส กาเยน
ทฺวจฺริตฺ จฺริตฺวา วาจาเยน ทฺวจฺริตฺ จฺริตฺวา มนสา ทฺวจฺริตฺ จฺริตฺวา
กายลล เกทา ปรมมฺรณา อปายํ ทฺคฺคิ วินิปาคํ นิรยํ อูปบฺชชติ:
เหว โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล โอนโตณโต โหติ. กถํญํ ภิกฺขเว
ปุคฺคโล โอนตุณฺณโต โหติ? อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล

นี่จักเล บัณฑิตาชาโต ไหติ จันฑาลกฺกุเล วา ๆ เป ๆ โส กาเยน
 สฺจจริตํ จริติ, วาจาเย สฺจจริตํ จริติ, มนสา สฺจจริตํ จริติ; โส
 กาเยน สฺจจริตํ จริตฺวา วาจาเย สฺจจริตํ จริตฺวา มนสา สฺจจริตํ จริตฺวา
 กายัสส เภทา ปรัम्मมรณา สุกคฺคิ สัคคิ โลกํ อูปัชชติ: เอวํ โข ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล อุนณตุนณโต ไหติ. กถํภัง ภิกฺขเว ปุคฺคโล อุนณโตณโต
 ไหติ? อิทฺธ ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล อัจเจ กุเล บัณฑิตาชาโต
 ไหติ ชัตติยมมหาสาลกฺกุเล วา ๆ เป ๆ โส กาเยน ทฺจจริตํ จริตฺวา
 วาจาเย ทฺจจริตํ จริตฺวา มนสา ทฺจจริตํ จริตฺวา กายัสส
 เภทา ปรัम्मมรณา อปายํ ทฺคคฺคิ วินิปาตํ นิรยํ อูปัชชติ:
 เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล อุนณโตณโต ไหติ. กถํภัง ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล อุนณตุนณโต ไหติ? อิทฺธ ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อัจเจ กุเล บัณฑิตาชาโต ไหติ ชัตติยมมหาสาลกฺกุเล วา ๆ เป ๆ
 โส กาเยน สฺจจริตํ จริตฺวา วาจาเย สฺจจริตํ จริตฺวา มนสา
 สฺจจริตํ จริตฺวา กายัสส เภทา ปรัम्मมรณา สุกคฺคิ สัคคิ โลกํ
 อูปัชชติ: เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล อุนณตุนณโต ไหติ.
 อิเม โข ภิกฺขเว จัตถาโร ปุคฺคลา สันโต สวิชชมานา โลกัสสมิํติ.

๘๗ จัตถาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สันโต สวิชชมานา โลกัสสมิ.
 กตเม จัตถาโร? สมณมจฺโง สมณปุณฺณทรีโก สมณปะทุโม
 สมณเณสุ สมณสุขุมาลอ. กถํภัง ภิกฺขเว ปุคฺคโล สมณมจฺโง ไหติ?
 อิทฺธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เตโข ไหติ ปฏฺฐิปโต อนุตฺตโร โยคักขेम

บัตถยาโน วิหริติ: เสยฺยดาบิ ภิกขเว วัณโณ ชัตติยัสส
 มุทฺธาภิสสฺสชฺช เชฏฺโง ปุตฺโต อภิเสโก อภิสสิโต มจลปฺบัตโต,
 เชาวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ เสโข โหติ ปฏฺวิปโต อนุตฺตโร
 โยคกฺเขมมิ บัตถยาโน วิหริติ: เหว โข ภิกขเว ปุคฺคโล
 สมณมฺหาโล โหติ. กถณฺจ ภิกขเว ปุคฺคโล สมณปฺนฺทริโก
 โหติ? อือ ภิกขเว ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ
 มยฺยวามุตฺตํ ทิฏฺฐิเจว ธมฺเม สยํ อภินฺนา สจฺฉิกคฺวา
 อปฺสัสมยฺยช วิหริติ, โน จ โข อญฺ्ञํ วิโมกฺเข กาเยน ผลิตฺวา
 วิหริติ: เหว โข ภิกขเว ปุคฺคโล สมณปฺนฺทริโก โหติ. กถณฺจ
 ภิกขเว ปุคฺคโล สมณปทฺโม โหติ? อือ ภิกขเว ภิกขุ
 อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ มยฺยวามุตฺตํ ทิฏฺฐิเจว
 ธมฺเม สยํ อภินฺนา สจฺฉิกคฺวา อปฺสัสมยฺยช วิหริติ,
 อญฺ्ञํ จ วิโมกฺเข กาเยน ผลิตฺวา วิหริติ: เหว โข ภิกขเว ปุคฺคโล
 สมณปทฺโม โหติ. กถณฺจ ภิกขเว ปุคฺคโล สมณเสฏฺฐิ สมณสุขมาโล
 โหติ? อือ ภิกขเว ภิกขุ ยาจิตฺว พหุลํ จีวรํ ปริภุณฺชติ
 อปฺปํ อยาจิตฺว, ยาจิตฺว พหุลํ ปิณฺฑปาตํ ปริภุณฺชติ
 อปฺปํ อยาจิตฺว, ยาจิตฺว พหุลํ เสนาสนํ ปริภุณฺชติ
 อปฺปํ อยาจิตฺว, ยาจิตฺว พหุลํ คิลานมัจฺฉยเภสัชชปรีกขารํ
 ปริภุณฺชติ อปฺปํ อยาจิตฺว, เยหิ โข ปณฺ สพฺพหิมนจาริหิ
 สทฺธิ วิหริติ, ตยฺยัสส มนฺดาเปเนว พหุลํ กายกมฺไมเน สมฺมาจเรณฺติ

อัปปิ อมณาเปณ, มณาเปเนว พหุล วิจิกัมเมน สมุทาจันติ
 อัปปิ อมณาเปณ, มณาเปเนว พหุล มโนกัมเมน สมุทาจันติ
 อัปปิ อมณาเปณ, มณาเปเนว อุปหาริ อุปหริณติ อัปปิ อมณาเป,
 ยานิ โข ปณ คานิ เวทียคานิ ปัตตสมุญฺจจานานิ วา เสมิทสมุญฺจจานานิ วา
 วาตสมุญฺจจานานิ วา ลันนิปาติกานิ วา อุตฺตปริณามชานานิ วา
 วิสุมปรีทวชานานิ วา โอบกักกมิกานิ วา กัมมวิปากชานานิ วา,
 คานัสส น พหุเทว อุกฺกัชฺชณฺติ, อัปปาพาโธ โหติ, จตฺตมนิ
 ฉานานํ อากิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธัมมสุขวิหารานํ นิगามลภา โหติ
 อภิจันตภา อภิสวตภา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตติ
 บัณฺเฑาวิมุตติ ทิฏฺฐโงว ธัมเม สยํ อภินฺเฑว สัจฉิกตฺตว
 อุปลัมบิยฺส วิหริติ เอว โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล สมณေန
 สมณสุขุมาลो โหติ. อัปฺปํ หิ ตํ ภิกฺขเว สัมมา วทมาโน วเทยฺย
 “สมณေန สมณสุขุมาลอติ, มเมว ตํ ภิกฺขเว สัมมา วทมาโน
 วเทยฺย “สมณေန สมณสุขุมาลอติ: อหฺมํ หิ ภิกฺขเว ยาจิโตว พหุล
 จิวํ ปริกฺขณฺชามิ อัปปิ อยาจิโต, ยาจิโตว พหุล บัณฺฑิตฺตปาต
 ปริกฺขณฺชามิ อัปปิ อยาจิโต, ยาจิโตว พหุล เสนาสนํ
 ปริกฺขณฺชามิ อัปปิ อยาจิโต, ยาจิโตว พหุล คิลานบิณฑยภาสิย-
 ปริกฺขารํ ปริกฺขณฺชามิ อัปปิ อยาจิโต; เยหิ โข ปณ
 ภิกฺขุหิ สทฺธิ วิหรามิ, เต เม มณาเปเนว พหุล กายกัมเมน
 สมุทาจันติ อัปปิ อมณาเปณ, มณาเปเนว พหุล วิจิกัมเมน

สมุทธารณัณติ อัมปิเป อมณาเปณ, มณาเปเนว พหุล มโนกัมเมเน
 สมุทธารณัณติ อัมปิเป อมณาเปณ; มณาเปเนว อุปทาริ อุปทรรณัณติ
 อัมปิเป อมณาเป; ยานิ โข ปม คานิ เทหิยานิ นีลิตสมุฏฺฐาณานิ วา
 เสหิตสมุฏฺฐาณานิ วา วาตสมุฏฺฐาณานิ วา สันนินิปาทิกานิ วา
 อุตฺตปริณามชานิ วา วิธมปวิทารชานิ วา โอปปกัณณิกานิ วา
 กัมมวิปาลชานิ วา, คานิ เม น พหุเทว อัมปิยัสสันติ, อัมปิปาพาโอ-
 ทมัสสมี; จตุณฺณ โข ปณัสสมี ฉานานํ อากิเจตติกาณํ ทิฏฺฐจรัสมฺมสุขวิทารณํ
 โณกามลาภี อภิจจฺฉลาภี อกลิงลาภี, อาสวานํ ชยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ
 ปัตตเนววิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว อัมเม สยํ อภินฺวา สัจฉิกิตฺวา
 อุปัสมัมบัสส วิทรามิ. ยัตถิ ตํ ภิกฺขเว สัมมา วทมาโน วเทยฺย
 “สมณេสุ สมนนฺตฺตฺตมาโลติ, มเมว ตํ ภิกฺขเว สัมมา วทมาโน
 วเทยฺย “สมณេสุ สมนนฺตฺตฺตมาโลติ. อิมํ โข ภิกฺขเว จัตตารो
 ปุคฺคสสา สันโต สวิชฺชमानา โลกัสสมีนติ.

๑๑๘ จัตตารอเม ภิกฺขเว ปุคฺคสสา สันโต สวิชฺชमानา โลกัสสมี.
 กตเม จัตตารอ? สมนนฺตฺตมาโล สมนนฺตฺตมาโร สมนนฺตฺตมาโร
 สมนนฺตฺตมาโล. กถํว ภิกฺขเว ปุคฺคสสา สมนนฺตฺตมาโล
 โหติ? อิทํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตินฺนํ สลฺลโณชณานํ ปริกฺขยา
 โลทาปนฺโน โหติ อวินิปาตธัมโม นิยโต สัมโพธิปรายโน-
 เหว โข ภิกฺขเว ปุคฺคสสา สมนนฺตฺตมาโล โหติ. กถํว ภิกฺขเว
 ปุคฺคสสา สมนนฺตฺตมาโร โหติ? อิทํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตินฺนํ

สัจฉโนชานัน ปรีกัษยา ภาสโธสโมทานัน ตนุคัร่า สกทาคามิ ไหติ
 สกัเทว อิม โลกั อานันตวา ทุกัชัสสันต กโรติ: เอว
 โช ภิกัษเว ปุคัคโค สมนปนุทริโก ไหติ. กถันจ ภิกัษเว
 ปุคัคโค สมนปนุโม ไหติ? อธิ ภิกัษเว ภิกัษุ บัณจันน
 โอรัมภาคิยานัน สัจฉโนชานัน ปรีกัษยา โอปปาติโก ไหติ วัตถ
 ปริณิพพายี, อเนวตติธัมโม ตัสมา โลกั: เอว โช ภิกัษเว
 ปุคัคโค สมนปนุโม ไหติ. กถันจ ภิกัษเว ปุคัคโค สมนนุ
 สมนนุมาโล ไหติ? อธิ ภิกัษเว ภิกัษุ อาสวานัน ขยา
 อเนาสว เจโตวิมุตติ บัณณาวิมุตติ ทิฏฐิเจว อัมหม สย
 อภิณณวา สัจฉิกัร่า อปัสมีนัสสิ วิหริ: เอว โช ภิกัษเว
 ปุคัคโค สมนนุ สมนนุมาโล ไหติ. อิม โช ภิกัษเว
 จัตตารอ ปุคัคคา สันโต สวัชชมานา โลกัสสันติ.

๘๘ จัตตารอเม ภิกัษเว ปุคัคคา สันโต สวัชชมานา
 โลกัสสันติ. กถเม จัตตารอ? สมนนุโล สมนปนุทริโก
 สมนปนุโม สมนนุ สมนนุมาโล. กถันจ ภิกัษเว ปุคัคโค
 สมนนุโล ไหติ? อธิ ภิกัษเว ภิกัษุ สัมมาทิฏฐิโก ไหติ,
 สัมมาสังกัปป ไหติ, สัมมาวาจา ไหติ, สัมมากัมมันโต ไหติ,
 สัมมาอาชีโว ไหติ, สัมมาจาคะ ไหติ, สัมมาสติ ไหติ,
 สัมมาสมาธิ ไหติ. เอว โช ภิกัษเว ปุคัคโค สมนนุโล
 ไหติ. กถันจ ภิกัษเว ปุคัคโค สมนปนุทริโก ไหติ? อธิ

จตุกกนิปาเต ทุติยปัณณาสกัถัสส จัตตถาวักโค

๑๑๘

ภิกขเว ภิกขุ สัมมาทิฏฐิจโก โหติ, สัมมาสังกัปปิโย โหติ,
สัมมาวาโจ โหติ, สัมมากัมมันโต โหติ, สัมมาอาชีโว โหติ,
สัมมาวาจาโม โหติ, สัมมาสติ โหติ, สัมมาสมาธิ โหติ, สัมมาภาวนี
โหติ, สัมมาวิมุตติ โหติ, โน จ โข อัญญัง วิโมกฺเข
กาเยน ผลิควา วิหระติ: เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล
สมณปุณฺฑริโก. โหติ. กถํยัง ภิกขเว ปุคฺคโล สมณปทุโม
โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ สัมมาทิฏฐิจโก โหติ, ๆ เป ๗
สัมมาภาวนี โหติ, สัมมาวิมุตติ โหติ, อัญญัง จ วิโมกฺเข กาเยน
ผลิควา วิหระติ: เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล สมณปทุโม
โหติ. กถํยัง ภิกขเว ปุคฺคโล สมณเสฏฺฐิ สมณสุขมาโล
โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ ยาจิตฺวา พหุลํ จีวรํ ปริภุญฺชติ
อภัยํ อยาจิตฺวา, ๆ เป ๗ ยถํหิ ตํ ภิกขเว สัมมา
วเทยฺย “สมณเสฏฺฐิ สมณสุขมาโลติ, มเมว ตํ ภิกขเว สัมมา
วตมาโน วเทยฺย “สมณเสฏฺฐิ สมณสุขมาโลติ. อถํหิ ภิกขเว
ยาจิตฺวา พหุลํ จีวรํ ปริภุญฺชามิ อภัยํ อยาจิตฺวา, ๆ เป ๗
อิเม โข ภิกขเว จัตตาวา ปุคฺคลา สันโต สวิขฺชमानา
โลกัสสิมินิ.

๔๐ จัตตาวาเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต สวิขฺชमानา โลกัสสิมิ.
กตเม จัตตาวา? สมณมจฺโจ สมณปุณฺฑริโก สมณปทุโม
สมณเสฏฺฐิ สมณสุขมาโล. กถํยัง ภิกขเว ปุคฺคโล สมณมจฺโจ

โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ เสโข โหติ อัมมัตถ์มานโส อนุตฺตร
 โยคักเขมม บัตถยมาโน วิหริติ: เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล
 สมณมาโล โหติ. กถณัง ภิกขเว ปุคฺคโล สมณปุณฺฑริโก
 โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ มัจจุสุ อูปาทานักขันเธสุ อุตฺถัพพยานุปลัสสี
 วิหริติ “อติ รูป, อติ รูปัสส สมฺมตโย, อติ รูปัสส อตถังคโม,
 อติ เวทนา ... อติ สลฺลณา ... อติ สังขาร ... อติ วิณฺณาน,
 อติ วิณฺณานัสส สมฺมตโย, อติ วิณฺณานัสส อตถังคโมติ, โน จ
 โข อัญฺจ วิโมกฺโข กาเยน ผลิตฺวา วิหริติ: เอว โข ภิกขเว
 ปุคฺคโล สมณปุณฺฑริโก โหติ. กถณัง ภิกขเว ปุคฺคโล
 สมณปทุโม โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ มัจจุสุ อูปาทานักขันเธสุ
 อุตฺถัพพยานุปลัสสี วิหริติ “อติ รูป, อติ รูปัสส สมฺมตโย, อติ
 รูปัสส อตถังคโม, อติ เวทนา ... อติ สลฺลณา ... อติ สังขาร
 ... อติ วิณฺณาน, อติ วิณฺณานัสส สมฺมตโย, อติ
 วิณฺณานัสส อตถังคโมติ, อัญฺจ จ วิโมกฺโข กาเยน ผลิตฺวา
 วิหริติ: เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล สมณปทุโม โหติ.
 กถณัง ภิกขเว ปุคฺคโล สมณสุ สมณสุมาโล โหติ? อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ ยาจิตฺว พหุล จีวรํ ปริภุญฺชติ อัมมํ อปาริโต,
 ๆ เป ๆ ยถํหิ ตํ ภิกขเว สัมมา วทมาโน วเทยฺย “สมณสุ
 สมณสุมาโลติ, มเมว ตํ ภิกขเว สัมมา วทมาโน วเทยฺย
 “สมณสุ สมณสุมาโลติ. อหํหิ ภิกขเว ยาจิตฺว พหุล

จตุกกนิปาเต ทุติยปัณณาสกัลลส ปันจมวักโค.

๑๕๑

จิวรํ ปริภุณฺขามิ อัมมํ ปิ ขยาจิกฺโข, ๆ เป ๆ อิมํ โข ภิกฺขเว
จัตตาโร ปุคฺคโล สันนํ โท ลวิชฺชमानา โลกัลลํ นํ ติ.
มจจวักโค นวโม

ตัสสัทธานํ

ปาณาติปาโต จ มุสา วัณฺณโกธโมณฺหา

ปุคฺคโต สันนํ โยชนนํ เจว ทิฏฺฐํ จิ ชนฺธเณ เต ทสฺสาคิ.

๙๑ จัตตาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคโล สันนํ โท ลวิชฺชमानา โลกัลลํ นํ.

กตเม จัตตาโร? อสุโร อสุรปริวาโร, อสุโร เทวปริวาโร,

เทโว อสุรปริวาโร, เทโว เทวปริวาโร. กถํ จ ภิกฺขเว

ปุคฺคโล อสุโร โหติ อสุรปริวาโร? อิทํ ภิกฺขเว เอกัจโจ

ปุคฺคโล ทุสฺสํ โล โหติ ปาปธมฺมํ โม, ปริสาปัสสํ โหติ

ทุสฺสํ โล ปาปธมฺมํ: เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล อสุโร โหติ

อสุรปริวาโร? กถํ จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อสุโร โหติ

เทวปริวาโร? อิทํ ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล ทุสฺสํ โล โหติ

ปาปธมฺมํ โม, ปริสา จ ชวิสฺสํ โหติ สิลวํ กัลลียานธมฺมํ:

เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล อสุโร โหติ เทวปริวาโร. กถํ จ

ภิกฺขเว ปุคฺคโล เทโว โหติ อสุรปริวาโร? อิทํ ภิกฺขเว

เอกัจโจ ปุคฺคโล สิลวา โหติ กัลลียานธมฺมํ โม, ปริสา จ

ชวิสฺสํ โหติ ทุสฺสํ โล ปาปธมฺมํ: เอวํ โข ภิกฺขเว เทโว

โหติ อสุรปริวารो กถังจ ภิกขเว ปุคฺคโล เทโว โหติ
 เทวปริวารो? อธิ ภิกขเว เอกังจโย ปุคฺคโล สลิวา โหติ
 กัลลยานธัมโม, ปริสาปัสส โหติ สลิวา กัลลยานธัมมา เอว
 โข ภิกขเว ปุคฺคโล เทโว โหติ เทวปริวารो. อิมे โข ภิกขเว
 จัตตารो ปุคฺคลา สันโต ลวิชชमानา โลกัสสมินิ.

๔๒ จัตตารอเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต ลวิชชमानา โลกัสสมิ. กตเม
 จัตตารอ? อธิ ภิกขเว เอกังจโย ปุคฺคโล ลาภี โหติ อชฌัตต
 เจโตสมถัสส น ลาภี อธิบัญญัติธรรมวิปัสสนาย, อธิ ปน ภิกขเว
 เอกังจโย ปุคฺคโล ลาภี โหติ อธิบัญญัติธรรมวิปัสสนาย น ลาภี
 อชฌัตต เจโตสมถัสส, อธิ ปน ภิกขเว เอกังจโย ปุคฺคโล เวน
 ลาภี โหติ อชฌัตต เจโตสมถัสส น ลาภี อธิบัญญัติธรรมวิปัสสนาย,
 อธิ ปน ภิกขเว เอกังจโย ปุคฺคโล ลาภี เจว โหติ อชฌัตต
 เจโตสมถัสส ลาภี จ อธิบัญญัติธรรมวิปัสสนาย. อิมे โข ภิกขเว
 จัตตารอ ปุคฺคลา สันโต ลวิชชमानา โลกัสสมินิ.

๔๓ จัตตารอเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต ลวิชชमानา โลกัสสมิ.
 กตเม จัตตารอ? อธิ ภิกขเว เอกังจโย ปุคฺคโล ลาภี โหติ อชฌัตต
 เจโตสมถัสส น ลาภี อธิบัญญัติธรรมวิปัสสนาย, อธิ ปน ภิกขเว
 เอกังจโย ปุคฺคโล ลาภี โหติ อธิบัญญัติธรรมวิปัสสนาย น ลาภี
 อชฌัตต เจโตสมถัสส, อธิ ปน ภิกขเว เอกังจโย ปุคฺคโล เวน
 ลาภี โหติ อชฌัตต เจโตสมถัสส น ลาภี อธิบัญญัติธรรมวิปัสสนาย,

อิธ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล ลาภี เจว โหติ อชฺฉัตถิ
 เจโตสมถัสส ลาภี จ อธิปฺปณารมฺมวิบัสฺสณาย. ตตฺถ ภิกขเว ยํวายํ
 ปุคฺคโล ลาภี โหติ อชฺฉัตถิ เจโตสมถัสส น ลาภี
 อธิปฺปณารมฺมวิบัสฺสณาย, เทน ภิกขเว ปุคฺคเลน อชฺฉัตถิ เจโตสมถ
 ปตฺวิจาย อธิปฺปณารมฺมวิบัสฺสณาย โยโค กรณียะ โส อปเรน
 สมเยน ลาภี เจว โหติ อชฺฉัตถิ เจโตสมถัสส ลาภี จ
 อธิปฺปณารมฺมวิบัสฺสณาย. ตตฺถ ภิกขเว ยํวายํ ปุคฺคโล ลาภี
 อธิปฺปณารมฺมวิบัสฺสณาย น ลาภี อชฺฉัตถิ เจโตสมถัสส, เทน
 ภิกขเว ปุคฺคเลน อธิปฺปณารมฺมวิบัสฺสณาย ปตฺวิจาย อชฺฉัตถิ
 เจโตสมถ โยโค กรณียะ โส อปเรน สมเยน ลาภี เจว โหติ
 อธิปฺปณารมฺมวิบัสฺสณาย ลาภี จ อชฺฉัตถิ เจโตสมถัสส. ตตฺถ
 ภิกขเว ยํวายํ ปุคฺคโล เนว ลาภี อชฺฉัตถิ เจโตสมถัสส น ลาภี
 อธิปฺปณารมฺมวิบัสฺสณาย, เทน ภิกขเว ปุคฺคเลน เตสฺสเยว กุสลานํ
 ธมฺมานํ ปฏฺฐิลาภาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุลฺลสาโห จ
 อุลฺลโสฬหี จ อปฺปฏฺฐาณิ จ สติ จ สัมปชฺจณณํจ กรณียะ
 เสยฺยถาปิ ภิกขเว อาทิคฺคเจโต वा อาทิคฺคสโธ वा ตสฺส ตสฺสเวย
 เจลลสฺส वा ลิลลสฺส वा นิพฺพาปนาย อธิมตฺติ ฉนฺทณํจ วายมณฺจ
 อุลฺลสาณํจ อุลฺลโสฬหิณํจ อปฺปฏฺฐาณินํจ สติณํจ สัมปชฺจณณํจ,
 กเรยฺย, เขวเมว โข ภิกขเว เทน ปุคฺคเลน เตสฺสเยว กุสลานํ
 ธมฺมานํ ปฏฺฐิลาภาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุลฺลสาโห จ

อุส โสฬหี ๑ อัมปฏิวาณิ ๑ สติ ๑ สัมปชฌณณัง กรณียะ โส
 ขปนฺเน สมนฺเน ลาภี เจว โหติ อชฌัตต เจโตสมถัสส ลาภี ๑
 อธิปณฺณาธัมมวีสัสสนาย. ตัตถ ภิกขเว ยํวํ ปุคฺคโล ลาภี เจว
 อชฌัตต เจโตสมถัสส ลาภี ๑ อธิปณฺณาธัมมวีสัสสนาย, เนต ภิกขเว
 ปุคฺคเลน เตสุเยว กุสเลสุ ธัมเมสุ ปติฏฺฐาย อุตฺตริ อาสวานิ
 ขยาย โยโค กรณียโย. อิม โข ภิกขเว จัตถาโร ปุคฺคลา
 สันโต ลวฺชชํมานา โลกัสสิโนติ.

๑๔๕ จัตถาโรเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต ลวฺชชํมานา โลกัสสิโน.
 กตเม จัตถาโร? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล ลาภี โหติ
 อชฌัตต เจโตสมถัสส น ลาภี อธิปณฺณาธัมมวีสัสสนาย, อธิ ปน
 ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล ลาภี โหติ อธิปณฺณาธัมมวีสัสสนาย น
 ลาภี อชฌัตต เจโตสมถัสส, อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ
 ปุคฺคโล เนว ลาภี โหติ อชฌัตต เจโตสมถัสส น ลาภี
 อธิปณฺณาธัมมวีสัสสนาย, อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล ลาภี
 เจว โหติ อชฌัตต เจโตสมถัสส ลาภี อธิปณฺณาธัมมวีสัสสนาย.
 ตัตถ ภิกขเว ยํวํ ปุคฺคโล ลาภี อชฌัตต เจโตสมถัสส น ลาภี
 อธิปณฺณาธัมมวีสัสสนาย, เตเน ภิกขเว ปุคฺคเลน, ยํวํ ปุคฺคโล
 ลาภี อธิปณฺณาธัมมวีสัสสนาย, โส อุปสงกมิตฺวา เอวมัสส วณฺเณโย
 “กถันนุ โข อวฺโส ลํชาวา ทฏฺฐัพฺพา, กถํ ลํชาวา สัมมตฺตัพฺพา,
 กถํ ลํชาวา วิบฺลตฺตัพฺพาจิ; ตัสส โส ยถาทฏฺฐํ ยถาวิทิตํ

พฺยากรโธติ “เอวํ โข อวฺสุโส ลํชาวา ทฏฺฐจฺฬปา, เอวํ ลํชาวา
 ลัมมสิตฺถจฺฬปา, เอวํ ลํชาวา วิสฺสสิตฺถจฺฬปาติ, โส อปฺเรน สมฺเยน ลาภี
 เจวํ โหติ อชฺฉณตฺถํ เจโตสมณตฺถสฺส ลาภี จ อธิบฺบณณธัมมวิบฺบสฺสณาย.
 ตตฺถ ภิกฺขเว ยํวํ ปุคฺคโล ลาภี อธิบฺบณณธัมมวิบฺบสฺสณาย น ลาภี
 อชฺฉณตฺถํ เจโตสมณตฺถสฺส, เตน ภิกฺขเว ปุคฺคเลน, ยํวํ ปุคฺคโล ลาภี
 อชฺฉณตฺถํ เจโตสมณตฺถสฺส, โส อปฺลํงกมิตฺวา เขวมลฺลํ วณฺโณ “กถํนํ
 โข อวฺสุโส จิตฺตํ สันนฺจเปตฺถัพพํ, กถํ จิตฺตํ สันนฺนิยาเทตฺถัพพํ, กถํ
 จิตฺตํ เอโกทิกตฺถัพพํ, กถํ จิตฺตํ สมาททาตฺถัพพณฺติ, ตลฺลํ โส ยถาทิฏฺฐจํ
 ยถาวีทิตํ พฺยากรโธติ “เอวํ โข อวฺสุโส จิตฺตํ สันนฺจเปตฺถัพพํ, เอวํ จิตฺตํ
 สันนฺนิยาเทตฺถัพพํ, เอวํ จิตฺตํ เอโกทิกตฺถัพพํ, เอวํ จิตฺตํ สมาททาตฺถัพพณฺติ,
 โส อปฺเรน สมฺเยน ลาภี เจวํ โหติ อธิบฺบณณธัมมวิบฺบสฺสณาย ลาภี จ
 อชฺฉณตฺถํ เจโตสมณตฺถสฺส. ตตฺถ ภิกฺขเว ยํวํ ปุคฺคโล เณว ลาภี อชฺฉณตฺถํ
 เจโตสมณตฺถสฺส น ลาภี อธิบฺบณณธัมมวิบฺบสฺสณาย, เตน ภิกฺขเว ปุคฺคเลน
 ยํวํ ปุคฺคโล ลาภี เจวํ อชฺฉณตฺถํ เจโตสมณตฺถสฺส ลาภี จ อธิบฺบณ-
 ณธัมมวิบฺบสฺสณาย, โส อปฺลํงกมิตฺวา เขวมลฺลํ วณฺโณ “กถํนํ โข
 อวฺสุโส จิตฺตํ สันนฺจเปตฺถัพพํ, กถํ จิตฺตํ สันนฺนิยาเทตฺถัพพํ, กถํ จิตฺตํ
 เอโกทิกตฺถัพพํ, กถํ จิตฺตํ สมาททาตฺถัพพํ, กถํ ลํชาวา ทฏฺฐจฺฬปา, กถํ
 ลํชาวา ลัมมสิตฺถจฺฬปา, กถํ ลํชาวา วิสฺสสิตฺถจฺฬปาติ, ตลฺลํ โส ยถาทิฏฺฐจํ
 ยถาวีทิตํ พฺยากรโธติ “เอวํ โข อวฺสุโส จิตฺตํ สันนฺจเปตฺถัพพํ,
 เอวํ จิตฺตํ สันนฺนิยาเทตฺถัพพํ, เอวํ จิตฺตํ เอโกทิกตฺถัพพํ, เอวํ จิตฺตํ

สมาททาตัพพะ; เอวํ สํขารา ทัญญัพพะ, เอวํ สํขารา สัมมลิตัพพะ,
 เอวํ สํขารา วิปลัสลิตัพพาติ; โส อปรเน สมนเณ ลากิ เจว
 โหติ อชฌัมมัตถํ เจโตสมถัสส ลากิ จ อธิब्เบเนอรัมมวิปลัสสนาย.
 ตัตถ วิกัชเว ยํวายํ ปุคฺคโล ลากิ เจว อชฌัมมัตถํ เจโตสมถัสส
 ลากิ จ อธิब्เบเนอรัมมวิปลัสสนาย, เตน วิกัชเว ปุคฺคเลน
 เตสฺสเยว กุสเลสุ อัมเมสุ ปติฏฺฐาย อุตฺตริ อาลวณํ ขยาย
 โยโค กรณียะ. อิมะ โข วิกัชเว จัตถาโร ปุคฺคลา สันโต
 สํวิชฺชมานา โลกัสส มินฺติ.

๕๕ จัตถาโรเม วิกัชเว ปุคฺคลา สันโต สํวิชฺชมานา โลกัสส มี.
 กตเม จัตถาโร? เนว อตฺตหิตาย ปฏิบັນโน โน ปรหิตาย, ปรหิตาย
 ปฏิบັນโน โน อตฺตหิตาย, อตฺตหิตาย ปฏิบັນโน โน ปรหิตาย,
 อตฺตหิตาย จ ปฏิบັນโน ปรหิตาย จ. เสยฺยถาปิ วิกัชเว นวาลาตํ
 อุกาโต ปทิตถํ มัชฌิเม कुคคถํ เนว คามะ กัญญัจฉถิ ฆรติ น
 อรณฺโবে กัญญัจฉถิ ฆรติ, ตถูปมาหิ วิกัชเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ,
 ยํวายํ ปุคฺคโล เนว อตฺตหิตาย ปฏิบັນโน โน ปรหิตาย. ตัตถ
 วิกัชเว ยํวายํ ปุคฺคโล ปรหิตาย ปฏิบັນโน โน อตฺตหิตาย,
 อยํ อิมสํ ทวินฺนํ ปุคฺคลานํ อภิกกัณฺตโร จ ปณฺีตตโร จ. ตัตถ
 วิกัชเว ยํวายํ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิบັນโน โน ปรหิตาย, อยํ
 อิมสํ ตินฺนํ ปุคฺคลานํ อภิกกัณฺตโร จ ปณฺีตตโร จ. ตัตถ
 วิกัชเว ยํวายํ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย จ ปฏิบັນโน ปรหิตาย จ,

อญ อิมล จตุณัน ปุคฺคณานํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ
 อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปํ ภิกฺขเว ความ ชีร,
 ชีรมา ทธิ, ทธิมหา นวนีตํ, นวนีตมฺหา ลब्धํ, ลब्धิมหา
 ลब्धิมณฺโฑ; ลब्धิมณฺโฑ ตตฺถ อคฺคมกฺกชายติ; เอวเมว โข
 ภิกฺขเว ยัวญ อุตฺตหิตาย จ ปฏิบันฺโน ปรหิตาย จ, อญ อิมล
 จตุณัน ปุคฺคณานํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ
 อุตฺตโม จ ปวโร จ. อิม โข ภิกฺขเว จัตตารอ ปุคฺคลา
 สันโต ลวิชชมานา โลกัสสิมินฺติ.

๙๖ จัตตารอเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สันโต ลวิชชมานา โลกัสสิมิ.
 กตเม จัตตารอ? อุตฺตหิตาย ปฏิบันฺโน โน ปรหิตาย, ปรหิตาย
 ปฏิบันฺโน โน อุตฺตหิตาย, เวน อุตฺตหิตาย ปฏิบันฺโน โน ปรหิตาย,
 อุตฺตหิตาย จ ปฏิบันฺโน ปรหิตาย จ. กถํจ ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 อุตฺตหิตาย ปฏิบันฺโน โหติ โน ปรหิตาย? อธิ ภิกฺขเว
 เอกัจโจ ปุคฺคโล อุตฺตนา รากวินยาย ปฏิบันฺโน โหติ โน ปร
 รากวินยาย สมาทเปติ, อุตฺตนา โทสวินยาย ปฏิบันฺโน โหติ
 โน ปร โทสวินยาย สมาทเปติ, อุตฺตนา โมทวินยาย ปฏิบันฺโน
 โหติ โน ปร โมทวินยาย สมาทเปติ: เอว โข ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล อุตฺตหิตาย ปฏิบันฺโน โหติ โน ปรหิตาย. กถํจ
 ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปรหิตาย ปฏิบันฺโน โหติ โน อุตฺตหิตาย? อธิ
 ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล อุตฺตนา น รากวินยาย ปฏิบันฺโน

โหติ ปรั ภาควินยาย สมาทเปติ, อัตตนา น โทสวินยาย
 ปฏิบันโน โหติ ปรั โทสวินยาย สมาทเปติ, อัตตนา น
 โมทวินยาย ปฏิบันโน โหติ ปรั โมทวินยาย สมาทเปติ: เอว
 โข ภิกขเว ปุคฺคโล ปหิตาย ปฏิบันโน โหติ โน อตฺตหิตาย.
 กถณฺจ ภิกขเว ปุคฺคโล เนว อตฺตหิตาย ปฏิบันโน โหติ โน
 ปหิตาย? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล อัตตนา น ภาควินยาย
 ปฏิบันโน โหติ โน ปรั ภาควินยาย สมาทเปติ, อัตตนา น
 โทสวินยาย ปฏิบันโน โหติ โน ปรั โทสวินยาย สมาทเปติ,
 อัตตนา น โมทวินยาย ปฏิบันโน โหติ โน ปรั โมทวินยาย
 สมาทเปติ: เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล เนว อตฺตหิตาย ปฏิบันโน
 โหติ โน ปหิตาย. กถณฺจ ภิกขเว ปุคฺคโล อตฺตหิตาย จ
 ปฏิบันโน โหติ ปหิตาย จ? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อัตตนา จ ภาควินยาย ปฏิบันโน โหติ ปรัญจ ภาควินยาย
 สมาทเปติ, อัตตนา จ โทสวินยาย ปฏิบันโน โหติ ปรัญจ
 โทสวินยาย สมาทเปติ, อัตตนา จ โมทวินยาย ปฏิบันโน โหติ
 ปรัญจ โมทวินยาย สมาทเปติ: เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล
 อตฺตหิตาย จ ปฏิบันโน โหติ ปหิตาย จ. อิม โข ภิกขเว
 จิตฺตาริ ปุคฺคลา สันโต ลวิชฺชมานา โลกัสสมีติ.

๘๗ จิตฺตาริเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต ลวิชฺชมานา โลกัสสมี.
 กตเม จิตฺตาริ? อตฺตหิตาย ปฏิบันโน โน ปหิตาย, ปหิตาย

ปฏิปันโน โน อตฺตหิตาย, เหว อตฺตหิตาย ปฏิปันโน โน
 ปรหิตาย, อตฺตหิตาย จ ปฏิปันโน ปรหิตาย จ. กถณฺจ ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปันโน โหติ โน ปรหิตาย? อธิ ภิกฺขเว
 เอกัจโจ ปุคฺคโล จิปปนิสฺสันตี จ โหติ กุสเลสุ อัมเมสุ, สุตานํจ
 อัมมานํ อารกชาติโก โหติ, ธตฺตานํจ อัมมานํ อตฺถุปปริกฺชี
 โหติ, อตฺถมณฺเณาย อัมมมณฺเณาย อัมมานุอัมมปฏิปันโน โหติ
 โน จ กัลยานวาโจ โหติ กัลยานวาทฺกโร โน โปริยา วาจา
 สมณฺณาคโต วิสสัจฺจาย อนนฺดคิปปาย อตฺถัสส วิณฺญาปนียา,
 โน จ สันทัสสโก โหติ สมาทปโก สมุตฺเตชโก สัมปทสโก
 สหฺมิมฺหารินํ: เอว โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปันโน
 โหติ โน ปรหิตาย. กถณฺจ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปรหิตาย
 ปฏิปันโน โหติ โน อตฺตหิตาย? อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ
 ปุคฺคโล น เหว โข จิปปนิสฺสันตี โหติ กุสเลสุ อัมเมสุ, โน
 จ สุตานํ อัมมานํ อารกชาติโก โหติ, โน จ ธตฺตานํ อัมมานํ
 อตฺถุปปริกฺชี โหติ, โน จ อตฺถมณฺเณาย อัมมมณฺเณาย
 อัมมานุอัมมปฏิปันโน โหติ; กัลยานวาโจ จ โหติ
 กัลยานวาทฺกโร โน โปริยา วาจา สมณฺณาคโต วิสสัจฺจาย
 อนนฺดคิปปาย อตฺถัสส วิณฺญาปนียา, สันทัสสโก จ โหติ
 สมาทปโก สมุตฺเตชโก สัมปทสโก สหฺมิมฺหารินํ: เอว โข

ภิกขเว ปุคฺคโล ปฺรหิตาย ปฏิบันโน โหติ โน อตฺตหิตาย.
 กถํวจ ภิกขเว ปุคฺคโล เนา อภฺตหิตาย ปฏิบันโน โหติ
 โน ปฺรหิตาย? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล นเหว โข
 ขิปปนิสฺสันตี โหติ กุสเลสุ อัมเมสุ, โน ๑ สุตานํ อัมมานํ
 ธารกชาติโก โหติ, โน ๑ ธตฺตานํ อัมมานํ อตฺถุปปริกขี
 โหติ, โน ๑ อตฺถมณฺเฑนํ อัมมมณฺเฑนํ อัมมานุอัมมปฏิบันโน
 โหติ; โน ๑ กัลลยณฺณวาโจ โหติ กัลลยณฺณวากฺกโรนํ โปริยา
 วาจา สมนํนาคโต วิสสํญฺญาย อนนฺตคไฟาย อตฺถธัสส
 วิญญาปนียา, โน ๑ สันทสฺสโก โหติ สมาทปโก สมุตฺเตชโก
 สัมปทโก สหฺพหฺมจาโรนํ เหว โข ภิกขเว ปุคฺคโล เนา
 อตฺตหิตาย ปฏิบันโน โหติ โน ปฺรหิตาย. กถํวจ ภิกขเว
 ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ๑ ปฏิบันโน โหติ ปฺรหิตาย ๑? อธิ
 ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล ขิปปนิสฺสันตี ๑ โหติ
 กุสเลสุ อัมเมสุ, สุตานํวจ อัมมานํ ธารกชาติโก โหติ,
 ธตฺตานํวจ อัมมานํ อตฺถุปปริกขี โหติ, อตฺถมณฺเฑนํ อัมมมณฺเฑนํ
 อัมมานุอัมมปฏิบันโน โหติ; กัลลยณฺณวาโจ โหติ
 กัลลยณฺณวากฺกโรนํ โปริยา วาจา สมนํนาคโต วิสสํญฺญาย
 อนนฺตคไฟาย อตฺถธัสส วิญญาปนียา, สันทสฺสโก ๑ โหติ
 สมาทปโก สมุตฺเตชโก สัมปทโก สหฺพหฺมจาโรนํ เหว โข
 ภิกขเว ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ๑ ปฏิบันโน โหติ ปฺรหิตาย ๑.

อิม โข ภิกฺขเว จัตตาริ ปุคฺคลา สันฺโต สํวิชฺชमानา โลกัสสํมิตฺติ.

๙๘ จัตตาริเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สันฺโต สํวิชฺชमानา โลกัสสํมิตฺติ.

กตเม จัตตาริ ? อตฺตหิตาย ปฏิบັນฺโน โน โน ปรหิตาย,

ปฺรหิตาย ปฏิบັນฺโน โน อตฺตหิตาย, เนา อตฺตหิตาย

ปฏิบັນฺโน โน ปรหิตาย, อตฺตหิตาย จ ปฏิบັນฺโน ปรหิตาย จ.

อิม โข ภิกฺขเว จัตตาริ ปุคฺคลา สันฺโต สํวิชฺชमानา โลกัสสํมิตฺติ.

๙๙ จัตตาริเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สันฺโต สํวิชฺชमानา โลกัสสํมิตฺติ.

กตเม จัตตาริ ? อตฺตหิตาย ปฏิบັນฺโน โน ปรหิตาย, ปรหิตาย

ปฏิบັນฺโน โน อตฺตหิตาย, เนา อตฺตหิตาย ปฏิบັນฺโน โน

ปรหิตาย, อตฺตหิตาย จ ปฏิบັນฺโน ปรหิตาย จ. กถํจ ภิกฺขเว

ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิบັນฺโน โหติ โน ปรหิตาย ? อธิ

ภิกฺขเว เอกํจ ปุคฺคโล อตฺตนา ปาณาติปาตา ปฏฺวิโร

โหติ โน ปริ ปาณาติปาตา เวรมณียา สมาทเปติ,

อตฺตนา อทินฺนาทานา ปฏฺวิโร โหติ โน ปริ อทินฺนาทานา

เวรมณียา สมาทเปติ, อตฺตนา กาเมสุ มิจฺฉาทรา ปฏฺวิโร

โหติ โน ปริ กาเมสุ มิจฺฉาทรา เวรมณียา สมาทเปติ,

อตฺตนา มุสาวาทา ปฏฺวิโร โหติ โน ปริ มุสาวาทา

เวรมณียา สมาทเปติ, อตฺตนา สุราเมรยมัชชปมาทฏฺฐาณา

ปฏฺวิโร โหติ โน ปริ สุราเมรยมัชชปมาทฏฺฐาณา

เวรมณียา สมาทเปติ: เอว โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล อตฺตหิตาย

ปฏิบัติโน โหติ โน ปฏิทาย. กถัจจ ภิกขเว ปุคฺคโล ปฏิทาย
 ปฏิบัติโน โหติ โน อตฺตหิตาย? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ
 ปุคฺคโล อตฺตนา ปาณาติปาตา อปฺปฏีวโรโต โหติ ปร
 ปาณาติปาตา เวรมณียา สมาทเปติ, ๆ เป ๆ อตฺตนา
 สุราเมรยมัชชปมาทัฏฺฐานา อปฺปฏีวโรโต โหติ ปร สุราเมรย-
 มัชชปมาทัฏฺฐานา เวรมณียา สมาทเปติ: เอว โข ภิกขเว
 ปุคฺคโล ปฏิทาย ปฏิบัติโน โหติ โน อตฺตหิตาย. กถัจจ
 ภิกขเว ปุคฺคโล เนา อตฺตหิตาย ปฏิบัติโน โหติ โน
 ปฏิทาย? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล อตฺตนา ปาณาติปาตา
 อปฺปฏีวโรโต โหติ โน ปร ปาณาติปาตา เวรมณียา
 สมาทเปติ, ๆ เป ๆ อตฺตนา สุราเมรยมัชชปมาทัฏฺฐานา อปฺปฏีวโรโต
 โหติ โน ปร สุราเมรยมัชชปมาทัฏฺฐานา เวรมณียา
 สมาทเปติ: เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล เนา อตฺตหิตาย ปฏิบัติโน
 โหติ โน ปฏิทาย. กถัจจ ภิกขเว ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ๑
 ปฏิบัติโน โหติ ปฏิทาย ๑? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อตฺตนา ๑ ปาณาติปาตา ปฏิวโรโต โหติ ปรัจจ ปาณาติปาตา
 เวรมณียา สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ อทินฺนาทานา ปฏิวโรโต โหติ
 ปรัจจ อทินฺนาทานา เวรมณียา สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ กาเมสุ
 มิจฺฉาจารา ปฏิวโรโต โหติ ปรัจจ กาเมสุ มิจฺฉาจารา
 เวรมณียา สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ มุสาสาทา ปฏิวโรโต โหติ

ปรังญัง มุสาวัตทา เวรมณียา สฆาตเปติ, อัตถนา จ
 สุราเมรยมัชฌิมาทัญญานา ปฏิวีโร โหติ ปรังญัง
 สุราเมรยมัชฌิมาทัญญานา เวรมณียา สฆาตเปติ: เอวํ โข
 ภิกขเว ปุคฺคโล อคฺคหิตาย จ ปฏินันฺโน โหติ ปริหิตาย จ.
 อิมํ โข ภิกขเว จัตถาโร ปุคฺคลา สันฺโต สํวิชฌมานา
 โลกัสสึ มินฺติ.

๑๐๐ ออโข โปตลियो ปริพพาชโก, เยน ภควา, เทนุปลังกมิ,
 อูปลังกมิตฺวา ภควตา สัทธึ สัมมโหติ, สัมมโหตฺถินิ กถํ
 สาราณียํ วิคิตาเรตฺวา เอกมฺนัตถํ นิสิตฺติ. เอกมฺนัตถํ นิสินฺนํ โข
 โปตลียํ ปริพพาชกํ ภควา เอกทโวจ, “จัตถาโรเม โปตลีย
 ปุคฺคลา สันฺโต สํวิชฌมานา โลกัสสึ. กตเม จัตถาโร?
 อธิ โปตลีย เอกัจโจ ปุคฺคโล อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสิตา
 โหติ ภูตํ ตัจฉํ กาเลน, โน จ โข วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสิตา
 โหติ ภูตํ ตัจฉํ กาเลน; อธิ ปน โปตลีย เอกัจโจ ปุคฺคโล
 วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉํ กาเลน, โน จ
 โข อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉํ กาเลน;
 อธิ ปน โปตลีย เอกัจโจ ปุคฺคโล เณว อวณฺณารหสฺส
 อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉํ กาเลน, โนปิ วณฺณารหสฺส
 วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉํ กาเลน; อธิ ปน
 โปตลีย เอกัจโจ ปุคฺคโล อวณฺณารหสฺส จ อวณฺณํ ภาสิตา

โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ, วัณณารหัสสํ จ วัณณํ ภาสิตา โหติ
 ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ. อิมํ โข ปโตลีย จัตตาโร ปุคฺคลา
 สันโต สํวิชชามาโน โลกัสสํ. อิมสํ โข ปโตลีย จตฺตนํ
 ปุคฺคลานํ กตโม เท ปุคฺคโล ขมติ อภิกกัณฺตโร จ ปณิตฺตโร
 จาติ. จัตตาโรเม โภ โคตม ปุคฺคลา สันโต สํวิชชามาโน
 โลกัสสํ. กตমে จัตตาโร? อิท โภ โคตม เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อวัณณารหัสสํ อวัณณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ, โน จ
 โข วัณณารหัสสํ วัณณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ;
 อิท ปณ โภ โคตม เอกัจโจ ปุคฺคโล วัณณารหัสสํ วัณณํ
 ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ, โน จ โข อวัณณารหัสสํ
 อวัณณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ, อิท ปณ โภ
 โคตม เอกัจโจ ปุคฺคโล เวน อวัณณารหัสสํ อวัณณํ ภาสิตา
 โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ, โนปิ วัณณารหัสสํ วัณณํ ภาสิตา
 โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ; อิท ปณ โภ โคตม เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อวัณณารหัสสํ จ อวัณณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ,
 วัณณารหัสสํ จ วัณณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ.
 อิมํ โข โภ โคตม จัตตาโร ปุคฺคลา สันโต สํวิชชามาโน
 โลกัสสํ. อิมสํ โข โภ โคตม จตฺตนํ ปุคฺคลานํ ยํวํ
 ปุคฺคโล เวน อวัณณารหัสสํ อวัณณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ
 ตัจฉิ กาเลณ, โนปิ วัณณารหัสสํ วัณณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ

จตุรกกนิปาเต หุติยปณินาถกัลลส ปณจมวักโค.

๑๓๕

ตัจฉิ กาเลณ, อหิ เม ปุคฺคโล ชมติ อิมสฺ จตุณฺณ ปุคฺคลานํ
อภิกกัณฺหิตโร จ ปณิตฺตโร จ. ตํ กิธฺสฺ เหตุ? อภิกกัณฺหา เหา
โก โคตม, ยทิทฺ อูเปกฺขาติ. “จัตตาโรเม ปโตลฺย ปุคฺคลา
สัณฺโต สววิชฺชมานา โลกัสมิ. กตเม จัตตาโร? ๆ เป ๆ อิม โข
ปโตลฺย จัตตาโร ปุคฺคลา สัณฺโต สววิชฺชมานา โลกัสมิ.
อิมสฺ โข ปโตลฺย จตุณฺณ ปุคฺคลานํ ยวํ ปุคฺคโล อวณฺณารหิตสฺ จ
อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ, วณฺณารหิตสฺ จ
วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ; อหิ อิมสฺ จตุณฺณ
ปุคฺคลานํ อภิกกัณฺหิตโร จ ปณิตฺตโร จ. ตํ กิธฺสฺ เหตุ?
อภิกกัณฺหา เหา ปโตลฺย, ยทิทฺ ตตฺถ ตตฺถ กาสัณฺนุตาติ.
“จัตตาโรเม โก โคตม ปุคฺคลา สัณฺโต สววิชฺชมานา โลกัสมิ.
กตเม จัตตาโร? อหิ โก โคตม เอกัจโจ ปุคฺคโล
อวณฺณารหิตสฺ อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ, โน จ
โข วณฺณารหิตสฺ วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ; อหิ
ปน โก โคตม เอกัจโจ ปุคฺคโล วณฺณารหิตสฺ วณฺณํ ภาสิตา
โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ, โน จ โข อวณฺณารหิตสฺ อวณฺณํ
ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลณ; อหิ ปน โก โคตม เอกัจโจ
ปุคฺคโล เนา อวณฺณารหิตสฺ อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ
กาเลณ, โนปิ วณฺณารหิตสฺ วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ
กาเลณ; อหิ ปน โก โคตม เอกัจโจ ปุคฺคโล อวณฺณารหิตสฺ จ

อวัณณิ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลน, วัณณารหัสส์ จ
 วัณณิ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลน. อิมเ ช โภ โคตม
 จัตตาโร ปุคฺคฉา สันโต สวิชชมานา โลกัสสมี. อิมสฺ ช
 โภ โคตม จตุณฺเ ปุคฺคฉานํ ยิวายํ ปุคฺคโธ อวัณณารหัสส์ จ
 อวัณณิ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลน, วัณณารหัสส์ จ
 วัณณิ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตัจฉิ กาเลน, ชยํ เม ปุคฺคโธ
 ขมติ อิมสฺ จตุณฺเ ปุคฺคฉานํ อภิกกัณฺถตโร จ ปณฺีตตโร จ. กํ
 ภิสฺส เหตุ? อภิกกัณฺธา เหลสา โภ โคตม, ยทิทํ ตตฺถ ตตฺถ
 กาลัณฺเภา. อภิกกัณฺถิ โภ โคตม, อภิกกัณฺถิ โภ โคตม,
 เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิภฺกฺชชิตํ वा อุกฺกฺชเชยฺย, ปฏฺิจฉินฺนํ
 वा วิวเรยฺย, มุฬฺหิสฺสํ वा มคฺคิ อากฺกฺชเชยฺย, ชนฺธกาเร वा เตลฺลปฺปชฺชโชกํ
 ธาเรยฺย “จกฺขุมฺนํโต รูปานิ ทกฺขณํตฺติ, เขวเมวํ โภตา โคตเมน
 ฌเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิตะ: เขสาหํ ภวนฺติ โคตม
 สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมมัจฺจํ ภิกฺขุสํฆมัจฺจํ, อปาสกํ มํ ภวฺ โคตโม
 ธาเรตุ อชฺชตตฺเต ปาณเปตํ สรณํ คตฺถนิ.

อสุรวัดโค มัจจโม.

ตัสสัทธานํ.

อสุโร ตโย สมาริ ฌลาวาเตน มัจจโม
 ราคานํ สันติ อตฺตคฺคิคาเย ลิกฺขา ปโตลิเยน จาคิ.

หุติโย มัจจนาสโก นิฏฺฐจิต.

๑๐๑ เอกั สัมมยั ภควา สาวัตถนิยั วิทวติ เชตวนเ
อนนทบิณณาลักขัณส อารามเ. ตัตฺถ โข ภควา ภิกขุ อามันเตติ
“ภิกขโวติ. “ภทฺธเเตติ เต ภิกขุ ภทวโต บัจฺจัสสัโส. ภควา
เอตทวโจ “จัตตาโรเม ภิกขเว วลาหกา. กตเม จัตตาโร
คัชชีตา โน วัสสีตา, วัสสีตา โน คัชชีตา, เนว คัชชีตา
โน วัสสีตา, คัชชีตา จ. วัสสีตา จ. อิมเ โข ภิกขเว
จัตตาโร วลาหกา. เอวเมว โข ภิกขเว จัตตาโรเม วลาหกุปมา
ปุกฺคลา สันโต สวิชชमानา โลกัสสมี. กตมเ จัตตาโร? คัชชีตา
โน วัสสีตา, วัสสีตา โน คัชชีตา, เนว คัชชีตา โน วัสสีตา,
คัชชีตา จ. วัสสีตา จ. กถันจ ภิกขเว ปุกฺคโล คัชชีตา โหติ โน
วัสสีตา? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุกฺคโล ภาสิตา โหติ โน กัตตา:
เอว โข ภิกขเว ปุกฺคโล คัชชีตา โหติ โน วัสสีตา: เสยฺยถาปิ
โส ภิกขเว วลาหโก คัชชีตา โน วัสสีตา, ตถูปมาห ภิกขเว
อิมุ ปุกฺคลั วทามิ. กถันจ ภิกขเว ปุกฺคโล วัสสีตา โหติ โน
คัชชีตา? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุกฺคโล กัตตา โหติ โน ภาสิตา:
เอว โข ภิกขเว ปุกฺคโล วัสสีตา โหติ โน คัชชีตา: เสยฺยถาปิ โส
ภิกขเว วลาหโก วัสสีตา โน คัชชีตา, ตถูปมาห ภิกขเว อิมุ ปุกฺคลั
วทามิ. กถันจ ภิกขเว ปุกฺคโล เนว คัชชีตา โหติ โน วัสสีตา?
อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุกฺคโล เนว ภาสิตา โหติ โน กัตตา:

เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล เนว คัชฺชิตา โหติ โน วสฺสิตา;
 เสยฺยถาปี โส ภิกขเว วลาหโก เนว คัชฺชิตา โน วสฺสิตา,
 ตณฺณปมาหํ ภิกขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. กถํวํ ภิกขเว ปุคฺคโล
 คัชฺชิตา จ โหติ วสฺสิตา จ? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 ภาสิตา จ โหติ กัธตา จ: เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล คัชฺชิตา จ
 โหติ วสฺสิตา จ: เสยฺยถาปี โส ภิกขเว วลาหโก คัชฺชิตา จ
 วสฺสิตา จ, ตณฺณปมาหํ ภิกขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. อิมเ โข
 ภิกขเว จัตตาโร วลาหกุปฺมา ปุคฺคลา สันโต สํวิชฺชมานา โลกัสสํมิตี.

๑๐๒ จัตตาโรเม ภิกขเว วลาหกา. กถเม จัตตาโร? คัชฺชิตา
 โน วสฺสิตา, วสฺสิตา โน คัชฺชิตา, เนว คัชฺชิตา โน วสฺสิตา,
 คัชฺชิตา จ วสฺสิตา จ. อิมเ โข ภิกขเว จัตตาโร วลาหกา. เอวเมว
 โข ภิกขเว จัตตาโรเม วลาหกุปฺมา ปุคฺคลา สันโต สํวิชฺชมานา
 โลกัสสํ. กถเม จัตตาโร? คัชฺชิตา โน วสฺสิตา, วสฺสิตา โน
 คัชฺชิตา, เนว คัชฺชิตา โน วสฺสิตา, คัชฺชิตา จ วสฺสิตา จ.
 กถํวํ ภิกขเว ปุคฺคโล คัชฺชิตา โหติ โน วสฺสิตา? อธิ ภิกขเว
 เอกัจโจ ปุคฺคโล อิมํ ปริยาปุณฺนาติ สุกฺกํ เคยฺยํ เวยฺยาकरणิ
 คาลํ ชุทฺธานํ อิตฺติวุตฺตํ ชาตํ อพฺพกฺคธมฺมํ เวทิตฺตํ; โส “อิทํ
 ทุกฺขํ นตีติ ยถาภูตํ นํปฺปชานาติ, “อญฺญํ ทุกฺขสฺส มุทโยตีติ ยถาภูตํ
 นํปฺปชานาติ, “อญฺญํ ทุกฺขํ นโรโหตีติ ยถาภูตํ นํปฺปชานาติ, “อญฺญํ
 ทุกฺขํ นโรธคามินี ปญฺญูปาทาติ ยถาภูตํ นํปฺปชานาติ: เอว โข ภิกขเว

ปคฺคโล คชฺชิตา โหติ โน วสฺสิตา: เสยฺยถาปํ โส ภิกฺขเว วลาหโก
 คชฺชิตา โน วสฺสิตา, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปคฺคลํ วทามิ. กถํวํ
 ภิกฺขเว ปคฺคโล วสฺสิตา โหติ โน คชฺชิตา? อธิ ภิกฺขเว เขกฺขโ
 ปคฺคโล เวน อัมมํ ปริยาปฺนนาติ สุตฺตํ เคยฺย เวยฺยากรณํ คากํ
 อุตฺตํ อิติวตฺตกํ ชาตกํ อพฺภุตธัมมํ เวทลลํ; โส “อิทํ ทกฺขณฺตี
 ยถาภูตํ ปชานาติ, “อโย ทกฺขณฺตมฺหโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “อโย
 ทกฺขณฺโรโหติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “อโย ทกฺขณฺโรคคามินี ปฏฺฐิปาติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ: เอวํ โข ภิกฺขเว ปคฺคโล วสฺสิตา โหติ โน
 คชฺชิตา: เสยฺยถาปํ โส ภิกฺขเว วลาหโก วสฺสิตา โน คชฺชิตา,
 ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปคฺคลํ วทามิ. กถํวํ ภิกฺขเว ปคฺคโล
 เวน คชฺชิตา โหติ โน วสฺสิตา? อธิ ภิกฺขเว เขกฺขโ ปคฺคโล
 ธัมมํ น ปริยาปฺนนาติ สุตฺตํ เคยฺย เวยฺยากรณํ คากํ อุตฺตํ
 อิติวตฺตกํ ชาตกํ อพฺภุตธัมมํ เวทลลํ; โส “อิทํ ทกฺขณฺตี ยถาภูตํ
 นนฺตํ ปชานาติ “อโย ทกฺขณฺตมฺหโยติ ยถาภูตํ นนฺตํ ปชานาติ, “อโย
 ทกฺขณฺโรโหติ ยถาภูตํ นนฺตํ ปชานาติ, “อโย ทกฺขณฺโรคคามินี
 ปฏฺฐิปาติ ยถาภูตํ นนฺตํ ปชานาติ: เอวํ โข ภิกฺขเว ปคฺคโล เวน
 คชฺชิตา โหติ โน วสฺสิตา: เสยฺยถาปํ โส ภิกฺขเว วลาหโก
 เวน คชฺชิตา โน วสฺสิตา, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปคฺคลํ
 วทามิ. กถํวํ ภิกฺขเว ปคฺคโล คชฺชิตา จ โหติ วสฺสิตา จ?
 อธิ ภิกฺขเว เขกฺขโ ปคฺคโล ธัมมํ ปริยาปฺนนาติ สุตฺตํ เคยฺย

เวธียาภรณ์ คำว่า อุทาน อธิวัชคัง ชาตัง อพภุชัมมิ เวทิสฺส;
 โส “อิทํ ทุกฺขํ นํ ตี ยถาภูตํ ปชานาติ, “อญํ ทุกฺขํ สมุทโยติ ยถาภูตํ
 ปชานาติ, “อญํ ทุกฺขํ นโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “อญํ ทุกฺขํ นโรธ-
 คามินี ปฏฺฐิพาติ ยถาภูตํ ปชานาติ: เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 คัชฺชชิตา จ โหติ วสฺสลิตา จ: เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว วราทโก
 คัชฺชชิตา จ วสฺสลิตา จ, ตถูปมาทํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ.
 อิมे โข ภิกฺขเว จัตถาโร วราทกุปมา ปุคฺคลา สันนโต
 สววิชฌมานา โลกัสสํ นินฺตี.

๑๐๓ จัตถาโรเม ภิกฺขเว กุมฺภภา: กตเม จัตถาโร? ตุจฺโฆ
 บิหิโต, ปุโร วิวโฆ, ตุจฺโฆ วิวโฆ, ปุโร บิหิโต. อิมे โข
 ภิกฺขเว จัตถาโร กุมฺภภา: เอวเมว โข ภิกฺขเว จัตถาโรเม กุมฺภกุปมา
 ปุคฺคลา สันนโต สววิชฌมานา โลกัสสํ นินฺตี. กตเม จัตถาโร? ตุจฺโฆ
 บิหิโต, ปุโร วิวโฆ, ตุจฺโฆ วิวโฆ, ปุโร บิหิโต. กถํ จ ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล ตุจฺโฆ โหติ บิหิโต? อธิ ภิกฺขเว เอกัจจัสส ปุคฺคลัสส
 ปาสาทิกํ โหติ อภิกกัณฺธิ ปฏิกกัณฺธิ อาโรกิกํ วิโลกิตํ สัมมิมฺว จิตํ
 ปสาเวติ สํฆาฏิปัตตจิวธารณํ; โส “อิทํ ทุกฺขํ นํ ตี ยถาภูตํ
 นํ ปชานาติ, “อญํ ทุกฺขํ สมุทโยติ ยถาภูตํ นํ ปชานาติ, “อญํ
 ทุกฺขํ นโรธติ ยถาภูตํ นํ ปชานาติ, “อญํ ทุกฺขํ นโรธคามินี ปฏฺฐิพาติ
 ยถาภูตํ นํ ปชานาติ: เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล ตุจฺโฆ โหติ
 บิหิโต: เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว กุมฺภโก ตุจฺโฆ บิหิโต, ตถูปมาทํ

ภิกขเว อิมํ ปุคฺคํ วทามิ. กถํวํ ภิกขเว ปุคฺคโล ปุโร โหติ
 วิวญฺเฐ อธิ ภิกขเว เอกัจฉัลลํ ปุคฺคัลลํ น ปาสาทิกํ โหติ
 อภิกกัณฺธํ ปฏิกกัณฺธํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สัมมิฉิตํ ปสวริตํ
 สํฆาฏิปัตตจิวรธารณํ; โส “อิทํ ทุกฺขัณฺธิ ยถาภูตํ ปชานาติ,
 “อญํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “อญํ ทุกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ
 ปชานาติ, “อญํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ: เอว
 โข ภิกขเว ปุคฺคโล ปุโร โหติ วิวญฺเฐ: เสยฺยถาปิ โส ภิกขเว กุมฺโภ
 ปุโร วิวญฺเฐ, ตถูปมาหํ ภิกขเว อิมํ ปุคฺคํ วทามิ. กถํวํ ภิกขเว
 ปุคฺคโล ตุจฺฉโน โหติ วิวญฺเฐ? อธิ ภิกขเว เอกัจฉัลลํ ปุคฺคัลลํ น
 ปาสาทิกํ โหติ อภิกกัณฺธํ ปฏิกกัณฺธํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สัมมิฉิตํ
 ปสวริตํ สํฆาฏิปัตตจิวรธารณํ; โส “อิทํ ทุกฺขัณฺธิ ยถาภูตํ
 นัปปชานาติ, “อญํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ นัปปชานาติ, “อญํ
 ทุกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ นัปปชานาติ, “อญํ ทุกฺขนิโรธคามินี
 ปฏิปทาติ ยถาภูตํ นัปปชานาติ: เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล ตุจฺฉโน
 โหติ วิวญฺเฐ: เสยฺยถาปิ โส ภิกขเว กุมฺโภ ตุจฺฉโน วิวญฺเฐ,
 ตถูปมาหํ ภิกขเว อิมํ ปุคฺคํ วทามิ. กถํวํ ภิกขเว ปุคฺคโล
 ปุโร โหติ นีหิตา? อธิ ภิกขเว เอกัจฉัลลํ ปุคฺคัลลํ ปาสาทิกํ
 โหติ อภิกกัณฺธํ ปฏิกกัณฺธํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สัมมิฉิตํ ปสวริตํ
 สํฆาฏิปัตตจิวรธารณํ; โส “อิทํ ทุกฺขัณฺธิ ยถาภูตํ ปชานาติ,
 “อญํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “อญํ ทุกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ

ปชานาติ, “อัม ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถากุตฺตํ ปชานาติ: เอว
 โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปุโร โหติ ปิหิโต: เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว
 กุมฺโภ ปุโร ปิหิโต, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. อิม
 โข ภิกฺขเว จัตตารอ กุมฺภูปมา สันฺโต สววิชฺชमानา โลกัสสํมินฺติ.

๑๐๔ จัตตารอเม ภิกฺขเว อุตฺตรหทา. กถเม จัตตารอ? อุตฺตารโน
 คัมภีโรภาโส, คัมภีโร อุตฺตารโนภาโส, อุตฺตารโน อุตฺตารโนภาโส,
 คัมภีโร คัมภีโรภาโส. อิม โข ภิกฺขเว จัตตารอ อุตฺตรหทา.
 เอวเมว โข ภิกฺขเว จัตตารอเม อุตฺตรหตุปมา ปุคฺคลา สันฺโต
 สววิชฺชमानา โลกัสสํมิน. กถเม จัตตารอ? อุตฺตารโน คัมภีโรภาโส,
 คัมภีโร อุตฺตารโนภาโส, อุตฺตารโน อุตฺตารโนภาโส, คัมภีโร
 คัมภีโรภาโส. กถณฺจ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อุตฺตารโน โหติ
 คัมภีโรภาโส? อิม ภิกฺขเว เอกัจจัสสํ ปุคฺคลัสสํ ปาสาทิโก โหติ
 ขภิกกัณฺถํ ปฏิกกัณฺถํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สัมมิมฺวชิตํ ปสาธิตํ
 สํชาฏีปัตตํจิวรธารณํ, โส “อิทํ ทุกฺขณฺติ ยถากุตฺตํ นัปปชานาติ,
 “อัม ทุกฺขสมุทโยติ ยถากุตฺตํ นัปปชานาติ, “อัม ทุกฺขนิโรธอิ
 ยถากุตฺตํ นัปปชานาติ, “อัม ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถากุตฺตํ
 นัปปชานาติ: เอว โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล อุตฺตารโน โหติ คัมภีโรภาโส:
 เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว อุตฺตรหโต อุตฺตารโน คัมภีโรภาโส, ตถูปมาหํ
 ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. กถณฺจ ภิกฺขเว ปุคฺคโล คัมภีโร โหติ
 อุตฺตารโนภาโส? อิม ภิกฺขเว เอกัจจัสสํ ปุคฺคลัสสํ น ปาสาทิโก

โหติ อภิกกัณ्हิตํ ปฏิกกัณ्हิตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สัมมิมลฺลํ ชิตํ ปสฺสาวิตํ
 สัมมาภูตํ ตตฺถ จีวรธารณํ; โส “อิทํ ทุกฺขํ นํติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “อโย
 ทุกฺขํ สมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “อโย ทุกฺขนิโรธोติ ยถาภูตํ
 ปชานาติ, “อโย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ: เอว
 โช ภิกฺขเว ปุคฺคโล คัมภีโร โหติ อุตฺတာโนภาโส: เสยฺยธายี
 โส ภิกฺขเว อุตฺตรหโต คัมภีโร อุตฺတာโนภาโส, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว
 อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. กถํวํ? ภิกฺขเว ปุคฺคโล อุตฺตาโน โหติ
 อุตฺတာโนภาโส? อิทํ ภิกฺขเว เอกัจจัสสํ ปุคฺคลัสสํ น ปาสาวิกํ
 โหติ อภิกกัณ्हิตํ ปฏิกกัณ्हิตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สัมมิมลฺลํ ชิตํ ปสฺสาวิตํ
 สัมมาภูตํ ตตฺถ จีวรธารณํ; โส “อิทํ ทุกฺขํ นํติ ยถาภูตํ นํปํ ปชานาติ,
 “อโย ทุกฺขํ สมุทโยติ ยถาภูตํ นํปํ ปชานาติ, “อโย ทุกฺขนิโรธोติ
 ยถาภูตํ นํปํ ปชานาติ, “อโย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ
 นํปํ ปชานาติ: เอว โช ภิกฺขเว ปุคฺคโล อุตฺตาโน โหติ อุตฺတာโนภาโส:
 เสยฺยธายี โส ภิกฺขเว อุตฺตรหโต อุตฺตาโน อุตฺတာโนภาโส, ตถูปมาหํ
 ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. กถํวํ? ภิกฺขเว ปุคฺคโล คัมภีโร โหติ
 คัมภีโรภาโส? อิทํ ภิกฺขเว เอกัจจัสสํ ปุคฺคลัสสํ ปาสาวิกํ โหติ
 อภิกกัณ्हิตํ ปฏิกกัณ्हิตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สัมมิมลฺลํ ชิตํ ปสฺสาวิตํ
 สัมมาภูตํ ตตฺถ จีวรธารณํ; โส “อิทํ ทุกฺขํ นํติ ยถาภูตํ ปชานาติ,
 “อโย ทุกฺขํ สมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “อโย ทุกฺขนิโรธอติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ, “อโย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ

ปชานาติ: เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล คัมภีโร โหติ คัมภีโรภาโส:
 เสยฺยถาปิ โส ภิกขเว อุตฺตรหโต คัมภีโร คัมภีโรภาโส,
 ตถูปมาหิ ภิกขเว อิมิ ปุคฺคโล วทามิ. อิมเ โข ภิกขเว จัตตาริ
 อุตฺตรหตุปมา ปุคฺคลา สันโต ลวิชฺชมานา โลกัสสิมินิ.

๑๐๕ จัตตารีมานิ ภิกขเว อัมพานิ. กตมานิ จัตตาริ? อามิ
 บั๊กกัณณิ, บั๊กกั อามัณณิ, อามิ อามัณณิ, บั๊กกั บั๊กกัณณิ.
 อิมานิ โข ภิกขเว จัตตาริ อัมพานิ. เอวเมว โข ภิกขเว
 จัตตาริเม อัมพุปมา ปุคฺคลา สันโต ลวิชฺชมานา โลกัสสิมิ. กตเม
 จัตตาริ? อาโม บั๊กกัณณิ, บั๊กโก อามัณณิ, อาโม อามัณณิ,
 บั๊กโก บั๊กกัณณิ. กถังจ ภิกขเว ปุคฺคโล อาโม โหติ บั๊กกัณณิ?
 อิท ภิกขเว เอกังจัสส ปุคฺคลัสส ปาสาทิกิ โหติ อภิกกัณฺถ
 ปฏิกกัณฺถ อาโลกิตฺ วิโลกิตฺ สัมมิมฺบิชาติ ปสาวิตฺ สัมภาวิปตฺติจีวรธารณ;
 โส “อิทํ ทุกฺขัณฺธิ ยถากุตํ นัปปชานาติ, “อัยํ ทุกฺขสมุทฺทโยติ
 ยถากุตํ นัปปชานาติ, “อัยํ ทุกฺขนิโรธोติ ยถากุตํ นัปปชานาติ,
 “อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถากุตํ นัปปชานาติ: เอว โข
 ภิกขเว ปุคฺคโล อาโม โหติ บั๊กกัณณิ: เสยฺยถาปิ ตํ ภิกขเว
 อัมพํ อามิ บั๊กกัณณิ, ตถูปมาหิ ภิกขเว อิมิ ปุคฺคโล วทามิ.
 กถังจ ภิกขเว ปุคฺคโล บั๊กโก โหติ อามัณณิ? อิท ภิกขเว
 เอกังจัสส ปุคฺคลัสส น ปาสาทิกิ โหติ อภิกกัณฺถ ปฏิกกัณฺถ อาโลกิตฺ
 วิโลกิตฺ สัมมิมฺบิชาติ ปสาวิตฺ สัมภาวิปตฺติจีวรธารณ; โส “อิทํ

ทุคฺคัชนัติ ยถากุทํ ปชานาติ, “อญํ ทุคฺคัชนมฺหุโยติ ยถากุทํ ปชานาติ,
 “อญํ ทุคฺคัชนิโรโธติ ยถากุทํ ปชานาติ, “อญํ ทุคฺคัชนิโรธคามินิ
 ปฏฺฐิปปาติ ยถากุทํ ปชานาติ:” เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคัลโล นกฺโก
 โหติ อามวณฺณเ: เสยฺยถาปิ ตํ ภิกฺขเว อัมมํ นกฺกํ อามวณฺณ
 ตถูปมาทํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคัลลํ เวทามิ. ทถลब्धํ ภิกฺขเว ปุคฺคัลโล
 ยามิ โหติ อามวณฺณเ: อิตฺถํ ภิกฺขเว เอกัจฉัสสํ ปุคฺคัลลัสส
 น ปาสาวิกํ โหติ อภิกกัณฺโถ ปฏฺฐิกกัณฺโถ ยาลอกกํ วิโลกิตํ
 สัมมิมฺบชิทํ ปสาวิตํ สัมมาภูมิตฺตจฺวารธารณํ, โส “อิตฺถํ ทุคฺคัชนัติ
 ยถากุทํ นนฺตีปชานาติ, “อญํ ทุคฺคัชนมฺหุโยติ ยถากุทํ นนฺตีปชานาติ,
 “อญํ ทุคฺคัชนิโรโธติ ยถากุทํ นนฺตีปชานาติ, “อญํ ทุคฺคัชนิโรธคามินิ
 ปฏฺฐิปปาติ ยถากุทํ นนฺตีปชานาติ:” เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคัลโล
 ยามิ โหติ อามวณฺณเ: เสยฺยถาปิ ตํ ภิกฺขเว อัมมํ อาม
 อามวณฺณเ:, ตถูปมาทํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคัลลํ เวทามิ. ทถลब्धํ
 ภิกฺขเว ปุคฺคัลโล นกฺโก โหติ นกฺกวณฺณเ: อิตฺถํ ภิกฺขเว
 เอกัจฉัสสํ ปุคฺคัลลัสสํ ปาสาวิกํ โหติ อภิกกัณฺโถ ปฏฺฐิกกัณฺโถ
 ยาลอกกํ วิโลกิตํ สัมมิมฺบชิทํ ปสาวิตํ สัมมาภูมิตฺตจฺวารธารณํ, โส
 “อิตฺถํ ทุคฺคัชนัติ ยถากุทํ ปชานาติ, “อญํ ทุคฺคัชนมฺหุโยติ ยถากุทํ
 ปชานาติ, “อญํ ทุคฺคัชนิโรโธติ ยถากุทํ ปชานาติ, “อญํ
 ทุคฺคัชนิโรธคามินิ ปฏฺฐิปปาติ ยถากุทํ ปชานาติ:” เอวํ โข ภิกฺขเว

ปุคฺคโล ปักโก โหติ ปักกัณฺณนิ: เสยฺยถาปํ ตํ ภิกฺขเว ชัมมํ
 ปักกํ ปักกัณฺณนิ, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว ชัมมํ ปุคฺคลํ วทามิ. ชัมเม โข
 ภิกฺขเว จัตตารอ ชัมมํพุปฺมา ปุคฺคลา สันโต ลวิชฺชมานา โลกัสสํมิตฺติ."

๑๖๗ จตฺสโล อีมา ภิกฺขเว มุสิกกา. กตมา จตฺสโล? คารํ
 กัตถา โน วสฺสิตา, วสฺสิตา โน คารํ กัตถา, เนว คารํ กัตถา
 โน วสฺสิตา, คารํ กัตถา จ วสฺสิตา จ. อีมา โข ภิกฺขเว
 จตฺสโล มุสิกกา. เอวเมว โข ภิกฺขเว จัตตารอเม มุสิกพุปฺมา
 ปุคฺคลา สันโต ลวิชฺชมานา โลกัสสํ. กตเม จัตตารอ? คารํ
 กัตถา โน วสฺสิตา, วสฺสิตา โน คารํ กัตถา, เนว คารํ กัตถา
 โน วสฺสิตา, คารํ กัตถา จ วสฺสิตา จ. กถํจ ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 คารํ กัตถา โหติ โน วสฺสิตา? อธิ ภิกฺขเว เขกฺกํจ ปุคฺคโล
 ชัมมํ ปรียาปฺนาติ สุตตํ เลยฺยํ เวยฺยาकरणํ คาลํ ยุทฺธานํ
 อิตฺติวุคฺคกํ ชาตกํ อพฺภุตชัมมํ เวทลลํ; โส "อิทํ กุทฺตํชฺชติ
 ยถากุตํ นํปฺปชานาติ, "อิมํ กุทฺตํชฺชมฺมโตติ ยถากุตํ นํปฺปชานาติ,
 • อิตฺโต ปรี นัฏฺฐจฺจสฺสุตตํ นัฏฺฐจํ ชายติ. ตถา हि วุคฺคํ ตปฺพพัฒฺตนาบํ
 "ปัลลจฺเม: ชามํ ปักกัณฺณนิ: ชามกํ หุคฺควา โยโลเกณฺณจํ
 ปักกสฺสทิลํ ชายติ. เอวํ สัพฺพปทานิ ทญฺญจฺจพฺพานิ. นัฏฺฐจํ อุตฺตธานเมว.
 สัตตํเม: คารํ วุจฺจติ วิสโย. โย จ คารํ ชนติ น จ ตตฺถ วสฺสติ,
 โส คารํ กัตถา โน วสฺสิตาติ วุจฺจติ. ทิสฺสํมานโปตฺตเกสุ ปน
 ทํ นัฏฺฐจฺเมว โหติ.

“อภี ทุกฺขนิโรจติ ยถากุตํ นัปปชานาติ, “อภี ทุกฺขนิโรธคามินี
 ปฏิปทาติ ยถากุตํ นัปปชานาติ: เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล คาส์
 กัตฺตา โหติ โน วสิตา: เสยฺยถาปํ สทา ภิกฺขเว มุสิกา คาส์
 กัตฺตา โน วสิตา, ตถูปมาทํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ.
 กถํวํภํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล วสิตา โหติ โน คาส์ กัตฺตา? อธิ
 ภิกฺขเว เอกัง โจ ปุคฺคโล ธมฺมํ ปริยาปุนาติ สุตํ เเคยฺย
 เวยฺยาकरणํ คามํ อุทานํ อิติวุตฺตํ ชาตํ อพฺภุคฺคธมฺมํ เวทลลํ;
 โส “อิทํ ทุกฺขนิโรจติ ยถากุตํ ปชานาติ, “อภี ทุกฺขนิโรธคามินี
 ปฏิปทาติ ยถากุตํ ปชานาติ, “อภี ทุกฺขนิโรจติ ยถากุตํ ปชานาติ, “อภี
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถากุตํ ปชานาติ: เอวํ โข ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล วสิตา โหติ โน คาส์ กัตฺตา: เสยฺยถาปํ สทา ภิกฺขเว
 มุสิกา วสิตา โน คาส์ กัตฺตา; ตถูปมาทํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ
 วทามิ. กถํวํภํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล เวน คาส์ กัตฺตา โหติ โน
 วสิตา? อธิ ภิกฺขเว เอกัง โจ ปุคฺคโล ธมฺมํ น ปริยาปุนาติ
 สุตํ เเคยฺย เวยฺยาकरणํ คามํ อุทานํ อิติวุตฺตํ ชาตํ
 อพฺภุคฺคธมฺมํ เวทลลํ; โส “อิทํ ทุกฺขนิโรจติ ยถากุตํ นัปปชานาติ,
 “อภี ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถากุตํ นัปปชานาติ, “อภี
 ทุกฺขนิโรจติ ยถากุตํ นัปปชานาติ, “อภี ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ
 ยถากุตํ นัปปชานาติ: เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล เวน คาส์ กัตฺตา
 โหติ โน วสิตา: เสยฺยถาปํ สทา ภิกฺขเว มุสิกา เวน คาส์

กัณฺฐา โน วสิทา, คณฺฐา โน วิชเว โน ปุณฺณิโก วาปิ.
 กณฺฐา โน วิชเว ปุณฺณิโก คณฺฐา โน กัณฺฐา จ โหติ วสิทา จ โน
 วิชเว เกกฺโข โน ปุณฺณิโก กณฺฐา โน ปิยาปุณฺณิโก ตตฺถ เอยฺย
 เวຍယากรณํ คณฺฐา อุตฺตมํ อิตฺถวักกํ ชตทํ อิตฺถกถมํ เวสฺสํ;
 โส “อิตฺถํ ทุกฺขขันฺติ ยถากุตํ ปชานาติ, “เอยฺย ทุกฺขสมฺภโวติ
 ยถากุตํ ปชานาติ, “เอยฺย ทุกฺขนิโรธोติ ยถากุตํ ปชานาติ.
 “เอยฺย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ ยถากุตํ ปชานาติ: เอยฺย โข
 วิชเว ปุณฺณิโก คณฺฐา โน กัณฺฐา จ โหติ วสิทา จ: เอยฺยถาปิ
 ทา วิชเว มุสิกา คณฺฐา โน กัณฺฐา จ วสิทา จ, คณฺฐา โน
 วิชเว อิมํ ปุณฺณิโก วาปิ. อิมํ โข วิชเว จักฺขาโร มุสิคฺคปฺมา
 ปุณฺณิโก สันโต สววิชัยมาเน โลกสฺมิณฺติ.

๑๐๘ จักฺขาโร วิชเว พลวิทฺธา. กถเม จักฺขาโร
 สควจฺฉโต โน ปวฺวจฺฉโต, ปวฺวจฺฉโต โน สควจฺฉโต,
 สควจฺฉโต จ ปวฺวจฺฉโต จ, เอยฺย สควจฺฉโต โน ปวฺวจฺฉโต.
 อิมํ โข วิชเว จักฺขาโร พลวิทฺธา. เอยฺย โข วิชเว
 จักฺขาโร เอยฺยปฺมา ปุณฺณิโก สันโต สววิชัยมาเน โลกสฺมิ.
 กถเม จักฺขาโร? สควจฺฉโต โน ปวฺวจฺฉโต, ปวฺวจฺฉโต
 โน สควจฺฉโต, สควจฺฉโต จ ปวฺวจฺฉโต จ, เอยฺย สควจฺฉโต
 โน ปวฺวจฺฉโต. กณฺฐา โน วิชเว ปุณฺณิโก สควจฺฉโต โหติ
 โน ปวฺวจฺฉโต? อิตฺถํ วิชเว เกกฺโข โน ปุณฺณิโก เอยฺย

อุกฺกเพชตา ไหติ โน ปรมปริสํ เหว โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 สควจันโท ไหติ โน ปรมจจันโท: เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว
 พลวิธโท สควจันโท โน ปรมจจันโท, ตถูปมาหิ ภิกฺขเว
 อิมิ ปุคฺคโล วทามิ. กถํยัง ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปรมจจันโท
 ไหติ โน สควจันโท? อิท ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล ปรมปริสํ
 อุกฺกเพชตา ไหติ โน สกปริสํ: เหว โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 ปรมจจันโท ไหติ โน สควจันโท: เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว
 พลวิธโท ปรมจจันโท โน สควจันโท, ตถูปมาหิ ภิกฺขเว
 อิมิ ปุคฺคโล วทามิ. กถํยัง ภิกฺขเว ปุคฺคโล สควจันโท จ
 ไหติ ปรมจจันโท จ? อิมิ ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล สกปริสํ
 อุกฺกเพชตา ไหติ ปรมปริสํ: เหว โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 สควจันโท จ ไหติ ปรมจจันโท จ: เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว
 พลวิธโท ปรมจจันโท จ ปรมจจันโท จ, ตถูปมาหิ ภิกฺขเว
 อิมิ ปุคฺคโล วทามิ. กถํยัง ภิกฺขเว ปุคฺคโล เหว สควจันโท
 ไหติ โน ปรมจจันโท? อิท ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล เหว
 สกปริสํ อุกฺกเพชตา ไหติ โน ปรมปริสํ: เหว โข ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล เหว สควจันโท ไหติ โน ปรมจจันโท: เสยฺยถาปิ
 โส ภิกฺขเว พลวิธโท เหว สควจันโท โน ปรมจจันโท,
 ตถูปมาหิ ภิกฺขเว อิมิ ปุคฺคโล วทามิ. อิมิ โข ภิกฺขเว จักฺกทาโร
 พลวิธูปมาหิ ปุคฺคโล สันโต สวชีขมานา โลกัสสมินฺติ.

๑๐๘ จัตตาโรเม ภิกขเว รุกขา. กตเม จัตตาโร? เผัคคุ
 เผัคคุปริวาโร, เผัคคุ สารปริวาโร, สาโร เผัคคุปริวาโร, สาโร
 สารปริวาโร. อิมะ โข ภิกขเว จัตตาโร รุกขา. เอวเมว โข
 ภิกขเว จัตตาโรเม รุกขูปมา ปุคฺคโล ตันโต ถวิชชมานา โฉกฺกัสมิ.
 กตเม จัตตาโร? เผัคคุ เผัคคุปริวาโร, เผัคคุ สารปริวาโร, สาโร
 เผัคคุปริวาโร, สาโร สารปริวาโร. กถันจ ภิกขเว ปุคฺคโล
 เผัคคุ โหติ เผัคคุปริวาโร? อิท ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 ทุสฺสโล โหติ ปาปธัมโม, ปริสาปัสส ทุสฺสโล ปาปธัมมา:
 เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล เผัคคุ โหติ เผัคคุปริวาโร: เสยฺยถาปี
 โส ภิกขเว รุกโข เผัคคุ เผัคคุปริวาโร, ตถูปมาหิ ภิกขเว อิม
 ปุคฺคโล วทามิ. กถันจ ภิกขเว ปุคฺคโล เผัคคุ โหติ
 สารปริวาโร? อิท ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล ทุสฺสโล โหติ
 ปาปธัมโม, ปริสา จ ชวิสฺส โหติ สิวตี กัลยานธัมมา:
 เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล เผัคคุ โหติ สารปริวาโร: เสยฺยถาปี
 โส ภิกขเว รุกโข เผัคคุ สารปริวาโร, ตถูปมาหิ ภิกขเว อิม
 ปุคฺคโล วทามิ. กถันจ ภิกขเว ปุคฺคโล สาโร โหติ เผัคคุปริวาโร?
 อิท ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล สิวา โหติ กัลยานธัมโม,
 ปริสา จ ชวิสฺส โหติ ทุสฺสโล ปาปธัมมา: เอว โข ภิกขเว
 ปุคฺคโล สาโร โหติ เผัคคุปริวาโร: เสยฺยถาปี โส ภิกขเว
 รุกโข สาโร เผัคคุปริวาโร, ตถูปมาหิ ภิกขเว อิม ปุคฺคโล

วทามิ. กถํภัง ภิกขเว ปุคฺคโล สาโร โหติ สารปรีวาโร?
 อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล สีสวา โหติ กัลลียานธัมโม,
 ปริสาบัสส โหติ สีสวตี กัลลียานธัมมา: เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล
 สาโร โหติ สารปรีวาโร: เสยฺยถาปิ โส ภิกขเว รุกฺโข สาโร
 สารปรีวาโร, ตถูปมาหิ ภิกขเว อิมํ ปุคฺคโล วทามิ. อิม โข
 ภิกขเว จัตตาโร รุกฺขูปมา ปุคฺคโล สันโต สวิชฺชमानา โลกัสสมินฺต.

๑๑๐ จัตตาโรเม ภิกขเว อาสิวิสา. กถเม จัตตาโร? อาคตวิโส
 น โขรวโส, โขรวโส น อาคตวิโส, อาคตวิโส จ โขรวโส จ,
 เหน อาคตวิโส น โขรวโส. อิม โข ภิกขเว จัตตาโร
 อาสิวิสา. เอวเมว โข ภิกขเว จัตตาโรเม อาสิวิสุปมา ปุคฺคโล
 สันโต สวิชฺชमानา โลกัสสมี. กถเม จัตตาโร? อาคตวิโส น
 โขรวโส, โขรวโส น อาคตวิโส, อาคตวิโส จ โขรวโส จ,
 เหน อาคตวิโส น โขรวโส. กถํภัง ภิกขเว ปุคฺคโล อาคตวิโส
 โหติ น โขรวโส? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล ขภินฺโท
 กุชฺฌติ, โส จ ชิวาลัสส โกโธ น ทิฆรตฺตํ อนฺนเตติ: เอว โข
 ภิกขเว ปุคฺคโล อาคตวิโส โหติ น โขรวโส: เสยฺยถาปิ โส
 ภิกขเว อาสิวิโส อาคตวิโส น โขรวโส, ตถูปมาหิ ภิกขเว
 อิมํ ปุคฺคโล วทามิ. กถํภัง ภิกขเว ปุคฺคโล โขรวโส โหติ
 น อาคตวิโส? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล น เหน โข
 ขภินฺโท กุชฺฌติ, โส จ ชิวาลัสส โกโธ ทิฆรตฺตํ อนฺนเตติ:

เฮว โข ภิกษเว ปุคฺคโต โขรวโต โหติ น อาตวโต: เสยฺยถาปํ
 โส ภิกษเว อาสวโต โขรวโต น อาตวโต, ตถูปมาหํ ภิกษเว
 อิมํ ปุคฺคํ วทามิ. กถํ? ภิกษเว ปุคฺคโต อาตวโต จ โหติ
 โขรวโต จ? อธิ ภิกษเว เอกังโก ปุคฺคโต อภินันท์ กุชฺฌติ,
 โส จ ชีวธัส โกโธ ที่วธัส อนุเสติ: เฮว โข ภิกษเว
 ปุคฺคโต อาตวโต จ โหติ โขรวโต จ: เสยฺยถาปํ โส ภิกษเว
 อาสวโต อาตวโต จ โขรวโต จ, ตถูปมาหํ ภิกษเว อิมํ
 ปุคฺคํ วทามิ. กถํ? ภิกษเว ปุคฺคโต เหว อาตวโต โหติ
 น โขรวโต? อธิ ภิกษเว เอกังโก ปุคฺคโต น เหว โข
 อภินันท์ กุชฺฌติ, โส จ ชีวธัส โกโธ น ที่วธัส อนุเสติ: เฮว
 โข ภิกษเว ปุคฺคโต เหว อาตวโต โหติ น โขรวโต:
 เสยฺยถาปํ โส ภิกษเว อาสวโต เหว อาตวโต น โขรวโต,
 ตถูปมาหํ ภิกษเว อิมํ ปุคฺคํ วทามิ. อิม โข ภิกษเว จตฺตาร
 อาสวสุปมา ปุคฺคตา สันโต สวีสํมานา โสกัสสันติ.

เวลาทวักโค ปฐม:

๑๑๑ อตฺโข เกสํ อัสสทัมมสารถิ, เปน ภควา, เตนุปลังกิริ;
 ขุปลังกมิตฺวา ภวันติ อภิเวทิตฺวา เอกมณฺติ นิสิตฺติ, เอกมณฺติ
 นิสินฺนํ โข เกสํ อัสสทัมมสารถิ ภควา เอกทโวจ “ตํวํยัง
 ฐาสิ เกสํ สวณฺนาโต อัสสทัมมสารถิ: ภกฺกัจจ เปน ฐาสิ เกส
 อัสสทัมมสารถิ. “อหํ โข ภิกษเว อัสสทัมมสารถิ: สวณฺนาโต

วิเนมิ ฆรุเสนบี วิเนมิ สัลลหุฆรุเสนบี วิเนมิติ. “สเจ เต เกสิ
 อัสสัทัมโม สัลลหุณ วิเนยฺ น อูปติ ฆรุเสน วิเนยฺ น อูปติ
 สัลลหุฆรุเสน วิเนยฺ น อูปติ, กิณฺติ ตํ กโรสสิ. “สเจ เม
 ภันเต อัสสัทัมโม สัลลหุณ วิเนยฺ น อูปติ ฆรุเสน วิเนยฺ น
 อูปติ สัลลหุฆรุเสน วิเนยฺ น อูปติ, ทนามิ นํ ภันเต. ตํ กิลฺล
 เหตุ. “มา เม อาริยกิลฺลสฺส อวิณฺโณ อโหสิติ. ภควา ปน
 ภันเต อนุตฺตโร ปุริสทฺมมสฺสโร. กถํ ปน ภันเต ภควา
 ปุริสทฺมมํ วิเนตฺติ. “อหํ โข เกสิ ปุริสทฺมมํ สัลลหุณบี วิเนมิ
 ฆรุเสนบี วิเนมิ สัลลหุฆรุเสนบี วิเนมิ. ตตฺถวิทํ เกสิ
 สัลลหุสฺสํ: อิติ กายสุจฺวิตํ, อิติ กายสุจฺวิตสฺส วิปาโก; อิติ
 วิจฺสุจฺวิตํ, อิติ วิจฺสุจฺวิตสฺส วิปาโก; อิติ มโนสุจฺวิตํ, อิติ
 มโนสุจฺวิตสฺส วิปาโก; อิติ เทวา, อิติ มนุสฺสา. ตตฺถวิทํ เกสิ
 ฆรุสฺสํ: อิติ กายทฺจฺวิตํ, อิติ กายทฺจฺวิตสฺส วิปาโก; อิติ
 วิทฺจฺวิตํ, อิติ วิทฺจฺวิตสฺส วิปาโก; อิติ มโนทฺจฺวิตํ, อิติ
 มโนทฺจฺวิตสฺส วิปาโก; อิติ นิรโย, อิติ ทิวรรณโยนิ, อิติ
 มิตฺตวิสโย. ตตฺถวิทํ เกสิ สัลลหุฆรุสฺสํ: อิติ กายสุจฺวิตํ,
 อิติ กายสุจฺวิตสฺส วิปาโก; อิติ กายทฺจฺวิตํ, อิติ กายทฺจฺวิตสฺส วิปาโก;
 อิติ วิจฺสุจฺวิตํ, อิติ วิจฺสุจฺวิตสฺส วิปาโก; อิติ วิทฺจฺวิตํ, อิติ
 วิทฺจฺวิตสฺส วิปาโก; อิติ มโนสุจฺวิตํ, อิติ มโนสุจฺวิตสฺส

วิปาโก, อิติ มโนทุจฺจิริตํ, อิติ มโนทุจฺจิริตัสส วิปาโก, อิติ
 เทวํ, อิติ มนุสฺสตา; อิติ นิรโย, อิติ จิรฺจํชานโยนิ, อิติ
 ปัตตวิสโยติ. “สเจ เต ภันเต ปุริสทมฺโม สันเนหน วินยํ
 น อูเปติ ผลุเสน วินยํ น อูเปติ สันนผลุเสน วินยํ น
 อูเปติ, กิณฺติ ตํ ภควา กโรตฺติ. “สเจ เม เกสิ ปุริสทมฺโม
 สันเนหน วินยํ น อูเปติ ผลุเสน วินยํ น อูเปติ สันนผลุเสน
 วินยํ น อูเปติ, ทนามิ นํ เกสฺสิ. “น โข โน ภันเต
 ภควโต ปาณานิปาโต กัปปิเปติ, ธอ จ ปน ภควา เขมาห
 “ทนามิ นํ เกสฺสิ. “สจฺจํ เกสิ น ตถาคคฺคัสส ปาณานิปาโต
 กัปปิเปติ, อจฺจ โย ปุริสทมฺโม สันเนหน วินยํ น อูเปติ
 ผลุเสน วินยํ น อูเปติ สันนผลุเสน วินยํ น อูเปติ, น
 ตํ ทถาคโต วัตตัพพํ อนุสาสิคฺคัพพํ มณฺณบติ นบี วิณฺญ
 สพฺพหฺมจาริ วัตตัพพํ อนุสาสิคฺคัพพํ มณฺณบณฺติ. สุวโธเตโส
 เกสิ อธิยสฺส วินย, ยํ น ตถาคโต วัตตัพพํ อนุสาสิคฺคัพพํ
 มณฺณบติ นบี วิณฺญ สพฺพหฺมจาริ วัตตัพพํ อนุสาสิคฺคัพพํ มณฺณบณฺติ.
 “โส ทิ นูม ภันเต สุวโธ โหติ, ยํ น ตถาคโต วัตตัพพํ
 อนุสาสิคฺคัพพํ มณฺณบติ นบี วิณฺญ สพฺพหฺมจาริ วัตตัพพํ
 อนุสาสิคฺคัพพํ มณฺณบณฺติ. อภิกกัณฺติ ภันเต, อภิกกัณฺติ ภันเต;
 เสยฺยตาปิ ภันเต นิภกฺกัชิตํ वा อุภฺกัชเยยฺย, ปฏิจันฺนํ वा
 วิวเรยฺย, มุหฺมฺหิตํ वा มหฺมฺหิตํ อจฺจเวยฺย, อญฺเญกาเร वा

สันโต สวักขมาโน โลกัสสมี. ปุณฺณ จปรํ ภิกขเว อธิเกจฺโจ
 ภาโว อัสสาซานิโย น เหว โข ปโตทฺตจฺฉายํ ทิสฺวา สวชิติ
 สํเวคํ อามัชชติ, อมฺปิ โข โลมเววทฺโธ สวชิติ สํเวคํ
 อามัชชติ “กีนฺนุ โข มํ อัสซ อัสสทฺมมฺสารนิ การณํ การสฺสติ,
 กิมฺสสาหํ ปฏิกโรมีติ. เขวฺวโปยฺยํ ภิกขเว อธิเกจฺโจ ภาโว
 อัสสาซานิโย โหติ. อมฺปิ ภิกขเว ทตฺติโย ภาโว อัสสาซานิโย
 สันโต สวักขมาโน โลกัสสมี. ปุณฺณ จปรํ ภิกขเว อธิเกจฺโจ
 ภาโว อัสสาซานิโย น เหว โข ปโตทฺตจฺฉายํ ทิสฺวา สวชิติ
 สํเวคํ อามัชชติ, นมฺปิ โลมเววทฺโธ สวชิติ สํเวคํ อามัชชติ;
 อมฺปิ โข จมฺมเววทฺโธ สวชิติ สํเวคํ อามัชชติ “กีนฺนุ โข
 มํ อัสซ อัสสทฺมมฺสารนิ การณํ การสฺสติ, กิมฺสสาหํ ปฏิกโรมีติ
 เขวฺวโปยฺยํ ภิกขเว อธิเกจฺโจ ภาโว อัสสาซานิโย โหติ.
 อมฺปิ ภิกขเว ทตฺติโย ภาโว อัสสาซานิโย สันโต สวักขมาโน
 โลกัสสมี. ปุณฺณ จปรํ ภิกขเว อธิเกจฺโจ ภาโว อัสสาซานิโย น
 เหว โข ปโตทฺตจฺฉายํ ทิสฺวา สวชิติ สํเวคํ อามัชชติ, นมฺปิ
 โลมเววทฺโธ สวชิติ สํเวคํ อามัชชติ, นมฺปิ จมฺมเววทฺโธ
 สวชิติ สํเวคํ อามัชชติ; อมฺปิ โข อจฺจุเววทฺโธ สวชิติ
 สํเวคํ อามัชชติ “กีนฺนุ โข มํ อัสซ อัสสทฺมมฺสารนิ การณํ
 การสฺสติ, กิมฺสสาหํ ปฏิกโรมีติ. เขวฺวโปยฺยํ ภิกขเว อธิเกจฺโจ
 ภาโว อัสสาซานิโย โหติ. อมฺปิ ภิกขเว ทตฺติโย ภาโว

จุตกนิปาเต ตติยบณฺณาสกฺกัถฺส ทฺติยวคฺโค.

๑๕๗

อัสสาชานโย สันโต สวีสชมานโ โลกัสมี. อิม โข ภิกฺขเว
จัตตาโร ภทฺรมา อัสสาชานียา สันโต สวีสชมานา โลกัสมี.
เอวเมว โข ภิกฺขเว จัตตาโรเม ภทฺรมา ปุริสาชานียา สันโต
สวีสชมานา โลกัสมี. กตเม จัตตาโร? อิทฺธ ภิกฺขเว เอกัจโจ
ภทฺรโว ปุริสาชานโย สุนาติ “อมุกฺกัสมี นาม คาเม วา นิคม
วา อิตฺถี วา ปุริโส วา ทุกฺขโต วา กาลกโต วาติ; โส
เตน สวีสติ สเวคฺคา อามัชชติ, สวคฺโค โยนิโส ปทหติ, ปทิตฺตโต
กาเยน เจว ปรมสัจจํ สัจฉิกโรติ บัลลณาย จ อติวิธม
บัลลติ: เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว ภทฺรโว อัสสาชานโย ปโตทฺตณาย
ทสฺสว สวีสติ สเวคฺคา อามัชชติ, ตถูปมาทํ ภิกฺขเว อิมํ ภทฺร
ปุริสาชานียํ วทามิ. เอวรูปโย ภิกฺขเว อีเธกัจโจ ภทฺร
ปุริสาชานโย โหติ. อปํ ภิกฺขเว ปจโม ภทฺรโว ปุริสาชานโย
สันโต สวีสชมานโ โลกัสมี. ปุน จปรํ ภิกฺขเว อีเธกัจโจ
ภทฺรโว ปุริสาชานโย น เหว โข สุนาติ “อมุกฺกัสมี พาม
คาเม วา นิคม วา อิตฺถี วา ปุริโส วา ทุกฺขโต วา
กาลกโต วาติ, อปิง โข สามํ บัลลติ อิตฺถี วา ปุริสํ วา
ทุกฺขิตํ วา กาลกิตํ วา; โส เตน สวีสติ สเวคฺคา อามัชชติ, สวคฺโค
โยนิโส ปทหติ, ปทิตฺตโต กาเยน เจว ปรมสัจจํ สัจฉิกโรติ
บัลลณาย จ อติวิธม บัลลติ: เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว ภทฺร
กัสสาชานโย โลมเวธวโก สวีสติ สเวคฺคา อามัชชติ, ตถูปมาทํ

ภิกขเว อิมมิงฺกัทรํ ปุริสาชานินํ วทามิ เขวรูปุเปยฺย ภิกขเว
 อีเธกัจโจ ภักโหโร ปุริสาชานินโย โหติ. น ภิกขเว ทุตติโย
 ภักโหโร ปุริสาชานินโย สันโต สํวิชฌมานโน โลกัสมิ. ปุณฺ ปรํ
 ภิกขเว อีเธกัจโจ ภักโหโร ปุริสาชานินโย น เทว โข สุนาติ

“อุมกัสมิ นาม คามะ วา นิคมะ วา อิตถิ วา ปุริโส วา
 ทุกฺขิตโต วา กาลกโต วาติ, นยฺย สามํ บัลลติ อิตถิ วา ปุริสํ วา
 ทุกฺขิตํ วา กาลกตํ วา; อปัจจ ชิวัสส ฌาติ วา สาลอิตโต วา
 ทุกฺขิตโต วา โหติ กาลกโต วา; โส เตน สํวิชติ
 สํเวคํ อามัชชติ, สํวิคฺโค โยนิโส ปทเทติ, ปทิตฺตโต กาเยน
 เจริญเยว ปรมสัจจํ สัจจนิกรโติ นันณาย ๑ อติวิชัยํ บัลลติ.

เสยฺยถาปิ โส ภิกขเว ภักโหโร อัสสาชานินโย จัมมเวธวิโร
 สํวิชติ สํเวคํ อามัชชติ, ตถูปมาทํ ภิกขเว อิมมิงฺกัทรํ ปุริสาชานินํ
 วทามิ. เขวรูปุเปยฺย ภิกขเว อีเธกัจโจ ภักโหโร ปุริสาชานินโย โหติ.
 อยํ ภิกขเว ตติโย ภักโหโร ปุริสาชานินโย สันโต สํวิชฌมานโน
 โลกัสมิ. ปุณฺ จปรํ ภิกขเว อีเธกัจโจ ภักโหโร ปุริสาชานินโย
 น เทว โข สุนาติ “อุมกัสมิ นาม คามะ วา นิคมะ วา
 อิตถิ วา ปุริโส วา ทุกฺขิตโต วา กาลกโต วาติ, นยฺย สามํ
 บัลลติ อิตถิ วา ปุริสํ วา ทุกฺขิตํ วา กาลกตํ วา, นยฺยัสส
 ฌาติ วา สาลอิตโต วา ทุกฺขิตโต วา โหติ กาลกโต วา; อปัจจ
 โข สามันณเญว ฌญฺโโจ โหติ สารีริกานิ เวทนาหิ ทุกฺขาหิ ติพฺพนาหิ

ขราหิ กฏกาหิ อสทาหิ อมณาปาหิ ปาณหราหิ; โส เตน สํวชติ
 สํเวคํ อายัสสชติ, สํวคโค โยนิโส ปทหติ, ปทิตฺตโต กาเยน
 เจว ปรมสัจจํ สัจจนิกรโติ ปณฺณาย จ อตฺวิชฌม บัสนฺตติ:
 เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว ภทฺโธ อัสสาชานิโย อญฺ्ञิจฺเจววิทฺโธ
 สํวชติ สํเวคํ อายัสสชติ, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ภทฺธํ
 ปุริสาชานินํ วทามิ. เชาวรูปิโย ภิกฺขเว อิชฺเชกฺกํจิ ภทฺธํ
 ปุริสาชานิโย โหติ. อยํ ภิกฺขเว จตุตฺถโธ ภทฺธํ ปุริสาชานิโย
 สันนํโต สํวชชมาเน โลกัสสมิ. อิมํ โข ภิกฺขเว จตฺตารุ ภทฺธํ
 ปุริสาชานินา สันนํโต สํวชชมาเน โลกัสสมินฺตติ.

๑๑๔ จตุหิ ภิกฺขเว อังเคหิ สมณฺณาคโต วัณฺโณ นาโค
 วาหารโห โหติ วาขโภคโค วัณฺโณ อังคณฺเฏว สํขํ คจฺจนฺติ:
 กตเมหิ จตุหิ; อธิ ภิกฺขเว วัณฺโณ นาโค โสตา จ โหติ; หันตฺตา
 จ, ชันตฺตา จ, คณฺตฺตา จ. กถณฺจ ภิกฺขเว วัณฺโณ นาโค โสตา
 โหติ. อธิ ภิกฺขเว วัณฺโณ นาโค, ยเมเน หัตถนิทํมํสวารถิ การณํ
 การเถ ยถิ วา กตปฺพฬํ ยถิ วา อกตปฺพฬํ, ทํ อญฺ्ञิจฺจํกัฏฺฐา มนสิคัฏฺฐา
 สัพพํ เจตโส สมณฺณารุหํปิ โสทิตฺโตโต สุนาติ: เชาว โข ภิกฺขเว
 วัณฺโณ นาโค โสตา โหติ. กถณฺจ ภิกฺขเว วัณฺโณ นาโค
 หันตฺตา โหติ? อธิ ภิกฺขเว วัณฺโณ นาโค สํคามคโต หัตถนิมฺปิ
 หนฺติ หัตถนิมฺปิ หนฺติ บัลลนิมฺปิ หนฺติ บัลลนิมฺปิ หนฺติ
 วรณฺนิมฺปิ หนฺติ วณฺนิมฺปิ หนฺติ บัตถนิมฺปิ หนฺติ: เชาว โข

ภิกขเว รัญโณ นาโค หันตา โหติ. กถัจจ ภิกขเว รัญโณ
 นาโค ชันตา โหติ? อธิ ภิกขเว รัญโณ นาโค สคามคโต
 ขโม โหติ สัตตัมปิหารานํ อสิมฺปิหารานํ อสุมฺปิหารานํ
 เกริปนวลสํชิตนนวนินฺนาทสัทธานํ เอว โข ภิกขเว รัญโณ นาโค
 ชันตา โหติ. กถัจจ ภิกขเว รัญโณ นาโค คันตา โหติ?
 อธิ ภิกขเว รัญโณ นาโค, ยเมเน หัตถิถัมมสวารถิ ทิส
 เปเสติ ยถิ วา คตปัพพะ ยถิ วา อคตปัพพะ, ตํ ชิมฺมฉนฺเดว
 คันตา โหติ. เอว โข ภิกขเว รัญโณ นาโค คันตา โหติ.
 อิมะหิ โข ภิกขเว จตุหิ อังเคหิ สมฺมึนฺนาคโต รัญโณ นาโค
 ราชารโห โหติ ราชโกคฺคโต รัญโณ อังคฺฉิเรว ลัมภ คัจฉติ.
 เอวเมว โข ภิกขเว จตุหิ ธัมมะหิ สมฺมึนฺนาคโต ภิกขุ อาหุเนยฺโย
 โหติ ปาหุเนยฺโย ทักขิเนยฺโย อัมภวลิกะโรนิโย อนุตฺตร
 ปุณฺณักเชตฺติ โลกัสส. กตเมหิ จตุหิ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ
 โสตา จ โหติ, หันตา จ, ชันตา จ, คันตา จ. กถัจจ ภิกขเว
 ภิกขุ โสตา โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ ตถาคตัมปิเวทิตะ
 ธัมมวินเย เทลียมาเน อัญญิกัตถวา มนสิกัตถวา สัพพะ เจตโส
 สมฺมึนฺนาหะริตฺถวา โอทิตโสโต ธัมมํ สุนาติ. เอว โข ภิกขเว
 ภิกขุ โสตา โหติ. กถัจจ ภิกขเว ภิกขุ หันตา โหติ?
 อธิ ภิกขเว ภิกขุ อุมฺมึนฺนํ กามวิตักกํ นามิวาเสติ ปะชตติ
 วิโนเขตติ ปิณฺณตักโหติ อมภาวํ สมะติ. อุมฺมึนฺนํ พยาปาทวิตักกํ

จตุกกนิปาเต ตติยปัณณาสกัถัสส ทุตติยวคฺโค. ๑๖๑

นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พยัณฺเฑกโรติ อนภาวํ คเมติ,
อุပ္ปันนํ วิหีสาวตักกํ นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พยัณฺเฑกโรติ
อนภาวํ คเมติ, อุပ္ปันนํอุပ္ปันเน ปาปเก อกุสเล ธัมमे
นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พยัณฺเฑกโรติ อนภาวํ คเมติ:
เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ คันธํ ใดหิ. กถํญํ ภิกขเว ภิกขุ
ขันธํ ใดหิ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ ชโม ใดหิ สักกัสส อุน्हัสส
วิชัยญาย ปิสาสาย ทสฺสมกสฺวาตาทปฺปิริสฺสปลมฺมัสสํ ทุรฺรุตฺตานํ
ทุรฺรคฺคานํ วจนฺตฺตานํ อุပ္ปันนํ สารีริกานํ เวหนานํ ทุกฺขานํ
คิप्พนํ ขรานํ กฏฏกานํ อสฺสาตํ อมฺมาปํ ปาณฺหรานํ
อธฺวาตฺถกฺขาติโก ใดหิ: เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ ขันธํ ใดหิ.
กถํญํ ภิกขเว ภิกขุ คันธํ ใดหิ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ,
ยา ทิสฺสา อคฺคปฺพฺพา อิมิํนา เตเชน อตฺถุณา, ยทิตฺถํ สัพฺพสฺสขารสมฺโม
สัพฺพปุณฺณิยสฺสคฺโค ตณฺ्हักขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ, ตํ
วิปฺปัลลเวว คันธํ ใดหิ: เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ คันธํ
ใดหิ. อเมติ โข ภิกขเว จตุหิ ธมฺมเมหิ สมฺมํนาคโต ภิกขุ
อาหุเนยฺโย ใดหิ ปาหุเนยฺโย ทักขิเนยฺโย อณฺชฺลิกเรณฺเียว
อนุตฺตรํ ปุณฺณิกเขตฺตํ, โลกัสสํสาติ.

๑๑๕ จิตฺตาริํมานิ ภิกขเว จานานิ. กตฺมานิ จิตฺตาริ? อตฺถิ
ภิกขเว จานํ อมฺมาปํ กาคํ, คณฺเญจ กยิรํมานํ อนตฺถํ

ส่วตตติ; อติ ธิ ภิกขเว จานํ อมณาป กาคุ, ตังจํ กยิรमानํ
 อตฺถาย ส่วตตติ; อติ ธิ ภิกขเว จานํ มณาป กาคุ, ตังจํ
 กยิรमानํ อนตฺถาย ส่วตตติ; อติ ธิ ภิกขเว จานํ มณาป
 กาคุ, ตังจํ กยิรमानํ อตฺถาย ส่วตตติ. ตตฺร ภิกขเว
 ยทิตํ จานํ อมณาป กาคุ, ตังจํ กยิรमानํ อนตฺถาย
 ส่วตตติ; อติ ภิกขเว จานํ อุกเยเนว น กตฺตัพพํ มณฺเฑติ;
 ยมฺปิทํ จานํ อมณาป กาคุ, อิมินาปิ น กตฺตัพพํ มณฺเฑติ;
 ยมฺปิทํ จานํ กยิรमानํ อนตฺถาย ส่วตตติ, อิมินาปิ น กตฺตัพพํ
 มณฺเฑติ. อติ ภิกขเว จานํ อุกเยเนว น กตฺตัพพํ
 มณฺเฑติ. ตตฺร ภิกขเว ยทิตํ จานํ อมณาป กาคุ, ตังจํ
 กยิรमानํ อตฺถาย ส่วตตติ; อิมสฺมิ ภิกขเว จานํ
 พาโล จ ปณฺทิตो จ เวทิตัพโพ ปุริสฺสตาเม ปุริสฺสวริเย
 ปุริสปรักกเม: น ภิกขเว พาโล อติ ปุริสฺสจิกฺขติ “กิลฺจาปี
 โข อติ จานํ อมณาป กาคุ, อถจทิตํ จานํ กยิรमानํ
 อตฺถาย ส่วตตติ; โล ตํ จานํ น กโรติ, ตสฺส ตํ จานํ
 กยิรमानํ อนตฺถาย ส่วตตติ. ปณฺทิตो จ โข ภิกขเว อติ
 ปุริสฺสจิกฺขติ “กิลฺจาปี โข อติ จานํ อมณาป กาคุ, อถจทิตํ
 จานํ กยิรमानํ อตฺถาย ส่วตตติ; โล ตํ จานํ กโรติ,
 ตสฺส ตํ จานํ กยิรमानํ อตฺถาย ส่วตตติ. ตตฺร ภิกขเว
 ยทิตํ จานํ มณาป กาคุ, ตังจํ กยิรमानํ อนตฺถาย

จตุกกนิปาเต ตติยปณินาสกัถัสส ทุติยวักโค. ๑๖๓

สวัตฺถติ; อมฺมํ มํปํ ภิกฺขเว จานเน พาลโ จ ปณฺธิโต จ
เวทิตฺตํ โพ ปริสฺสํ ตาเม ปริสฺสํ วิริเย ปริสฺสํ ปรักฺกเม น ภิกฺขเว
พาลโ อติ ปฏิสฺสํ จิกฺขติ “กัณฺหาปํ โข อิทํ จานํ มนฺหาปํ
กาตุ, อถวหิตํ จานํ กยิรमानํ อนตฺถาย สวัตฺถติ; โส
ตํ จานํ กโรติ, ตัสฺส ตํ จานํ กยิรमानํ อนตฺถาย สวัตฺถติ.
ปณฺธิโต จ โข ภิกฺขเว อติ ปฏิสฺสํ จิกฺขติ “กัณฺหาปํ โข
อิตํ จานํ มนฺหาปํ กาตุ, อถวหิตํ จานํ กยิรमानํ
อนตฺถาย สวัตฺถติ; โส ตํ จานํ น กโรติ, ตัสฺส ตํ จานํ
อกยิรमानํ อตฺถาย สวัตฺถติ. ตตฺถ ภิกฺขเว ยทิตํ จานํ
มนฺหาปํ กาตุ, ตณฺจ กยิรमानํ อตฺถาย สวัตฺถติ; อิทํ
ภิกฺขเว จานํ อุกฺเขเนว กตฺถัพพํ มณฺโณติ; ยมํ ปิํ จานํ
มนฺหาปํ กาตุ, อิมินาปิ กตฺถัพพํ มณฺโณติ; ยมํ ปิํ จานํ
กยิรमानํ อตฺถาย สวัตฺถติ, อิมินาปิ กตฺถัพพํ มณฺโณติ.
อิตํ ภิกฺขเว จานํ อุกฺเขเนว กตฺถัพพํ มณฺโณติ. อิมานิ โข
ภิกฺขเว จตฺตาริ จานานิติ.

๑๑๖ จตุทฺธิ ภิกฺขเว จานเน อํปํ ปมาโต กรณฺนิโย. กตเมท
จตุทฺธิ? กายทฺถจฺจวิตํ ภิกฺขเว ปชฺชอด ทายสฺสุจวิตํ ภาเวถ
ตตฺถ จ มา ปมาตตฺถ, วจิตฺถจฺจวิตํ ภิกฺขเว ปชฺชอด วจิตฺถวิตํ
ภาเวถ ตตฺถ จ มา ปมาตตฺถ, มโนทฺถจฺจวิตํ ภิกฺขเว ปชฺชอด
มโนทฺถวิตํ ภาเวถ ตตฺถ จ มา ปมาตตฺถ, มิจฺฉาทิฏฺฐจ

ภิกขเว ปชก สัมมาทิฏฐิ ภาวณ ตัตถ จ มา ปมาตัตถ.
 ยโต โข ภิกขเว ภิกขุโน กายทฺถจฺจริต ปเทโน โหติ กายสุจริต
 ภาวิต, วจิตฺตจฺจริต ปเทโน โหติ วจิตฺตจฺจริต ภาวิต, มโนทฺถจฺจริต
 ปเทโน โหติ มโนสุจริต ภาวิต, มิจฺฉาทิฏฐิ ปเทนา โหติ
 สัมมาทิฏฐิ ภาวิตา, โส น ภายติ สัมปายิกัสส มรณัสสาติ.

๑๑๗ จตุส ภิกขเว จานสฺส อตฺตรูปเณ อปัปมาโท
 สติเจตโสฮารักโข กรณียะ กตเมสฺ จตุส? “มา เม รชนิเยสฺ
 ธัมเมสฺ จิตฺต มัชชีติ อตฺตรูปเณ อปัปมาโท สติเจตโสฮารักโข
 กรณียะ, “มา เม โทสนิเยสฺ ธัมเมสฺ จิตฺต ทุสฺสติ
 อตฺตรูปเณ อปัปมาโท สติเจตโสฮารักโข กรณียะ, “มา
 เม โมหนิเยสฺ ธัมเมสฺ จิตฺต มุยฺหิติ อตฺตรูปเณ อปัปมาโท
 สติเจตโสฮารักโข กรณียะ, “มา เม มถนิเยสฺ ธัมเมสฺ
 จิตฺต มัชชีติ อตฺตรูปเณ อปัปมาโท สติเจตโสฮารักโข
 กรณียะ. ยโต โข ภิกขเว ภิกขุโน รชนิเยสฺ ธัมเมสฺ
 จิตฺต น มัชชีติ วิตราคตฺตา, โทสนิเยสฺ ธัมเมสฺ จิตฺต น
 ทุสฺสติ วิตโทสตฺตา, โมหนิเยสฺ ธัมเมสฺ จิตฺต น มุยฺหิติ
 วิตโมหตฺตา, มถนิเยสฺ ธัมเมสฺ จิตฺต น มัชชีติ วิตมทตฺตา,
 โส นจฺฉมฺภติ น กัมปติ น เวธติ น สันตาสฺ ยายัชชีติ
 น จ ปน สมณวจนเหตุปิ คจฺฉตฺติ.

๑๑๘ จัตถาริมานิ ภิกขเว สทฺธัสส กุลปตฺตัสส ทสฺสนิยานิ

จตุกกนิปาเต ตติยปัณณาสกัถัสส ตติยวัคโค. ๑๖๕

สัเวชนีนยานิ จานานิ. กตมานิ จัตตาริ? “อิธ ตถาคโต ชาโตติ
ภิกขเว สัทธิสัสส กุลปุตตัสส ทัสสันนียํ สัเวชนียํ จานํ,
“อิธ ตถาคโต อนุคฺคริ สัมมาสัมโพธิํ อภิสัมพุทฺโธติ ภิกขเว
สัทธิสัสส กุลปุตตัสส ทัสสันนียํ สัเวชนียํ จานํ, “อิธ
ตถาคโต อนุคฺคริ ธัมมจักกํ ปวัตเตสฺสติ ภิกขเว สัทธิสัสส
กุลปุตตัสส ทัสสันนียํ สัเวชนียํ จานํ, “อิธ ตถาคโต
อนุปาทิเสสลาย นิพฺพานธาคุยา ปรินิพฺพุโตติ ภิกขเว
สัทธิสัสส กุลปุตตัสส ทัสสันนียํ สัเวชนียํ จานํ. อิมานิ
โข ภิกขเว จัตตาริ สัทธิสัสส กุลปุตตัสส ทัสสันนียนิ
สัเวชนีนยานิ จานานีติ.

๑๑๘ จัตตาริมานิ ภิกขเว ภายานิ: กตมานิ จัตตาริ?
ชาติกภํ ชรภภํ พฺยาธิภํ มรณภํ. อิมานิ โข ภิกขเว
จัตตาริ ภายานีติ.

๑๒๐ จัตตาริมานิ ภิกขเว ภายานิ. กตมานิ จัตตาริ?
อคฺคฺคิกภํ อุตฺถกภํ ราชภํ โจรภํ. อิมานิ โข ภิกขเว
จัตตาริ ภายานีติ.

‘ เกสฺสวัคโค ทฺติโย.

๑๒๑ จัตตาริมานิ ภิกขเว ภายานิ. กตมานิ จัตตาริ?
อิตฺตานุวาทภํ ปราณุวาทภํ ทินฺนภํ ทคฺคฺคฺคิกภํ. กตมณฺจ
ภิกขเว อิตฺตานุวาทภํ? อิธ ภิกขเว เอกัจโจ อิตฺติ ปฏฺฐังภิจฺชติ

“อหังเงว โข ปณ กาเยน ทุจฺจิริตํ จเรยฺย วาจาเย ทุจฺจิริตํ จเรยฺย
 มนสา ทุจฺจิริตํ จเรยฺย, กิณฺจ มํ อัตถา สีสโต น อุปวเทยฺยาคิ,
 โส อัตถานุวาทภยัสส ภีโต กายาทุจฺจิริตํ ปทาย กายสุจฺจิริตํ
 ภาเวติ, วจิทุจฺจิริตํ ปทาย วจิสฺสุจฺจิริตํ ภาเวติ, มโนตุจฺจิริตํ
 ปทาย มโนสุจฺจิริตํ ภาเวติ, สุตฺตํ อัตถานํ ปรีหติ: อิทํ
 วุจฺจติ ภิกฺขเว อัตถานุวาทภยํ. กตมํภจํ ภิกฺขเว ปธานุวาทภยํ?
 อิทํ ภิกฺขเว เอกัจโจ อิติ ปฏิสันฺนิจิกฺขติ “อหังเงว โข ปณ กาเยน
 ทุจฺจิริตํ จเรยฺย วาจาเย ทุจฺจิริตํ จเรยฺย มนสา ทุจฺจิริตํ
 จเรยฺย, กิณฺจ มํ ปเว สีสโต น อุปวเทยฺยาคิ, โส
 ปธานุวาทภยัสส ภีโต กายาทุจฺจิริตํ ปทาย กายสุจฺจิริตํ ภาเวติ,
 วจิทุจฺจิริตํ ปทาย วจิสฺสุจฺจิริตํ ภาเวติ, มโนตุจฺจิริตํ ปทาย
 มโนสุจฺจิริตํ ภาเวติ, สุตฺตํ อัตถานํ ปรีหติ: อิทํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว ปธานุวาทภยํ. กตมํภจํ ภิกฺขเว ตถันวาทภยํ? อิทํ
 ภิกฺขเว เอกัจโจ มัสฺสติ โจโร ยาคุจโร ราชานो คเหติว
 วิวิธา กัมมการณา กโรนฺเต กลาหิยํ ตาเพนฺเต เวตฺเตหิยํ
 ตาเพนฺเต อทฺตมทณฺฑเกหิยํ ตาเพนฺเต, หัตถมํภิยํ ฉินฺทนฺเต
 ปาถมํภิยํ ฉินฺทนฺเต หัตถปาถมํภิยํ ฉินฺทนฺเต กถณณมํภิยํ ฉินฺทนฺเต
 นาสมํภิยํ ฉินฺทนฺเต กถณณนาสมํภิยํ ฉินฺทนฺเต พัลลคคาลิกมํภิยํ
 กโรนฺเต ลชฺฌมณฺฑิกมํภิยํ กโรนฺเต ราชุมุขมํภิยํ กโรนฺเต โสติมาลิกมํภิยํ
 กโรนฺเต หัตถมํภิยํ โสติมํภิยํ กโรนฺเต เณวภูฏิกมํภิยํ กโรนฺเต

จิรวาสสิกัมบี กโรนเต เชนยัยกัมบี กโรนเต พลิสมัสสิกัมบี
 กโรนเต กหาปนกัมบี กโรนเต ขวาปฏิจกัมบี กโรนเต
 ปลิขปวิวัคกัมบี กโรนเต บาลายัยกัมบี กโรนเต ตตฺเตนบี
 เตเลน โอลิณจันเต สุนเขหิบี ขาทาเปนเต ชีวันตัมบี
 สุลเ อุตฺตมาเสนเต อสิณายี สีส นินทนต์; ตัสส เหว
 ไหติ “ ยถาภูมัม ไช ปาปกาณ กัมमान เหตุ โจโร อากุจาร์
 ราชานเ คเหตฺวา วิวิธา กัมมการณา กโรนติ กลาหิบี
 ตาเพณติ ๆ เป ๆ อสิณายี สีส นินทนต์, อหัลเจว ไช
 ปณ เหวรูปี ปาปกัมมัม กเรยัย, มัมบี ราชานเ คเหตฺวา
 เหวรูปา วิวิธา กัมมการณา กเรยัย กลาหิบี ตาเพยัย ๆ เป ๆ
 อสิณายี สีส นินทนต์; โส ทนฺทกยัสส ภิกฺขเว น ปเรถ
 ปาภุญฺญํ ปลุมฺบิโนโต จรติ; อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทนฺทกย.
 กตมณฺจ ภิกฺขเว ทุคฺคตฺถิกย ? อิทํ ภิกฺขเว เอกัจโจ
 อิติ ปฏฺฐิสวฺ จิกฺขติ “ กายทฺถจฺจริตัสส ไช ปาปโก วิปาโก อภิสัมปฺราย,
 วจฺจิทฺถจฺจริตัสส ปาปโก วิปาโก อภิสัมปฺราย, มโนทฺถจฺจริตัสส
 ปาปโก วิปาโก อภิสัมปฺราย; อหัลเจว ไช ปณ กาเยน
 ทฺถจฺจริตํ จเรยัย วาจาเยน ทฺถจฺจริตํ จเรยัย มนฺสา ทฺถจฺจริตํ
 จเรยัย, กิลนฺจ ตํ, เยนาหิ กายัสส โภกา ปรมฺมรณา อปายี
 ทุคฺคตฺถ วิณิปาติ นิรยํ อุมฺบิยฺเชยฺยณฺติ; โส ทุคฺคตฺถิกยัสส
 ภิกฺขเว กายทฺถจฺจริตํ ปหาเยน กายสฺสจฺจริตํ ภาเวติ, วจฺจิทฺถจฺจริตํ

ปทาย วจีสุจิริตฺ ภาเวติ, มโนตุจฺจิริตฺ ปทาย มโนสุจิริตฺ
ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตทานํ ปรีหริตฺ: อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุคฺคคิริภยํ.
อิมานิ โข ภิกฺขเว จัตตาริ ภายานีติ.

๑๒๒ จัตตาริมาณี ภิกฺขเว ภายานิ อุตฺตโกโวหนันตัสส ปาฏิกฺขิตัพฺพานิ.
กตมานิ จัตตาริ? อุมิภยํ กุมฺภิลภยํ ขาวฏภยํ สุกฺกาภยํ. อิมานิ
โข ภิกฺขเว จัตตาริ ภายานิ อุตฺตโกโวหนันตัสส ปาฏิกฺขิตัพฺพานิ.
เอวเมว โข ภิกฺขเว จัตตาริมาณี ภายานิ อีเภกัจจัสส กุลปุตฺตัสส
อิมํลํ รัมมวินเย สัตถา อคารัลลมา อนคาริยํ บัพฺพชโต
ปาฏิกฺขิตัพฺพานิ. กตมานิ จัตตาริ? อุมิภยํ กุมฺภิลภยํ ขาวฏภยํ
สุคฺกาภยํ. กตมํบิ จ ภิกฺขเว อุมิภยํ? อธิ ภิกฺขเว เภกัจโจ
กุลปุตฺโต สัตถา อคารัลลมา อนคาริยํ บัพฺพชโต โหติ “โธติณฺโณมฺหิ
ชาติยา ชรามมณฺเณ โลเกติ ปรีเทเวติ ทุกฺขเฮติ โทมณฺสเสติ
อุปายาเสติ ทุกฺโขติณฺโณ ทุกฺขปเวโต, อปัเปวณาม อิมัสส เภลัสส
ทุกฺขกฺขันธัสส อันทกิริยา มัลลญาเยถาติ; ตเมณฺ คณบัพฺพชิตํ สมานํ
สพฺพหฺมจารี โอวทนต์ิ อนุสาสนฺติ “เอวํเต อภิกกมิตัพฺพ, เอวํเต
ปฏิกกมิตัพฺพ, เอวํเต อาโลเกตัพฺพ, เอวํเต วิโลเกตัพฺพ,
เอวํเต สัมมิลชิตัพฺพ, เอวํเต ปสาเรตัพฺพ, เอวํเต
สํวากฺขิตตฺตจฺจวํ ธารตัพฺพนฺติ; คัสส เหว โหติ “มยฺ โข ปุพฺเพ
อคาริยภูตา สมานา อังโณ โอวทามยฺ อนุสาสามยฺ, อิมํ ปณ
อิมํหากํ ปุตฺตมัตตา มณฺโณ นัตตมัตตา มณฺโณ โอวทิตัพฺพ

จดุณินปาเต จติยบณินภาสกัลลิต อติยวัคโค. ๑๖๙

อนุลาลิตัพพี มณินันตีติ; โส กบิโต อนัตตมโน ลิกขิ บัจจิกขาย
โณภาวักโก อโย วุจฺจติ ลิกฺขเว ลิกฺขุ อุมภยัตติ กิโต ลิกขิ
โณภยวณิ หินายาวักโต. อุมภยันตี โข ลิกฺขเว โทธูปายาสลลเสติ
อวิจณฺ. อิติ วุจฺจติ ลิกฺขเว อุมภย. กตมณฺจ ลิกฺขเว กุมภิลภย?
อิต ลิกฺขเว เอกัจโจ กุลปุตโต ลัตถา ชคารัลลมา ชนคาริย
บัพพิชโต โหติ “โอติณฺโณมฺหิ ชาติยา ชรามมณฺเณ โสเกหิ
ปริเทเวหิ ทฺกฺขหิ โทมณฺลเสหิ อูปายาเสหิ ทฺกฺโขติณฺโณ
ทฺกฺชปเรโต, อธิเปวณาม อิมลลํ เกววลลํ ทฺกฺชกฺขันธลลํ อันตทวิยา
บัพณายะถาติ; ตมณฺ คตบัพพิชิตํ สมนํ เฬหิมจาริ โอวทฺตติ
อนุลาลันตี “อิตฺนฺเต ชาติตัพพี, อิตฺนฺเต น ชาติตัพพี, อิตฺนฺเต
ภฺยชิตัพพี, อิตฺนฺเต น ภฺยชิตัพพี, อิตฺนฺเต ลายิตัพพี, อิตฺนฺเต
น ลายิตัพพี, อิตฺนฺเต ปาตัพพี, อิตฺนฺเต น ปาตัพพี, กบิขยฺนเต
ชาติตัพพี, อกบิขยฺนเต น ชาติตัพพี, กบิขยฺนเต ภฺยชิตัพพี,
อกบิขยฺนเต น ภฺยชิตัพพี, กบิขยฺนเต ลายิตัพพี, อกบิขยฺนเต
น ลายิตัพพี, กบิขยฺนเต ปาตัพพี, อกบิขยฺนเต น ปาตัพพี,
กาเล เต ชาติตัพพี, วิกาเล เต น ชาติตัพพี, กาเล เต
ภฺยชิตัพพี, วิกาเล เต น ภฺยชิตัพพี, กาเล เต ลายิตัพพี,
วิกาเล เต น ลายิตัพพี, กาเล เต ปาตัพพี, วิกาเล เต น
ปาตัพพีติ; ตลลํ เอวํ โหติ “มยฺ โข ปุพฺเพ ชคาริยภูตา

ตมาเน ยัม อิจฺฉาม ตัม ชาตม, ยัม น อิจฺฉาม น ตัม ชาตม, ยัม
 อิจฺฉาม ตัม ภุณฺชาม, ยัม น อิจฺฉาม น ตัม ภุณฺชาม, ยัม อิจฺฉาม
 ตัม สวาม, ยัม น อิจฺฉาม น ตัม สวาม, ยัม อิจฺฉาม ตัม
 บิราม, ยัม น อิจฺฉาม น ตัม บิราม, กัมป์มยัมปิ ชาตม, กัมป์มยัมปิ
 ชาตม, กัมป์มยัมปิ ภุณฺชาม, กัมป์มยัมปิ ภุณฺชาม, กัมป์มยัมปิ
 สวาม, กัมป์มยัมปิ สวาม, กัมป์มยัมปิ บิราม, กัมป์มยัมปิ
 บิราม, กาเลปิ ชาตม, วิกาเลปิ ชาตม, กาเลปิ ภุณฺชาม,
 วิกาเลปิ ภุณฺชาม, กาเลปิ สวาม, วิกาเลปิ สวาม, กาเลปิ
 บิราม, วิกาเลปิ บิราม. ยัมปิ โน สัตถา คหปติกา ทิวา
 วิกาเล ปณฺตีตํ ชาตมฺปิ วา โภชนมฺปิ วา เทนฺติ, ตตฺถวามม
 มจฺจวณฺณํ มณฺโณ กโรนฺติจิ; โส กุปฺโต อนตฺตมโน ลิกฺข
 มัจฉิกฺขาย หินายวตฺตติ: ยัม วุจฺเจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กุมฺภิลกยัสส
 ภิกฺโต ลิกฺข มัจฉิกฺขาย หินายวตฺโต. กุมฺภิลกยณฺตี ไช
 ภิกฺขเว โอทริกตฺตัสส ตํ อธิวเน. อิทํ วุจฺเจติ ภิกฺขเว
 กุมฺภิลกยํ. กตมณฺเฑ? ภิกฺขเว ชาวฏฺเฐ? อิทํ ภิกฺขเว เขกฺกํ โจ
 ภุสฺสโต สัตถา อคารัสมา ฆนคาวิมํ ปตฺทพฺพิโต โหติ
 “โอตฺถมฺปิ โนมฺหิ ชาวเฐ ชรามมณฺเณ โสเกติ ปรีเทเวติ
 ทุกฺขมฺปิ โทมนตฺตสฺสเท อปายาสฺสเท ทุกฺขโอตฺถมฺปิ โน ทุกฺขปเวโต,
 ยัมเปณนย อิมัสส เภวตฺตัสส กัมป์มยณฺตัสส อนตฺตกิริยา บัณฺณายถาคติ;
 โส เภวํ กัมป์มยโ ภวาม. ยัมเปณนตฺตมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย

จตุรโกณิปาเต ตถิยปณฺณิกาสกฺกสฺส อธิยวคฺโค. ๑๗๑

คามํ วา นิคมํ วา ปณฺณาทาย ปาวสฺสि อรฺกขิเตเนว กาเยน
อรฺกขิตาย วาจาเยน อรฺกขิเตเนว จิตฺเตเนว อณฺเฏยฺญํ ติลาเยน ติลา
อสงฺกเตหิ อิมํทริเยหิ, โส ตตฺถ ปสฺสสฺสิตฺตํ สหปตฺติํ วา สหปติปฺปจฺจํ วา
ปณฺณํจฺหิ กามคฺคฺเคนหิ สมฺมปฺปคํ สมํจฺจิตฺตํ ปริวารเยวํ, ติสฺสํ เหว
โหติ “มยํ โข ปุทฺ.พ. อคาริยภฺตฺตา สมนฺนา ปณฺณํจฺหิ กามคฺคฺเคนหิ
สมฺมปฺปคํ สมํจฺจิตฺตํ ปริวารเยวํ; ลวฺวิชนฺเต โข ปณฺ เหว กุเล
โกคา, ลกฺกํโก โกเค จ ภฺลฺลํชิตํ ปุณฺณานิ จี กาคะ
ยณฺณนาหํ ลิกฺขํ ปจฺจํจกฺขาย ทีนํยาวตฺตํคิตฺวา โกเค จ
ภฺลฺลํเชยฺยํ ปุณฺณานิ จ กเรยฺยณฺนํ; โส ลิกฺขํ ปจฺจํจกฺขาย
ทีนํยาวตฺตํคิตฺวา อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อารกฺขณํปสฺสํ ภิโต
ลิกฺขํ ปจฺจํจกฺขาย ทีนํยาวตฺตํคิตฺวา อารกฺขณํปสฺสํ โข ภิกฺขเว
ปณฺณํจฺหณํ กามคฺคฺเคนหิ อวฺวณํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อารกฺขณํ.
กตมํวํจํ ภิกฺขเว สฺสํสฺสกาภํ? อิทํ ภิกฺขเว เอกํจฺโจ กุเลปฺปํคํ
ลตฺถํ อคารํลลํมา อนคาริยํ ปุทฺ.พ.ชิตํ โหติ “โสตฺถิโนโณมํหิ ชาติยา
ชราเมรฺเจเนว โสเทหิ ปริเทเวหิ กุเลปฺปํคํ โทมนํลลํสเทหิ กุเลปฺปํคํ ทุกฺโข-
โณโณ ทุกฺโขปโรโต, อปฺปํเปวณาม อิมํลลํ เกวลํลลํ กุเลปฺปํคํชณฺณํลลํ
อณฺณํคิริยา ปณฺณํคเณยฺยคิตฺวา; โส เหว ปุทฺ.พ.ชิตํ สมนํโน ปุทฺ.พ.ลลํคเณยฺย
นิวํเลคฺคํว ปตฺตํจิวรํมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปณฺณาทาย
ปาวสฺสิ อรฺกขิเตเนว กาเยน อรฺกขิตาย วาจาเยน อรฺกขิเตเนว
จิตฺเตเนว อณฺเฏยฺญํ ติลาเยน ติลา อสงฺกเตหิ อิมํทริเยหิ, โส ตตฺถ

มัลลัตถิ มาตุคามิ ทุณฺณิวัตถิ วา ทุณฺณิปรารุตฺตํ วา, ตัสส มาตุคามิ
 ทิสฺวา ทุณฺณิวัตถิ วา ทุณฺณิปรารุตฺตํ วา วาโค จิตฺตํ ธนุญฺชเสติ,
 โส มาคานุทฺธอสนฺนํ จิตฺตํ เณ ลิกฺขิ บัจฺจิกฺขาย ธีณายาวัตถิ:
 ธมฺมํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สฺสกุภาภยัสส ภีโต ลิกฺขิ บัจฺจิกฺขาย.
 ธีณายาวัตถิ. สฺสกุภาภยํ โข ภิกฺขเว มาตุคามิเสตํ ธมฺมํ.
 อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สฺสกุภาภยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว จัตตาริ
 ภายานิ อโธกัจจัสส กุลปุตฺตัสส อิมัสมี อัมมวินเย สหฺชา
 อคารัสมา อนคาริยํ บัพฺพชโต ปาฏิกงฺกิตังพานิโต.

๑๒๓ จิตฺตาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคโล สันโต สวีสฺสมานา โธกัสมี.
 กตเม จิตฺตาโร? อธิ ภิกฺขเว อโธกัจโจ ปุคฺคโล วิวิจฺเจว
 กามะหิ วิวิจฺจ อกุลเลหิ อัมมะหิ สวิตักกํ สวิจาร์ วิเวกขํ
 มิตฺติสฺสํ ปฐมํ ฉานํ อุปัสสมบฺบัสส วิหริตี, โส ตทสฺสาเทติ ตํ
 นิคาเมติ เตน จ วิตฺติ อามบฺบชติ, ตตฺถ จิตฺโต ตถนิมุตฺโต
 ตัพพทูลวิหารี อปรีหิโน กาลํ กุรฺรมาโน ฬรฺหิมกายิกานํ เทวานํ
 สหฺพฺยคํ อุปบฺบชติ; ฬรฺหิมกายิกานํ ภิกฺขเว เทวานํ กัปปิโย
 อายุสฺสํปมาณํ, ตตฺถ ปุณฺณัสสนิ ยาวตฺถายุกํ จิตฺวา, ยาวตํ เศล
 เทวานํ อายุสฺสํปมาณํ, ตํ สัพพํ เขเปตฺวา นิรยํปี ตังนติ ติวรจฺจามโณปปี
 คจฺจนติ มิตฺติวิธยํปี คจฺจนติ. รควโต ปณฺ สวากิ ตตฺถ
 ยาวตฺถายุกํ จิตฺวา, ยาวตํ เศล เทวานํ อายุสฺสํปมาณํ, ตํ
 สัพพํ เขเปตฺวา ตัสมีเยว ภเว ปรีนิพฺพายติ. ธมฺมํ โข ภิกฺขเว

จุทกณิปาเต ตติยบณณาสกัถัสส ตติยวัคโค. ๑๖๓

วิเลโส อโย อธิปปายโส อิทํ นานาภรณ์ สุตวโธ อวิยธาวักลล
อัสสุตวตา ปุณฺณชเนน, ยทิตํ คติยา อุปัตติยา สติ. ปุณฺณ จปรํ
ภิกขเว อเธกัจโจ ปุคฺคโล วิตักกวิจามนํ รูปสมา อัสสนัตตํ
สम्मปฺปสาหนํ เตโสเยโกติภาวํ อวิตักกํ อวิจาร์ สสมาธิชํ
ปัตติสฺสชํ ทุกฺขิณํ ฌานํ อุปสम्मยฺยชํ วิหริติ, โส ตทสฺสสาเทติ ตํ
นิกาเมติ เตน จ วิตติ อายสฺสชติ, ตตฺถ จิตฺโต ตทสมุตฺโต
ตทพฺพทวิหริ อปฺปวิทฺธิโน กาลํ กุรุมาโน อภัสสํรณํ เทวานํ
สทฺทพฺพตํ อุปยสฺสชติ, อภัสสํรณํ ภิกขเว เทวานํ เทว
กัมปํสา อายูปฺปมาณํ, ตตฺถ ปุณฺณชโน ยาวตายุกํ จีวรํ,
ยาวตํ เตสํ เทวานํ อายูปฺปมาณํ, ตํ สทฺทพฺพํ เขเปตฺวา นิยย
ตจฺจนติ ตวิจฺจนานโยนํปิ ตจฺจนติ ปัตตวิวิธยํปิ ตจฺจนติ. ภควโธ
ปุณฺณ สวาทโก ตตฺถ ยาวตายุกํ จิตฺตํ, ยาวตํ เตสํ เทวานํ
อายูปฺปมาณํ, ตํ สทฺทพฺพํ เขเปตฺวา ตสฺสมีเยว ภเว ปวณิพฺพายา.
อโย โช ภิกขเว วิเลโส อโย อธิปปายโส อิทํ นานาภรณ์
สุตวโธ อวิยธาวักลล อัสสุตวตา ปุณฺณชเนน, ยทิตํ คติยา
อุปัตติยา สติ. ปุณฺณ จปรํ ภิกขเว อเธกัจโจ ปุคฺคโล
มิตฺติยา จ วิจาคา อุปেকฺขโก จ วิหริติ สโต จ สัมปชาโน สุขฉนฺจ
กาเยน ปฏฺฐังเวเทติ, ยนฺตํ อวิยา อาจิกขณฺติ “อุปেকฺขโก สติมา
สุขวิหริตฺติ, ตติยํ ฌานํ อุปสम्मยฺยชํ วิหริติ, โส ตทสฺสสาเทติ
ตํ นิกาเมติ เตน จ วิตติ อายสฺสชติ, ตตฺถ จิตฺโต ตทสมุตฺโต

ตัฬัพพหุวิหารี อปริทีโน กาลัง กุรุมานो สุขกนิทานัง เทวานัง
 สหัพยัคคัง อุปบัสซติ; สุขกนิทานัง ภิกขเว เทวานัง จัตตาโร
 กัมปัสมา อายุปัปมาณัง, ตัตถ ปุชฺชโน ยาวตายุกั จัตฺวา,
 ยาวตัก เตลลัง เทวานัง อายุปัปมาณัง, ตัง สัพพัง เขเปตฺวา นิรยบี
 คัจฉติ ตีรจฺฉานโยนํบี คัจฉติ ปิตฺตวิสยํบี คัจฉติ. ภควโต
 ปน สวากो ตัตถ ยาวตายุกั จัตฺวา, ยาวตัก เตลลัง เทวานัง
 อายุปัปมาณัง, ตัง สัพพัง เขเปตฺวา ตัสสึภเว ภเว ปรีนิพฺพายติ.
 อโย โข ภิกขเว วิเสโส อโย อธิปปายโส อโย นานาวารณัง
 สุกฺวโต อธิยสวากัสส อสฺสสุตฺวา ปุชฺชเนน, ยถิทํ คคฺคิยา
 อุปปตฺติคฺคิยา สติ. ปณฺ จปรัง ภิกขเว อโธกัจโจ ปุชฺชโล
 สุขัสส จ ปหานา ทุกฺขัสส จ ปหานา ปุทฺธเพว โสมนัสส-
 โทมนัสสํ อตฺถังคมา อตฺถกัมมสุขัง อุปกัชาตคิปปาริสุทฺธี จตุตฺถัง
 ฉานัง อุปสํมบัชช วิหริตี, โส จตฺถัสสาเทติ ตัง โณคาเมติ
 เตน จ วิตฺติ อายัสซติ, ตัตถ จโต ตตฺถิมุตฺโต ตัฬัพพหุวิหารี
 อปริทีโน กาลัง กุรุมานो เวหิปปณฺณัง เทวานัง สหัพยัคคัง
 อุปบัสซติ; เวหิปปณฺณัง ภิกขเว เทวานัง บัณฺจ กัมปัสมา
 อายุปัปมาณัง, ตัตถ ปุชฺชโน ยาวตายุกั จัตฺวา, ยาวตัก เตลลัง
 เทวานัง อายุปัปมาณัง, ตัง สัพพัง เขเปตฺวา นิรยบี คัจฉติ
 ตีรจฺฉานโยนํบี คัจฉติ ปิตฺตวิสยํบี คัจฉติ. ภควโต ปน สวากो
 ตัตถ ยาวตายุกั จัตฺวา, ยาวตัก เตลลัง เทวานัง อายุปัปมาณัง,

ตัม สัพพะ โข เปตฺวา ตัสส มเยว ภเว ปรินิพฺพายติ. ยมฺ โข
ภิกฺขเว วิเสโต อมฺ อธิปฺปายโต อิทํ นานาภณํ สุตฺวาโต
อริยสํวากัสส อัสสํสฺวตา ปุณฺณชเนน, ยทิตํ คติยา อุปบัตฺติยา สติ.
อิม โข ภิกฺขเว จัตถาโร ปุคฺคฺลา สันโต สํวิชฺชमानา โลกัสสํมินฺติ.

๑๗๖ จัตถาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคฺลา สันโต สํวิชฺชमानา โลกัสสํมี.
กสมเม จัตถาโร? อิม ภิกฺขเว เขกฺกํโจ ปุคฺคฺโล วิวิจฺเจว
กามเท วิวิจฺจ อกฺกุเลติ อัมมเมติ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกซ์
มวิสุขํ ปจฺมํ ฉานํ อุปสํมบัชฺช วิหริติ, โส ยเทว ตักฺก
โหติ รูปคตํ เวทนาคตํ สลฺลภาคตํ สํขารคตํ วิภฺญาณคตํ, เต
อัมมเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺหโต สลฺลโต อมฺโต
อาพาธโต ปฺรโต ปโลโกโต สุณฺณโต อนัตตโต สมนุบัลลติ,
โส กายัสส เภตา ปรมมรณา สุตฺถาवासานํ เทวานํ สหฺพิยตํ
อุปบัตฺติ. ยมฺ โข ภิกฺขเว อุปบัตฺติ อสํสํวารา ปุณฺณชเนติ.
ปฺน จปฺริ ภิกฺขเว อเธกฺกํโจ ปุคฺคฺโล วิตักฺกวิจาร์ณํ รูปสมา ๆ เป ๆ
ตติยํ ฉานํ ๆ เป ๆ เจตฺถํ ฉานํ อุปสํมบัชฺช วิหริติ,
โส ยเทว ตักฺก โหติ รูปคตํ เวทนาคตํ สลฺลภาคตํ สํขารคตํ
วิภฺญาณคตํ, เต อัมมเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺหโต
สลฺลโต อมฺโต อาพาธโต ปฺรโต ปโลโกโต สุณฺณโต อนัตตโต
สมนุบัลลติ, โส กายัสส เภตา ปรมมรณา สุตฺถาवासานํ เทวานํ
สหฺพิยตํ อุปบัตฺติ. ยมฺ โข ภิกฺขเว อุปบัตฺติ อสํสํวารา

ปฤชฺชนเนหิ อิม โข ภิกฺขเว จัตตารอ ปุคฺคลา สันโต
 สัมวิชฺชมานา โลกัสสินฺติ.

๑๒๕ จัตตารอเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สันโต สัมวิชฺชมานา โลกัสสิมิ-
 กตเม จัตตารอ? อิท ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโด เมตฺตาสทคฺเคน
 เจตสา เอกํ ทิสฺส ฆริตฺวา วิหริติ, ตถา ทฺธิยํ ตถา ทฺธิยํ ตถา
 จตฺตารํ อิติ อุทฺธมโธ ทฺธิยํ สัพฺพธิ สัพฺพพิศฺสตาย สัพฺพาวันตํ โลกํ,
 เมตฺตาสทคฺเคน เจตสา วิปฺเลน มหัคคฺเคน อပ္ปมาเนน ขเวเวเน
 อพฺพายัชฌเนน ฆริตฺวา วิหริติ, โส ตทฺธัสสาเทติ ตํ นิกาเมติ
 เณ จ วิตฺติ อายัชชติ, ตตฺถ จโต ตทฺธิมุตฺโต ตทฺธพฺพลวหาริ
 อปริวีโน กาลํ กุรฺรมาโน พหฺมิกายิกานํ เทวานํ สทฺธิยตํ
 อุปัชชติ, พหฺมิกายิกานํ ภิกฺขเว เทวานํ กัปปํไป อายุष्สปมาณํ,
 ตตฺถ ปุชฺชนโน ยาวตายุกํ จิตฺวา, ยาวตํ เกลํ เทวานํ
 อายุष्สปมาณํ, ตํ สัพฺพํ เขเปตฺวา นิรยํ คัจฉติ ติรจฺฉานโยนํ
 คัจฉติ ยตฺตวิสลยํ คัจฉติ. ภควโก ปณ สวโก ตตฺถ
 ยาวตายุกํ จิตฺวา, ยาวตํ เกลํ เทวานํ อายุष्สปมาณํ, ตํ สัพฺพํ
 เขเปตฺวา ตสฺสมีเยว ภเว ปรินิพฺพายติ. ขยํ โข ภิกฺขเว วิเสโส
 อयํ อธิยํปายโส อิทํ นานาภรณํ สุตฺวาโต อวิยสวากัสส
 อัสสฺสวตา ปุชฺชนเนน, ยถิทํ คคฺติยา อุปัตติยา สติ. ปุณ ปร
 ภิกฺขเว อีเอกัจโจ ปุคฺคโด ภรณาสทคฺเคน เจตสา เอกํ ทิสฺส
 ฆริตฺวา วิหริติ, ตถา ทฺธิยํ ตถา ทฺธิยํ ตถา จตฺตารํ อิติ

จตุกกนิปาเต ตติยปจฺจนาสกัถฺส ตติยวັโธ.

๑๗๗

อุทฺทมโธ ติริยัง สัพฺเพ สัพฺพัตถาย สัพฺพาวันตํ โลกํ,
กรฺจนาสทฺทเคน เจตฺสา วิปุเลน มหัคคฺเคน อပ္ปมาเนน อเวเรน
อပ္ปายัชฌเนน ฌริทฺวา วิหริติ, โธ ตทฺสสาเทติ ตํ นิกามเมติ
เคน จ วิตฺติ อายัชฺชติ, ตตฺถ จิโต ตทอิมุทฺโธ ตทฺพหฺลวีกา
อปริทฺธิโน กาลํ กุรฺมาโน อากัธฺสวานํ เทวานํ สหฺพิยตํ
อูปัชชติ, อากัธฺสวานํ ภิกฺขเว เทวานํ เทวํ กัปปา อายูปฺปมาณํ,
ตตฺถ ปุณฺณชโน ยาวตายุทํ จัทฺวา, ยาวตกฺ เตสํ เทวานํ อายูปฺปมาณํ
ตํ สหฺพิ เชเปทฺวา นิรยมี คัจฉติ ติริจฺฉานโยนิมี คัจฉติ.
มิตฺติวสยมี คัจฉติ. ภควโต ปน สวาทโก ตตฺถ ยาวตายุทํ
จัทฺวา, ยาวตกฺ เตสํ เทวานํ อายูปฺปมาณํ, ตํ สหฺพิ เชเปทฺวา
ตสฺมีเยว ภเว ปริวิพฺพายติ. อयํ โข ภิกฺขเว วิเสโส ขย
อริยปายโส อิทํ นามาทฺตณํ สวาทโก อริยสวาทกัถฺส อัสสํตฺตา
ปุณฺณชเนน, ยทิทํ คติยา อูปัตติยา สติ, ปน จปรี ภิกฺขเว
อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล มุทิตาสทฺทเคน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฌริทฺวา
วิหริติ, ตถา ทุคฺคิ ตถา ตติยํ ตถา จตุกฺกํ อิติ อุทฺทมโธ ติริยัง
สัพฺเพ สัพฺพัตถาย สัพฺพาวันตํ โลกํ, มุทิตาสทฺทเคน เจตฺสา
วิปุเลน มหัคคฺเคน อပ္ปมาเนน อเวเรน อပ္ปายัชฌเนน ฌริทฺวา
วิหริติ, โธ ตทฺสสาเทติ ตํ นิกามเมติ เคน จ วิตฺติ อายัชฺชติ,
ตตฺถ จิโต ตทอิมุทฺโธ ตทฺพหฺลวีกา อปริทฺธิโน กาลํ กุรฺมาโน

ภเว ปรินิหฬายติ. อย์ โข ภิกขเว วิเสโส อย์ อธิปายโส อิห
 นานากรรม สุตวโต อริยสวากัสส อัสสุตวทา ปุณฺณชเนน, ยทิท
 คติยา อูปักคิยา สติ. อิม โข ภิกขเว จัตตาริ ปุคฺคลา
 สันโต สวิชชมานา โลกัสสมินติ.

๑๓๖ จัตตาริเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต สวิชชมานา โลกัสสมิ.

กตเม จัตตาริ อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล เมตฺตาสทคเคน
 เจตสา เอกํ ทิสํ ฌริทฺวา วิหริติ, ตถา ทุคฺคิยํ ตถา
 คติยํ ตถา จตุคฺคิยํ อิติ อุตฺตรมโห ทิริยํ สัพฺพนิ สัพฺพัตถกกาย
 สัพฺพทาวณฺติ โลกํ, เมตฺตาสทคเคน เจตสา วิมฺบุเลน มหคฺคเคน
 อธิปมาเจเนน อเวเรน อหิยาบิขเณน ฌริทฺวา วิหริติ, โส ยทเว
 ตกฺกํ โทติ รูปคํ เวทนาคคํ สันนิบาตคํ สํขารคํ วิณฺณยานคคํ,
 เต อัมมํ อนิจฺจํโต ทุกฺขํโต โรคฺโต คณฺฑํโต สลลโต
 อชวโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สุนฺณโต อนคฺคโต สมณบิขิตฺติ;
 โส กายัสส เภตสา ปรมมรณา สุตฺตาวาसानํ เทวานํ สหิष्ยํ
 อูปัชชติ. อย์ โข ภิกขเว อูปักคิ อสํชาธรณา ปุณฺณชเนน
 ปุณฺ จปฺริ ภิกขเว อิมัจโจ ปุคฺคโล กรณาสทคเคน เจตสา
 มุทิตาสทคเคน เจตสา, อูปัชชาสทคเคน เจตสา เอกํ ทิสํ ฌริทฺวา
 วิหริติ, ตถา ทุคฺคิยํ ตถา คติยํ ตถา จตุคฺคิยํ อิติ อุตฺตรมโห ทิริยํ สัพฺพนิ
 สัพฺพัตถกกาย สัพฺพทาวณฺติ โลกํ, อูปัชชาสทคเคน เจตสา วิมฺบุเลน
 มหคฺคเคน อธิปมาเจเนน อเวเรน อหิยาบิขเณน ฌริทฺวา

วิหริติ; โส ยถา สัตถ์ โสติ รูปํ คัมภะระนคัม สัตถ์นาคคัม
 ทวารคัม วิณณณคัม, เต สัมมอ ชนิจจโต ทกขโต ไรคโต
 คณฺขโต สัตถ์โต ชนโต อาพาทโต ปวโต ปโลกโต
 สุนฺนโต อนฺนจโต สมนฺนํสํสํ, โส กายัสส เกทา ปรมมฺวณา
 สุตถาวาสํ เกวณํ สหํพฺพํ คุปฺปชฺชติ. เข โข ภิกขเว
 คุปฺปชฺชติ อสสาธนา ปุคฺคชเนหิ. อิม โข ภิกขเว จัตถาโร
 ปุคฺคลา สันโต สวชฺชमानา โสภณันติ.

๑๒๗-คถาคคัสส ภิกขเว อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส ปาตุภาวา
 จัตถาโร อจฺฉริยา ปทฺทกฺกมฺมา ปาตุภาวนติ. กตเม จัตถาโร
 ยทา ภิกขเว โพธิสํสโต สุตฺตา กายา จิตฺตวา สโต สัมปชาโน
 มาตุ กุจฺฉิ โยกํมติ, อถ สเทวเก โลเก สมารเก
 สพฺพหิมเก สัสสมณพฺรหฺมณฺเวยา ปชาย สเทวมุสฺสสาย
 อปฺปมาโน อุตฺทาโร โยภาโส ปาตุภาติ อติภณฺไมว เทวณิ
 เทวานุภาว, ยายิ ตา โลกนํภริกา อฆา อวิวธา อन्नการา
 อन्नการวิมฺลา. ยยิเตมสํ จันติมสฺสุยานํ เอวเมทํชิกานิ
 เอวมหาอนุภาวานิ ภาวา นานุภาวนิ, เตยฺย อปฺปมาโน
 อุตฺทาโร โยภาโส ปาตุภาติ อติภณฺไมว เทวณิ เทวานุภาว,
 เขยิ สัตถ์ สัตถ์กา อปฺปนฺนา, เขยิ เตโนภาเสน อลฺลภมฺลลภ
 สลฺลขานันติ. “อลฺลเบยฺย ภิกฺข โภ สันติ สัตถ์กา อปฺปนฺนาคะ
 คถาคคัสส ภิกขเว อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส ปาตุภาวา

อญฺ ปจโม อัจฉริโย อัมภุคธัมโม ปาตุภาวติ. ปุณฺ จปรํ ภิกขเว
 ยथा โพธิสัสสโต สโต สัมปชาโน มาตุ กุจฺฉิตฺตมา นิกฺขมฺติ, ฯ เป ฯ
 ตถาคตัสส ภิกขเว อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส ปาตุภาวา อญฺ ทฺติโย
 อัจฉริโย อัมภุคธัมโม ปาตุภาวติ. ปุณฺ จปรํ ภิกขเว ยथा ตถาคโต
 อนุตฺตรํ สัมมาสัมโพธิ อภิสัมพุทฺธมฺติ, ฯ เป ฯ ตถาคตัสส ภิกขเว อรหโต
 สัมมาสัมพุทฺธัสส ปาตุภาวา อญฺ ทฺติโย อัจฉริโย อัมภุคธัมโม
 ปาตุภาวติ. ปุณฺ จปรํ ภิกขเว ยथा ตถาคโต อนุตฺตรํ
 ธัมมจักกํ ปวัตฺเตติ, อถ สเทวเก โดเก สมารเก สัพพหิมเก
 สัสสมณพริหิมนิยา ปชาย สเทวมุขัสสกาย อัมปมาโน อูฬาวโร
 โสภาโส ปาตุภาวติ อติกกัมมเว เทวานํ เทวานุภาวํ, ยะปํ ทา
 โลภํ อวิรํ อํ สํวรา ยํ อิตถา ยันธกฺกํติมิสา, ยตฺถิเมตฺถ
 จันติมฺภินาญํ เขมฺมมฺภิกฺกานํ เขมฺมทานุภาวณํ อภา นานุโกณฺติ,
 ตตฺถปิ อัมปมาโน อูฬาวโร โสภาโส ปาตุภาวติ อติกกัมมเว เทวานํ
 เทวานุภาวํ, ยะปํ ทตฺถ สตฺถา อูปยฺนํนา, เตปํ เทโนภาเสน
 อณฺณมณฺณํ สณฺณานนฺติ “อณฺเณปํ กิร โภ สนฺติ
 สตฺถา อิตฺตูปยฺนาคิ: ตถาคตัสส ภิกขเว อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส
 ปาตุภาวา อญฺ จตุตฺโถ อัจฉริโย อัมภุคธัมโม ปาตุภาวติ.
 ตถาคตัสส ภิกขเว อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส ปาตุภาวา อิมะ จตฺถาวโร
 อัจฉริยา อัมภุคธัมมา ปาตุภาวณํ ตติ.

๑๕๒ ตถาคตัสส ภิกขเว อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส ปาตุภาวา

ทุกกนิปาเต ตติยบัณณาสกัถัส ตติยวัคโค.

๓๘๓

กคเม จัตตาโร? สเจ ภิกขเว ภิกขุปริสา ชานันท์ ทัสสนาย
อุปสังกมติ, ทัสสเนนปี สา อัตตมนา โหติ; ตัตถ เจ ชานันโท
อัมมํ ภาสติ. ภาสิตเนนปี สา อัตตมนา โหติ, อจิตตาว
ภิกขเว ภิกขุปริสา โหติ, อถ ชานันโท ตุน्हี ภวติ.
สเจ ภิกขุปริสา ชานันท์ ทัสสเนน อุปสังกมติ, ทัสสเนนปี สา
อัตตมนา โหติ; ตัตถ เจ ชานันโท อัมมํ ภาสติ, ภาสิตเนนปี
สา อัตตมนา โหติ, อจิตตาว ภิกขเว ภิกขุปริสา โหติ,
.อถ ชานันโท ตุน्हี ภวติ. สเจ ภิกขเว อุปาสกปริสา
ชานันท์ ทัสสนาย อุปสังกมติ, ทัสสเนนปี สา อัตตมนา
โหติ; ตัตถ เจ ชานันโท อัมมํ ภาสติ, ภาสิตเนนปี สา อัตตมนา
โหติ, อจิตตาว ภิกขเว อุปาสกปริสา โหติ, อถ ชานันโท ตุน्हี
ภวติ. สเจ ภิกขเว อุปาสกปริสา ชานันท์ ทัสสนาย อุปสังกมติ, ทัสสเนนปี
สา อัตตมนา โหติ; ตัตถ เจ ชานันโท อัมมํ ภาสติ, ภาสิตเนนปี
สา อัตตมนา โหติ, อจิตตาว ภิกขเว อุปาสกปริสา โหติ, อถ
ชานันโท ตุน्हี ภวติ. อิมे โข ภิกขเว จัตตาโร อัจฉริยา
อพัทฏฐัมมา ชานันเทติ.

๑๓๐ จัตตาโรเม ภิกขเว อัจฉริยา อพัทฏฐัมมา วิชเณ
จักกวัตติมิหิ. กคเม จัตตาโร? สเจ ภิกขเว ชัตติยปริสา
ราชานํ จักกวัตติ ทัสสนาย อุปสังกมติ, ทัสสเนนปี สา
อัตตมนา โหติ; ตัตถ เจ ราชา จักกวัตติ ภาสติ, ภาสิตเนนปี

ส่า อัดตมนา โหติ, อติธดาว ภิกขเว ชัตตยปริสา โหติ,
 อถ ราช่า จักกวัตติ์ ตุนีหิ ภวติ. สเจ ภิกขเว พหามณปริสา
 ราชานํ จักกวัตติ์ ทัสสนาย อุปสังกมตฺติ, ทัสสเนนํ ส่า
 อัดตมนา โหติ; ตัตถ เจ ราช่า จักกวัตติ์ ภาสติ, ภาสิตเนนํ
 ส่า อัดตมนา โหติ, อติธดาว ภิกขเว พหามณปริสา
 โหติ, อถ ราช่า จักกวัตติ์ ตุนีหิ ภวติ. สเจ ภิกขเว
 คหปติปริสา ราชานํ จักกวัตติ์ ทัสสนาย อุปสังกมตฺติ, พหามณ
 ส่า อัดตมนา โหติ, ตัตถ เจ ราช่า จักกวัตติ์ ภาสติ, ภาสิตเนนํ
 ส่า อัดตมนา โหติ, อติธดาว ภิกขเว คหปติปริสา โหติ, อถ ราช่า
 จักกวัตติ์ ตุนีหิ ภวติ. สเจ ภิกขเว สมณปริสา ราชานํ จักกวัตติ์
 ทัสสนาย อุปสังกมตฺติ, ทัสสเนนํ ส่า อัดตมนา โหติ; ตัตถ เจ
 ราช่า จักกวัตติ์ ภาสติ, ภาสิตเนนํ ส่า อัดตมนา โหติ, อติธดาว
 ภิกขเว สมณปริสา โหติ, อถ ราช่า จักกวัตติ์ ตุนีหิ ภวติ.
 อิมे โข ภิกขเว จัตตาโร อจันรียา อพฺภุทธมฺมา วัณฺโณ
 จักกวัตติมฺหิ. เอวเมว โข ภิกขเว จัตตาโร อจันรียา
 อพฺภุทธมฺมา อานันฺโท. กสมเอ จัตตาโร? สเจ ภิกขุปริสา อานันฺท
 ทัสสนาย อุปสังกมตฺติ, ทัสสเนนํ ส่า อัดตมนา โหติ; ตัตถ เจ
 อานันฺโท อิมํ ภาสติ, ภาสิตเนนํ ส่า อัดตมนา โหติ, อติธดาว
 ภิกขเว ภิกขุปริสา โหติ, อถ อานันฺโท ตุนีหิ ภวติ. สเจ
 ภิกขเว ภิกขุปริสา ... สเจ ภิกขเว อุปาสกปริสา ... สเจ ภิกขเว

จตุกกนิปาเต คติยบนิณาสกัลลส จตุตถวคฺโค.

๑๘๕

อุปาสกปาปริสา อานันท์ ทสฺสณาย อุปถัมภมิต, ทสฺสเนนบี สา
อิตฺตมณา โหติ; ตตฺถ เจ อานันฺโท อัมมํ ภาสติ, ภาสเณนบี สา
อิตฺตมณา โหติ, อิตฺตํตาว ภิกฺขเว อุปาสกปาปริสา โหติ, ออ. อานันฺโท
ตุณฺหิ ภวติ. อิมเ ช ภิกฺขเว จัตตาโร อจฺฉนฺนริยา อพฺภุตอัมมา อานันฺเตติ.
ภิกฺขเว, จัตตาโร อจฺฉนฺนริยา ภวติ. โภ. จัตตาโร.

๑๓๑ จัตตาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคฺลา สันโต ลวฺชชํมาณา โลกัสสํ.
กตเม จัตตาโร? อธ ภิกฺขเว เอกจฺจัสส ปุคฺคฺลัสส
โอรํภาคิยานิ สลฺลโณชนานิ อัมมปทีนานิ โหนฺติ, อัมมปคฺติปฏฺฐาภิกานิ
สลฺลโณชนานิ อัมมปทีนานิ โหนฺติ, ภาวปฏฺฐาภิกานิ สลฺลโณชนานิ
อัมมปทีนานิ โหนฺติ. อธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺจัสส ปุคฺคฺลัสส
โอรํภาคิยานิ สลฺลโณชนานิ ปทีนานิ โหนฺติ, อัมมปคฺติปฏฺฐาภิกานิ
สลฺลโณชนานิ อัมมปทีนานิ โหนฺติ, ภาวปฏฺฐาภิกานิ สลฺลโณชนานิ
อัมมปทีนานิ โหนฺติ. อธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺจัสส ปุคฺคฺลัสส
โอรํภาคิยานิ สลฺลโณชนานิ ปทีนานิ โหนฺติ, อัมมปคฺติปฏฺฐาภิกานิ
สลฺลโณชนานิ ปทีนานิ โหนฺติ, ภาวปฏฺฐาภิกานิ สลฺลโณชนานิ
อัมมปทีนานิ โหนฺติ. อธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺจัสส ปุคฺคฺลัสส
โอรํภาคิยานิ สลฺลโณชนานิ ปทีนานิ โหนฺติ, อัมมปคฺติปฏฺฐาภิกานิ
สลฺลโณชนานิ ปทีนานิ โหนฺติ, ภาวปฏฺฐาภิกานิ สลฺลโณชนานิ
ปทีนานิ โหนฺติ. กตมสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคฺลัสส โอรํภาคิยานิ

[illegible]

จตุกกนิปาเท ตติยบิณณาสกคัลล จตุตถวักโค. ๑๘๗

ปหีนานิ, ภวปฏิภาณิกานิ สลฺโลชณานิ ปหีนานิ. อิม โข ภิกขเว
จัตถาโร ปุคฺคลา สันโต สววิชชมานา โลกัสสมินฺติ.

๑๓๒ จัตถาโรเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต สววิชชมานา โลกัสสมิ.
กตเม จัตถาโร? ยุตฺตปฏิภาโณ น มุตฺตปฏิภาโณ, มุตฺตปฏิภาโณ
น ยุตฺตปฏิภาโณ, ยุตฺตปฏิภาโณ จ มุตฺตปฏิภาโณ จ, เนา
ยุตฺตปฏิภาโณ น มุตฺตปฏิภาโณ. อิม โข ภิกขเว จัตถาโร
ปุคฺคลา สันโต สววิชชมานา โลกัสสมินฺติ.

๑๓๓ จัตถาโรเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต สววิชชมานา โลกัสสมิ.
กตเม จัตถาโร? อุดฺธิภูตัญญุ, วิปจิตัญญุ, เณยโย, ปทปฺวโม.
อิม โข ภิกขเว จัตถาโร ปุคฺคลา สันโต สววิชชมานา โลกัสสมินฺติ.

๑๓๔ จัตถาโรเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต สววิชชมานา โลกัสสมิ.
กตเม จัตถาโร? อญฺ्ञาณผลุปชีวี น กัมมผลุปชีวี, กัมมผลุปชีวี น
อญฺ्ञาณผลุปชีวี, อญฺ्ञาณผลุปชีวี เจว กัมมผลุปชีวี จ, เนา
อญฺ्ञาณผลุปชีวี น กัมมผลุปชีวี. อิม โข ภิกขเว จัตถาโร
ปุคฺคลา สันโต สววิชชมานา โลกัสสมินฺติ.

๑๓๕ จัตถาโรเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต สววิชชมานา โลกัสสมิ.
กตเม จัตถาโร? สาววชีโส, วชฺชพฺพโล, อปัปฺปวชฺชีโส,
อนวชฺชีโส. กถณฺจ ภิกขเว ปุคฺคโล สาววชีโส ไหติ? อิท
ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล สาววชีเสน กายกัมเมเน สมนฺนาคโต
ไหติ, สาววชีเสน วจิกัมเมเน สมนฺนาคโต ไหติ, สาววชีเสน

มโนกัมมเณ สมันนาคโต โหติ: เอวံ โข ภิกขเว ปุคฺคโล
 สาวชฺชโห โหติ. กถํญํ ภิกขเว ปุคฺคโล วชฺชพฺพุโล โหติ?
 อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล สาวชฺชเณ พหุลํ กายกัมมเณ
 สมันนาคโต โหติ, อปัปฺป อนวชฺชเณ, สาวชฺชเณ พหุลํ วจิกัมมเณ
 สมันนาคโต โหติ, อปัปฺป อนวชฺชเณ, สาวชฺชเณ พหุลํ มโนกัมมเณ
 สมันนาคโต โหติ, อปัปฺป อนวชฺชเณ: เอวံ โข ภิกขเว ปุคฺคโล
 วชฺชพฺพุโล โหติ. กถํญํ ภิกขเว ปุคฺคโล อปัปวชฺชโห โหติ?
 อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล อนวชฺชเณ พหุลํ กายกัมมเณ
 สมันนาคโต โหติ, อปัปฺป สาวชฺชเณ, อนวชฺชเณ พหุลํ วจิกัมมเณ
 สมันนาคโต โหติ, อปัปฺป สาวชฺชเณ, อนวชฺชเณ พหุลํ มโนกัมมเณ
 สมันนาคโต โหติ, อปัปฺป สาวชฺชเณ: เอวံ โข ภิกขเว ปุคฺคโล
 อปัปวชฺชโห โหติ. กถํญํ ภิกขเว ปุคฺคโล อนวชฺชโห โหติ?
 อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล อนวชฺชเณ กายกัมมเณ สมันนาคโต
 โหติ, อนวชฺชเณ วจิกัมมเณ สมันนาคโต โหติ, อนวชฺชเณ
 มโนกัมมเณ สมันนาคโต โหติ: เอวံ โข ภิกขเว ปุคฺคโล
 อนวชฺชโห โหติ. อิมเ โข ภิกขเว จัตถาโร ปุคฺคลา สันโต
 สววิชชमानา โลกัสสิมินิ.

๑๓๖ จัตถาโรเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต สววิชชमानา โลกัสสิมิ.
 กตมเ จัตถาโร? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล สัลเลสุ น
 ปริปุรการี โหติ, สมารัสสิมิ น ปริปุรการี, บัณฺณาย น

จุดกนิปาเต ตติยบัณณาสกัถัส จตุตถาวคโค. ๑๘๗

ปริปุรการี, อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล สึเลสุ ปริปุรการี
โทติ, สมานิสฺสมี น ปริปุรการี, บัณณาย น ปริปุรการี, อธิ ปน
ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล สึเลสุ ปริปุรการี โหติ, สมานิสฺสมี
ปริปุรการี, บัณณาย น ปริปุรการี, อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ
ปุคฺคโล สึเลสุ ปริปุรการี โหติ, สมานิสฺสมี ปริปุรการี, บัณณาย
ปริปุรการี. อิม โข ภิกขเว จัตตารอ ปุคฺคลา สันโต
สวัชชมานา โลกัสสินฺติ.

๑๓๗ จัตตารอเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต สวัชชมานา โลกัสสมี.
กตเม จัตตารอ? อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล น สึเลสุ โหติ
น สึลาธิปเตยฺโย, น สมานิสฺสโร โหติ น สมานาธิปเตยฺโย, น
บัณณาสโร โหติ น บัณณาสธิปเตยฺโย, อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ
ปุคฺคโล สึเลสุ โหติ สึลาธิปเตยฺโย, น สมานิสฺสโร โหติ น
สมานาธิปเตยฺโย, น บัณณาสโร โหติ น บัณณาสธิปเตยฺโย, อธิ ปน
ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล สึเลสุ โหติ สึลาธิปเตยฺโย, สมานิสฺสโร
โทติ สมานาธิปเตยฺโย, น บัณณาสโร โหติ น บัณณาสธิปเตยฺโย,
อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล สึเลสุ โหติ สึลาธิปเตยฺโย,
สมานิสฺสโร โหติ สมานาธิปเตยฺโย, บัณณาสโร โหติ บัณณาสธิปเตยฺโย.
อิม โข ภิกขเว จัตตารอ ปุคฺคลา สันโต สวัชชมานา
โลกัสสินฺติ.

๑๓๘ จัตตารอเม ภิกขเว ปุคฺคลา สันโต สวัชชมานา โลกัสสมี.

กต.ม จัตตาโร นิกกัฏฐกาโย อนิกกัฏฐจจิตโต, อนิกกัฏฐกาโย
 นิกกัฏฐจจิตโต, อนิกกัฏฐกาโย ๑ อนิกกัฏฐจจิตโต ๑, นิกกัฏฐกาโย ๑
 นิกกัฏฐจจิตโต ๑. กถัมภัง ภิกขเว ปุคฺคโล นิกกัฏฐกาโย โหติ
 อนิกกัฏฐจจิตโต ? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อรัณเณ วณปัตถานิ บันฑานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐเสวติ, โส ตตฺถ
 กามวิตกกัมมํ วิตกฺเกติ พยาปาทวิตกกัมมํ วิตกฺเกติ วิหีสาวิตกกัมมํ
 วิตกฺเกติ : เอวံ โข ภิกขเว ปุคฺคโล นิกกัฏฐกาโย โหติ
 อนิกกัฏฐจจิตโต กถัมภัง ภิกขเว ปุคฺคโล อนิกกัฏฐกาโย โหติ
 นิกกัฏฐจจิตโต ? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล นหเว โข
 อรัณเณ วณปัตถานิ บันฑานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐเสวติ, โส ตตฺถ
 เนกขัมมวิตกกัมมํ วิตกฺเกติ อพฺยาปาทวิตกกัมมํ วิตกฺเกติ
 อวิหีสาวิตกกัมมํ วิตกฺเกติ : เอวံ โข ภิกขเว ปุคฺคโล อนิกกัฏฐกาโย
 โหติ นิกกัฏฐจจิตโต. กถัมภัง ภิกขเว ปุคฺคโล อนิกกัฏฐกาโย ๑
 โหติ อนิกกัฏฐจจิตโต ๑ ? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล นหเว
 โข อรัณเณ วณปัตถานิ บันฑานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐเสวติ, โส ตตฺถ
 กามวิตกกัมมํ วิตกฺเกติ, พยาปาทวิตกกัมมํ วิตกฺเกติ, วิหีสาวิตกกัมมํ
 วิตกฺเกติ : เอวံ โข ภิกขเว ปุคฺคโล อนิกกัฏฐกาโย ๑ โหติ
 อนิกกัฏฐจจิตโต ๑. กถัมภัง ภิกขเว ปุคฺคโล นิกกัฏฐกาโย ๑
 โหติ นิกกัฏฐจจิตโต ๑ ? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อรัณเณ วณปัตถานิ บันฑานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐเสวติ, โส ตตฺถ

จตุกกนิปาเต ตติยปัณณาสกัถ ส จตุตถวคโค.

๑๔๑

เนกขัมมวัตถักกัปปิ วัตถักเกติ, อพฺยาปาทวัตถักกัปปิ วัตถักเกติ,
อวิทฺถาวัตถักกัปปิ วัตถักเกติ: เหว โข ภิกขเว ปุคฺคโต นิกกัฏฐิกาโย จ
โทติ นิกกัฏฐิจจิตฺโต จ. อิมเ โข ภิกขเว จัตถโร ปุคฺคตา
สํนิโต ลวิซฺชมานา โลกัสสํนติ.

๑๓๙ จัตถาโรเม ภิกขเว อัมมกถิกา. กตเม จัตถาโร? อธิ
ภิกขเว เอกัจโจ อัมมกถิกโก อปฺปํณัจ ภาสติ อสทิตฺตัจ,
ปริสา จ น กุสลา โหติ สหิตาสทิตฺตัส; เหวรูปุ ภิกขเว
อัมมกถิกโก เหวรูปาย ปริสาย อัมมกถิกโกเทว สข
คัจฉนติ. อธิ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ อัมมกถิกโก อปฺปํณัจ
ภาสติ สทิตฺตัจ, ปริสา จ กุสลา โหติ สหิตาสทิตฺตัส; เหวรูปุ
ภิกขเว อัมมกถิกโก เหวรูปาย ปริสาย อัมมกถิกโกเทว
สข คัจฉนติ. อธิ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ อัมมกถิกโก พหุณัจ
ภาสติ อสทิตฺตัจ, ปริสา จ น กุสลา โหติ สหิตาสทิตฺตัส;
เหวรูปุ ภิกขเว อัมมกถิกโก เหวรูปาย ปริสาย อัมมกถิกโกเทว
สข คัจฉนติ. อธิ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ อัมมกถิกโก
พหุณัจ ภาสติ สทิตฺตัจ, ปริสา จ กุสลา โหติ สหิตาสทิตฺตัส;
เหวรูปุ ภิกขเว อัมมกถิกโก เหวรูปาย ปริสาย อัมมกถิกโกเทว
สข คัจฉนติ. อิมเ โข ภิกขเว จัตถาโร อัมมกถิกกาคิ.

๑๔๐ จัตถาโรเม ภิกขเว วาที. กตเม จัตถาโร? อติ
ภิกขเว วาที อติโต ปริยาทานํ คัจฉนติ ใน พยฺยัชนโต,

อัตถิ ภิกขเว วาที พยัญชนโต ปริยาทานิ คัจฉนติ โม อัตถโต,
 อัตถิ ภิกขเว วาที อัตถโต จ พยัญชนโต จ ปริยาทานิ
 คัจฉนติ, อัตถิ ภิกขเว วาที เนา อัตถโต โม พยัญชนโต
 ปริยาทานิ คัจฉนติ. อิเม โข ภิกขเว จัตตาโร วาที. อัญ्ञานเมต
 ภิกขเว อนวกาโส, ยं จตฺหิ ปฏิสัมภิตาหิ สมนํนาคโต ภิกข
 อัตถโต วา พยัญชนโต วา ปริยาทานิ คัจฉนยาติ.

ปรัศคควรัคโค จตฺตโต.

๑๔๑ จตฺสโส อีมา ภิกขเว อาภา. กตมา จตฺสโส? จันทาภา
 สุริยาภา อคฺคาภา มณฺเฑภา. อีมา โข ภิกขเว จตฺสโส
 อาภา. เขตทคฺคํ ภิกขเว อิมาสํ จตฺสสํนํ อาภานํ, ยทิทํ
 มณฺเฑภาติ.

๑๔๒ จตฺสโส อีมา ภิกขเว ปภา. กตมา จตฺสโส?
 จันท์ปภา สุริยปภา อคฺคิปภา มณฺเฑปภา. อีมา โข
 ภิกขเว จตฺสโส ปภา. เขตทคฺคํ ภิกขเว อิมาสํ จตฺสสํนํ
 ปภานํ, ยทิทํ มณฺเฑปภาติ.

๑๔๓ จัตตาโรเม ภิกขเว อาโลกา. กตเม จัตตาโร?
 จันทาโลโก สุริยาโลโก อคฺคาโลโก มณฺเฑโลโก. อิเม โข
 ภิกขเว จัตตาโร อาโลกา. เขตทคฺคํ ภิกขเว อิมาสํ จตฺสนํ
 อาโลกานํ, ยทิทํ มณฺเฑโลโกติ.

๑๔๔ จัตตาโรเม ภิกขเว โอภาสา. กตเม จัตตาโร? จันโทภาโส

จตุรกกนิปาคะ ตติยบัตถาสนกัสสัถ บันจเววักโค.

๑๔๑

อุทฺทโมภาโส อัสสโสภาโส ปะเนโสภาโส อิมะ โข ภิกขเว จัตถาโร
โสภาโส. เอตทังคัง ภิกขเว อิมัสสั จตุณัน โสภาสานัน, ยถิท
ปะเน โสภาโสติ.

๑๔๕ จัตถาโรเม ภิกขเว บันชโสภา. กตเม จัตถาโร?
จันท์ตัมบันชชโสภา สุริยัมบันชชโสภา อัสสัคัมบันชชโสภา บันฉณามันบันชชโสภา.
อิมะ โข ภิกขเว จัตถาโร บันชชโสภา. เอตทังคัง ภิกขเว อิมัสสั
จตุณัน บันชชโสภา, ยถิท บันฉณามันบันชชโสภา.

๑๔๖ จัตถาโรเม ภิกขเว กาลา. กตเม จัตถาโร? กาลเณ
อัมมัสสัณณ, กาลเณ อัมมัสสากัจฉา, กาลเณ สมนโต, กาลเณ
วิบัสสัณนา. อิมะ โข ภิกขเว จัตถาโร กาลาติ.

๑๔๗ จัตถาโรเม ภิกขเว กาลา สัมมาภาวียมานา
สम्मามานุปริวัตตียมานา อานุप्พะเพณ อาสวานัน ขยิ ปาเปเนติ. กตเม
จัตถาโร? กาลเณ อัมมัสสัณณ, กาลเณ อัมมัสสากัจฉา, กาลเณ สมนโต,
กาลเณ วิบัสสัณนา. อิมะ โข ภิกขเว จัตถาโร กาลา สัมมาภาวียมานา
สम्मามานุปริวัตตียมานา อานุप्พะเพณ อาสวานัน ขยิ ปาเปเนติ.
เสยยดาบิ ภิกขเว อูปริยัมภัพเพ อุตฺตมุตฺตมเก เทเว วัสสัคัม
อุกกัม ยถานิณัน ปวัตตมานัน ปัพพตกัณฺทรปทฺรสาชา ปริปุรา,
ปัพพตกัณฺทรปทฺรสาชา ปริปุรา กุโสฬเภา ปริปุเรนฺติ, กุโสฬเภา
ปริปุรา มหาโสฬเภา ปริปุเรนฺติ, มหาโสฬเภา ปริปุรา กุณฺณติโย

๑๙๕

สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย.

ปริปุณฺณติ, กุณฺณติโย ปริปุรา มหานติโย ปริปุณฺณติ,
มหานติโย ปริปุรา สมุทฺทสาครํ ปริปุณฺณติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว
อิมํ จัตถาโร กาลา สัมมาภาวียमानา สัมมาอนุปริวตฺติยमानา
อนุปฺพุทฺเณ อาสวานํ ขยํ ปาเปเนตฺติ.

๑๙๘ จัตถาริมาณิ ภิกฺขเว วจีสุจฺจิทานิ. กตมานิ จัตถาริ ?
มุสฺสวาโต ปิสุณฺวา วาจา ฆรฺสุ วาจา สัมผัสํปฺปลาโป. อิมานิ โข
ภิกฺขเว จัตถาริ วจีสุจฺจิทานิ.

๑๙๙ จัตถาริมาณิ ภิกฺขเว วจีสุจฺจิทานิ. กตมานิ จัตถาริ ?
สํจํวาจา อปฺปสุณฺวาจา สันฺทวาจา มนฺตาภาสา. อิมานิ โข ภิกฺขเว
จัตถาริ วจีสุจฺจิทานิ.

๒๐๐ จัตถาโรเม ภิกฺขเว สารา. กตเม จัตถาโร ? สิลฺลาโร
สมานิลฺลาโร บัณฺณาสาโร วิมุตฺติลฺลาโร. อิมํ โข ภิกฺขเว จัตถาโร
สารา.

ชาภาวคฺโค บัณฺจโม.

คตโย บัณฺณาสโก นิฏฺฐิจฺโค.

จตตถบัณฺณาสโก.

๒๐๑ จัตถาริมาณิ ภิกฺขเว อินฺทริยานิ. กตมานิ จัตถาริ ?
สทฺทอินฺทริยํ วิริยอินฺทริยํ สมานินฺทริยํ บัณฺณินฺทริยํ. อิมานิ
โข ภิกฺขเว จัตถาริ อินฺทริยานิ.

จตุกกนิปาเต จตุตถบิณณาสกัถัสส ปจฺจมวักโค.

๑๘๕

๑๕๒ จัตถาริมานิ ภิกขเว พฺลานิ. กตมานิ จัตถาริ ? สัตถาพฺล
วิริยพฺล สมฺมาพฺล บัณฑิตพฺล. อิมานิ โข ภิกขเว จัตถาริ พฺลานิติ.

๑๕๓ จัตถาริมานิ ภิกขเว พฺลานิ. กตมานิ จัตถาริ ? บัณฑิตพฺล
วิริยพฺล อนวัชชพฺล สังคาหพฺล. อิมานิ โข ภิกขเว จัตถาริ พฺลานิติ.

๑๕๔ จัตถาริมานิ ภิกขเว พฺลานิ. กตมานิ จัตถาริ ? สติพฺล
สมฺมาพฺล อนวัชชพฺล สังคาหพฺล. อิมานิ โข ภิกขเว จัตถาริ พฺลานิติ.

๑๕๕ จัตถาริมานิ ภิกขเว พฺลานิ. กตมานิ จัตถาริ ?
ปฏิสฺสขณพฺล ภาวนาพฺล อนวัชชพฺล สังคาหพฺล. อิมานิ โข
ภิกขเว จัตถาริ พฺลานิติ.

๑๕๖ จัตถาริมานิ ภิกขเว กัมมบัลลํ อตฺตเชยฺยานิ. กตมานิ
จัตถาริ ? ยทา ภิกขเว กัมมํ โป สัมมัญญํ ติญฺนจิตฺติ, ตํ น สุกฺร
สํชาตุํ “เอตฺตกานิ วัสสํ นีติ วา “เอตฺตกานิ วัสสํ สกานิติ วา
“เอตฺตกานิ วัสสํ สหสฺสํ นีติ วา “เอตฺตกานิ วัสสํ สหสฺสํ สหสฺสํ นีติ วา,
ยทา ภิกขเว กัมมํ โป สัมมัญญํ จายี ติญฺนจิตฺติ, ตํ น สุกฺร
สํชาตุํ “เอตฺตกานิ วัสสํ นีติ วา “เอตฺตกานิ วัสสํ สกานิติ วา
“เอตฺตกานิ วัสสํ สหสฺสํ นีติ วา “เอตฺตกานิ วัสสํ สหสฺสํ สหสฺสํ นีติ วา,
ยทา ภิกขเว กัมมํ โป สัมมัญญํ จายี ติญฺนจิตฺติ, ตํ น สุกฺร สํชาตุํ
“เอตฺตกานิ วัสสํ นีติ วา “เอตฺตกานิ วัสสํ สกานิติ วา “เอตฺตกานิ
วัสสํ สหสฺสํ นีติ วา “เอตฺตกานิ วัสสํ สหสฺสํ สหสฺสํ นีติ วา, ยทา
ภิกขเว กัมมํ โป สัมมัญญํ จายี ติญฺนจิตฺติ, ตํ น สุกฺร สํชาตุํ

“เอตถกานิ วัสสานิติ वा “เอตถกานิ वसस्सथानिती वा “เอตถกานิ
 वसस्सत्थस्सथानिती वा “เอตถกานิ वसस्सत्थस्सत्थस्सथानिती वा. อิมานิ โข
 ภิกขเว จัตตาริ กัมมัत्तัสส อตฺथะยยานีติ.

๑๔๗ เทวเม ภิกขเว โรคา. กตเม เทว? กายโก จ โรโค
 เจตสิกโก จ โรโค. ทิสฺสันติ ภิกขเว สัตฺตา กายเกน โรเคน
 เอกํปิ วัสสํ อโรคํ ปฏฺชานมานา, เทวํปิ วัสสานิ อโรคํ
 ปฏฺชานมานา, ตินิํปิ วัสสานิ อโรคํ ปฏฺชานมานา, จัตตาริ
 วัสสานิ อโรคํ ปฏฺชานมานา, บัณฺฑิํปิ วัสสานิ อโรคํ
 ปฏฺชานมานา, ทสฺสํปิ วัสสานิ อโรคํ ปฏฺชานมานา, วิสฺสํปิ วัสสานิ
 อโรคํ ปฏฺชานมานา, ติสฺสํปิ วัสสานิ อโรคํ ปฏฺชานมานา, จัตถาฬิํ
 วัสสานิ อโรคํ ปฏฺชานมานา, บัณฺณาสํปิ วัสสานิ อโรคํ
 ปฏฺชานมานา, วัสสตตํปิ ภิกขเว อโรคํ ปฏฺชานมานา. เต
 ภิกขเว สัตฺตา ทุณฺหา โลกัสสํ. ये जेतुं तेन रोकेन मुहुत्तम्ปิ
 अरोकं पृच्छन्ति, अब्बत्तं चินาสवेहि. जत्ताโร मे ภิกขवे
 पप्पซित्तस्स โรคา. กตเม จัตตาโร? อิทํ ภิกขเว ภิกขุ
 มหิจฺโจ โหติ, วิฆาตวา, อสฺนํชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺช
 เสนาสนคิณานํจํยเกสฺสชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺช
 วิฆาตวา อสฺนํชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺช
 ปวิกาเรน ปาปํกํ อิจฺฉํ ปณฺทิตํ ธนวันฺณะปฏฺฐาภา
 ลากสฺสํการลโลกปฏฺฐาภา, โส ชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺช
 ขนฺนํติ วายมตี

อนวัณณปฏิจาภาย ลากลักการสิโลกปฏิจาภาย, โส สขาย กุณนิ
 อปัสจกมติ, สขาย นิสีทติ, สขาย ธัมม ภาสติ, สขาย
 อัจจاربัสสว สันธเวติ. อิม โข ภิกขเว จัตตาโร บัพพชิตัสส
 โวคา. ทัสมา ทิห ภิกขเว เอว ลิกขิตัพพี “น มหิจฉา
 ภวิสสาม วิมาตจิตตา อสันตญฺจา อิตริตริจวรภินฺทปาทเสนาสน-
 คิลานบัจจยเกสซชปรีกขารณ, น ปาปิก อิจฉ ปณิหิตัสสาม
 อนวัณณปฏิจาภาย ลากลักการสิโลกปฏิจาภาย, น อญฺหิตัสสาม น
 ขญยิตัสสาม น วายมิตัสสาม อนวัณณปฏิจาภาย ลากลักการสิโลก-
 ปฏิจาภาย, ขมา ภวิสสาม สัตตัสส อุน्हิตัสส ชีวญฺฉาย ปิปาสา
 ทสมกสวาตาคปสิริสปลมผัสสานํ ทุรุตฺตานํ ทุราตตานํ วจนปถานํ
 อุပ္ปันณานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ตีพฺพานํ ขรานํ
 กญฺจกานํ อสาทานํ อมณาปานํ ปาณหฺรณํ อธิวาทกขาติกา
 ภวิสสามาติ. เอว हि वो ภิกขเว ลิกขิตัพพีติ.

๑๔๘ ตตฺถ โข อายัสมา สาริปุตฺโต ภิกขุ อามันโตสิ “อวฺโโส
 ภิกขโวติ. “อวฺโโสติ โข เต ภิกขุ อายัสมา สาริปุตฺตัสส
 เทวสฺส โส. “อวฺโโส สาริปุตฺโต เขตฺทโว “โย हि โกจิ
 อวฺโโส วิคฺขวํ วา ภิกขเว วา จัตตาโร ธัมมเม อตฺตนิ
 สมนุบัสสติ, นิญฺจเวตฺถ สันตพฺพ. “ปริหาयามิ กุสเลหิ ธัมเมหิ,
 ปริหานเมคํ วาริํ ภควตา.” กตเม จัตตาโร วาสเวปุลลํ
 ไทสเวปุลลํ โมกฺขเวปุลลํ คัมภีโรสุ โข ปณัสส จานาชาเนสุ

บิณฑาจักขุ นกัณณติ. โย หิ โกจิ อาวุโส ภิกขุ วา ภิกขุณี วา
 อิมะ จัตตาโร อัมเม อัตถนิ สมนุบัลลติ, นิฐัมเมตถ
 คันถัพพ “ปริฬายามิ กุสเลหิ อัมเมหิ, นปริทานเมตถ วุตถิ
 ภควตา.” โย หิ โกจิ อาวุโส ภิกขุ วา ภิกขุณี วา จัตตาโร
 อัมเม อัตถนิ สมนุบัลลติ, นิฐัมเมตถ คันถัพพ “น ปริฬายามิ
 กุสเลหิ อัมเมหิ, นปริทานเมตถ วุตถิ ภควตา.” กตเม จัตตาโร?
 ราคตนุตถิ โทสตนุตถิ โมหตนุตถิ คัมภีเรสุ โข ปณัสส
 จานาจาเนสุ บิณฑาจักขุ นกัณณติ. โย หิ โกจิ อาวุโส ภิกขุ วา
 ภิกขุณี วา อิมะ จัตตาโร อัมเม อัตถนิ สมนุบัลลติ,
 นิฐัมเมตถ คันถัพพ “น ปริฬายามิ กุสเลหิ อัมเมหิ, นปริทานเมตถ
 วุตถิ ภควตา.

๑๕๔ เอกัง สมยํ อายัสสมา อานันโท โกธัมปิย วิหริ
 โขสิคคาราเม. อถโข อับบตวา ภิกขุณี อับบตริ ปุริส
 อามันเตสิ “เอหิ ตวั อัมโก ปุริส, เยน อัยโย อานันโท,
 เตนุปลังกม; อูปลังกมิกวา มม จาเนน อัยยัสส อานันทัสส
 ปาเท สีรสา วันท “อิตถันนมา ภาณเต ภิกขุณี อาพาธกีนี
 ทุกขิตา พาสีหคิลานา, สว อัยยัสส อานันทัสส ปาเท สีรสา
 วันทิตติ, เอวัญจ วเทหิ “สาธุ กิร ภาณเต อัยโย อานันโท
 เยน ภิกขุณูปัลลโย เยน สว ภิกขุณี, เตนุปลังกมคฺช อนุกัมปิ
 อูปาทายาติ. “เอว อัยเยติ โข โส ปุริโส ตัสสา ภิกขุณิยา

ปฏิสตฺถณิควา, เยนายัสมา อานันฺโท, เตนุปลังกมิ; อุลลังกมิควา
 อายัสมันฺตํ อานันฺทํ อภิเวเตว เเขมณฺตํ นิสฺสิ; เเขมณฺตํ
 นิสฺสโน โข โส ปุริโส อายัสมันฺตํ อานันฺทํ เขตฺตโว
 “อิตฺถันนมา ภันเต ภิกฺขุเน อปาพอกฺเก ทุกฺขิศา พาฬิหิตานา,
 ตา อัยยัสส อานันฺทัสส ปาเต สิริสา วันฺตติ, เหวณฺจ
 วเทติ “สาธุ กิร ภันเต อัยโย อานันฺโท, เยน ภิกฺขุณฺณปลฺลโย
 เยน ตา ภิกฺขุเน, เตนุปลังกมตุ ชนฺทุมฺปิ อฺปาทายาติ. อภิเวเตสิ
 อายัสมา อานันฺโท कुณฺโฬภาเวน. ออโข อายัสมา อานันฺโท
 ปุฬฺพณฺทสมยํ นิเวเตว ปัตติจิวฺรมาทาย, เยน ภิกฺขุณฺณปลฺลโย,
 เตนุปลังกมิ. อทฺทสา โข ตา ภิกฺขุเน อายัสมันฺตํ อานันฺทํ
 ทูรโตว อาคัจฉนฺตํ, ทิสฺวา สลฺลํ ปารุเบกฺกา มณฺจเก นิยฺยชฺช.
 ออโข อายัสมา อานันฺโท, เยน ตา ภิกฺขุเน, เตนุปลังกมิ,
 อุลลังกมิควา บัลลปตฺเต อาสเน นิสฺสิ. นิสฺสชฺช โข อายัสมา
 อานันฺโท ตํ ภิกฺขุเน เขตฺตโว “อาหารสम्मฺภูโต อญฺ ภคินี
 กาโย, อาหารํ นิสฺสาย อาหาโร ปหาตฺทไฟ. ตณฺหาสम्मฺภูโต อญฺ
 ภคินี กาโย, ตณฺหาํ นิสฺสาย ตณฺหา ปหาตฺทพา. มานสम्मฺภูโต
 อญฺ ภคินี กาโย, มานํ นิสฺสาย มาโน ปหาตฺทไฟ. เมถุนสम्मฺภูโต
 อญฺ ภคินี กาโย, เมถุโน ปหาตฺทไฟ, เมถุโน เสตุมาโต วุตฺโต
 ภควตา. “อาหารสम्मฺภูโต อญฺ ภคินี กาโย, อาหารํ นิสฺสาย
 อาหาโร ปหาตฺทไฟติ อิติ โข ปณฺตํ วุตฺตํ, กิณฺโวจติ

ปฏิจจ วุตตํ? อธิ ภคินี ภิกขุ ฐิตา โยนิโส อหาว
 อาหาเรติ “เนว ทวายน น มทายน น มัตถนายน น วิญญายน
 ยาวเทว อิมัสส กายัสส จิตฺตยา ยานนายน วิทสุปฺปวาทา
 พฺรหฺมจริยานุคฺคทาย, อติ ปุณฺณณฺจ เวทนํ ปฏิจฺจขามิ นวณฺจ
 เวทนํ น อุปปาทสฺสํ, ยาทฺวา จ เม ภวิสฺสติ ธนวํชฺชตา จ
 ฆาตฺวาหาโร จาติ, โส อปเรน สมเยน อาหารํ นิสฺสํสา ยอาหาร
 ปชหติ. “อาหารสํมฺภูโต อयํ ภคินี กาโย, อาหารํ นิสฺสํสา
 อาหาโร ปหาตฺฟโพนฺติ อติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิตฺเมตํ ปฏิจฺจ
 วุตฺตํ. “ตณฺหาสํมฺภูโต อयํ ภคินี กาโย, ตณฺหา นิสฺสํสา
 ตณฺหา ปหาตฺฟพาติ อติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิณฺเจตํ ปฏิจฺจ
 วุตฺตํ? อธิ ภคินี ภิกขุ สุณนตี “อิตถินฺนาโม กิร ภิกขุ
 อาสวานํ ขยา อนาถว เจโตวิมุตฺตํ บัณฺณาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐิเจว
 ธมฺเม สยํ อภิณฺณา สจฺจนิกัถฺวา อุปสํมบัชฺช วิหริตฺติ, ตัสส
 เหวํ โหติ “กทาสฺสุ นาม อหํปิ อาสวานํ ขยา อนาถว
 เจโตวิมุตฺตํ บัณฺณาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐิเจว ธมฺเม สยํ อภิณฺณา
 สจฺจนิกัถฺวา อุปสํมบัชฺช วิหริตฺตํ, โส อปเรน สมเยน
 ตณฺหา นิสฺสํสา ตณฺหา ปชหติ. “ตณฺหาสํมฺภูโต อยํ ภคินี
 กาโย, ตณฺหา นิสฺสํสา ตณฺหา ปหาตฺฟพาติ อติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิตฺเมตํ
 ปฏิจฺจ วุตฺตํ. “มานสํมฺภูโต อยํ ภคินี กาโย, มานํ นิสฺสํสา
 มาโน ปหาตฺฟโพนฺติ อติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิณฺเจตํ ปฏิจฺจ

วุตฺตํ? อธิ ภคินี ภิกขุ สุนาติ “อิธฉัณฺณาโม กิร ภิกขุ อาสวานํ
 ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ บัณฺเณวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเวย ธัมเม สยํ
 อภิณฺเณ สัจฺฉิกิตฺวา อุปสัณฺณชฺช วิหริตฺติ, ตัสส เอวํ โหติ
 “โธ ทิ นาม อายัสฺมา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ
 บัณฺเณวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเวย ธัมเม สยํ อภิณฺเณ สัจฺฉิกิตฺวา
 อุปสัณฺณชฺช วิหริสฺสติ, กิเมวํ ปนาหํติ, โธ อปเรณ สมเยน มานํ
 นิสฺสาเย มานํ ปชหติ. “มานสัณฺญโต อयํ ภคินี กาโย, มานํ
 นิสฺสาเย มาโน ปหาตฺถ์โพติ อิติ ยนํตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจํ
 วุตฺตํ. “เมถุนสัณฺญโต อयํ ภคินี กาโย, เมถุนो ปหาตฺถ์โพ, เมถุนो
 เสตฺตฺวาโต วุตฺโต ภควตาติ. อถโข ส่า ภิกขุณี มัจจกา
 วุฏฺฐิตฺวา เอกสํ อุตฺตราสังคํ กริตฺวา อายัสฺมาโต อานนํทสฺส
 ปาเทสุ สิวสา นิปิตฺวา อายัสฺมันตํ อานนํทํ เอตทโวจ “อิจฺจโย
 มํ ภันเต อัจจมา ยถาพาลํ ยถามูฬิหํ ยถาอกุสลํ, ยาหํ
 เขวมกาสี, ตัสส่า เม ภันเต อัยโย อานนํโท อัจจยํ อัจจยโต
 ปฏิคฺคัณฺหาตุ อายตํ สัวรายาติ. “ตัสฺมि ตํ ภคินี อิจฺจโย
 อัจจมา ยถาพาลํ ยถามูฬิหํ ยถาอกุสลํ, ยา ตัวํ เขวมกาสี,
 ยโต จ โข ตัวํ ภคินี อัจจยํ อัจจยโต ทิสฺวา ยถาธัมมํ ปฏิกโรติ,
 ตันเต มยํ ปฏิคฺคัณฺหาเม, วุตฺตมิเหสา ภคินี อวิยัสฺส วินเย,
 ยา อัจจยํ อัจจยโต ทิสฺวา ยถาธัมมํ ปฏิกโรติ

ยายตี สวรรี ยามัชชัตติ.

๑๖๐ สุกโต วา ภิกขเว โลก ตัญญาโม สุตวินโย วา,
ตทัสส พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกัมปาย อตฺถาย
หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानํ. กตโม จ ภิกขเว สุกโต? อธิ
ภิกขเว ตถาคโต โลก อပ္ปัชชติ อรหิ สัมมาสัมพุทฺโธ
วิชชาวรรณสัมปันโน สุกโต โลกวิทู อมุตฺตโร ปุริสทัมฺสวณิ
สฺสตา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา. อयํ ภิกขเว สุกโต. กตโม จ
ภิกขเว สุตวินโย? โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกัลยานํ มัชฌิ-
กัลยานํ ปริโยสานกัลยานํ สาคตํ สัพพัญญํ เกวลปริปุณฺณ
ปริสฺสทํ พหุํมจริยํ ปกาเสติ. อयํ ภิกขเว สุตวินโย. เถว
สุกโต วา ภิกขเว โลก ตัญญาโม สุตวินโย วา, ตทัสส
พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกัมปาย อตฺถาย หิตาย
สุขาย เทวมนุสฺसानํ.

จิตฺตาโรเม ภิกขเว ธมฺมา สทฺธัมมัสส สัมโมสาย อนฺตรธานาย
สวตฺตณฺติ. กตเม จิตฺตาโร? อธิ ภิกขเว ภิกขุ ทุคฺคหิต สวตฺตณฺติ
ปริญฺยาปนฺนํ ตุนฺนิกฉิตฺเตหิ ปทพฺพยัญจนฺเต, ตุนฺนิกฉิตฺตัสส
ภิกขเว ปทพฺพยัญจนฺตัสส อตฺตโยปี ตุนฺนโย ไหจิ. อยํ ภิกขเว
ปรโม ธมฺโม สทฺธัมมัสส สัมโมสาย อนฺตรธานาย สวตฺตณฺติ.
ปฺนุ จปรํ ภิกขเว ภิกขุ ทุพฺพทา โหนฺติ ไทวจัสสกรณฺเหติ
ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อักขมา อัมปิตักขินคฺคทาโน อนุสาสนี. ยํ

ภิกขเว ทูติโย อัมโม สัทธัมมัสส สัมโมสาโย อนันตรธานาย
 สวัตถติ. ปุณ จปร ภิกขเว เป เต ภิกขุ พหุสสุตา ชาติคาตมา
 อัมมธรา วินยธรา มาติกาธรา, เต น สักกัจจ สุตตันติ ปรั
 วาเจนติ, เตส อัจเจเน ถินันมุลโก สุตตันโต โหติ อปัปฺปัสวโน:
 อปั ภิกขเว ทูติโย อัมโม สัทธัมมัสส สัมโมสาโย อนันตรธานาย
 สวัตถติ. ปุณ จปร ภิกขเว เถว ภิกขุ พหุลลิกา ไหนติ
 ลาลลิกา โลกกมเน ปุพฺพังคมา ปวิเวเก นิกขิตตธรา น
 วิริย ชารภติ อปัตฺตัสส บัตติยา อนนคตัสส อธิคมา
 อสจฺฉนิกตัสส สจฺฉนิกริยาโย, เตส บัจฉิมา ชนตา ทิฏฺฐาณคต
 อปัชชติ, สามี โหติ พหุลลิกา ลาลลิกา โลกกมเน ปุพฺพังคมา
 ปวิเวเก นิกขิตตธรา น วิริย ชารภติ อปัตฺตัสส บัตติยา
 อนนคตัสส อธิคมา อสจฺฉนิกตัสส สจฺฉนิกริยาโย: อปั ภิกขเว
 จตุตฺถโก อัมโม สัทธัมมัสส สัมโมสาโย อนันตรธานาย สวัตถติ.
 อโม โช ภิกขเว จัตถาโร อัมมา สัทธัมมัสส สัมโมสาโย
 อนันตรธานาย สวัตถติ. จัตถาโรเม ภิกขเว อัมมา สัทธัมมัสส
 จิตฺยา อสम्मโมสาโย อนันตรธานาย สวัตถติ. กตเม จัตถาโร?
 อช ภิกขเว ภิกขุ สัคคหิต สุตตันติ ปริยาปุนันติ สุนิกขิตเตหิ
 ปทพฺพยัญชนเห, สุนิกขิตตัสส ภิกขเว ปทพฺพยัญชนตัสส อตฺถโณ
 สุนโย โหติ: อปั ภิกขเว ปจฺจโม อัมโม สัทธัมมัสส จิตฺยา
 อสम्मโมสาโย อนันตรธานาย สวัตถติ. ปุณ จปร ภิกขเว ภิกขุ

สุวา โหติ โสวจัสสกรณเถรยัมมเมทธิ สมนันนาคตา ขมา
 ปทักขินคคาคาโน อนุสาสนี: อโย ภิกขเว ทุติโย อัมโม
 สัทธัมมัสส จิตฺติยา อสम्मโมสาโย อนันตรธานาย สวตตติ. ปุณ ปร
 ภิกขเว เย เต ภิกขุ พหุสสุตา อาคตาคมา อัมมธรา วินยธรา
 มาติกาธรา, เต สักกัจจ สุตตันต ปรี วาเจนติ, เตส อัจจเยน
 อัจฉินนฺมุดโก สุตตันโต โหติ สปัฏฐิตฺตโร: อโย ภิกขเว
 ตติโย อัมโม สัทธัมมัสส จิตฺติยา อสम्मโมสาโย อนันตรธานาย
 สวตตติ. ปุณ ปร ภิกขเว เถรา ภิกขุ น พหุสสุตา โหตติ
 น สาถลิกา โยกกมฺเณ นิกขิตตธฺรา ปวีเวเก ปุพฺพังคมา วิริย
 ธารณํติ อปัปตฺตัสส บัตติยา ธนธคตัสส ธคมาโย อสัจฉิกตัสส
 สัจฉิกิริยาโย, เตส บัจฉิมา ชนตา ทิฏฺฐานคฺติ อาบชชติ, สปั
 โหติ น พหุสสุตา น สาถลิกา โยกกมฺเณ นิกขิตตธฺรา
 ปวีเวเก ปุพฺพังคมา วิริย ธารณํติ อปัปตฺตัสส บัตติยา ธนธคตัสส
 ธคมาโย อสัจฉิกตัสส สัจฉิกิริยาโย: อโย ภิกขเว เจตฺตโก อัมโม
 สัทธัมมัสส จิตฺติยา อสम्मโมสาโย อนันตรธานาย สวตตติ. อิม โข
 ภิกขเว จัตตารอ อัมมา สัทธัมมัสส จิตฺติยา อสम्मโมสาโย
 อนันตรธานาย สวตตติ.

อินทริยวคฺโค ปจโม.

๑๖๑ เจตฺสโส อิม ภิกขเว ปฏฺฐปทา. กตมา เจตฺสโส? ทุกฺขา
 ปฏฺฐปทา ทนฺทอาภินฺวา, ทุกฺขา ปฏฺฐปทา ชีปฺปาภินฺวา, สฺวา

จตุกกนิปาเต จตุตถปัณณาสกัถัสส ทุติยวัคโค. ๒๐๕

ปฏิปทา ทนฺธธาภิณฺณา, สฺสุชา ปฏิปทา ชีวีปาภิณฺณา. อีมา
โซ ภิกฺขเว จตฺสโล ปฏิปทาติ.

๑๖๒ จตฺสโล อีมา ภิกฺขเว ปฏิปทา. กตมา จตฺสโล?

ทกฺขชา ปฏิปทา ทนฺธธาภิณฺณา, ทกฺขชา ปฏิปทา ชีวีปาภิณฺณา,
สฺสุชา ปฏิปทา ทนฺธธาภิณฺณา, สฺสุชา ปฏิปทา ชีวีปาภิณฺณา.

กตมา ? ภิกฺขเว ทกฺขชา ปฏิปทา ทนฺธธาภิณฺณา? อธิ

ภิกฺขเว เอกัจฺโจ ปุคฺคโล ปกฺติยาบี คิप्พพรชชาติโก
โหติ, อภิกฺขณฺโณ ราคชํ ทกฺขํ โทมณฺณลลํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ;

ปกฺติยาบี คิप्พทิสฺสชาติโก โหติ, อภิกฺขณฺโณ ทิสฺสํ ทกฺขํ โทมณฺณลลํ
ปฏฺฐิสฺสเวเทติ; ปกฺติยาบี คิप्พโมหชาติโก โหติ, อภิกฺขณฺโณ

โมหํ ทกฺขํ โทมณฺณลลํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ. ตสฺสสิมานิ บัลลจินฺทริยานิ
มฺหุณิ ปาตุกานฺติ: สทฺธินฺทริยํ วิริยฺนฺทริยํ สตินฺทริยํ สมาธินฺทริยํ

บัลลจินฺทริยํ. โส อิมํ บัลลจินฺทริยานํ มุทฺตํ
ทณฺธิ อนฺนํทริยํ ปาปุณฺณาติ อาสวานํ ขยาย. ธมฺมํ วุจฺจติ

ภิกฺขเว ทกฺขชา ปฏิปทา ทนฺธธาภิณฺณา. กตมา ? ภิกฺขเว

ทกฺขชา ปฏิปทา ชีวีปาภิณฺณา? อธิ ภิกฺขเว เอกัจฺโจ ปุคฺคโล
ปกฺติยาบี คิप्พพรชชาติโก โหติ, อภิกฺขณฺโณ ราคชํ ทกฺขํ

โทมณฺณลลํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ; ปกฺติยาบี คิप्พทิสฺสชาติโก โหติ, อภิกฺขณฺโณ
ทิสฺสํ ทกฺขํ โทมณฺณลลํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ; ปกฺติยาบี คิप्พโมหชาติโก

โหติ, อภิกฺขณฺโณ โมหํ ทกฺขํ โทมณฺณลลํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ. ตสฺสสิมานิ

บัณฺฑิณํ ธีรยานํ อธิมัตตานิ ปาตุภวันฺติ: สัตถินํ ธีรํ วิริยินํ ธีรํ
 สตินํ ธีรํ สมานินํ ธีรํ บัณฺณินํ ธีรํ. โส อิมํสํ บัณฺณินํ
 อินํ ธีรยานํ อธิมัตตคตฺตา จิปปํ อนนฺตรियํ ปาปฺณาติ อาสวามิ
 ขยาย. อหํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขา ปฏิปทา จิปปภาณณา.
 กตมา จ ภิกฺขเว สุขา ปฏิปทา ทนฺธภาณณา? อหํ ภิกฺขเว
 เอกัจโจ ปุคฺคโล ปกฺติยาบี น ติพฺพพราชาติโก โหติ,
 น อภิกฺขณํ วาเชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสฺสเวเทติ; ปกฺติยาบี
 น ติพฺพโทสชาติโก โหติ, น อภิกฺขณํ โทสํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ
 ปฏิสฺสเวเทติ; ปกฺติยาบี น ติพฺพโมหชาติโก โหติ. น อภิกฺขณํ
 โมหํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสฺสเวเทติ. ตสฺส ลิกฺขณานิ บัณฺฑิณํ ธีรยานํ
 มุทุคฺคา ปาตุภวันฺติ: สัตถินํ ธีรํ วิริยินํ ธีรํ สตินํ ธีรํ
 สมานินํ ธีรํ บัณฺณินํ ธีรํ. โส อิมํสํ บัณฺณินํ อินํ ธีรยานํ
 มุทุคฺคา ทนฺธํ อนนฺตรियํ ปาปฺณาติ อาสวามิ ขยาย. อหํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว สุขา ปฏิปทา ทนฺธภาณณา. กตมา จ ภิกฺขเว
 สุขา ปฏิปทา จิปปภาณณา? อหํ ภิกฺขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 ปกฺติยาบี น ติพฺพพราชาติโก โหติ, น อภิกฺขณํ วาเชํ ทุกฺขํ
 โทมนสฺสํ ปฏิสฺสเวเทติ; ปกฺติยาบี น ติพฺพโทสชาติโก โหติ,
 น อภิกฺขณํ โทสํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสฺสเวเทติ; ปกฺติยาบี
 น ติพฺพโมหชาติโก โหติ, น อภิกฺขณํ โมหํ ทุกฺขํ
 โทมนสฺสํ ปฏิสฺสเวเทติ. ตสฺส ลิกฺขณานิ บัณฺฑิณํ ธีรยานํ อธิมัตตานิ

จตุกกนิปาเต จตุตถบดินนาสกัถ สุตตยวัคโค.

๒๐๘

ปาตุงวันติ: สัตถ์อินทร์ริย์ วิริยอินทร์ริย์ สตินทร์ริย์ สมาณินทร์ริย์
บดินทร์ริย์. โส อิมสั บดินันัน อินทร์ริยานัน อิมัตตัตตา
จิปป์ อนันตริย์ ปาปุนาติ อาสวานัน ขยาย. อย์ วุจจิต
ภิกขเว สุขา ปฏิปทา จิปป์ภาณินา. อีมา โข ภิกขเว
จตุสโส ปฏิปทาติ.

๑๖๓ จตุสโส อีมา ภิกขเว ปฏิปทา. กตมา จตุสโส?
ทุกขา ปฏิปทา ทนธากินา, ทุกขา ปฏิปทา จิปป์ภาณินา,
สุขา ปฏิปทา ทนธากินา, สุขา ปฏิปทา จิปป์ภาณินา.
กตมา จ ภิกขเว ทุกขา ปฏิปทา ทนธากินา? อธิ
กัณเฏ ภิกขเว อสุกานันสัสสี กาเย วิหริติ อาหาเร ปฏิกกกัลลันณ
สัพพะโลเก อนภิรตสันณ สัพพะลชาเรสุ อนิจจานันสัสสี, มรณสันณ
โฆ ปณัสส อชณันตัม สุปันนิจา โหติ. โส อีมานิ บดินัน
เสกขพลาณิ อุนนิสสาณ วิหริติ: สัตถ์อาพล หิริพล โอตตัมปพล
วิริยพล บดินาพล. ตัสสิมานิ บดินันตริยานิ มุทุนิ
ปาตุงวันติ: สัตถ์อินทร์ริย์ วิริยอินทร์ริย์ สตินทร์ริย์ สมาณินทร์ริย์
บดินันตริย์. โส อิมสั บดินันัน อินทร์ริยานัน มุทุตตา
ทนธัน อนันตริย์ ปาปุนาติ อาสวานัน ขยาย. อย์ วุจจิต
ภิกขเว ทุกขา ปฏิปทา ทนธากินา. กตมา จ ภิกขเว
ทุกขา ปฏิปทา จิปป์ภาณินา? อธิ ภิกขเว ภิกขุ อสุกานันสัสสี
กาเย วิหริติ อาหาเร ปฏิกกกัลลันณ สัพพะโลเก อนภิรตสันณ

สัพพะสาเรตุ อนิจฺจานุบัลลํ, มรณตฺถเนว โข ปณฺธสฺส อชฺฉตฺตํ
 สุปฺปจฺจิตา โทติ. โส อิมานิ มัจฺจํ เลกฺขพลาณิ อุนนิสฺสาย
 วิหริเต: สทฺธธาลํ หิริพลํ โอตตํปฺพลํ วิริยพลํ มัจฺฉเนวพลํ.
 ตสฺส สิมานิ มัจฺจจันท์ริยานิ อมิตฺตานิ ปาตฺกวนฺติ: สทฺธํ อิ่นท์ริยํ
 วิริยิ่นท์ริยํ สตินิ่นท์ริยํ สมาริ่นท์ริยํ มัจฺฉนิ่นท์ริยํ. โส อิมํ
 มัจฺจจันณํ อิ่นท์ริยานํ อมิตตตฺตํ จ ปิเป อมนฺตริยํ ปาปฺพณาติ
 อาสวานํ ขยาย. อมํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขา ปฏิปทา
 จิเปปภาณิณฺวา. กตมา จ ภิกฺขเว สุขา ปฏิปทา ทนฺธภาณิณฺวา?
 อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อภุสฺเสหิ ธมฺเมหิ
 สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกขํ ปิตฺติสุขํ ปจฺมํ ฉานํ อุลลัมบิยฺส
 วิหริเต; วิตกฺกวิจารานํ วุปฺสมา อชฺฉตฺตํ สัมปสาทนํ เจตโตเอกทภาวํ
 อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาริยํ ปิตฺติสุขํ ทตฺติยํ ฉานํ อุลลัมบิยฺส
 วิหริเต; ปิตฺติยา จ วิวาคา อุลลํกขโก จ วิหริเต สโต
 จ สัมปชาโน สุขญฺจํ กาเยน ปฏิสฺสเวเตติ, ยนฺตํ อริยา
 อาจิกฺขณฺติติ “อุลลํกขโก สติมา สุขวิหารีติ, ตตฺติยํ ฉานํ
 อุลลัมบิยฺส วิหริเต; สุขัสสํ จ ปหานา ทุกฺขัสสํ จ ปหานา
 ปุทฺทเพว โสมนัสสํโทมนัสสํตานํ อตฺถังคมา อทุกฺขมสุขํ
 อุลลํกขาสติปาริสฺสทฺธํ จตฺตํ ฉานํ อุลลัมบิยฺส วิหริเต. โส
 อิมานิ มัจฺจํ เลกฺขพลาณิ อุนนิสฺสาย วิหริเต: สทฺธธาลํ
 หิริพลํ โอตตํปฺพลํ วิริยพลํ มัจฺฉเนวพลํ. ตสฺส สิมานิ

จตุกกนิปาเต จตุตถบิณฑกัลลส ทุคยวัคโค. ๒๐๘

บิณฑจันท์รียานิ มุทุนิ ปาตุกวันตี: สัตถันท์รีย วิริยันท์รีย
สตันท์รีย สมารันท์รีย บิณฑินท์รีย. โส อิมสฺส บิณฑัน
อินท์รียานํ มุทุตฺตา ทนฺธํ อนันฺตรียํ ปาปุณฺนาติ อาสวานํ
ชยาบ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สฺสา ปฏฺฐิปาตา ทนฺธภาณิณฺวา.
กตมา จ ภิกฺขเว สฺสา ปฏฺฐิปาตา ขิยฺปิภาณิณฺวา? อธิ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ ๆ เป ๆ ปจฺมํ ฉานํ อุปสํมยฺชช
วิหริตฺ; วิตักกวิจารานํ วุပ္สมา ๆ เป ๆ ทุคฺยํ ฉานํ
อุปสํมยฺชช วิหริตฺ; มคฺคิยา จ วิวาคา ๆ เป ๆ ทุคฺยํ ฉานํ
อุปสํมยฺชช วิหริตฺ, สฺขัลลสฺส จ ปทานา ทุคฺขัลลสฺส จ ปทานา
ๆ เป ๆ จตุตฺถํ ฉานํ อุปสํมยฺชช วิหริตฺ. โส อิมานิ
บิณฑํ เสกฺขพลาณิ อุปนิสฺสาย วิหริตฺ: สัตถาพลํ ทิรฺพลํ
โธตฺถปฺปพลํ วิริยพลํ บิณฑาพลํ. ตสฺส สฺมานิ บิณฑจันท์รียานิ
อธิมคฺคานิ ปาตุกวันตี: สัตถันท์รีย วิริยันท์รีย สตันท์รีย
สมารันท์รีย บิณฑินท์รีย. โส อิมสฺส บิณฑัน อินท์รียานํ
อธิมคฺคตฺตฺตา ขิยฺปิ อนันฺตรียํ ปาปุณฺนาติ อาสวานํ ชยาบ.
อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สฺสา ปฏฺฐิปาตา ขิยฺปิภาณิณฺวา. อีมา โห
ภิกฺขเว จตฺสฺโส ปฏฺฐิปาตาติ.

๑๖๔ จตฺสฺโส อีมา ภิกฺขเว ปฏฺฐิปาตา. กตมา จตฺสฺโส?
ธกฺขมา ปฏฺฐิปาตา, ขมา ปฏฺฐิปาตา, ทมา ปฏฺฐิปาตา, สมา ปฏฺฐิปาตา.

กตมา ๑ ภิกขเว อักขมา ปฏิปทา? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ
 ปุคฺคโล อักโกสันตํ บัจจักโกตติ, โรสฺสนตํ ปฏิโรตติ, ภาณฺทนต์
 ปฏิภาณฺทติ: อหํ วุจฺจติ ภิกขเว อักขมา ปฏิปทา. กตมา
 ๑ ภิกขเว ขมา ปฏิปทา? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อักโกสันตํ น บัจจักโกตติ, โรสฺสนตํ น ปฏิโรตติ, ภาณฺทนต์
 น ปฏิภาณฺทติ: อหํ วุจฺจติ ภิกขเว ขมา ปฏิปทา. กตมา ๑
 ภิกขเว ทมา ปฏิปทา? อธิ ภิกขเว ภิกฺขุ จักฺขนา รูป
 ที่ลฺลา น นิमितฺตคฺคาคี โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคาคี, ยตฺวาธิกรณเมณ
 จักฺขณฺทวิยํ อลฺลวตฺ วิหรณฺตํ อภิขณฺนาโทมนสฺสลา ปาปกา อกฺกุสลา
 อัมมา อณฺวาลสฺสเวยฺยํ, ตสฺส ลวฺวาย ปฏิบฺบชฺชติ, รกฺขติ
 จักฺขณฺทวิยํ, จักฺขณฺทวิเย ลวฺวํ อายบฺบชฺชติ, โสเตน สกฺกต
 สุตฺวา ... ขาเนน คณฺธิํ ขาณฺติว ... ชีวฺหาย รลํ สานฺติว ...
 กาเยน โสฏฺฐจฺทัพฺพํ ผลิตฺวา ... มนฺสา อัมมํ วิณฺณาย น
 นิमितฺตคฺคาคี โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคาคี, ยตฺวาธิกรณเมณ มณินฺทวิย
 อลฺลวตฺ วิหรณฺตํ อภิขณฺนาโทมนสฺสลา ปาปกา อกฺกุสลา อัมมา
 อณฺวาลสฺสเวยฺยํ, ตสฺส ลวฺวาย ปฏิบฺบชฺชติ, รกฺขติ มณินฺทวิย,
 มณินฺทวิเย ลวฺวํ อายบฺบชฺชติ: อหํ วุจฺจติ ภิกขเว ทมา
 ปฏิปทา. กตมา ๑ ภิกขเว สมา ปฏิปทา? อธิ ภิกขเว ภิกฺขุ
 อุပ္ปันนํ กามวตฺตกํ นาธิวาลฺเลติ ปชฺหติ วิโนเทติ สเมติ
 พฺยณฺตีกโรติ ธนฺทวํ คเมติ, อุပ္ปันนํ พฺยาปาทวตฺตกํ ... อุပ္ปันน

ปาปกา อกุลลา ธัมมา อโนวาสสเวยฺย, ตัสส ลัมบาย ปฏิบัตฺตติ,
 รัทฺตติ จักฺขณฺท์ วัยฺย, จักฺขณฺท์ วัยฺย ลัมวํ อาบัตฺตติ, โสเตน
 สัตฺตํ สุกฺวา ... ฆาเนน คณฺโธ ฆาปิตฺวา ... ชีวฺหาเย รสํ สวาปิตฺวา ...
 กาเยน โผฏฺฐจฺฬํ พุสฺสิตฺวา ... มนฺสา ธมฺมํ วิณฺเณเย น นิमितฺตคฺคาคี
 โหติ นานุพฺพิยณฺชนคฺคาคี, ยตฺถวาธกรณเมว มนินฺทํ วัยฺย อลฺลวตฺ
 วิหรณฺตํ อภิธฺมาโทมนัสสา ปาปกา อกุลลา ธัมมา อโนวาสสเวยฺย,
 ตัสส ลัมบาย ปฏิบัตฺตติ, รัทฺตติ มนินฺทํ วัยฺย, มนินฺทํ วัยฺย
 ลัมวํ อาบัตฺตติ: อปํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทมฺมา ปฏิปทา.
 กตฺมา จ ภิกฺขเว สฺมา ปฏิปทา? อิตฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อပ္ปັນนํ
 กามวตฺตํกํ นาธิวาเสติ ปชฺหติ วิโนเทติ สเมติ พยฺยํตีกโรติ
 อนภาวํ คเมติ, อပ္ปັນนํ พยาปาตวตฺตํกํ ... อပ္ปັນนํ วิทิสาวตฺตํกํ ...
 อပ္ปັນนํ อပ္ปັນนํ ปาปกา อกุลเล ธัมเม นาธิวาเสติ ปชฺหติ
 วิโนเทติ สเมติ พยฺยํตีกโรติ อนภาวํ คเมติ: อปํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 สฺมา ปฏิปทา. อิมมา โห ภิกฺขเว จตฺสโล ปฏิปทาติ.

๑๖๖ จตฺสโล อิมมา ภิกฺขเว ปฏิปทา. กตฺมา จตฺสโล?
 ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธากิณฺณา, ทุกฺขา ปฏิปทา ชีปฺปากิณฺณา,
 สุขา ปฏิปทา ทนฺธากิณฺณา, สุขา ปฏิปทา ชีปฺปากิณฺณา.
 ตตฺถ ภิกฺขเว ยายํ ปฏิปทา ทุกฺขา ทนฺธากิณฺณา, อปํ
 ภิกฺขเว ปฏิปทา อุกฺเขเนว ทินา อักขาเยติ: ยมฺปายํ ปฏิปทา
 ทุกฺขา, อิมินาปายํ ทินา อักขาเยติ, ยมฺปายํ ปฏิปทา

จตุกกนิปาเต จตุตถปณินาตักกัลล ทิตยวัจ โค.

๒๗๓

ทณฺธธา, อิมินาปายํ ทินา อักขายติ. อयํ ภิกฺขเว ปฏิปทา
อุกฺเขเนว ทินา อักขายติ. ตตฺถ ภิกฺขเว ยายํ
ปฏิปทา ทุกฺขา จิบบํภาภินฺณา, อयํ ภิกฺขเว ปฏิปทา ทุกฺขัตตา
ตินา อักขายติ. ตตฺถ ภิกฺขเว ยายํ ปฏิปทา สุขา
ทณฺธธาภินฺณา, อยํ ภิกฺขเว ปฏิปทา ทณฺธัตตา ทินา อักขายติ.
ตตฺถ ภิกฺขเว ยายํ ปฏิปทา สุขา จิบบํภาภินฺณา, อยํ
ภิกฺขเว ปฏิปทา อุกฺเขเนว ปณินา อักขายติ: ยัมปายํ ปฏิปทา
สุขา, อิมินาปายํ ปณินา อักขายติ; ยัมปายํ ปฏิปทา
จิบบํภา, อิมินาปายํ ปณินา อักขายติ. อยํ ภิกฺขเว ปฏิปทา
อุกฺเขเนว ปณินา อักขายติ. อีมา โข ภิกฺขเว จตฺสโล ปฏิปทาติ.

๑๖๗ อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต, เยนายสฺมา มหาโมคคัลลํ
เตนุปลงฺกมิ; อุปลงฺกมิตฺวา อายสฺมา มหาโมคคัลลํเนน สทฺธิ
สํโมทฺติ; สํโมทนียํ กถํ สาธุวณฺเณน วิตฺติสาเรตฺวา เขมณฺโถ
นิสฺสีทฺติ; เขมณฺโถ นิสฺสินโน โข อายสฺมา สาริปุตฺโต อายสฺมนํ
มหาโมคคัลลํเนน เอกทโรจ “จตฺสโล อีมา อารุโห โมคคัลลํ
ปฏิปทา. กตมา จตฺสโล? ทุกฺขา ปฏิปทา ทณฺธธาภินฺณา, ทุกฺขา
ปฏิปทา จิบบํภาภินฺณา, สุขา ปฏิปทา ทณฺธธาภินฺณา, สุขา ปฏิปทา
จิบบํภาภินฺณา. อีมา โข อารุโห จตฺสโล ปฏิปทา. อีมา ส อารุโห
จตฺสลันนํ ปฏิปทานํ กตมํ เต ปฏิปทํ อากัมมํ อนุปาทาย
อาสเวทฺติ จิตฺตํ วิมุตฺตํ.” จตฺสโล อีมา อารุโห สาริปุตฺต

ปฏิปทา. กตมา จตัสโส? ทุกขา ปฏิปทา ทันธากิณณา, ทุกขา
 ปฏิปทา จิปปากิณณา, สุขา ปฏิปทา ทันธากิณณา, สุขา
 ปฏิปทา จิปปากิณณา. อีมา โข อารุโธ จตัสโส ปฏิปทา.
 อีมาส อารุโธ จตัสสันนํ ปฏิปทานํ ยายํ ปฏิปทา ทุกขา
 จิปปากิณณา, อิมํ เม ปฏิปทํ ชาคัมมํ อนุปาทาย ชาลเวหิ
 จิตตํ วิมุตตันทิ.

๑๖๘ อถ โข อายัสมา มหาโมคคัลลาโน, เยนายัสมา
 สารีปุตโต, เตนุปลังกมิ, อุปลังกมิทวา อายัสมา สารีปุตเตน สทฺธัส
 สัมโมหิ, สัมโมหนียํ กถํ สारานียํ วิตัสสเรทวา เอภันตํ นิสสิทฺติ,
 เอภันตํ นิสสินโน โข อายัสมา มหาโมคคัลลาโน อายัสมันตํ
 สารีปุตตํ เอตทโวจ “จตัสโส อีมา อารุโธ สารีปุตตํ ปฏิปทา.
 กตมา จตัสโส? ทุกขา ปฏิปทา ทันธากิณณา, ทุกขา ปฏิปทา
 จิปปากิณณา, สุขา ปฏิปทา ทันธากิณณา, สุขา ปฏิปทา
 จิปปากิณณา. อีมา โข อารุโธ จตัสโส ปฏิปทา. อีมาส อารุโธ
 จตัสสันนํ ปฏิปทานํ กตมํ เต ปฏิปทํ ชาคัมมํ อนุปาทาย ชาลเวหิ
 จิตตํ วิมุตตันทิ. “จตัสโส อีมา อารุโธ โมคคัลลาน ปฏิปทา.
 กตมา จตัสโส? ทุกขา ปฏิปทา ทันธากิณณา, ทุกขา ปฏิปทา
 จิปปากิณณา, สุขา ปฏิปทา ทันธากิณณา, สุขา ปฏิปทา
 จิปปากิณณา. อีมา โข อารุโธ จตัสโส ปฏิปทา. อีมาส
 อารุโธ จตัสสันนํ ปฏิปทานํ ยายํ ปฏิปทา สุขา จิปปากิณณา,

อิมิ เม ปฏิบท อคัมมิ ธนุปราทาย ฆาสเวติ จิตตัม วิมุตตังนัตติ.

๑๖๔ จัตตาโรเม ภิกขเว ปุคฺคโล ตันโต สวิชชมานา
 โลกัสสมี. กสมเม จัตตาโร? อธิ ภิกขเว เอกังโง ปุคฺคโล
 ทิฏฐิเจว ธัมมเม สลขารปรินิพฺพายี โทติ, อธิ ปณ ภิกขเว
 เอกังโง ปุคฺคโล กายัสส เกทา สลขารปรินิพฺพายี โทติ,
 อธิ ปณ ภิกขเว เอกังโง ปุคฺคโล ทิฏฐิเจว ธัมมเม
 สลขารปรินิพฺพายี โทติ, อธิ ปณ ภิกขเว เอกังโง ปุคฺคโล
 กายัสส เกทา สลขารปรินิพฺพายี โทติ. กถณัง ภิกขเว
 ปุคฺคโล ทิฏฐิเจว ธัมมเม สลขารปรินิพฺพายี โทติ? อธิ ภิกขเว
 ภิกขุ อสุกฺกานุปัสสี กาเย วิหริติ อาหารเ ปฏิกฺกกุลสัณฺณิ สัพฺพโลเก
 อนภิรตสัณฺณิ สัพฺพลชาเรสุ อนิจฺจานุปัสสี, มรณสัณฺณา โข
 ปณัสส อชฺฉวคฺคิ ตุปฺภวจิตฺวา โทติ. โส อิมานิ บัลลัง เสกขพฺธานิ
 อุนนิสฺสาย วิหริเต: สทฺธอพลํ ทิริพลํ โอตคฺคัมปํพลํ วิริยพลํ
 บัลลภาพลํ. ตสฺสสิมานิ บัลลังจันท์ริยานิ อธิมตฺตานิ ปาตุภวณฺตี:
 สทฺธอินฺทริยํ วิริยอินฺทริยํ สตินฺทริยํ สมาธิอินฺทริยํ บัลลอินฺทริยํ.
 โส อิมลฺ. บัลลังจันณิ อินฺทริยานํ อธิมตฺตคฺคชา ทิฏฐิเจว ธัมมเม
 สลขารปรินิพฺพายี โทติ. เหว โข ภิกขเว ปุคฺคโล ทิฏฐิเจว
 ธัมมเม สลขารปรินิพฺพายี โทติ. กถณัง ภิกขเว ปุคฺคโล กายัสส
 เกทา สลขารปรินิพฺพายี โทติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ อสุกฺกานุปัสสี
 กาเย วิหริติ อาหารเ ปฏิกฺกกุลสัณฺณิ สัพฺพโลเก อนภิรตสัณฺณิ

[illegible]

จตุกกนิปาเต จตุตถกนิปาเต สกัถัสส ทุตติยวักโค. ๒๑๑

กาเมหิ ๆเป ๆ ปจมนิ ฌานนิ อปัสสัมบิซซ วิหริติ; วิตักกวิจจวานิ
วูปัสมา ๆเป ๆ ทุตติย ฌานนิ อปัสสัมบิซซ วิหริติ; บิติยา จ
วิจจา ๆเป ๆ ตุตติย ฌานนิ อปัสสัมบิซซ วิหริติ; สขัลล จ
ปทานิ ทักขัลล จ ปทานิ ๆเป ๆ จตุตถ ฌานนิ อปัสสัมบิซซ
วิหริติ. โส อิมานิ บัณเฑเ สเลกขพลาณิ อุนนิสสาเย วิหริติ-
สททาพละ หิริพละ โอตตัมปิพละ วิริยพละ ปันณาพละ. ตัสสิมานิ
บัณเฑ จินตริยานิ มุตฺตุนิ ปาตุกวันติ: สทธี อันทริยํ วิริยจันทริยํ
สคินทริยํ สสมาอันทริยํ บัณเฑจันทริยํ. โส อิมสํ บัณเฑจันนิ
อันทริยานิ มุตฺตดา กายัลล เกทา อลฺลขารปรินิพฺพายี โหติ.
เอวํ โข ภิกขเว ปุคฺคโล กายัลล เกทา อลฺลขารปรินิพฺพายี โหติ.
อิมํ โข ภิกขเว จัตตาโร ปุคฺคโล สันติโต สวิซซมานา โลกัสสมินติ.

๑๓๐ เอกํ สมยํ อายัสสิมา อานนํโต โกสสัมปิเย วิหริติ
โฆสิตารามะ. ตตฺถิ โข อายัสสิมา อานนํโต ภิกขุ อามันเตสิ
“อาวุโส ภิกขโวติ. “อาวุโสติ โข เต ภิกขุ อายัสสิมาโต
อานนํตัสส บังจัสสโส. อายัสสิมา อานนํโต เอเตทโวจ “โย
หิ โกจิ อาวุโส ภิกขุ วา ภิกขุณี วา มมํ สันติเก อรหัตตัมปิปัตติ
พฺพากโรติ, สัพฺพโส จตุหิ มัคโคหิ เอเตสํ วา อภิณฺเษเรน.
กตเมหิ จตุหิ? อิทาวุโส ภิกขุ สมณูปุพฺพังคมํ วิบัลลณํ ภาเวติ,
ตัสส สมณูปุพฺพังคมํ วิบัลลณํ ภาวयेโต มัคโค สันนํชายติ,

โส ตं มัคค์ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ, ตัสส ตं มัคค์
 อาเสวโต ภาวยโต พหุลีกโรโต สลฺโฆชานานิ ปหิยฺนติ, อนุสฺสา
 พยฺยํติโหนฺติ. ปุณ ะปรํ อวฺโส ภิกฺขุ วิบฺลึสนาปฺพํจคมํ สมถํ
 ภาเวติ, ตัสส วิบฺลึสนาปฺพํจคมํ สมถํ ภาวยโต มัคค์ โค
 สลฺโฆชายติ, โส ตं มัคค์ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ, ตัสส ตं
 มัคค์ อาเสวโต ภาวยโต พหุลีกโรโต สลฺโฆชานานิ ปหิยฺนติ,
 อนุสฺสา พยฺยํติโหนฺติ. ปุณ ะปรํ อวฺโส ภิกฺขุ สมถวิบฺลึสนํ
 ยุคณฺทํ ภาเวติ, ตัสส สมถวิบฺลึสนํ ยุคณฺทํ ภาวยโต มัคค์ โค
 สลฺโฆชายติ, โส ตं มัคค์ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ, ตัสส
 ตं มัคค์ อาเสวโต ภาวยโต พหุลีกโรโต สลฺโฆชานานิ ปหิยฺนติ,
 อนุสฺสา พยฺยํติโหนฺติ. ปุณ ะปรํ อวฺโส ภิกฺขุโน อัมมุตฺถจฺจวตฺถหิตํ
 มาณสํ โหติ, โส อวฺโส สมโย, ยนฺติ จิตฺติ อชฺฉนฺตติเยว
 สันติญฺจติ สันนีสิตฺติ เอโกติ โหติ สมาริยติ, ตัสส มัคค์ โค
 สลฺโฆชายติ, โส ตं มัคค์ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ, ตัสส ตं
 มัคค์ อาเสวโต ภาวยโต พหุลีกโรโต สลฺโฆชานานิ ปหิยฺนติ,
 อนุสฺสา พยฺยํติโหนฺติ. โย หิ โกจิ อวฺโส ภิกฺขุ วา ภิกฺขุณี วา
 มม สันติเก อรหัตตบิยฺยตฺติ พยฺยาโกโรติ, สัพฺพโส อิมเห จุฑฺधि
 มัคค์โคหิ เอเตสํ วา อวิจฺจตฺตเรนาติ.

ปฏฺฐิตทาวคฺโค ทุติโย.

๑๗๑ กาเย วา ภิกฺขเว สติ กายสลฺโฆเจตนาเหตุ อุมฺบิยฺยชติ

อชฺฌัตตํ สุขทุกฺขํ, วาจาเย วา ภิกฺขเว สติ วจีสํโสดนาเหตุ,
 อุมฺบปัชฺชติ อชฺฌัตตํ สุขทุกฺขํ, มเน วา ภิกฺขเว สติ มโนสํโสดนาเหตุ,
 อุมฺบปัชฺชติ อชฺฌัตตํ สุขทุกฺขํ อวิชฺชาเนจฺจยา วา; สามํ วา ตํ
 ภิกฺขเว กายสํขารํ อภิสํขโรติ, ยัมปิ จฺยาสลฺลํ ตํ อุมฺบปัชฺชติ
 อชฺฌัตตํ สุขทุกฺขํ; ปเร วาสลฺลํ ตํ ภิกฺขเว กายสํขารํ อภิสํขโรติ,
 ยัมปิ จฺยาสลฺลํ ตํ อุมฺบปัชฺชติ อชฺฌัตตํ สุขทุกฺขํ; สัมปชาโน วา
 ตํ ภิกฺขเว กายสํขารํ อภิสํขโรติ, ยัมปิ จฺยาสลฺลํ ตํ อุมฺบปัชฺชติ
 อชฺฌัตตํ สุขทุกฺขํ; อสสัมปชาโน วา ตํ ภิกฺขเว กายสํขารํ อภิสํขโรติ,
 ยัมปิ จฺยาสลฺลํ ตํ อุมฺบปัชฺชติ อชฺฌัตตํ สุขทุกฺขํ; สามํ วา ตํ ภิกฺขเว
 วจีสํขารํ อภิสํขโรติ, ยัมปิ จฺยาสลฺลํ ตํ อุมฺบปัชฺชติ อชฺฌัตตํ สุขทุกฺขํ;
 ปเร วาสลฺลํ ตํ ภิกฺขเว วจีสํขารํ อภิสํขโรติ, ยัมปิ จฺยาสลฺลํ ตํ
 อุมฺบปัชฺชติ อชฺฌัตตํ สุขทุกฺขํ; สัมปชาโน วา ตํ ภิกฺขเว
 วจีสํขารํ อภิสํขโรติ, ยัมปิ จฺยาสลฺลํ ตํ อุมฺบปัชฺชติ อชฺฌัตตํ
 สุขทุกฺขํ; อสสัมปชาโน วา ตํ ภิกฺขเว วจีสํขารํ อภิสํขโรติ,
 ยัมปิ จฺยาสลฺลํ ตํ อุมฺบปัชฺชติ อชฺฌัตตํ สุขทุกฺขํ; สามํ วา ตํ ภิกฺขเว
 มโนสํขารํ อภิสํขโรติ, ยัมปิ จฺยาสลฺลํ ตํ อุมฺบปัชฺชติ อชฺฌัตตํ
 สุขทุกฺขํ; ปเร วาสลฺลํ ภิกฺขเว มโนสํขารํ อภิสํขโรติ,
 ยัมปิ จฺยาสลฺลํ ตํ อุมฺบปัชฺชติ อชฺฌัตตํ สุขทุกฺขํ; สัมปชาโน วา
 ตํ ภิกฺขเว มโนสํขารํ อภิสํขโรติ, ยัมปิ จฺยาสลฺลํ ตํ อุมฺบปัชฺชติ

อัสสัณฺฑิ สุกฺกัณฺฑิ, อัสสัณฺฑิ วา ตํ ภิกฺขเว มโนสํวโร
 อภิสํสโรติ, ยัมปิ จยาสฺส ตํ อุมฺปิ ชฺชติ อัสสัณฺฑิ สุกฺกัณฺฑิ. อิมํ
 ภิกฺขเว อัมมํ เมสุ อวิชฺชา อนุปติคา. อวิชฺชา ยเดว อเสสวโรคนโรธา
 โส กาโย น โหติ, ยัมปิ จยาสฺส ตํ อุมฺปิ ชฺชติ อัสสัณฺฑิ
 สุกฺกัณฺฑิ, สวา วาชา น โหติ, ยัมปิ จยาสฺส ตํ อุมฺปิ ชฺชติ
 อัสสัณฺฑิ สุกฺกัณฺฑิ, โส มโน น โหติ, ยัมปิ จยาสฺส ตํ อุมฺปิ ชฺชติ
 อัสสัณฺฑิ สุกฺกัณฺฑิ, เขตฺตํ น โหติ, ... วัตถุณฺตํ น โหติ, ...
 อายตณฺณํ น โหติ, ... ออกรณฺณํ น โหติ, ยัมปิ จยาสฺส ตํ
 อุมฺปิ ชฺชติ อัสสัณฺฑิ สุกฺกัณฺฑิ. จัตตาโร เม ภิกฺขเว อตฺตกาปฏฺฐาภา.
 กตเม จัตตาโร? อตฺถิ ภิกฺขเว อตฺตกาปฏฺฐาโก, ยัสฺมิ
 อตฺตกาปฏฺฐาเก อตฺตัสสัณฺเจตนา กมฺมิ โน ปรตฺสัณฺเจตนา, อตฺถิ ภิกฺขเว
 อตฺตกาปฏฺฐาโก, ยัสฺมิ อตฺตกาปฏฺฐาเก ปรตฺสัณฺเจตนา กมฺมิ
 โน อตฺตัสสัณฺเจตนา, อตฺถิ ภิกฺขเว อตฺตกาปฏฺฐาโก, ยัสฺมิ
 อตฺตกาปฏฺฐาเก อตฺตัสสัณฺเจตนา ๑ กมฺมิ ปรตฺสัณฺเจตนา ๑, อตฺถิ
 ภิกฺขเว อตฺตกาปฏฺฐาโก, ยัสฺมิ อตฺตกาปฏฺฐาเก เวน
 อตฺตัสสัณฺเจตนา กมฺมิ โน ปรตฺสัณฺเจตนา. อิมํ โข ภิกฺขเว
 จัตตาโร อตฺตกาปฏฺฐาภาติ. เหว วุตฺเต อายัสฺมา สวาปุคฺโต
 ภควันตํ เอตทโว “อิมัสฺส ชฺวาทํ ภันเต ภควตา สัณฺนิเตน
 ภาสีตัสส เหว วิตถาเวน อตฺถิ อาชานามิ: ตตฺถิ ภันเต ยิวายํ

อัตถการปฏิลาโก, ยัสมี อัตถการปฏิลาโก อัตถลลณเจตนา กมติ
 โน ปรลลณเจตนา; อัตถลลณเจตนาเหตุ เตสํ สัตถานํ ตัมมहा
 กายา จุติ โหติ. ตตฺถ ภูณเต ยีวายํ อัตถการปฏิลาโก, ยัสมี
 อัตถการปฏิลาโก ปรลลณเจตนา กมติ โน อัตถลลณเจตนา;
 ปรลลณเจตนาเหตุ เตสํ สัตถานํ ตัมมहा กายา จุติ โหติ.
 ตตฺถ ภูณเต ยีวายํ อัตถการปฏิลาโก, ยัสมี อัตถการปฏิลาโก
 อัตถลลณเจตนา จ กมติ ปรลลณเจตนา จ; อัตถลลณเจตนาจ-
 ปรลลณเจตนาเหตุ เตสํ สัตถานํ ตัมมहा กายา จุติ โหติ. ตตฺถ
 ภูณเต ยีวายํ อัตถการปฏิลาโก, ยัสมี อัตถการปฏิลาโก เนา
 อัตถลลณเจตนา กมติ โน ปรลลณเจตนา; กตเม เตเน เทวา
 ทฺวํจฺจพฺพาติ. “เนวสวณฺณานาสวณฺณายตนูปคา สาริปุตฺต เทวา เตเน
 ทฺวํจฺจพฺพาติ. “โก นุ โข ภูณเต เหตุ โก บัจจโย, येन मिहेज्ज
 สत्ता ตัมมहा กายา จุตา อาคามิโน โหนฺติ อาคन्नตาโร อิตถตฺต;
 โก ปน ภูณเต เหตุ โก บัจจโย, येन मिहेज्ज สत्ता
 ตัมมहा กายา จุตา อาคามิโน โหนฺติ อาคन्नตาโร อิตถตฺตन्ति.
 “อิธ สาริปุตฺต เอจ्जจฺจล्ल ปุคฺคल्लล्ल โอรम्मภาคิกานิ ลลณ โปชนานิ
 อปฺปปีนानि โหนฺติ, โส ทิฏ्ฐิเจว อम्मเ नेवसवण्णानास्वण्णायत्तनि
 อปฺปสมบฺบซ วิหริ, โส ตถสฺสสาเทติ ตํ นิกामेติ เตเน จ วิตฺติ
 อาบฺบซติ, ตตฺถ จิตฺต ททอมุตฺโต ตตฺถพฺพลวิhari अप्रिहीने गालं

กुरुมาโน เวนสัลลณานาสัลลณายตนุปคานัน ทewanā sathāyātaṃ upāyāyāsi;
 โส ตโต จโต อาคามิ โหติ อาคันธวา อิตถัตถัง. อธิ ปน สาริปุตฺต
 เขกัจฉัสส ปุคฺคัสส โอรัมภาคิยานิ สัลลโณชนานิ ปทินานิ
 โหนฺติ, โส ทิฏฺฐเฐว ธมฺเม เวนสัลลณานาสัลลณายตนุปคานัน อูปสัมมัยชช
 วิหริ, โส ตทสฺสสาเทติ ตํ นิกามะติ เตน จ วิตฺติ ชามชัยฺยติ,
 ตตฺถ จโต ตทสมุตฺโต ตตฺตพฺพหุลวิหารี อปวิหิโน กาลं

กुरुมาโน เวนสัลลณานาสัลลณายตนุปคานัน ทewanā sathāyātaṃ upāyāyāsi;
 โส ตโต จโต อาคามิ โหติ อาคันธวา อิตถัตถัง. อธิ โข
 สาริปุตฺต เหตุ อธิ ปัจจโย, เยน มิเชกัจเจ สัตฺตา ตมฺหา
 ภาเย จตา อาคามิโน โหนฺติ อาคันธวา อิตถัตถัง; อธิ ปน
 สาริปุตฺต เหตุ อธิ ปัจจโย, เยน มิเชกัจเจ สัตฺตา ตมฺหา
 ภาเย จตา อาคามิโน โหนฺติ อาคันธวา อิตถัตถันติ.

๑๗๒ ตตฺถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภิกขุ ชามันเตสิ
 “อาวุโส ภิกขโวติ. “อาวุโสติ โข เต ภิกขุ อายสฺมโต
 สาริปุตฺตัสส ปัจจัสสโส. “อายสฺมา สาริปุตฺโต เหตุทวโจ
 “อชฺชิตมาสุปลมฺบันเนน เม อาวุโส อชฺชิตปฏิสฺสมภิกขา สจฺฉิกขา
 โยโส พยฺยณฺชนโส, ตมฺหิ อเนกปริยาเยน อาจิกขามิ เทเสมิ
 บัลลนาเปมิ ปฏิจเปมิ วิวรามิ วิภวามิ สุตฺตานิกรโสมิ, ยสฺส
 โข ปณฺธสฺส กังขา วา วิมตฺติ วา, โส มํ ปญฺเฬทฺท, อชฺช
 เวรียาการณณ, สัมมชฺชิตโต โน สัตฺตา, โย โน ธมฺมานํ สุกฺกโส,

อัทธมาสุปสัมบันเนน เม อากุโส อัมมปฏิสัมภิตา สัจฉิกขา
 โอธโส พยัณฺชนโส, ตมทํ อเนกปริยาเยน อากิจฺจามิ เทเสมิ
 บัณฺณาเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิกขามิ อุตฺตานิโกโรมิ, ยัสส โข
 ปณฺสัสส กังขา วา วิมตฺติ วา, โส มํ ปัลเลทฺถน, อทํ เวยฺยากรณฺณ,
 สัมมุชฺชุกฺโข โน สตฺตธา, โย โน อัมมํมานํ สุกฺกุสโส; อัทธมาสุป-
 สัมบันเนน เม อากุโส นิรุตฺติปฏิสัมภิตา สัจฉิกขา โอธโส
 พยัณฺชนโส, ตมทํ อเนกปริยาเยน อากิจฺจามิ เทเสมิ บัณฺณาเปมิ
 ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิกขามิ อุตฺตานิโกโรมิ, ยัสส โข ปณฺสัสส
 กังขา วา วิมตฺติ วา, โส มํ ปัลเลทฺถน, อทํ เวยฺยากรณฺณ,
 สัมมุชฺชุกฺโข โน สตฺตธา, โย โน อัมมํมานํ สุกฺกุสโส; อัทธมาสุป-
 สัมบันเนน เม อากุโส ปฏฺวิภาณปฏิสัมภิตา สัจฉิกขา โอธโส
 พยัณฺชนโส, ตมทํ อเนกปริยาเยน อากิจฺจามิ เทเสมิ บัณฺณาเปมิ
 ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิกขามิ อุตฺตานิโกโรมิ, ยัสส โข ปณฺสัสส
 กังขา วา วิมตฺติ วา, โส มํ ปัลเลทฺถน, อทํ เวยฺยากรณฺณ,
 สัมมุชฺชุกฺโข โน สตฺตธา, โย โน อัมมํมานํ สุกฺกุสโสติ.

๑๗๓ อถ โข อายัสฺสมา มหาโกฏฺฐิจิโต, เยนายัสฺสมา สาริปฺตฺโต,
 เณอุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายัสฺสมทา สาริปฺตฺเตน สทฺธิ สัมโมทิจิ;
 สัมโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺสาเวตฺวา เขมณฺณตํ นิสิตฺติ; เขมณฺณตํ
 นิสินฺโน โข อายัสฺสมา มหาโกฏฺฐิจิโต อายัสฺสมณฺณตํ สาริปฺตฺตํ

เอตทโวจ “ฉนฺนํ ขาวุโส ผัสสํสาຍตณฺณํ ขเสสวํราคะนิโรธา อตฺตถัมมํ
 กิณฺณจิติ. “มา เหวํ ขาวุโส.” “ฉนฺนํ ขาวุโส ผัสสํสาຍตณฺณํ
 ขเสสวํราคะนิโรธา นตฺตถัมมํ กิณฺณจิติ. “มา เหวํ ขาวุโส.”
 “ฉนฺนํ ขาวุโส ผัสสํสาຍตณฺณํ ขเสสวํราคะนิโรธา อตฺตถิ จ นตฺตถิ
 จัมมํ กิณฺณจิติ. “มา เหวํ ขาวุโส.” “ฉนฺนํ ขาวุโส
 ผัสสํสาຍตณฺณํ ขเสสวํราคะนิโรธา เนวตฺตถิ โน นตฺตถัมมํ กิณฺณจิติ.
 “มา เหวํ ขาวุโส.” “ฉนฺนํ ขาวุโส ผัสสํสาຍตณฺณํ ขเสสวํราคะ-
 นิโรธา อตฺตถัมมํ กิณฺณจิติ อิติ ปุญฺญโจ สમાโน “มา เหวํ
 ขาวุโสติ วเทสิ, “ฉนฺนํ ขาวุโส ผัสสํสาຍตณฺณํ ขเสสวํราคะนิโรธา
 นตฺตถัมมํ กิณฺณจิติ อิติ ปุญฺญโจ สમાโน “มา เหวํ ขาวุโสติ
 วเทสิ, “ฉนฺนํ ขาวุโส ผัสสํสาຍตณฺณํ ขเสสวํราคะนิโรธา อตฺตถิ
 จ นตฺตถิ จัมมํ กิณฺณจิติ อิติ ปุญฺญโจ สમાโน “มา เหวํ
 ขาวุโสติ วเทสิ, “ฉนฺนํ ขาวุโส ผัสสํสาຍตณฺณํ ขเสสวํราคะนิโรธา
 เนวตฺตถิ โน นตฺตถัมมํ กิณฺณจิติ อิติ ปุญฺญโจ สમાโน “มา
 เหวํ ขาวุโสติ วเทสิ. ยถากถํ ปนาวุโส อิมัสสํ ภาสิตัสส
 อตฺตโถ ทวฺงฺจัพพะโต. “ฉนฺนํ ขาวุโส ผัสสํสาຍตณฺณํ ขเสสวํราคะนิโรธา
 อตฺตถัมมํ กิณฺณจิติ อิติ วทํ อปบฺบัจจํ ปบฺบัจเจติ, “ฉนฺนํ
 ขาวุโส ผัสสํสาຍตณฺณํ ขเสสวํราคะนิโรธา นตฺตถัมมํ กิณฺณจิติ อิติ
 วทํ อปบฺบัจจํ ปบฺบัจเจติ, “ฉนฺนํ ขาวุโส ผัสสํสาຍตณฺณํ
 ขเสสวํราคะนิโรธา อตฺตถิ จ นตฺตถิ จัมมํ กิณฺณจิติ อิติ วทํ

อปปัลลัจ ปปัลลเจติ, “ฉนฺนํ อวฺสุโส ผัสสํสายตนาณํ อเสสํวิราคนิโรธํ
เนวํตติ โน นัตถํณํ กิณฺณํจิติ อิติ วทํ อปปัลลัจ ปปัลลเจติ.
ยวทา อวฺสุโส ฉนฺนํ ผัสสํสายตนาณํ คติ, ทาวทา ปปัลลัจจัสส
คติ; ยวทา ปปัลลัจจัสส คติ, ทาวทา ฉนฺนํ ผัสสํสายตนาณํ
คติ. ฉนฺนํ อวฺสุโส ผัสสํสายตนาณํ อเสสํวิราคนิโรธํ ปปัลลเจติ
อปปัลลัจจูปสโมติ.

๑๗๕ อถปิ อายัสสิมา อานนฺโท, เยนายัสสิมา มหาโกฏฺฐจติ,
เตนุปลังกมิ; อปปลังกมิทฺวา อายัสสิมา มหาโกฏฺฐจเตน ลัทธิ
สํมโมติ; ลมฺมโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺตสํเรทฺวา เอกมณฺตํ
นิลสิทฺติ; เอกมณฺตํ นิลสินฺโน โส อายัสสิมา อานนฺโท อายัสสิมณฺตํ
มหาโกฏฺฐจติ เอตทโวจ “ฉนฺนํ อวฺสุโส ผัสสํสายตนาณํ อเสสํวิราค-
นิโรธํ อตฺถํณํ กิณฺณํจิติ. “มา เทวํ อวฺสุโส.” “ฉนฺนํ
อวฺสุโส ผัสสํสายตนาณํ อเสสํวิราคนิโรธํ นัตถํณํ กิณฺณํจิติ.
“มา เทวํ อวฺสุโส.” “ฉนฺนํ อวฺสุโส ผัสสํสายตนาณํ อเสสํวิราค-
นิโรธํ อตฺถํจ นัตถํจ จันณํ กิณฺณํจิติ. “มา เทวํ อวฺสุโส.”
ฉนฺนํ อวฺสุโส ผัสสํสายตนาณํ อเสสํวิราคนิโรธํ เนวํตติ โน
นัตถํณํ กิณฺณํจิติ. “มา เทวํ อวฺสุโส.” “ฉนฺนํ อวฺสุโส
ผัสสํสายตนาณํ อเสสํวิราคนิโรธํ อตฺถํณํ กิณฺณํจิติ อิติ ปุญฺญโจ
ธมาโน “มา เทวํ อวฺสุโสติ วเทสิ, “ฉนฺนํ อวฺสุโส ผัสสํสายตนาณํ

อเสสวราคะนิโรธา นัตถิณัง กิณจีติ อิติ ปุณฺโง สมาโน
 “มา เหว อากุโสติ วเทสิ, “ฉนฺนํ อากุโส ผัสสํายตนาณํ
 อเสสวราคะนิโรธา อัตถิ จ นัตถิ จันณัง กิณจีติ อิติ ปุณฺโง
 สมาโน “มา เหว อากุโสติ วเทสิ, “ฉนฺนํ อากุโส ผัสสํายตนาณํ
 อเสสวราคะนิโรธา เนวัตถิ โน นัตถิณัง กิณจีติ อิติ ปุณฺโง
 สมาโน “มา เหว อากุโสติ วเทสิ. ยถากถํ ปนากุโส
 อิมัสสํ ภาสิตัสสํ อัตถิโด ทญฺญัพพะโพธิ. “ฉนฺนํ อากุโส
 ผัสสํายตนาณํ อเสสวราคะนิโรธา อัตถิณัง กิณจีติ อิติ วทํ
 อปบฺบัจจํ ปบฺบัจเจติ, “ฉนฺนํ อากุโส ผัสสํายตนาณํ อเสสวราคะนิโรธา
 นัตถิณัง กิณจีติ อิติ วทํ อปบฺบัจจํ ปบฺบัจเจติ, ฉนฺนํ อากุโส
 ผัสสํายตนาณํ อเสสวราคะนิโรธา อัตถิ จ นัตถิ จันณัง กิณจีติ
 อิติ วทํ อปบฺบัจจํ ปบฺบัจเจติ, “ฉนฺนํ อากุโส ผัสสํายตนาณํ
 อเสสวราคะนิโรธา เนวัตถิ โน นัตถิณัง กิณจีติ อิติ วทํ
 อปบฺบัจจํ ปบฺบัจเจติ. ยาวตา อากุโส ฉนฺนํ ผัสสํายตนาณํ คติ,
 ทาวตา ปบฺบัจจัสสํ คติ; ยาวตา ปบฺบัจจัสสํ คติ, ทาวตา ฉนฺนํ
 ผัสสํายตนาณํ คติ. ฉนฺนํ อากุโส ผัสสํายตนาณํ อเสสวราคะนิโรธา
 ปบฺบัจจนิโรโธ ปบฺบัจจวุปฺปโต.

๑๗๕ ออโข อายัสสํมา อุปวาโน, เมณายัสสํมา สาริปุตฺโต,
 เตนุปลังกมิ; อุปลังกนิคฺคา อายัสสํตา สาริปุตฺเตน สัตถิ สัมโมติ;
 สัมโมทนียํ กถํ สารากิณิ วิตฺสาเวคฺคา เอกมฺหานฺตํ นิสีทิ; เอกมฺหานฺตํ

นิสินโน โข อายัสมา อูปาโน อายัสสันติ์ สวิปุคฺคิ เขตฺทโว
 “กีนฺนุ โข อารุโส วิชฺชาณันตฺกโร โหตีติ. “โน ทิํ อารุโส.”
 “กึ ปนารุโส จรณณันตฺกโร โหตีติ. “โน ทิํ อารุโส.” “กีนฺนุ
 โข อารุโส วิชฺชาจรณณันตฺกโร โหตีติ. “โน ทิํ อารุโส.”
 “กึ ปนารุโส อับบัตฺตโร วิชฺชาจรณณันตฺกโร โหตีติ. “โน ทิํ
 อารุโส.” “กีนฺนุ โข อารุโส วิชฺชาณันตฺกโร โหตีติ อิติ ปุญฺโง
 สมานิ “โน ทิํ อารุโสติ วเทสิ, “กึ ปนารุโส จรณณันตฺกโร
 โหตีติ อิติ ปุญฺโง สมานิ “โน ทิํ อารุโสติ วเทสิ, “กีนฺนุ
 โข อารุโส วิชฺชาจรณณันตฺกโร โหตีติ อิติ ปุญฺโง สมานิ “โน
 ทิํ อารุโสติ วเทสิ, “กึ ปนารุโส อับบัตฺตโร วิชฺชาจรณณันตฺกโร
 โหตีติ อิติ ปุญฺโง สมานิ “โน ทิํ อารุโสติ วเทสิ. ยถากถํ
 ปนารุโส อนันตฺกโร โหตีติ. “วิชฺชาเย อารุโส อนันตฺกโร
 อภวิสฺส, สอฺยุปาทาโนว สมานิ อนันตฺกโร อภวิสฺส, จรณณ
 เญ อารุโส อนันตฺกโร อภวิสฺส, สอฺยุปาทาโนว สมานิ อนันตฺกโร
 อภวิสฺส, วิชฺชาจรณณ เญ อารุโส อนันตฺกโร อภวิสฺส, สอฺยุปาทาโนว
 สมานิ อนันตฺกโร อภวิสฺส, อับบัตฺตโร วิชฺชาจรณณ เญ อารุโส
 อนันตฺกโร อภวิสฺส, ปุคฺคัสสโม อนันตฺกโร อภวิสฺส, ปุคฺคัสสโม ทิ
 อารุโส อับบัตฺตโร วิชฺชาจรณณ. จรณวิปฺปโน โข อารุโส ยถากถํ
 น ชานาติ น บัลลติ; จรณวิปฺปโน ยถากถํ ชานาติ บัลลติ,
 ยถากถํ ชานํ บัลลํ อนันตฺกโร โหตีติ.

๑๗๖ สัตโธ ภิกขเว ภิกขุ เอวํ สัมมา อายาจมานโน อายาเจยฺย
 “ตาติโส โหมิ, ยาติสา สาริปุตฺตโมคคัลลํนาหิ. เอสา ภิกขเว
 ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวกานํ ภิกขุณฺ, ยทิตํ สาริปุตฺตโมคคัลลํนา.

สัทธา ภิกขเว ภิกขุณิ เอวํ สัมมา อายาจมานา อายาเจยฺย

“ตาติสา โหมิ, ยาติสา เขมา จ ภิกขุณิ อุมฺปลวณฺณา จาติ.

เอสา ภิกขเว ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวิกานํ ภิกขุณิณํ, ยทิตํ

เขมา จ ภิกขุณิ อุมฺปลวณฺณา จ. สัตโธ ภิกขเว อฺปาสโก

เอวํ สัมมา อายาจมานโน อายาเจยฺย “ตาติโส โหมิ, ยาติโส

จิตฺโต จ คหปติ หัตถโก จ อาฬวกิ. เอสา ภิกขเว ตุลา

เอตํ ปมาณํ มม สาวิกานํ อฺปาสกานํ, ยทิตํ จิตฺโต จ

คหปติ หัตถโก จ อาฬวกิ. สัทธา ภิกขเว อฺปาสิกา เอวํ

สัมมา อายาจมานา อายาเจยฺย “ตาติสา โหมิ, ยาติสา ชุชฺชุตฺตวา จ

อฺปาสิกา เวฬุกัณฺฏกียา จ นันตมาจาทิ. เอสา ภิกขเว ตุลา

เอตํ ปมาณํ มม สาวิกานํ อฺปาสิกานํ, ยทิตํ ชุชฺชุตฺตวา จ

อฺปาสิกา เวฬุกัณฺฏกียา จ นันตมาจาทิ.

๑๗๗ ออโช อายัสฺสมา ราชุโล, เยน ภควา, เตนุปลงฺกมิ;

อฺปลงฺกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาทิตฺวา เอกมฺนัตํ นิสีติ. เอกมฺนัตํ

นิสินัน โช อายัสฺสมันตํ ราชุลํ ภควา เขตทโว “ยา จ ราชุ

อฺยณฺตติกา ปจฺวีธาคู ยา จ พาหิรา ปจฺวีธาคู, ปจฺวีธาคูเทเวสา,

ติ “เนตํ มม, เนโสหฺมัสมิ, น เมโส อตฺตํ, เอวเมตํ

จตุกกนิปาเต จตุตถปัณณาสกัถัสส ตติยัคโค.

๒๒๑

ยถากุตํ สัมมัมปัณณาย ทัญญัพพะ, เอเวเมตํ ยถากุตํ
สัมมัมปัณณาย ทิสฺวา ปจฺจธาคฺคยา นิพฺพินฺทติ ปจฺจธาคฺคยา
จิตฺตํ วิราเชติ. ยํ จ ภาหุล อชฺชณตฺติกา อาโปธาคฺคยา ยํ จ
พาหิรา อาโปธาคฺค, อาโปธาคฺคเตเวสฺสา, ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺสํ,
น เมโส อตฺถาคิ, เอเวเมตํ ยถากุตํ สัมมัมปัณณาย
ทัญญัพพะ, เอเวเมตํ ยถากุตํ สัมมัมปัณณาย ทิสฺวา อาโปธาคฺคยา
นิพฺพินฺทติ อาโปธาคฺคยา จิตฺตํ วิราเชติ. ยํ จ ภาหุล
อชฺชณตฺติกา เตโชธาคฺคยา ยํ จ พาหิรา เตโชธาคฺค, เตโชธาคฺคเตเวสฺสา
ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺสํ, น เมโส อตฺถาคิ, เอเวเมตํ
ยถากุตํ สัมมัมปัณณาย ทัญญัพพะ, เอเวเมตํ ยถากุตํ
สัมมัมปัณณาย ทิสฺวา เตโชธาคฺคยา นิพฺพินฺทติ เตโชธาคฺคยา
จิตฺตํ วิราเชติ. ยํ จ ภาหุล อชฺชณตฺติกา วาโยธาคฺคยา ยํ จ
พาหิรา วาโยธาคฺค, วาโยธาคฺคเตเวสฺสา, ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺสํ,
น เมโส อตฺถาคิ, เอเวเมตํ ยถากุตํ สัมมัมปัณณาย
ทัญญัพพะ, เอเวเมตํ ยถากุตํ สัมมัมปัณณาย ทิสฺวา วาโยธาคฺคยา
นิพฺพินฺทติ วาโยธาคฺคยา จิตฺตํ วิราเชติ. ยโต โข ภาหุล
ภิกฺขุ อิมาสฺсу จตุสฺสุ ธาตุสฺสุ เนวตฺตํ นนฺตํ สมนุสฺสํ,
อโย วุจฺจติ ภาหุล ภิกฺขุ “อจฺเจชฺชชฺช ตณฺหนํ, วิวฺจฺญฺยิ สลฺโลชนํ,
สम्मํมา นานาภิสฺสเย นนฺตํ กาสิ ทฺถุชฺชสฺสาคิ.

๑๓๘ จัตตาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคสฺสา สันโต สววิชฺชํมา น

โลกัสมี. กตเม จัตตาโร? อธิ ภิกขเว ภิกขุ อัมภคโร สันติ
 เจโตวิมุตตี อุปสัมบัชช วิหริติ, โส สักกายนิโรธ มนสิกโรติ,
 ตัสส สักกายนิโรธ มนสิกโรโต สักกายนิโรธเอ จิตตํ น
 บัณฑิตํ น ปลีหิตํ น สันติภูจติ น อธิมุจติ; ตัสส โข
 เอตํ ภิกขเว ภิกขุโน น สักกายนิโรโธ ปาฏิกังโข: เสยฺยถาปี
 ภิกขเว ปุริโส ลปคเคน หัตถेเนน สาขํ คเณหฺมย, ตัสส
 โส หัตถेโก สัชเชยฺยํ คเณหฺมยํ พชฺฌเมยฺยํ, เอวเมว โข
 ภิกขเว ภิกขุ อัมภคโร สันติ เจโตวิมุตตี อุปสัมบัชช
 วิหริติ, โส สักกายนิโรธ มนสิกโรติ, ตัสส สักกายนิโรธ
 มนสิกโรโต สักกายนิโรธเอ จิตตํ น บัณฑิตํ น ปลีหิตํ น
 สันติภูจติ น อธิมุจติ; ตัสส โข เอตํ ภิกขเว ภิกขุโน น
 สักกายนิโรโธ ปาฏิกังโข: อธิ ปน ภิกขเว ภิกขุ อัมภคโร
 สันติ เจโตวิมุตตี อุปสัมบัชช วิหริติ, โส สักกายนิโรธ มนสิกโรติ,
 ตัสส สักกายนิโรธ มนสิกโรโต สักกายนิโรธเอ จิตตํ บัณฑิตํ
 ปลีหิตํ สันติภูจติ อธิมุจติ; ตัสส โข เอตํ ภิกขเว ภิกขุโน
 สักกายนิโรโธ ปาฏิกังโข: เสยฺยถาปี ภิกขเว ปุริโส สุทฺธเณ
 หัตถेเนน สาขํ คเณหฺมย, ตัสส โส หัตถेโก เวนํ สัชเชยฺยํ น
 คเณหฺมยํ น พชฺฌเมยฺยํ, เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อัมภคโร
 สันติ เจโตวิมุตตี อุปสัมบัชช วิหริติ, โส สักกายนิโรธ
 มนสิกโรติ, ตัสส สักกายนิโรธ มนสิกโรโต สักกายนิโรธเอ

จิตต์ บักขันตติ ปลีทติ สันตัญจติ อธิมุจติ; ตัสส โข
 เขตํ ภิกขเว ภิกขุโน สักกายนิโรธो ปาฏิกังโข. อธิ ปน
 ภิกขเว ภิกขุ อังคนตรํ สันตํ เจโตวิมุตติ อุลลัมบัสซ
 วิหริติ, โส อวิชชาปัปเพทํ มนสิกโรติ, ตัสส อวิชชาปัปเพทํ
 มนสิกโรติ อวิชชาปัปเพเท จิตต์ น บักขันตติ น ปลีทติ น
 สันตัญจติ นามิมุจติ; ตัสส โข เขตํ ภิกขเว ภิกขุโน น
 อวิชชาปัปเพโท ปาฏิกังโข: เสยฺยถาปิ ภิกขเว ชัมพาลิ
 อเนกวลลคณิกา, ตัสสา ปุริโส ยานิ เจวํ อายมุขานิ ทานิ
 มิตฺตเหยย, ยานิ จ อปายมุขานิ ทานิ วิวเรยฺย, เทโว จ
 น สัมมา ธาโร อนุปฺปเวจฺเจยฺย, เอวํ हि ตัสสา ภิกขเว ชัมพาลิยา
 น อาลิปปํเพโท ปาฏิกังโข; เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ
 อังคนตรํ สันตํ เจโตวิมุตติ อุลลัมบัสซ วิหริติ, โส อวิชชาปัปเพเท
 มนสิกโรติ, ตัสส อวิชชาปัปเพทํ มนสิกโรติ อวิชชาปัปเพทํ
 จิตต์ น บักขันตติ น ปลีทติ น สันตัญจติ นามิมุจติ; ตัสส
 โข เขตํ ภิกขเว ภิกขุโน น อวิชชาปัปเพโท ปาฏิกังโข.
 อธิ ปน ภิกขเว ภิกขุ อังคนตรํ สันตํ เจโตวิมุตติ
 อุลลัมบัสซ วิหริติ, โส อวิชชาปัปเพทํ มนสิกโรติ, ตัสส
 อวิชชาปัปเพทํ มนสิกโรติ อวิชชาปัปเพเท จิตต์ บักขันตติ
 ปลีทติ สันตัญจติ อธิมุจติ; ตัสส โข เขตํ ภิกขเว ภิกขุโน
 อวิชชาปัปเพโท ปาฏิกังโข: เสยฺยถาปิ ภิกขเว ชัมพาลิ

อนกวลัสตคณิกา, ตัสสา ปุริโส ยานิ เจ อายมุขานิ จานิ
 วิวเรยฺย, ยานิ จ อายมุขานิ จานิ บัตเทยฺย, เทโว จ
 สัมมา ชารฺ อนุปฺเปเวจฺเจยฺย, เอวฺ หิ ตัสสา ภิกฺขเว ชัมพาลียา
 ภาลิมฺปิเกโท ปาฏิกงฺโข, เอเวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อัมเบตฺตโร
 สันตํ เจโตวิมุตฺติ อุปตัมบัสส วิหริติ, โส อวิชฺชาปฺเปเกทํ
 มนสิกโรติ, ตัสส อวิชฺชาปฺเปเกทํ มนสิกโรโต อวิชฺชาปฺเปเกเท
 จิตฺตํ บกฺกชนฺตติ ปลีตติ สันตญฺจติ อธิมุจฺจติ, ตัสส โข
 เอตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อวิชฺชาปฺเปเกโท ปาฏิกงฺโข. อิม โข
 ภิกฺขเว จัตตาริ ปุคฺคตา สันโต ลวิชฺชมานา โลกธมฺมนฺติ.

๑๗๔ อถ โข อายัสฺมา อานนฺโต, เยนายัสฺมา สารีปุตฺโต,
 เทนุปลงฺกมิ; อุปลงฺกมิตฺวา อายัสฺมา สารีปุตฺเตน สทฺธิ
 สัมโมเท; สัมโมเทนียํ กถํ สาราณียํ วิคิตาเรทฺวา เอกมฺหานฺตํ
 นิสิตฺติ; เอกมฺหานฺตํ นิสินฺโน โข อายัสฺมา อานนฺโต อายัสฺมนฺตํ
 สกริปุตฺตํ เขตตวอ “โก น, โข อารุโธ สารีปุตฺตํ เหตุ โโก
 บจฺจโย, เยน มิเชกฺกเจ สัตฺตา ทิฏฺฐิเจว ธมฺเม น ปรีนิพฺพายนฺตติ.
 “อิธารุโธ อานนฺต สัตฺตา “อิมา หานภาคิยา สลฺภณาคิ ยถากุตฺ
 นมฺปิขานนฺตติ, “อิมา จิตภาคิยา สลฺภณาคิ ยถากุตฺ นมฺปิขานนฺตติ,
 “อิมา วิเสสภาคิยา สลฺภณาคิ ยถากุตฺ นมฺปิขานนฺตติ, “อิมา
 นิพฺเพธภาคิยา สลฺภณาคิ ยถากุตฺ นมฺปิขานนฺตติ. อยํ โข อารุโธ
 อานนฺต เหตุ อยํ บจฺจโย, เยน มิเชกฺกเจ สัตฺตา ทิฏฺฐิเจว

จัดกัณนิปาเต จตุตถปัณณาสกัณฐิ ตติยวัคโค.

๒๓๓

อัมโม น ปรินิพพายันัตติ. “โก ปนารุโส สาริปุตฺถ เหตุ โก
บัจจโย, เยน มิเธกัจเจ สัตฺตา ทิฏฺฐเวย อัมโม ปรินิพพายันัตติ.
“อิธารุโส อานนฺท สัตฺตา “อิมํ ทานภาคิยา สัลลณานิ ยถากุตํ
ปชานันติ, “อิมํ จิตฺตภาคิยา สัลลณานิ ยถากุตํ ปชานันติ, “อิมํ
วิเสสภาคิยา สัลลณานิ ยถากุตํ ปชานันติ, “อิมํ นิพเพธภาคิยา
สัลลณานิ ยถากุตํ ปชานันติ. อโย โข อารุโส อานนฺท เหตุ
อโย บัจจโย, เยน มิเธกัจเจ สัตฺตา ทิฏฺฐเวย อัมโม
ปรินิพพายันัตติ.

๑๘๐ เขกํ สมยํ ภควา โภคนคเว วิหริ อานนฺทเจติเย. ตตฺร
โฆ ภควา ภิกฺขุ อามันเตสิ “ภิกฺขโวติ. “ภทฺธเเตติ เต ภิกฺขุ
ภควโต บัจจัสสโส. ภควา เขตทโว “จัตถารอเม ภิกฺขเว
มหาปเทเส เทเสสสามิ, ทํ สุนาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสสามิ.
“เอวํ ภนฺเตติ โฆ เต ภิกฺขุ ภควโต บัจจัสสโส. ภควา เขตทโว
“กตเม จ ภิกฺขเว จัตถารอ มหาปเทสา? อิทํ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ เอวํ วทေยฺย “ลัมมฺฆา เมคํ อารุโส ภควโต สุตํ
ลัมมฺฆา ปฏิกคฺคหิตํ “อโย อัมโม, อโย วินโย, อิทํ สัตถิสสาณนฺติ,
ตตฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เวนํ อภินนฺทิตัพพ
นํปฏิกโกสิตัพพ, อภินนฺทิตวา อโยปฏิกโกสิตวา ตานิ
ปทพฺพยธชานานิ สาธุกํ อคฺคเหตฺวา สุตเต โอทาเรตัพพานิ วินये

สันทิสเสตัพพานิ, ตานิ เจ สุตเต โยถาริยานานิ วินเย
 สันทิสสียมานานิ น เจว สุตเต โยถรณฺติ น วินเย สันทิสสันติ,
 นิฏฺฐเมตถ คณฺถัพพํ “อถา อิทํ น เจว คัสส ภควโต วรณํ
 อหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส, อิมัสส จ ภิกฺขุโน ทุคฺคหิตณฺติ,
 อิติ หิทํ ภิกฺขเว ททฺธเทยฺยาด. อธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ เหว
 วเทยฺย “สัมมุขา เมตํ อวฺโส ภควโต สุตํ สัมมุขา ปฏิจฺฉหิตํ
 “อโย ธมฺโม, อโย วินโย, อิทํ สัตถุสสาสนณฺติ, คัสส ภิกฺขเว
 ภิกฺขุโน ภาสิตํ เนว อภินนฺทิตัพพํ นยฺยปฺปฏิกโกสิตัพพํ,
 อนภินนฺทิตฺวา อยฺยปฺปฏิกโกสิตฺวา ตานิ ปทพฺพยณฺชานานิ สาธุกํ
 อุดฺคเหตฺวา สุตเต โยธาเวตัพพานิ วินเย สันทิสเสตัพพานิ, ตานิ
 เจ สุตเต โยถาริยานานิ วินเย สันทิสสียมานานิ สุตเต
 เจว โยถรณฺติ วินเย จ สันทิสสันติ, นิฏฺฐเมตถ คณฺถัพพํ
 “อถา อิทํ คัสส ภควโต วรณํ อหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส, อิมัสส
 จ ภิกฺขุโน ทุคฺคหิตณฺติ, อิทํ ภิกฺขเว ปจณํ มหาปเทสํ
 อาเวยฺยาด. อธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ เหว วเทยฺย “อมุกัสมิ
 นาม อวาเส สฺสว วิหริเต สเถโว สปาโมกฺโข, คัสส
 เม สันทิส สัมมุขา สุตํ สัมมุขา ปฏิจฺฉหิตํ “อโย ธมฺโม,
 อโย วินโย, อิทํ สัตถุสสาสนณฺติ, คัสส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ
 เนว อภินนฺทิตัพพํ นยฺยปฺปฏิกโกสิตัพพํ, อนภินนฺทิตฺวา
 อยฺยปฺปฏิกโกสิตฺวา ตานิ ปทพฺพยณฺชานานิ สาธุกํ อุดฺคเหตฺวา สุตเต

จตุกกนิปาเท จตุตถปัณณาสกัถัสส ทตฺติยวักโค. ๒๓๕

โธทาเรตัพพะทานิ วินเย สันทิสฺเสตัพพะทานิ, ทานิ เจ สุตฺเต
โธทาวิมานานิ วินเย สันทิสฺสยิมานานิ น เจว สุตฺเต โธตวันติ
น วินเย สันทิสฺสณฺติ, นิฏฺฐิเมตฺถ คณฺติตัพพะ “ อทฺธา อิทํ น
เจว ตัสส ภควโต วรณํ อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส, ตัสส จ
สํวัสสํ สุคฺคหิตณฺติ, อิติ หิตํ ภิกฺขเว นิตฺเทยฺยทา. อธ
ปนํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เหว วเทยฺย “ อมุกัสสมี นาม ชาวาเส สโฆ
วิหริติ สเดโว สปาโมกฺโข, ตัสส เม สํวัสสํ สัมมุชา
สุตํ สัมมุชา ปฏฺฐัคคหิตํ “ อยํ ธम्मโม, อยํ วินโย, อิทํ
สํตฺตอุสาสนณฺติ, ตัสส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เมว อภินนฺทิตัพพะ
ณฺนปฏฺฐิกํ โถสิตัพพะ, อนภินนฺทิตฺวา อธิปฏฺฐิกํ โถสิตฺวา ทานิ
ปทพฺปยณฺชานานิ ตาธุกํ อุดฺคเหตฺวา สุตฺเต โธทาเรตัพพะทานิ วินเย
สันทิสฺเสตัพพะทานิ, ทานิ เจ สุตฺเต โธทาวิมานานิ วินเย
สันทิสฺสยิมานานิ สุตฺเต เจว โธตวันติ วินเย จ สันทิสฺสณฺติ,
นิฏฺฐิเมตฺถ คณฺติตัพพะ “ อทฺธา อิทํ ตัสส ภควโต วรณํ อรหโต
सम्मासम्พุत्थस्स, तस्स ज सवस्स सक्कहित्तन्ति, अतः भिक्खवे
तुदियं महापत्तलं आयेय्यात्. अध पनं भिक्खवे भिक्खुं हेव
वतेय्यं “ अमुकस्समी नाम चावासे सम्पत्तुता देवा भिक्खुं विहरन्ति
पहुत्तसुत्ता आकाशमा धम्मंธरा विनयंธरा मादिकांธरा, तेस्स मे
देवानं सम्मुखा सुतं सम्मुखापठिक्कहिति “ अयं धम्मो, अयं विनयो,
अतः सत्तुसासनन्ति. तस्स भिक्खवे भिक्खुनो भासितं मेव

อนินันทิตัพพี นบีปฏิโกโลตัพพี, อนนินทิตวา อบีปฏิโกโลตวา
 ตานิ ปทพฺยัณฺชนานิ สาธุกั อุดฺคเหตฺวา สุตฺเต โอตาเรตฺัพพานิ
 วินเย สันทิสฺเสตฺัพพานิ, ตานิ เจ สุตฺเต โอตาริยมานานิ วินเย
 สันทิสฺสียมานานิ น เจว สุตฺเต โอตวันฺติ น วินเย สันทิสฺสันติ,
 นิฏฺเฐเมตฺถ คณฺดัพพี “ อทฺธธา อิทํ น เจว ตัสฺส ภควโต วณฺ
 ฺนชโรโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส, เตสํว จ เถวณํ สุกฺคหิตันติ, อิติ
 ทิทํ ภิกฺขเว อทฺธเทยฺยาด. อธิ ปณ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เหว
 วเทยฺย “ อมุกัสฺมิ นาม ชาวาเส สัมพุทฺธา เถวา ภิกฺขุ วิหวันฺติ
 พุทฺธสฺสตา อาคตาคมา อัมมธฺวา วินยธฺวา มาติกาธฺวา, เตส
 เม เถวณํ สัมมุชา สุตํ สัมมุชา ปฏิคฺคหิตํ “ อยํ อัมโม, อยํ
 วินโย, อิทํ สัตถุสาสนนฺติ, ตัสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ
 เวน อนินันทิตัพพี นบีปฏิโกโลตัพพี, อนนินทิตวา อบีปฏิโกโลตวา
 ตานิ ปทพฺยัณฺชนานิ สาธุกั อุดฺคเหตฺวา สุตฺเต โอตาเรตฺัพพานิ
 วินเย สันทิสฺเสตฺัพพานิ, ตานิ เจ สุตฺเต โอตาริยมานานิ วินเย
 สันทิสฺสียมานานิ สุตฺเต เจว โอตวันฺติ วินเย จ สันทิสฺสันติ,
 นิฏฺเฐเมตฺถ คณฺดัพพี “ อทฺธธา อิทํ ตัสฺส ภควโต วณฺ ฺนชโรโต
 สัมมาสัมพุทฺธสฺส, เตสํว จ เถวณํ สุกฺคหิตันติ, อิทํ ภิกฺขเว
 ตคฺยํ มหาปเทสํ อารยฺยาด. อธิ ปณ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เหว
 วเทยฺย “ อมุกัสฺมิ นาม ชาวาเส เอยโก เถโร ภิกฺขุ วิหวติ
 พุทฺธสฺสโต อาคตาคโม อัมมธโร วินยธโร มาติกาธโร, ตัสฺส

เม เถรลล สัมมุขา สุตฺต สัมมุขา ปฏิคฺคหิต “ อยฺม อัมโม, อยฺม
 วินโย, อิทํ สัตตฺถุสสาสนนํติ, ตัสส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ
 เวน อภินันฺนํทิตัพฺพํ นนฺตปฺปฏิกฺกโกลิตัพฺพํ, อนภินันฺนํทิตฺวา
 อนฺตปฺปฏิกฺกโกลิตฺวา ตานิ ปทพฺพยํขณานิ สาธุกํ อุดคฺคเหตฺวา
 สุตฺเต โอตาเรตัพฺพานิ วินเย สันนํทิสฺเสตัพฺพานิ, ตานิ เจ สุตฺเต
 โอตาริยมานานิ วินเย สันนํทิสฺสิยมานานิ น เจว สุตฺเต โอตารนํติ
 น วินเย สันนํทิสฺสันติ, นิฏฺฐิเมตฺถ คมํตัพฺพํ “ อิทํ อิทํ น
 เจว ตัสส ภควโต วณฺณํ อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส, ตัสส จ
 เถรลล ทุคฺคหิตนํติ, อิติ ทิทํ ภิกฺขเว นนฺตเทยฺยยาถ. อธิ ปน
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอว วเทยฺย “ อมุกัสมี นาม อวาเส เอโก
 เถโร ภิกฺขุ วิหริ พหุสฺสุโต อาคตาโคโม อัมมธโร วินยธโร
 มาติกาธโร, ตัสส เม เถรลล สัมมุขา สุตฺต สัมมุขา ปฏิคฺคหิต
 “ อยฺม อัมโม, อยฺม วินโย, อิทํ สัตตฺถุสสาสนนํติ, ตัสส ภิกฺขเว
 ภิกฺขุโน ภาสิตํ เวน อภินันฺนํทิตัพฺพํ นนฺตปฺปฏิกฺกโกลิตัพฺพํ,
 อนภินันฺนํทิตฺวา อนฺตปฺปฏิกฺกโกลิตฺวา ตานิ ปทพฺพยํขณานิ สาธุกํ
 อุดคฺคเหตฺวา สุตฺเต โอตาเรตัพฺพานิ วินเย สันนํทิสฺเสตัพฺพานิ, ตานิ
 เจ สุตฺเต โอตาริยมานานิ วินเย สันนํทิสฺสิยมานานิ สุตฺเต เจว
 โอตารนํติ วินเย จ สันนํทิสฺสันติ, นิฏฺฐิเมตฺถ คมํตัพฺพํ “ อิทํ
 อิทํ ตัสส ภควโต วณฺณํ อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสส, ตัสส จ
 เถรลล ทุคฺคหิตนํติ, อิทํ ภิกฺขเว จตุตถํ มหาปเทสํ อารยฺยยาถ.

อิม โข ภิกขเว จัตถาโร มหาปเทศาติ.

สัพเพเจตนียวักโค ทติโย.

๑๘๑ จตุหิ ภิกขเว อังเคหิ สมันนาคโต โยธาสีโว ราชารโห
 โหติ ราชโกคโค วัณโณ อังคณเฑรว สัมม คัจฉติ. กตเมหิ
 จตุหิ? อธ ภิกขเว โยธาสีโว จานกุสโล จ โหติ ทูเรปาทิ จ
 อักขณเวสี จ มหโต จ กายัสส ปทาเลตา. อิมหิ โข ภิกขเว
 จตุหิ อังเคหิ สมันนาคโต โยธาสีโว ราชารโห โหติ ราชโกคโค
 วัณโณ อังคณเฑรว สัมม คัจฉติ. เขวเมว โข ภิกขเว
 จตุหิ อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อาหุเนยโย โหติ ปาหุเนยโย
 ทักขิเนยโย อลลขลิกวณโย อนุคตว ปุณณักเขตติ โลกัสส.
 กตเมหิ จตุหิ? อธ ภิกขเว ภิกขุ จานกุสโล จ โหติ
 ทูเรปาทิ จ อักขณเวสี จ มหโต จ กายัสส ปทาเลตา. กถณัง
 ภิกขเว ภิกขุ จานกุสโล โหติ? อธ ภิกขเว ภิกขุ สัสวา
 โหติ, ๆ เป ๆ สมหาบ สิกขติ สิกขาปเทสุ; เขว โข ภิกขเว
 ภิกขุ จานกุสโล โหติ. กถณัง ภิกขเว ภิกขุ ทูเรปาทิ
 โหติ? อธ ภิกขเว ภิกขุ “ยักกณังจ รุปัง อตฺถิคาณาคคัจจุปปันนัง
 อัสสมัคคัง วา พหิตถา วา โอฬาริกัง วา สุมัง วา ธีนัง วา
 ปณินคัง วา ยัม ทูเร สันตติเก วา, สัพเพ รุปัง, เนตัมม,
 เนโสหมัสสมิ, น เมโส อตฺถาคติ เขวเมตัมม ยถาภูตัมมัมมัมมัมมัมม
 มัสสติ, “ ยากาจิ เวทนา . . . ยากาจิ สันณินา . . . เยเจจิ

จตุกกนิปาเต จตุตถปัณณาสกัถัสส จตุตถวักโค.

๒๓๙

สัชาวา . . . ยักกัณเจิ วิณณานัน อติทานาคทบัจจุปัณณัน
อัสสัณตัก วา พหิตธา วา โอฬาริก วา สุกุม วา หีน วา
ปณิก วา ยั ทูเร สันนิโก วา, สัพพิ วิณณานัน, เนต
มม, เนโสหมัสสิมิ, น เมโส อตฺตาคิ เอวเมต ยถากุ
สัสมปัณณาย ปัสสติ: เอว โข ภิกขเว ภิกขุ ทูเรปาคี
โหติ. กถัณเจิ ภิกขเว ภิกขุ อักขณเวสี โหติ? อธิ ภิกขเว
ภิกขุ “ อิทํ ทุกขัณฺติ ยถากุ ปชานาติ, ๆ เป ๆ “ อย
ทุกขัณโรคามินิ ปฏิปทาติ ยถากุ ปชานาติ: เอว โข ภิกขเว
ภิกขุ อักขณเวสี โหติ. กถัณเจิ ภิกขเว ภิกขุ มหโต
กายัสส ปทาเลตา โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ มหันต
อวิซซัคขันธิ ปทาเลติ: เอว โข ภิกขเว ภิกขุ มหโต
กายัสส ปทาเลตา โหติ. อิมเอหิ โข ภิกขเว จตุหิ
ธัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อาหุเนยโย โหติ ๆ เป ๆ ธนุตฺตร
ปุลณักเขตติ โลกัสสาติ.

๓๘๗ จตุณัน ภิกขเว ธัมมานัน นัตถิ โกจิ ปาฏิโกโค สมโน วา
พรัหมโน วา เทโว วา มารो วา พรัหมา วา โกจิ วา
โลกัสสิ. กถเมส จตุณัน “ ชวธัมมิ มา ชิริติ นัตถิ โกจิ
ปาฏิโกโค สมโน วา พรัหมโน วา เทโว วา มารो วา
พรัหมา วา โกจิ วา โลกัสสิ. “ พยาสิธัมมิ มา พยาสิธิ นัตถิ โกจิ
ปาฏิโกโค สมโน วา พรัหมโน วา เทโว วา มารो วา

พริห์มา วา โภจิ วา โลกัสสมี. “มรณธัมมํ มา มียะยิตถิ นัตถิ
 โภจิ ปาฏิโกโค สมนโน วา พริห์มโน วา เทโว วา มาโร วา
 พริห์มา วา โภจิ วา โลกัสสมี. “ยานิ โข ปณ ทานิ
 ปาปกาณิ กัมมานิ สกิลเสสิกานิ โปโนพพิวกาณิ สทราณิ ทุกขวิปากาณิ
 อายตฺตขารมณิกานิ, เทสํ วิปาโก มา นิพพัตตัตถิ นัตถิ โภจิ
 ปาฏิโกโค สมนโน วา พริห์มโน วา เทโว วา มาโร วา
 พริห์มา วา โภจิ วา โลกัสสมี. อิมสฺส โข ภิกขเว จตุณฺณ ธัมมานิ
 นัตถิ โภจิ ปาฏิโกโค สมนโน วา พริห์มโน วา เทโว วา มาโร วา
 พริห์มา วา โภจิ วา โลกัสสมินัตถิ.

๑๔๓ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเเท วิหริติ เวฬุวนเะ กลันทกนิวาเป.
 อตฺตโห วัสสกาโร พริห์มโน มคคมหามัตตโต, เยน ภควา,
 เทนุปลงกมิ; อุปลงกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สัมโมติ; สัมโมนิย
 กถํ สทราณียํ วิคิลาเรตฺวา เอกมณฺธํ นิสิตฺติ; เอกมณฺธํ
 นิสินฺโน โข วัสสกาโร พริห์มโน มคคมหามัตตโต ภควันตํ
 เชตตโอง “มยํ ทิ โภ โคตม เอวาทิ เอวาทิ จ” โยโภจิ
 ทิ จํ ภาสติ “เอวํ เม ทิ จันตฺติ, นัตถิ คโต โทโส;
 โยโภจิ สุตํ ภาสติ “เอวํ เม สุตันตฺติ, นัตถิ คโต โทโส;
 โยโภจิ มุตํ ภาสติ “เอวํ เม มุตันตฺติ, นัตถิ คโต
 โทโส; โยโภจิ วิณฺณาคํ ภาสติ “เอวํ เม วิณฺณาคันตฺติ, นัตถิ
 คโต โทโสติ. “นาหํ พริห์มโน สทฺธึ ทิ จํ” ภาสิตัพพันตํ วทามิ,

จตุกกนิปาเต จตุตถปเนณาสกัสนิ จตุตถวคฺโค. ๒๕๑

น ปณาทิ พฺรหฺมณ สัพฺพํ ทิฏฺฐิ “น ภาสิตัพฺพนํติ วทามิ;
นาหิ พฺรหฺมณ สัพฺพํ สุตํ “ภาสิตัพฺพนํติ วทามิ, น ปณาทิ
พฺรหฺมณ สัพฺพํ สุตํ “น ภาสิตัพฺพนํติ วทามิ, นาหิ พฺรหฺมณ
สัพฺพํ มุตํ “ภาสิตัพฺพนํติ วทามิ, น ปณาทิ พฺรหฺมณ
สัพฺพํ มุตํ “น ภาสิตัพฺพนํติ วทามิ, นาหิ พฺรหฺมณ สัพฺพํ
วิณฺณาคํ “ภาสิตัพฺพนํติ วทามิ, น ปณาทิ พฺรหฺมณ สัพฺพํ
วิณฺณาคํ “น ภาสิตัพฺพนํติ วทามิ. ยํ ทิ พฺรหฺมณ ทิฏฺฐิ
ภาสโต อกฺขลา ธมฺมา อภิวัชฺฌนํติ, กุสลา ธมฺมา ปริหาณํติ,
เอวํปํ ทิฏฺฐิ “น ภาสิตัพฺพนํติ วทามิ, ยํยัง ชิวฺลสฺส
พฺรหฺมณ ทิฏฺฐิ ภาสโต อกฺขลา ธมฺมา ปริหาณํติ, กุสลา
ธมฺมา อภิวัชฺฌนํติ, เอวํปํ ทิฏฺฐิ “ภาสิตัพฺพนํติ วทามิ. ยํ
ทิ พฺรหฺมณ สุตํ ภาสโต อกฺขลา ธมฺมา อภิวัชฺฌนํติ,
กุสลา ธมฺมา ปริหาณํติ, เอวํปํ สุตํ “น ภาสิตัพฺพนํติ
วทามิ, ยํยัง ชิวฺลสฺส พฺรหฺมณ สุตํ ภาสโต อกฺขลา
ธมฺมา ปริหาณํติ, กุสลา ธมฺมา อภิวัชฺฌนํติ, เอวํปํ
สุตํ “ภาสิตัพฺพนํติ วทามิ. ยํ ทิ พฺรหฺมณ มุตํ ภาสโต
อกฺขลา ธมฺมา อภิวัชฺฌนํติ, กุสลา ธมฺมา ปริหาณํติ,
เอวํปํ มุตํ “น ภาสิตัพฺพนํติ วทามิ, ยํยัง ชิวฺลสฺส พฺรหฺมณ
มุตํ ภาสโต อกฺขลา ธมฺมา ปริหาณํติ, กุสลา ธมฺมา

อภิวัตถ์ฉนัตติ, เขอรูปี มุต “ภาสิตัพพัตติ วทามิ. ยํ ทิ
 พฺรหฺมโน วิณฺณาคํ ภาสโต อกุลลา ธัมมา อภิวัตถ์ฉนัตติ,
 กุลลา ธัมมา ปริทายนัตติ, เขอรูปี วิณฺณาคํ “น ภาสิตัพพัตติ
 วทามิ; ยลฺลํ ชีวสฺส พฺรหฺมโน วิณฺณาคํ ภาสโต อกุลลา ธัมมา
 ปริทายนัตติ, กุลลา ธัมมา อภิวัตถ์ฉนัตติ, เขอรูปี วิณฺณาคํ
 “ภาสิตัพพัตติ วทามิ. อตฺโข วสฺสกาโร พฺรหฺมโน
 มคคมทามตฺโต ภควโต ภาสิตํ ขณินฺนํ ทิตฺวา อนฺโมติทฺวา
 อญฺญายาสนา นกฺกามิตฺติ.

๑๘๔ อตฺโข ชานุสฺสโลนิ พฺรหฺมโน, เยน ภควา, เตนุปสฺสกมิ;
 อุปสฺสกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สัมโมติ; สัมโมทนีเย กถํ
 สาราณียํ วิตฺสาราเตวํ เอกมณฺตํ นิสฺสิตฺติ; เอกมณฺตํ นิสฺสินฺโน
 โข ชานุสฺสโลนิ พฺรหฺมโน ภควันตํ เอตทโร “มยํ
 ทิ โภ โคตม เขวาทิ เขวาทิ” “นัตถิ โย สโต
 มรณธัมโม สมาโน น ภายติ น สันตาสํ อายัสฺสติ มรณสฺสาคิ.
 “อตฺถิ พฺรหฺมโน มรณธัมโม สมาโน ภายติ สันตาสํ
 อายัสฺสติ มรณสฺส, อตฺถิ ปน พฺรหฺมโน มรณธัมโม สมาโน
 น ภายติ น สันตาสํ อายัสฺสติ มรณสฺส. กตโม จ พฺรหฺมโน
 มรณธัมโม สมาโน ภายติ สันตาสํ อายัสฺสติ มรณสฺส?
 อิท พฺรหฺมโน เขจฺจํ โจ กาเมสฺส อวิตราโค โหติ อวิตตฺตจฺฉนฺโต
 อวิตตเปโม อวิตตปฺปาสโต อวิตตปริฬาโต อวิตตตฺตโณห, ตเมน

อัมมตโร คาไฟฺห โรคาตังโก ผุสฺสติ, ตัสส อัมมตเรน
 คาเพฺหฺน โรคาตังเกน ฆุญฺจัสส เหวํ โหติ “บิยา วต มํ
 กามา ชหิสฺสํมิตฺติ, บิเย จาหํ กามะ ชหิสฺสํมิตฺติ, โส โสจติ
 กิลมฺมิติ ปริเทวติ อุตฺตํตาฬิกันฺทติ สัมมํโมหํ อาบํชชติ: อยํ
 โข พฺรหฺมณํ มรณํมํโม สฺมาโน ภายติ สันตํสาํ อาบํชชติ
 มรณํสสฺส. ปุณฺ จปรี พฺรหฺมณํ อีเธกัจจํ ภาเย อวิตรํโค
 โหติ อวิคตัจฉินฺโท อวิคตเปโม อวิคตปฺปาโส อวิคตปรีฟ้าโห
 อวิคตตฺโณหิ, ตเมนํ อัมมตโร คาไฟฺห โรคาตังโก ผุสฺสติ,
 ตัสส อัมมตเรน คาเพฺหฺน โรคาตังเกน ฆุญฺจัสส เหวํ โหติ
 บิโย วต มํ กาโย ชหิสฺสํมิตฺติ, บิยญฺจํหา กายํ ชหิสฺสํมิตฺติ,
 โส โสจติ กิลมฺมิติ ปริเทวติ อุตฺตํตาฬิกันฺทติ สัมมํโมหํ อาบํชชติ:
 อยํปิ โข พฺรหฺมณํ มรณํมํโม สฺมาโน ภายติ สันตํสาํ
 อาบํชชติ มรณํสสฺส. ปุณฺ จปรี พฺรหฺมณํ อีเธกัจจํ อกตกัลลียาโน
 โหติ อกตกฺกุสโล อกตภีรุตฺตาโน กตปฺปาโป กตลฺลํโห
 กตกัฬํพิโส, ตเมนํ อัมมตโร คาไฟฺห โรคาตังโก ผุสฺสติ,
 ตัสส อัมมตเรน คาเพฺหฺน โรคาตังเกน ฆุญฺจัสส เหวํ โหติ
 “อกตํ วท เม กัลลียาณํ อกตํ กุสฺสํ อกตํ ภีรุตฺตาณํ กตํ
 ปาปํ กตํ ลุฬฺหํ กตํ กัฬํพิสํ, ยาวตํ โภ อกตกัลลียาณานํ
 อกตกุสฺसानํ อกตภีรุตฺตานานํ กตปฺปาปานํ กตลฺลํทํานํ กตกัฬํพิสํ
 คคิ, ตํ คคิ เปจฺจํ สจฺจํมิตฺติ, โส โสจติ กิลมฺมิติ ปริเทวติ

อรรถาภิธานที ติ่มโมหิ อาบัสซติ: อัยปิ โข พหัมมณ
 มรณัมโม สมานา ภายติ สันตาส์ อาบัสซติ มรณัสส. ปุน
 จปริ พหัมมณ อเอกัจโจ กัชชี โหติ วิจิจฉิ อญฺจัตโต
 สัตถัมเม, ตเมเน อัมมตโร คาไฟฺห โรคาตังโก ผลติ,
 ตัสส อัมมตเรน คาเพทฺชน โรคาตังเกเน ญฺจัสส เอว โหติ
 “กัชชี วตฺมฺหิ วิจิจฉิ อญฺจัตโต สัตถัมเมติ, โส
 โสจติ กิลมฺหิ ปริเทวติ อรรถาภิธานที ติ่มโมหิ อาบัสซติ:
 อัยปิ โข พหัมมณ มรณัมโม สมานา ภายติ สันตาส์
 อาบัสซติ มรณัสส. อิม โข พหัมมณ จัตตาโร มรณัมมา
 สมานา ภายติ สันตาส์ อาบัสซติ มรณัสส. กตโม จ พหัมมณ
 มรณัมโม สมานา น ภายติ น สันตาส์ อาบัสซติ มรณัสส?
 อธิ พหัมมณ อเอกัจโจ กาเมสุ วิตฺตราโค โหติ วิคตัจฉนฺโต
 วิคตเปโม วิคตปิปาโส วิคตปริฬาโ วิคตตฺโณหิ, ตเมเน อัมมตโร
 คาไฟฺห โรคาตังโก ผลติ, ตัสส อัมมตเรน คาเพทฺชน โรคาตังเกเน
 ญฺจัสส น เอว โหติ “ปิยา วต มํ กายา ชหิสฺสณฺติ, ปิเย
 จาหิ กาเม ชหิสฺสณฺติ, โส น โสจติ น กิลมฺหิ น ปริเทวติ น
 อรรถาภิธานที น ติ่มโมหิ อาบัสซติ: อัยปิ โข พหัมมณ
 มรณัมโม สมานา น ภายติ น สันตาส์ อาบัสซติ. ปุน จปริ
 พหัมมณ อเอกัจโจ กาเย วิตฺตราโค โหติ วิคตัจฉนฺโต วิคตเปโม
 วิคตปิปาโส วิคตปริฬาโ วิคตตฺโณหิ, ตเมเน อัมมตโร คาไฟฺห

โรคาตังโก ผุสฺสิ, ตัสฺส อัมมตฺเวน คาเพฺหฺน โรคาตังเกน ผุฏฺฐัสส
 น เอวํ โหติ “ ยีเย วต มํ กาโย ชหิสฺสติ, ปิยํจาหํ กายํ
 ชหิสฺสํมิตฺติ, โส น โสจติ น กิลมฺมิ น ปรีเทวติ น อุตฺตคาพีกัณฺทติ น
 สัมมโหํ อาบัสฺสชติ: อยํปิ โข พฺรหฺมมณ มรณธัมโม สฺมาโน
 น กายติ น สันตาสํ อาบัสฺสชติ มรณัสส. ปุณ ะปํ พฺรหฺมมณ
 อโธกัจฺโจ อคตปาโป โหติ อคตลุทฺโท อคตกิพฺพิโส กตกัลยาโน
 กตกุสโล กตภีรุตฺตานโน, ตเมนํ อัมมตฺโร คาไฟฺหฺน โรคาตังโก
 ผุสฺสิ, ตัสฺส อัมมตฺเวน คาเพฺหฺน โรคาตังเกน ผุฏฺฐัสส เอวํ โหติ
 “ อคตํ วต เม ปาปํ อคตํ ลุทฺทํ อคตํ กิพฺพิสํ กตํ กัลยานํ กตํ
 กุสฺลํ กตํ ภีรุตฺตานํ, ยาวคา โภ อคตปาปํ อคตลุทฺทํ
 อคตกิพฺพิสํ กตกัลยานํ กตกุสฺลํ กตภีรุตฺตานํ คติ, ต
 คิตฺติ เปจฺจ คัจฉามิตฺติ, โส น โสจติ น กิลมฺมิ น ปรีเทวติ น
 อุตฺตคาพีกัณฺทติ น สัมมโหํ อาบัสฺสชติ: อยํปิ โข พฺรหฺมมณ
 มรณธัมโม สฺมาโน น กายติ น สันตาสํ อาบัสฺสชติ มรณัสส. ปุณ
 ะปํ พฺรหฺมมณ อโธกัจฺโจ อคฺขิ โหติ อวิจิจฺฉี นิฏฺฐํ คโต
 สักกธัมเม, ตเมนํ อัมมตฺโร คาไฟฺหฺน โรคาตังโก ผุสฺสิ, ตัสฺส
 อัมมตฺเวน คาเพฺหฺน โรคาตังเกน ผุฏฺฐัสส เอวํ โหติ, “ อคฺขิ
 วตฺตํ อวิจิจฺฉี นิฏฺฐํ คโต สักกธัมเม, โส น โสจติ น
 กิลมฺมิ น ปรีเทวติ น อุตฺตคาพีกัณฺทติ น สัมมโหํ อาบัสฺสชติ:
 อยํปิ โข พฺรหฺมมณ มรณธัมโม สฺมาโน น กายติ น สันตาสํ

อาบัสซติ มรณัสส. อิม โข พหัมมณ จัตตาโร มรณธัมมา
 สมานา น ภายนันติ น สันตาส์ อาบัสซันติ มรณัสสาติ. อภิกกัณฺโ
 โก โคตม, ๆ เปฯ อุปาสกั ม ภวฺ โคตโม อาเวตุ อัสซัคคฺเค
 ปาณเปตํ สรณํ คตฺถติ.

๑๘๕ เขกํ สมยํ ภควา ราชคเ วิहरติ คิच्चมกุฏเฐ ปัพพะเต.
 เตน โข ปน สมเยน สัมพทฺธา อภิณฺเฌวตา อภิณฺเฌวตา
 ปฏิพฺพชกา สยฺยนิยา ตีโร ปฏิพฺพชการาเม ปฏฺวิสันติ. เสยฺยถิทํ?
 อັນฺเฌวโร วอโร สกฺกทฺทายี จ ปฏิพฺพชโก อับบเ จ อภิณฺเฌวตา
 อภิณฺเฌวตา ปฏิพฺพชกา. อถ โข ภควา สายนฺทสมยํ ปฏฺฐิสฺสาลานา
 วุฏฺฐิจิตฺ, เยน สยฺยนิยา ตีโร ปฏิพฺพชการาโม, เตนุปลังกมิ.
 เตน โข ปน สมเยน เตสํ อับบติตฺถิยานํ ปฏิพฺพชกานํ
 สันนิสินฺนํ สันนิปตฺตานํ ขยมนฺตรากถา อุตฺปาติ “อิตฺถิ
 พหัมมณสฺสจฺจานิ อิตฺถิ พหัมมณสฺสจฺจานีติ. อถ โข ภควา, เยน เต
 ปฏิพฺพชกา, เตนุปลังกมิ; อุปสํกมิทฺวา บัณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสิ,
 นิสฺซัสส โข ภควา เต ปฏิพฺพชเก เอตทโวจ “กายนฺตฺถ
 ปฏิพฺพชกา เอตฺรหิ กถาย สันนิสินฺนา, กา จ ปน โว อันทฺรากถา
 วิปฺปกทฺธาติ. “อิธ โภ โคตม อัมหากํ สันนิสินฺนํ สันนิปตฺตานํ
 ขยมนฺตรากถา อุตฺปาติ “อิตฺถิ พหัมมณสฺสจฺจานิ อิตฺถิ พหัมมณสฺสจฺจานีติ.
 “จัตตาริมาणि ปฏิพฺพชกา พหัมมณสฺสจฺจานิ มยา สยํ อภิณฺเฌ
 สจฺจนิทฺธา ปเวตฺตานิ. กตฺมานิ จัตถาริ? อิธ ปฏิพฺพชกา พหัมมณ

เอวมาห “สัพเพ ปาณา อวชัณฺหาติ, อิติ วทํ พหุหิมโน สัจจํ
 อาท โน มุสา, โส เตน น “สมโนติ มัจฉนฺติ น “พหุหิมโนติ
 มัจฉนฺติ น “เสยฺโยหิมสฺสมีติ มัจฉนฺติ น “สทิสฺสอหิมสฺสมีติ มัจฉนฺติ,
 น “ทีโณหิมสฺสมีติ มัจฉนฺติ, อปัจ ยเทว ตตฺถ สัจจํ, ตตถภิณฺณาย
 ปาณานํเยว อนุตฺถาย อนุกัมปาย ปฏฺฐนฺโน โทติ. ปุณ ะปรํ
 ปรีพฺพาสกา พหุหิมโน เอวมาห “สัพเพ กามา อนิจฺจา ทุกฺขา
 วิปริณามธัมมาติ, อิติ วทํ พหุหิมโน สัจจํ อาท โน
 มุสา, โส เตน น “สมโนติ มัจฉนฺติ น “พหุหิมโนติ มัจฉนฺติ
 น “เสยฺโยหิมสฺสมีติ มัจฉนฺติ น “สทิสฺสอหิมสฺสมีติ มัจฉนฺติ น
 “ทีโณหิมสฺสมีติ มัจฉนฺติ, อปัจ ยเทว ตตฺถ สัจจํ, ตตถภิณฺณาย
 กามานํเยว นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏฺฐนฺโน โทติ.
 ปุณ ะปรํ ปรีพฺพาสกา พหุหิมโน เอวมาห “สัพเพ ภวา
 อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธัมมาติ, อิติ วทํ พหุหิมโน สัจจํ
 อาท โน มุสา, โส เตน น “สมโนติ มัจฉนฺติ น “พหุหิมโนติ
 มัจฉนฺติ น “เสยฺโยหิมสฺสมีติ มัจฉนฺติ น “สทิสฺสอหิมสฺสมีติ มัจฉนฺติ
 น “ทีโณหิมสฺสมีติ มัจฉนฺติ, อปัจ ยเทว ตตฺถ สัจจํ, ตตถภิณฺณาย
 ภวานํเยว นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏฺฐนฺโน โทติ. ปุณ ะปรํ
 ปรีพฺพาสกา พหุหิมโน เอวมาห “นาหํ กัวฺจนิ กตฺถจि กิณฺจนิ
 ตสฺสมี, น จ มม กัวฺจนิ กตฺถจิ กิณฺจนิตฺถนฺติ, อิติ วทํ พหุหิมโน
 สัจจํ อาท โน มุสา, โส เตน น “สมโนติ มัจฉนฺติ น

“พราหมณ์โนติ มัจฉนติ น “เลียบโยหมีลัมมีติ มัจฉนติ น
 “สทิสโหมีลัมมีติ มัจฉนติ น “ทีโนหมีลัมมีติ, มัจฉนติ, อปัจ ยเทว
 ตตฺถ สัจจํ, ตทกัณเณชช อากัณเณชชเยว ปฏฺฐิพทํ ปฏฺฐิบันโน
 โหติ. อิมานิ โช ปริพพาซกา จัตตาริ พราหมณ์นสัจจานิ มया
 สยํ อภิวนา สัจจกิตฺวา ปเวทิตานตี.

๑๘๖ อถ โช อัมมัตโร ภิกขุ, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ,
 อุปปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เขมมัตตํ นิสฺสีทิ, เขมมัตตํ
 นิสฺสินโน โช โส ภิกขุ ภควันตํ เอตทโวจ “เกณ นุ โช
 ภันเต โสโก นียติ, เกณ โสโก ปริกัลลติ, กัลล จ
 อุมฺมัตตํ วลํ คัจฉตฺติ. “สาธุ สาธุ ภิกขุ, ภัตตโก โช
 เต ภิกขุ อุมฺมัตตํ ภัตตํ ปฏฺฐิภาณํ กัลลยาณํ ปริปุจฺจา,
 เอวํ ทิ ตวํ ภิกขุ ปุจฺจสิ “เกณ นุ โช ภันเต โสโก
 นียติ, เกณ โสโก ปริกัลลติ, กัลล จ อุมฺมัตตํ วลํ
 คัจฉตฺติ. “เอวํ ภันเต. ” “จิตฺเตน โช ภิกขุ โสโก นียติ,
 จิตฺเตน ปริกัลลติ, จิตฺตํ วลํ อุมฺมัตตํ วลํ คัจฉตฺติ. “สาธุ
 ภันเตติ โช โส ภิกขุ ภควโต ภาสิตํ อภินันฺทิตฺวา
 อนุมฺมัตตํ ภควันตํ อุตฺตรํ อยํหิ อปุจฺจสิ “พหุสฺสโต อัมมตโร
 พหุสฺสโต อัมมตโรติ ภันเต วุจฺจติ: กิตฺวาตา นุ โช ภันเต
 พหุสฺสโต อัมมตโร โหตฺติ. “สาธุ สาธุ ภิกขุ, ภัตตโก โช
 เต ภิกขุ อุมฺมัตตํ ภัตตํ ปฏฺฐิภาณํ กัลลยาณํ ปริปุจฺจา,

॥

၇၂၈

ภิกษุ ภควโต ภาสิตํ อภินันฺทํจิรา อนุโมทิตฺวา ภควันฺตํ อุตฺตริ
 บัณฺฑิ อปฺปจฺฉิ “บัณฺฑิตฺโต มหาบัณฺโณ, บัณฺฑิตฺโต มหาบัณฺโณติ
 ภันเต วุจฺจติ. กิตฺติวาทา นุ โข ภันเต บัณฺฑิตฺโต มหาบัณฺโณ โหตีติ.
 “สาธุ สาธุ ภิกษุ, ภัตฺถโก โข เต ภิกษุ, เหมมฺงโค ภัตฺถกํ ปฏิภาณํ
 กัลยณํ ปวิปฺปจฺฉา, เอวํ หิ ตํวํ ภิกษุ ปฺปจฺฉสิ “บัณฺฑิตฺโต มหาบัณฺโณ
 บัณฺฑิตฺโต มหาบัณฺโณติ ภันเต วุจฺจติ: กิตฺติวาทา นุ โข ภันเต
 บัณฺฑิตฺโต มหาบัณฺโณ โหตีติ. “เอวํ ภันเต.” “อิธ ภิกษุ
 บัณฺฑิตฺโต มหาบัณฺโณ เวนฺติตฺตํพฺยาพาธาย เจเตติ น ปวฺพฺยาพาธาย
 เจเตติ น อุกฺกพฺยาพาธาย เจเตติ ชตฺตํหิตํ ปวฺพิตํ อุกฺกหิตํ
 สัพฺพโลกहितเมว จินฺตยมาโน จินฺเตหิ: เอวํ โข ภิกษุ บัณฺฑิตฺโต
 มหาบัณฺโณ โหตีติ.

๑๘๗. เอกํ สมฺมํ ภควา ราชคฺเห วิหริติ เวทฺฐเน กลันทกนิวาเป.
 ธนฺโข วสฺสิกาโร พฺรหฺมณฺโณ มคฺคมหามตฺตโต, เยเน ภควา;
 เทนุปลงฺกมิ, อูปลงฺกมิตฺวา ภควตา สัตฺถํ สัมโมทิตฺวา, สัมโมทณฺีย
 กถิ สํวณณฺีย วิตฺติสเรตฺวา เขมฺมณฺตํ นิสิตฺติ, เขมฺมณฺตํ นิสินฺโน
 โข วสฺสิกาโร พฺรหฺมณฺโณ มคฺคมหามตฺตโต ภควันฺตํ เวตฺถโว
 “ชานณฺีย นุ โข โก โคคม อลฺลปัปฺปโส อลฺลปัปฺปโส “อลฺลปัปฺปโส
 อปฺปํ ภวันฺตี. “อภฺจฺฉานํ โข เอตํ พฺรหฺมณฺณ ชนฺวกาโส,
 อปฺปํ อลฺลปัปฺปโส อลฺลปัปฺปโส ชานณฺีย “อลฺลปัปฺปโส อปฺปํ ภวันฺตี.
 “ชานณฺีย ปน โก โคคม อลฺลปัปฺปโส สัมปัปฺปโส “ลัมปัปฺปโส เม

ภวันติ. “เอตัมปิ โข พหัมมณ อัญ्ञานํ อนวากาโส, ยํ
 อสสัมปยุโต สัมปยุตัง ชาเนยฺย “สम्मปยุโต ยํ ภวันติ.
 “ชาเนยฺย นุ โข โก โคตม สัมปยุโต สัมปยุตัง “สम्मปยุโต
 ยํ ภวันติ. “จํญํ โข เอตํ พหัมมณ วิชชติ, ยํ สัมปยุโต
 สัมปยุตัง ชาเนยฺย “สम्मปยุโต ยํ ภวันติ. “ชาเนยฺย ปน โก
 โคตม สัมปยุโต อสสัมปยุตัง “อสสัมปยุโต ยํ ภวันติ. เอตัมปิ
 โข พหัมมณ จํญํ วิชชติ, ยํ สัมปยุโต อสสัมปยุตัง ชาเนยฺย
 “อสสัมปยุโต ยํ ภวันติ. ยจฺจนฺธิโก โก โคตม, อัสสํโก โก
 โคตม: ยาว สุกกาสกัถ์จิทํ โกตา โคตเมน “อัญ्ञานํ โข เอตํ
 พหัมมณ อนวากาโส, ยํ อสสัมปยุโต อสสัมปยุตัง ชาเนยฺย “อสสัมปยุโต
 ยํ ภวันติ. เอตัมปิ โข พหัมมณ อัญ्ञานํ อนวากาโส, ยํ
 อสสัมปยุโต สัมปยุตัง ชาเนยฺย “สम्मปยุโต ยํ ภวันติ. จํญํ โข
 เอตํ พหัมมณ วิชชติ, ยํ สัมปยุโต สัมปยุตัง ชาเนยฺย “สम्मปยุโต
 ยํ ภวันติ. เอตัมปิ โข พหัมมณ จํญํ วิชชติ, ยํ สัมปยุโต
 อสสัมปยุตัง ชาเนยฺย “อสสัมปยุโต ยํ ภวันติ. เอตัมปิ
 โก โคตม สมมํ โสเทยยัสส พหัมมณัสส ปริสติ ปุပ္ผารัมมํ
 วัคเคนติ “พาโธ อยํ วาชา เอเพยฺยโย, โย สมนํ วามปุตเต
 ทกัปปันโน, สมนํ จ ปน วามปุตเต เหวรูป ปรมณีนังการํ
 กโรติ, ยถา, อภิราทณํ บัจฺจจํญํ อัสสลิทิมํ ตามิจิตฺตํ
 ลูเมนํ วัณโน เอเพยฺยัสส ปริหารกา พาสา: ยมโก

โมคคัลโล อุกฺโข นาวินาเก คณิष्สปิ โห อัสสิเวสฺสโส, เย สมนเณ
 รามปุตฺเต อภิปปัสสันนา, สมนเณ จ ปเน รามปุตฺเต เฉวรูป
 ปรมนิบฺบิจการํ กโรนฺติ, ยทิตํ, อภิวาทนํ บัจฺจุจฺจนํ อัมภิลกิมมํ
 สามิจกมฺมํติ. โยสฺสํกํ โตเตยฺโย พหฺวามฺโณ อมฺินา เนเน
 เนติ “ตํ กิ มณฺณนฺติ โภณฺโต: มณฺนิโต ราชา เยเพยฺโย
 กรณียาธิกรณียะสุ วณฺเณยวณฺเณยสุ อมฺัตถสฺสเรหิ อมฺัตถสฺสโรติ.
 “เอว โภ: มณฺนิโต ราชา เยเพยฺโย กรณียาธิกรณียะสุ
 วณฺเณยวณฺเณยสุ อมฺัตถสฺสเรหิ อมฺัตถสฺสโรติ. “ยัสฺมา โห โภ
 สมฺโณ รามปุตฺโต วณฺเณย เยเพยฺเยน มณฺนิตฺตม มณฺนิตฺตโร
 กรณียาธิกรณียะสุ วณฺเณยวณฺเณยสุ อมฺัตถสฺสเรหิ อมฺัตถสฺสโร;
 ยัสฺมา ราชา เยเพยฺโย สมนเณ รามปุตฺเต อภิปปัสสันโน, สมน
 จ ปเน รามปุตฺเต เฉวรูป ปรมนิบฺบิจการํ กโรติ, ยทิตํ,
 อภิวาทนํ บัจฺจุจฺจนํ อัมภิลกิมมํ สามิจกมฺมํ. ตํ กิ มณฺณนฺติ
 โภณฺโต: มณฺนิตา วณฺโณ เยเพยฺยัสฺส ปริหารกา: ยมโก
 โมคคัลโล อุกฺโข นาวินาเก คณิष्สปิ โห อัสสิเวสฺสโส
 กรณียาธิกรณียะสุ วณฺเณยวณฺเณยสุ อมฺัตถสฺสเรหิ อมฺัตถสฺสโรติ.
 “เอว โภ: มณฺนิตา วณฺโณ เยเพยฺยัสฺส ปริหารกา: ยมโก
 โมคคัลโล อุกฺโข นาวินาเก คณิष्สปิ โห อัสสิเวสฺสโส
 กรณียาธิกรณียะสุ วณฺเณยวณฺเณยสุ อมฺัตถสฺสโรติ. “ยัสฺมา
 โห โภ สมฺโณ รามปุตฺโต วณฺโณ เยเพยฺยัสฺส ปริหารเกหิ

ปณินทิตฺติ มณินทิตฺติโร กรณียาธิกรณเยตฺถ วณินทิตฺติโร
 อมมกัณฺทิตฺติ อมมกัณฺทิตฺติโร, จัสมา วัณโณ เชนฺธิยัสส
 ปรีหาภา สมณ งามปฺโต อภิยฺปัสสนา, สมณ จ มน งามปฺโต
 เอวรูป ปรมณิยจฺจการิ กโรนฺติ, ยทิตฺ, อภิภาตนิ มจฺจัญฺจาน
 อัมมชลิกัมมิ สามีจิกัมมณฺติ. อจฺฉริย โภ โคตม, อพักฺก โภ
 โคตม: ยาว สุกาสิคณฺจิทฺ โภคา โคตเมน “อจฺฉริย โข เณ
 ฬารหฺมณ อนุภาโส, ยํ อตฺตปฺปฺริโต อตฺตปฺปฺริสฺส ชาเนยฺย
 “อตฺตปฺปฺริโต ยํ ภวณฺติ. เณตฺมยฺย โข ฬารหฺมณ อจฺฉริย
 อนุภาโส, ยํ สตฺตปฺปฺริโต สตฺตปฺปฺริสฺส ชาเนยฺย “สตฺตปฺปฺริโต ยํ
 ภวณฺติ. จานิ โข เณ ฬารหฺมณ วิชฺชติ, ยํ สตฺตปฺปฺริโต
 สตฺตปฺปฺริสฺส ชาเนยฺย “สตฺตปฺปฺริโต ยํ ภวณฺติ. เณ โข ฬารหฺมณ
 จานิ วิชฺชติ, ยํ สตฺตปฺปฺริโต อตฺตปฺปฺริสฺส ชาเนยฺย “อตฺตปฺปฺริโต ยํ
 ภวณฺติ. หนฺนโรทานิ มยฺ โภ โคตม คจฺฉาม, พหุกิจฺจา มย
 พหุกรณียาติ. “ยัสสทานิ ตว ฬารหฺมณ กาลิ มณฺณสิตฺติ,
 อวโฆ วัสสกาโร ฬารหฺมणे มคฺชมนามตฺโต ภควโต ภาสิตํ
 อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อญฺญาสาสนา มกฺกามิ.

๑๘๘ เอกํ สมยํ, ภควา ราชคเธิ วิहरติ คิริมกุกฺกุฏे ปัพพเต.
 อวโฆ อูปโก มณินทิกายตฺโต, เณ ภควา, เตนฺอุปสงฺกมิ;
 อุปสงฺกมิตฺวา ภวณฺติ อภิภาตฺตวา เอกมณฺธํ นิสิตฺติ, เอกมณฺธํ
 นิสินฺโน โข อูปโก มณินทิกายตฺโต ภวณฺติ เอกทโวจ “อหิ

ติ ภัณฑะ เอวาทิ เอวาทิ จี “โยโกจิ ปุรพารัมภัง วัตเตติ,
 ปุรพารัมภัง วัตเตนโต สัพพะโพ โส น อุปปาเทติ, อนุปปาเทนโต
 คารโหติ โหติ อุปวัชไซติ. “ปุรพารัมภัง เจ อุปก วัตเตติ,
 ปุรพารัมภัง วัตเตนโต น อุปปาเทติ, อนุปปาเทนโต คารโหติ โหติ
 อุปวัชไซ; ตัง โข อุปก ปุรพารัมภัง วัตเตติ, ปุรพารัมภัง วัตเตนโต
 น อุปปาเทติ, อนุปปาเทนโต คารโหติ อุปวัชไซติ. “เสยยถาปี
 ภัณฑะ อุมมุชชีฆานกัเบว มหตา ปาเสน พันธะยัย, เอวเมว โข อหัง
 ภัณฑะ อุมมุชชีฆานโกเบว ภควตา มหตา วาตปาเสน พัพพะโตติ. “อิหัง
 อุกุสสันติ โข อุปก มया บัลลัณห์ตัง ตัตถ อปริมาณา ปทา
 อปริมาณา พยัณชันนา อปริมาณา ตถาคคัสสั ธัมมहेตุนา
 “อิติปิหัง อุกุสสันติ. “ตัง โข ปณิหัง อุกุสสันติ ปทาตัพพะตังติ โข อุปก
 มया บัลลัณห์ตัง, ตัตถ อปริมาณา ปทา อปริมาณา พยัณชันนา
 อปริมาณา ตถาคคัสสั ธัมมहेตุนา “อิติปิหัง อุกุสสันติ ปทาตัพพะตังติ.
 “อิหัง อุกุสสันติ โข อุปก มया บัลลัณห์ตัง, ตัตถ อปริมาณา
 ปทา อปริมาณา พยัณชันนา อปริมาณา ตถาคคัสสั ธัมมहेตุนา
 “อิติปิหัง อุกุสสันติ. “ตัง โข ปณิหัง อุกุสสันติ ปทาตัพพะตังติ โข อุปก
 มया บัลลัณห์ตัง, ตัตถ อปริมาณา ปทา อปริมาณา พยัณชันนา
 อปริมาณา ตถาคคัสสั ธัมมहेตุนา “อิติปิหัง อุกุสสันติ ปทาตัพพะตังติ.
 อตโฆ อุปโก มัลลัทธิกาปุตโต ภควโต ภากิโต อภินันตีติว่า
 อนุโมตีติว่า, อญ्ञาชาเรणा ภควันตัง อภิวาเทตีวา ปัตถังขณัง กัตถิว่า,

เย็น ราช มาโคธ อชาตลัคคฺค เวเทหิปุคฺโต, เตนุปลังกมิ;
 อุปปลังกมิทฺวา, ยาวตโก อโหสิ ภควทา สัสสิ กถาสัสสาโป,
 ตํ สัสสิ วัณโณ มาคธัสส อชาตลัคคฺค เวเทหิปุคฺตัสส อาโรเจสิ.
 เหว วุคฺเต ราช มาโคธ อชาตลัคคฺค เวเทหิปุคฺโต กุปฺโต
 อนัตตมโน อุปกํ มํณํทิกายุคฺตํ เขตตโวจ “ย้าวรลิวคํ,
 โสณการกทารโก ยาวมุขโร ยาวปคฺคฺโค, ยัตริ ทิ นาม ตํ ภควันติ
 อรหันตํ สัมมาสัมพุทฺธํ อุปสาเทคฺคฺคํ มณโณสสสิ. อเปหิ ทฺว
 อุปกํ วัณสฺส, มา ตํ อทฺทลันตี.

๑๘๘ จัตตาโรเม ภิกฺขเว สจฺฉนิกรณียา ธัมมา. กถเม จัตตาโร?
 อตฺถิ ภิกฺขเว ธัมมา กาเยน สจฺฉนิกรณียา, อตฺถิ ภิกฺขเว
 ธัมมา สติยา สจฺฉนิกรณียา, อตฺถิ ภิกฺขเว ธัมมา จักฺขณา
 สจฺฉนิกรณียา, อตฺถิ ภิกฺขเว ธัมมา บัณฺณาย สจฺฉนิกรณียา.
 กถเม จ ภิกฺขเว ธัมมา กาเยน สจฺฉนิกรณียา? อจฺจุจ โมกฺขา
 ภิกฺขเว กาเยน สจฺฉนิกรณียา. กถเม จ ภิกฺขเว ธัมมา สติยา
 สจฺฉนิกรณียา? ปุพฺเพนิวาโต ภิกฺขเว สติยา สจฺฉนิกรณียา.
 กถเม จ ภิกฺขเว ธัมมา จักฺขณา สจฺฉนิกรณียา? สัตฺตทานิ
 จตุปปาโต ภิกฺขเว จักฺขณา สจฺฉนิกรณียา. กถเม จ ภิกฺขเว
 ธัมมา บัณฺณาย สจฺฉนิกรณียา? อาสวานํ ชโย ภิกฺขเว
 บัณฺณาย สจฺฉนิกรณียา. อเม โช ภิกฺขเว จัตตาโร
 สจฺฉนิกรณียา ธัมมาทิ.

๑๕๐ เอกิ สมยํ ภควา สāvādhiยํ วิหริติ ปุฬฬารามเ
 มิคารมาตุปาสาทะ. เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ
 ภิกขุสัสมปวิโรโต นิสีนโน โหติ. ธตฺตโห ภควา ตุนฺหิภูตํ
 ตุนฺหิภูตํ ภิกขุสัสมํ อนุวิโลเกตวํ ภิกขุ อามันตฺเตสิ “อัยยํปลาปายํ
 ภิกขเว ปริสา, นิยํปลาปายํ ภิกขเว ปริสา, สุตฺถา สาเว ปตฺติจฺจิตา;
 ตถารูปํ ยํ ภิกขเว ภิกขุสัสม, ตถารูปายํ ภิกขเว ปริสา;
 ยถารูปา ปริสา ทลฺลภา ฬลฺลสาบิ โลกัสสํ; ตถารูปํ
 อयํ ภิกขเว ภิกขุสัสม, ตถารูปายํ ภิกขเว ปริสา, ยถารูปา
 ปริสา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทักขิเนยฺยา อัมมชฺชกรณียา
 อนตฺตริ ปุณณิกเขตฺติ โลกัสสํ; ตถารูปํ อयํ ภิกขเว ภิกขุสัสม,
 ตถารูปายํ ภิกขเว ปริสา, ยถารูปาย ปริสาย อัยยํมยํ ทินนํ
 พหุ โหติ, พหุ ทินนํ พหุตร; ตถารูปํ อยํ ภิกขเว ภิกขุสัสม,
 ตถารูปายํ ภิกขเว ปริสา, ยถารูปํ ปริสํ อลํ โยชนคณณานิยํ
 ฬลฺลสาบิ คันตํ อัยยํ ปุณฺณเสนาบิ; ตถารูปํ อยํ ภิกขเว ภิกขุสัสม:
 สันตติ ภิกขเว ภิกขุ อิมัสสํ ภิกขุสัสม เทวียํปัตตา วิหริณฺติ,
 สันตติ ภิกขเว ภิกขุ อิมัสสํ ภิกขุสัสม พหุณิมียํปัตตา วิหริณฺติ,
 สันตติ ภิกขเว ภิกขุ อิมัสสํ ภิกขุสัสม อานนณียํปัตตา วิหริณฺติ,
 สันตติ ภิกขเว ภิกขุ อิมัสสํ ภิกขุสัสม อวิณณียํปัตตา วิหริณฺติ.
 กถํบิ ภิกขเว ภิกขุ เทวียํปัตโต โหริ? อิท ภิกขเว ภิกขุ
 วิวิจฺจเว ทาเมหิ ๆ เป ๆ ปจฺม อานํ กุปฺตมยฺชช วิหริติ; วิตักกวิจฺจาวนํ

จตุกกนิปาเต จตุตถมณเฑาะฏกัถ สัมมัจจะมัตตโต.

๒๕๗

รูปสมา ๆ เป ๆ ทตฺติยํ ฌานํ อุปสัมปชฺช วิหริติ; นิตฺติยา จ วิวาคา
 ๆ เป ๆ ทตฺติยํ ฌานํ อุปสัมปชฺช วิหริติ; สขฺชัลล จ ปทานา ทกฺขชัลล จ
 ปทานา ๆ เป ๆ จตุตถํ ฌานํ อุปสัมปชฺช วิหริติ: เอวํ โข
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ เทวปฺปัตตโต โหติ. กถํจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสสัมปชฺชโต
 โหติ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสฺ
 ฌริตฺวา วิหริติ, ตถา ทตฺติยํ ตถา ทตฺติยํ ตถา จตุตถํ อติ
 อุตฺตมโธ ติริยํ สัพฺพธิ สัพฺพัตตตตาย สัพฺพาวนฺตํ โลกํ, เมตฺตาสหคเตน
 เจตสา วิปุเลน มหคคเตน อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาบชฺฌเนน
 ฌริตฺวา วิหริติ; กรุณาสหคเตน เจตสา ... มุทิตาสหคเตน เจตสา ...
 อเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสฺ ฌริตฺวา วิหริติ, ตถา
 ทตฺติยํ ตถา ทตฺติยํ ตถา จตุตถํ อติ อุตฺตมโธ ติริยํ สัพฺพธิ
 สัพฺพัตตตตาย สัพฺพาวนฺตํ โลกํ, อเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน
 มหคคเตน อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาบชฺฌเนน ฌริตฺวา วิหริติ:
 เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสสัมปชฺชโต โหติ. กถํจ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ อนนฺตสัมปชฺชโต โหติ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สัพฺพโส
 รูปสํวณํ สมติกกมา ปฏฺวิสสํวณํ อตฺตจจฺจมา นานตฺตสํวณํ
 อมฺนสิกาภา “อนนฺโต” อากาโสติ อากาสานนฺตจายตนํ อุปสัมปชฺช
 วิหริติ, สัพฺพโส อากาสานนฺตจายตนํ สมติกกมม “อนนฺตํ
 วิณฺณณนฺตํ วิณฺณณนฺตจายตนํ อุปสัมปชฺช วิหริติ, สัพฺพโส

วิณณานิณฺจายตนํ สมติกกัมม “ นัตถิ ภิกฺขุ จิตฺตํ อากิลฺลํ วิณณายตนํ
 อูปสัมมํ ชช วิหริติ, สัพฺพโส อากิลฺลํ วิณณายตนํ สมติกกัมม
 เนว วิณณานิณฺจายตนํ อูปสัมมํ ชช วิหริติ: เอวํ โข ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ อเนนํ ปิยํ โท โทติ. กถํ จ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ ปิยํ โท
 โทติ? อธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ “ อิทํ ทุกฺขํ นํติ ยถากุตํ ปชานาติ,
 ๆ เปฯ “ อยํ ทุกฺขนิโรธมิมิ ปฏฺฐिताติ ยถากุตํ ปชานาติ:
 เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ ปิยํ โท โทติติ.

โยธายวักโค จตุตฺโต.

๑๕๑ โสทานุคฺคานํ ภิกฺขเว ธมฺมานํ วจสา ปริจิตานํ
 มนฺตานุเปกฺขิตานํ ทิฏฺฐิจยา สุมฺปิ ปฏฺฐิวิธานํ จัตตารอ อานิสงฺสา
 ปาฏิกงฺขา. กตเม จัตตารอ? อธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺมํ
 ปริยาปุณาติ สุตฺตํ เคยฺยํ เวຍฺยากรณํ ตาถํ อุตฺถานํ อิตฺถุตฺตํ
 ชาตํ อพฺภุตธมฺมํ เวทลลํ, ตลลํ เต ธมฺมา โสทานุคฺคา
 โหนฺติ วจสา ปริจิตา มนฺตานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิจยา สุมฺปิ ปฏฺฐิวิธานา,
 โส มฏฺฐจลลติ กถํ กุรฺรมาโน อธิณฺตวํ เทวณิกายํ อูปสัมมํ,
 ตลลํ ตตฺถ สฺวณํ ธมฺมํ ปทา นิลินฺนํติ, ทนฺโธ ภิกฺขเว
 สุตฺตํ ปาโท, อถ โส สุตฺโต จิมฺปิ เปว วิเสสคามิ โทติ.
 โสทานุคฺคานํ ภิกฺขเว ธมฺมานํ วจสา ปริจิตานํ มนฺตานุเปกฺขิตานํ
 ทิฏฺฐิจยา สุมฺปิ ปฏฺฐิวิธานํ, อยํ ปจฺจโม อานิสงฺโส ปาฏิกงฺโข.
 ปน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺมํ ปริยาปุณาติ สุตฺตํ เคยฺยํ

จตุกกนิปาเต จตุคคปณินาสกัถัสส มัชฌิมวรรคโต ๒๕๐

เวรียการณ คากัง อุทานัง อิติวคคกัม ชาตกัม อพภุชธัมมัม เวทลลิต्तัง,
คัสส เต ธัมมา โสทานุคคา โหนติ วจสา ปริจิตา มนสาอนุเปกขิตา
ทัญญูจยา สุปปีฏฐวิธธา, โส มุญฺหัจฉลลิตฺติ กาลัง กุรฺมาโน อัมมณฺโณ
เทวนิกายัง อุปบัสสตี, คัสส คคคิ นนฺหว โข สุกฺโข ธัมมปทา
ปัลลภนฺตี, อปฺปิ โข อิทฺธิมา เจโตวสีปฺปตฺโต เทวปริสาय
ธัมมัม เทเสตี, คัสส เหวํ โหตี. “อํ วา โส ธัมมวินโย,
ยคคกัม ปุพฺเพ พหุสสจวิปฺป จาริตฺติ; ทนฺโธ ภิกฺขโว สคฺคปฺปาโต,
อถ โส ลักฺขโต จิปปเยว วิเสสคามิ โหตี: เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว
ปริโส กุสโล เกวสสภักคัสส, โส อทฺธานนคคปญฺชนโน เกวสสภัก
สุณฺเอย, คัสส นนฺหว โข อลลล กังขา วา วิมตี วา
“เกวสสภักโต นุ โข นนฺหว โข เกวสสภักโต, อถ โข “เกวสสภักโตเตว
นิฏฺฐัง คจฺเจยฺย, เหวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธัมมัม ปริยาปุณฺนาตี
ๆเปๆ จิปปเยว วิเสสคามิ โหตี. โสทานุคคานัง ภิกฺขเว ธัมमानัง
วจสา ปริจิตานัง มนสาอนุเปกขิตานัง ทัญญูจยา สุปปีฏฐวิธธา
อํ ทุตติโย อานนฺโธ ปาฏิกงฺโข. ปุณฺ จปฺริ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธัมมัม
ปริยาปุณฺนาตี สคฺคคิ เคยฺย เวรียการณ คากัง อุทานัง อิติวคคกัม
ชาตกัม อพภุชธัมมัม เวทลลิต्तัง, คัสส เต ธัมมา โสทานุคคา โหนติ
วจสา ปริจิตา มนสาอนุเปกขิตา ทัญญูจยา สุปปีฏฐวิธธา, โส
มุญฺหัจฉลลิตฺติ กาลัง กุรฺมาโน อัมมณฺโณ เทวนิกายัง อุปบัสสตี, คัสส
คคคิ นนฺหว โข สุกฺโข ธัมมปทา ปัลลภนฺตี, นนฺหว ภิกฺขุ อิทฺธิมา

เจโตวลีบีบัตโต เทวปริสาธ อัมม เทเสติ, อมัจ โข เทวปุตโต
 เทวปริสาธ อัมม เทเสติ, ตัสส เอว โหติ “อัม วา โส
 อัมมวินโย, ยัตถาหิ ปุพเพ พหิมจริยิ อจรินฺติ, ทนฺโธ
 ภิกขเว สุตฺตปาโธ, อถ โส สัตโต จิยฺเปยว วิเสศคามิ โหติ:
 เสยฺยถาปิ ภิกขเว ปุริโส กุลโล ลังขลฺลํทลฺลํ, โส อตฺธานมคฺค-
 ปฏินฺนโน ลังขลฺลํทลฺลํ สุนฺเวยย, ตลฺลํ นหเว โข อลฺลํ กังขา วา
 วิมตฺติ วา “ลึงขลฺลํโท นุ โข น นุ โข ลึงขลฺลํโทติ, อถโข
 “ลึงขลฺลํโทเตว นินฺนิจิ คจฺเจยฺย; เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ
 อัมมํ ปริยาปุณนติ ๆเป ๆ จิยฺเปยว วิเสศคามิ โหติ.
 โสตานุคฺคานํ ภิกขเว อัมมานํ วจฺสา ปริจิตานํ มนฺตานุเปกฺขิตานํ
 ทิฏฺฐิจยา สุปฺปฏิวិหิตานํ อมฺ คตฺติโย อานิสฺโส ปาฏิกงฺโข.
 ปุณฺ จปฺริ ภิกขเว ภิกขุ อัมมํ ปริยาปุณนติ สุตฺตํ เเคยฺย
 เวยฺยาकरणํ คานํ อุกฺขานํ อิตฺวุตฺตํ ชาตํ อพฺภุคฺคํ อัมมํ เวทลฺลํ,
 ตลฺลํ เท อัมมา โสตานุคฺคา โหนฺติ วจฺสา ปริจิตา มนฺตานุเปกฺขิตา
 ทิฏฺฐิจยา สุปฺปฏิวิหิตา, โส มุฏฺฐิลลํทลฺลํ กาลํ กุรฺรฺมานิ ออฺปนฺตรํ
 เทวนิกายํ อูปปชฺชติ, ตลฺลํ ตตฺถ นหเว โข สุขิโน อัมมํปทา
 บัลลนฺนํติ, นปิ ภิกขุ อตฺธิมา เจโตวลีบีบัตโต เทวปริสาธ อัมมํ
 เทเสติ, นปิ เทวปุตโต เทวปริสาธ อัมมํ เทเสติ, อมัจ โข
 โอปปาติโก โอปปาติกํ สาเวติ “สวสิ ตวฺ มาริส, ยัตถ มย
 ปุพเพ พหิมจริยิ อจริมฺหาติ, โส เอวมาห “สวามิ มาริส,

สรามิ มารีสาติ; ทัณโธ ภิกขเว สตุปปาโท, อถ โส สัตโต
 ขิปปึเยว วิเสสคามิ โทติ: เสยฺยดาปิ ภิกขเว เทว สหายกา
 สหปัสสูกีฬา, เต กทาจิ กรทจิ กัตถจิ อัมมมณฺณ สมาคัจฉะยฺย,
 ตเมเน สหายโก สหายกั เอว วเทยฺย “อิทฺมึปิ สัมม สรลลิตฺ,
 โส เอว วเทยฺย “สรามิ สัมม, สรามิ สัมมาติ; เอวเมว โข
 ภิกขเว ภิกขุ อัมม ปรียาปุมมาติ ๆเป ๆ ขิปปึเยว วิเสสคามิ โทติ.
 โสตานคฺคานํ ภิกขเว อัมมานํ วจสา ปรีจิตานํ มนฺตานเปกฺขิตานํ
 ทิฏฺฐิจิยา สุปฺปิฏฺฐิวิธานํ ยมฺ จตุสสํ อานิสฺโส ปาฏิกงฺโข.
 โสตานคฺคานํ ภิกขเว อัมมานํ วจสา ปรีจิตานํ มนฺตานเปกฺขิตานํ
 ทิฏฺฐิจิยา สุปฺปิฏฺฐิวิธานํ อิมะ จัตถาโร อานิสฺสา ปาฏิกงฺขาติ.

๑๔๒ จัตถาริมาเน ภิกขเว จานานิ จตุหิ จานะหิ เวทิตัพฺพานิ.

กตมานิ จัตถาริ? สวเสเน ภิกขเว ลลิต เวทิตัพฺพ, ตถจ โข
 ที่เขเน อตฺถุณา น อิตฺถิ, มนฺลิกโรคา โน อมนฺลิกการา, มณฺณวตา
 โน ทุပ္ปมณฺเณ; สวโหาเรเน ภิกขเว โสเจยฺย เวทิตัพฺพ,
 ตถจ โข ที่เขเน อตฺถุณา น อิตฺถิ, มนฺลิกโรคา โน อมนฺลิกการา,
 มณฺณวตา โน ทุပ္ปมณฺเณ; อาปทาสุ ภิกขเว ธาโม เวทิตัพฺพะ,
 โส จ โข ที่เขเน อตฺถุณา น อิตฺถิ, มนฺลิกโรคา โน อมนฺลิกการา,
 มณฺณวตา โน ทุပ္ปมณฺเณ; สากัจฉาย ภิกขเว มณฺณา เวทิตัพฺพา,
 สจ จ โข ที่เขเน อตฺถุณา น อิตฺถิ, มนฺลิกโรคา โน อมนฺลิกการา,
 มณฺณวตา โน ทุပ္ปมณฺเณ. สวเสเน ภิกขเว ลลิต เวทิตัพฺพ,

ตัณห์ โข ที่เขม อัทธุนา น อิตฺตรํ, มนสิโกโรตา โน อมนสิการา, บัณฺณวตา โน ทุปฺปบัณฺเณนาติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิณฺเจตํ ปฏิจฺจํ วุตฺตํ? อธิ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สํหํ สํวสฺมาโน
 เอวํ ชานาติ “ทีฆวตฺตํ โข อยมายัสฺมา ชนฺตการี นิทฺทการี
 สพลการี กัมมัสการี น สตตการี น สตตวตฺตํ ลีเลตุ, ทุสฺสโล อยมายัสฺมา, นายมายัสฺมา ลีลวติ. อธิ ปน ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สํหํ สํวสฺมาโน เอวํ ชานาติ “ทีฆวตฺตํ
 โข อยมายัสฺมา ชนฺตการี อจฺจนิทฺทการี อสพลการี อกัมมัสการี
 สตตการี สตตวตฺตํ ลีเลตุ, ลีลวา อยมายัสฺมา, นายมายัสฺมา
 ทุสฺสโลติ. “ลวฺวเลน ภิกฺขเว ลีลํ เวทิตฺัพพํ, ตัณห์ โข ที่เขม
 อัทธุนา น อิตฺตรํ, มนสิโกโรตา โน อมนสิการา, บัณฺณวตา โน
 ทุปฺปบัณฺเณนาติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทฺเมตํ ปฏิจฺจํ วุตฺตํ.
 “ลโวหาเรน ภิกฺขเว โสเจยฺยํ เวทิตฺัพพํ, ตัณห์ โข ที่เขม
 อัทธุนา น อิตฺตรํ, มนสิโกโรตา โน อมนสิการา, บัณฺณวตา
 โน ทุปฺปบัณฺเณนาติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิณฺเจตํ ปฏิจฺจํ
 วุตฺตํ? อธิ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สํหํ สํวสฺมาโน
 เอวํ ชานาติ “อณฺโณตา โข อยมายัสฺมา เอเจนฺ เอโก โวรหติ,
 อณฺโณตา ภัวฺติ, อณฺโณตา ตีหิ, อณฺโณตา สัมพฺพุเลหิ, โวกกมฺหิ
 อยมายัสฺมา ปุริมโวหารา บจฺจนิมโวหารํ, อปริสุทฺธโวหาโร
 อยมายัสฺมา, นายมายัสฺมา ปริสุทฺธโวหาโรติ. อธิ ปน ภิกฺขเว

ปฺคฺคโล ปฺคฺคเลน สทฺธิ สโหระมานเ อเ ว ชานาติ “ ยถา โข
 อยมายัสสิมา เขเกณ เอยโก โวหริติ, ตถา ทวีติ, ตถา ตีติ ตถา สัมพหุเลหิ,
 นายมายัสสิมา โวกกมติ ปุริมโฆหารา ปัจจิมโฆหาร, ปริสุทฺธโฆหาโร
 อยมายัสสิมา, นายมายัสสิมา อปริสุทฺธโฆหาโรติ. “ สโฆหารเณ
 ภิกขเว โสเจยฺย เวทิตัพฺพ, ตถัง โข ที่เมณ อทฺธานา น
 อิตฺตร, มนสิกโรทา โน อมนสิการา, บัณฺณวตา โน ทุပ္ปบัณฺณนาติ
 อิติ ยันตํ วุตฺต, อิทเมตํ ปฏิจจํ วุตฺต. “ อาปทาสุ ภิกขเว
 ธาโม เวทิตัพฺพ, โส จ โข ที่เมณ อทฺธานา น อิตฺตร,
 มนสิกโรทา โน อมนสิการา, บัณฺณวตา โน ทุပ္ปบัณฺณนาติ อิติ
 โข ปเนตํ วุตฺต, กิลฺเบตํ ปฏิจจํ วุตฺต, อธิ ภิกขเว เอกัจโจ
 ภาติพฺยสเนน วา สุญฺโง สમાโน โภคปฺยสเนน วา สุญฺโง
 สમાโน โรคปฺยสเนน วา สุญฺโง สમાโน น อิติ ปฏิสตฺถวิจฺจติ
 “ ตถากุโต โข อयํ โลกสํนิวาโส, ตถากุโต อตฺตภาวปฏฺฐาโก,
 ยถากุเต โลกสํนิวาโส ยถากุเต อตฺตภาวปฏฺฐาเก อวัจฺจ โลกธมฺมา
 โลกํ อนุปริวตฺตณฺติ, โลโก จ อวัจฺจ โลกธมฺเม อนุปริวตฺตติ: ลาโภ จ
 ธลาโภ จ, ยโส จ อยโส จ, นิณฺทา จ ปลสฺสา จ, สุขฉนฺทํ ทุกฺขฉนฺทํ,
 โส ภาติพฺยสเนน วา สุญฺโง สમાโน โภคปฺยสเนน วา
 สุญฺโง สમાโน โรคปฺยสเนน วา สุญฺโง สમાโน โสจติ
 กิลมฺติ ปริเทวติ อุตฺตทาพิกกนฺทติ สัมมโหํ อามัชชติ. อธิ ปน
 ภิกขเว เอกัจโจ ภาติพฺยสเนน วา สุญฺโง สમાโน โภคปฺยสเนน วา

ฌุญโจ สมานโน โวคัพยสเนน วา ฌุญโจ สมานโน อิติ ปฏิสันน์จิกขันติ
 “ตถาภูโต โข อโย โลกสันน์นิวาโส, ตถาภูโต อตฺตภาวปฏิลาโภ,
 ยถาภูเต โลกสันน์นิวาเส ยถาภูเต อตฺตภาวปฏิลาโภ อัญญ
 โลกธัมมา โลกํ อนุปริวตฺตัตติ, โลโก จ อัญญ โลกธัมโม
 อนุปริวตฺตติ: ลาโภ จ ขลาโภ จ, ยโส จ ขยโส จ, นินทา จ
 ปัสสา จ, สุขฉนฺจ ทุกฺขฉนฺจจติ, โส ภาตัพยสเนน วา ฌุญโจ
 สมานโน โภคัพยสเนน วา ฌุญโจ สมานโน โวคัพยสเนน วา ฌุญโจ
 สมานโน น โสจติ น กิลมคติ น ปริเทวติ น อุตฺตทาฬิกนฺตติ น
 สัมโมหํ อายัสฺสติ. “อาปทาสุ ภิกฺขเว ตาโม เวทิตฺตํโพ, โส จ
 โข ทีเขน อตฺธานา น อิตฺตรํ, มนสิโกโรตา โน อมณสิการา,
 บัณฺณวตา โน ทุပ္ปัลลเณนาติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิตฺเมตํ ปฏิจฺจ
 วุตฺตํ. “สากฺกฉาย ภิกฺขเว บัณฺณา เวทิตฺตํพา, ตา จ โข ทีเขน
 อตฺธานา น อิตฺตรํ, มนสิโกโรตา โน อมณสิการา, บัณฺณวตา โน
 ทุပ္ปัลลเณนาติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิณฺเจะตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ
 อธิ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สทฺธิ์ สากฺกฉายมาโน เหว
 ชานาติ “ยถา โข อิมัสฺส อายัสฺมโต อุมมํโก, ยถา จ
 อภินิหารอ, ยถา จ บัณฺหิสฺสมุทาจาวอ, ทุပ္ปัลลเณ อยมายัสฺมา,
 นายมายัสฺมา บัณฺณวา. ตํ กิลฺลํ เหตุ? ตถา हि อยมายัสฺมา
 น เหว คัมภีรํ อตฺถปทํ อุตฺตาหริติ สันนํ ปณฺตี อตฺถกาวจโร

นิปฺพนํ ปันนิตฺตเวทนียํ, ยันจํ อหฺมยัสสํมา ธम्मํ ภาสติ,
 ตัสส จ น ปฏฺวิพลํ สํชิตฺเตน วา วิตฺถาเรน วา อตฺถํ อากิขฺติ
 เทเสตุํ ปันณฺวาเปตุํ ปฏฺจเปตุํ วิวริตุํ วิกฺขิตฺตุํ อุตฺตานิภาตฺตุํ
 ทุပ္ปัลโล อหฺมยัสสํมา, นายมายัสสํมา ปัลลวาทิ: เสยฺยถาปํ
 ภิกฺขเว จักฺขุมา ปุริโส อหฺมยทฺทัสสํมา ตีเร จิโต ปัสสเสยฺย
 ปริตฺตํ มัจฉํ อหฺมยชฺชมานํ, ตัสส อหฺมยัสสํมา “ยถา โข อหฺมยัสสํ
 มัจฉัสสํมา อหฺมยํโค, ยถา จ อหฺมยชฺชาโต, ยถา จ เวคฺยยิตฺตํ,
 ปริตฺโต โย มัจฉํ, นายํ มัจฉํ มหฺนํโตติ, อหฺมยเมว
 โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สทฺธิํ สากัจฉายมาโน เอว ชานาติ
 “ยถา โข อหฺมยัสสํมา อายัสสํมาโต อหฺมยํโค, ๆ เป ๆ ทุပ္ปัลโล
 อหฺมยัสสํมา, นายมายัสสํมา ปัลลวาทิ. อิทํ ปน ภิกฺขเว
 ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สทฺธิํ สากัจฉายมาโน เอว ชานาติ
 “ยถา โข อหฺมยัสสํมา อายัสสํมาโต อหฺมยํโค, ยถา จ อภินิหารอ,
 ยถา จ ปันนิตฺตมุตฺตาราโร, ปัลลวาทิ อหฺมยัสสํมา, นายมายัสสํมา
 ทุပ္ปัลโล. ทํ กัลลสํ เหตุ? ตถา हि อหฺมยัสสํมา คมฺภีรวณฺโณ
 อตฺถปทํ อหฺมยทฺทํ สันตํ ปณฺนิตํ อตฺถกาวจํ นิปฺพนํ ปันนิตฺตเวทนียํ,
 ยันจํ อหฺมยัสสํมา ธम्मํ ภาสติ, ตัสส จ ปฏฺวิพลํ สํชิตฺเตน
 วา วิตฺถาเรน วา อตฺถํ อากิขฺติ เทเสตุํ ปันณฺวาเปตุํ ปฏฺจเปตุํ
 วิวริตุํ วิกฺขิตฺตุํ อุตฺตานิภาตฺตุํ; ปัลลวาทิ อหฺมยัสสํมา, นายมายัสสํมา

ทุบิ์บัณเฑาะฏิ: เสยฺยถาปิ ภิกขเว จักขุมา ปุริโส อุตฺตรทสฺส
 ตีเร จิโต บัณเฑาะฏิ มหันตํ มัจฉิ อุมฺมุชฺชมานํ, ตสฺส
 เอวํสฺส “ยถา โข อิมํสฺส มัจฉิํสฺส อุมฺมัจโจ, ยถา จ อุมฺมาโต,
 ยถา จ เวลายิตฺตํ, มหันโต ยมํ มัจฉิ, นายํ มัจฉิ
 ปริตฺโตติ; เอวเมว โข ภิกขเว ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สกฺกํ
 สากัจฉายมาโน เอวํ ชานาติ “ยถา โข อิมํสฺส อายสฺมิงโจ
 อุมฺมัจโจ, ๆเป ๆ บัณเฑาะฏิ อายมาสฺมา, นายมาสฺมา ทุบิ์บัณเฑาะฏิ.
 “สากัจฉาย ภิกขเว บัณเฑาะฏิ เวทิตฺตํ, สจ จ โข ที่เขน
 อิตฺถุมา น อิตฺถํ, มนสิการิตา โน อมนสิการา, บัณเฑาะฏิ
 โน ทุบิ์บัณเฑาะฏิ อิติ ยันตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจจ วุตฺตํ.
 อิมานิ โข ภิกขเว จัตตาริ จานานิ อิมเหิ จตุหิ
 จาเนหิ เวทิตฺตํนิติ.

๑๖๓ เอกํ สมณํ ภควา เวสาลิยํ วิหริติ มทวเน
 กุฎาคารศาลายํ. อตฺโข ภทฺธิโย ลิจฺฉวิ, เยน ภควา, เตนุปลงฺกมิ;
 อุนุปลงฺกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนันตํ นิสีติ; เอกมฺนันตํ
 นิสินฺโน โข ภทฺธิโย ลิจฺฉวิ ภควันตํ เขตฺตวโจ “สุตํ เมตํ
 ภันเต “มายาวี สมนเณ โคตโม อารยฺหฺมณิยา ชานาติ, ยาย
 อัจฉริตฺตํนิทานํ สวเก อารยฺหฺมณิยา. เป เต ภันเต เขวมาหฺม
 “มายาวี สมนเณ โคตโม อารยฺหฺมณิยา ชานาติ, ยาย
 อัจฉริตฺตํนิทานํ สวเก อารยฺหฺมณิยา, กัจจิ เต ภันเต ภควโต

จตุกกนิปาเต จตุตถปัณณาสกัถสส มัลลิมวลโค. ๒๖๗

จตุตถวาติโน น จ ภควันตํ อภูเตน อัมภากิจฉนฺติ, อัมมัสส
จानุอัมมิ พฺยาภโรนฺติ, น จ โกจิ สหอัมมิโก วาตานุปาโต
คารยฺหิ จานํ อาคัจฉนฺติ, อนุปกักขาตุกามา ทิ มยํ ภันเต
ภควันตํนฺติ. “เออ ตูเมหิ ภักทีย มา อนุสฺสเวน มา ปรมฺปิราย
มา อิตฺถิกราย มา ปฏิกุลมฺปิทาเนน มา ตักกเหตุ มา นยเหตุ มา
ขการปริวิตฺถเกน มา ทิฏฺฐจินฺชณานักฉนฺติยา มา ภัพฺพรูปตาย
มา สมฺโณ โน ครุติ; ยทา ตูเมหิ ภักทีย อตฺตนาเว สาเนยฺยาด
“อิเม อัมมา อกฺขลา, อิเม อัมมา สาวัชฺชา, อิเม อัมมา
วิญญฺครหิตา, อิเม อัมมา สมฺมัตตา สมากินฺนา อหิตาย
ทุกฺขาย สวตฺตํนฺตํ, อถ ตูเมหิ ภักทีย ปชฺเหยฺยาด. ตํ กิ
มณฺเณน ภักทีย: โลโก ปุริสัสส อชฺฉมตฺตํ อပ္ปชฺชมาโน
อပ္ปชฺชติ หิตาย वा อหิตาย วาติ. “อหิตาย ภันเต.” “ลฺหโ
ปนายํ ภักทีย ปุริสํคฺคโล โลเกน อภิกฺขโต ปริยาทีณณจิตฺโต ปาณณิ
หนฺติ อทินฺนํปิ อาทียติ ปเรทาริ คัจฉนฺติ มุลาปิ ภณฺติ, ปริย
ตถตฺตํตาย สมากเปติ, ยสฺส โหติ ทีฆเรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ. “เอว
ภันเต.” “ตํ กิ มณฺเณน ภักทีย โทโส ... โมโห ... สारम्मโก
ปุริสัสส อชฺฉมตฺตํ อပ္ปชฺชมาโน อပ္ปชฺชติ หิตาย
वा อหิตาย วาติ. “อหิตาย ภันเต.” “सारम्मโก ปนาย
ภักทีย ปุริสํคฺคโล สारम्मเกน อภิกฺขโต ปริยาทีณณจิตฺโต
ปาณณิหนฺติ อทินฺนํปิ อาทียติ ปเรทาริ คัจฉนฺติ มุลาปิ

ภณติ, ปรียิ ตถัตถาย สมาทเปติ, ยัม ไหติ ที่ขวัตตํ อหิตาย
 ทุกฺขายาติ. “เอวํ ภันเต.” ตํ กิ มัลลเนน ภาทฺธิย: อิเม ธัมมา
 กุสลา วา อกุสลา วาติ. “อกุสลา ภันเต.” “สวักขสา วา
 ชนวักขสา วาติ. “สวักขสา ภันเต.” “วิมฺบญฺครหิตา วา
 วิมฺบญฺปสฺสตา วาติ. “วิมฺบญฺครหิตา ภันเต.” “สมัตฺตา สમાทินฺนา
 อหิตาย ทุกฺขาย ลวตฺตັນตฺติ โน วา, กถํ วา เอตฺถ ไหตฺติ.
 “สมัตฺตา ภันเต สમાทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย ลวตฺตັນตฺติ,
 เอวํ โน เอตฺถ ไหตฺติ. “อติ โช ภาทฺธิย ยํ ตํ อโวจฺมุหิ
 “เอถ ตุมฺเห ภาทฺธิย มา อนุลลฺสเวน มา ปรมฺปิราย
 มา อติกราย มา ปิฎกสํปทาเนน มา ตักฺกเหตุ มา นยเหตุ
 มา อากาโรปวิตฺตเกณ มา ทิฎฺฐจินฺชณานักขັນตฺติยา มา ภาทฺพิรุปตาย
 มา สมโน โน ครุติ; ยथा ตุมฺเห ภาทฺธิย อตฺตนา
 ชานเญยาด “อิเม ธัมมา อกุสลา, อิเม ธัมมา สวักขสา,
 อิเม ธัมมา วิมฺบญฺครหิตา, อิเม ธัมมา สมัตฺตา สમાทินฺนา
 อหิตาย ทุกฺขาย ลวตฺตັນตฺติ, อถ ตุมฺเห ภาทฺธิย ปชเหยฺยาดาติ,
 อติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิตเมตํ ปฏฺจิจฺจ วุตฺตํ. เอถ ตุมฺเห
 ภาทฺธิย มา อนุลลฺสเวน มา ปรมฺปิราย มา อติกราย มา
 ปิฎกสํปทาเนน มา ตักฺกเหตุ มา นยเหตุ มา อากาโรปวิตฺตเกณ
 มา ทิฎฺฐจินฺชณานักขັນตฺติยา มา ภาทฺพิรุปตาย มา สมโน โน ครุติ;
 ยथा ตุมฺเห ภาทฺธิย อตฺตนา ชานเญยาด “อิเม ธัมมา

จตุกกนิปาเต จตุตถมัณฑนาลกัณ्हัส มัชฌิมวักคโต. ๒๖๑

กุสลา, อิเม อัมมา อนวัชชา, อิเม อัมมา วิญญูปลัตถา, อิเม
อัมมา สัมมัตตา สมาทินฺนา อหิตาย สุขาย สํวัตถันตติ, ออ
ตุเมหิ ภาทิตฺถิ อุปัสัมบัสซ วิหเรยยาถ. ตํ กิ มัจฉนถ ภาทิตฺถิ:
อโธโก ปุริสัสส อัจฉนถํ อุปัสัมมาโน อุปัสัมมตฺติ หิตาย
วา อหิตาย วาติ. “หิตาย ภาณเต.” “อลฺลฺโธ ปณายํ ภาทิตฺถิ
ปุริสปลัคโคโด โถเภณ อนภิกฺขโต อปรียาติฉนจิจฺจโต เนว ปาณ
หนติ น อทินฺนํ อาทิตฺติ น ปรทารํ คัจฉนติ น มุสา ภณติ,
ปรนํ ตถคฺคตฺถาย สมากเปตฺติ, ยัสส โหติ ทิฆรตฺถํ หิตาย สุขายาติ.
“เอวํ ภาณเต.” “ตํ กิ มัจฉนถ ภาทิตฺถิ: อโธโส ...อโมโห...
อสารัมโก ปุริสัสส อัจฉนถํ อุปัสัมมาโน อุปัสัมมตฺติ หิตาย
วา อหิตาย วาติ. “หิตาย ภาณเต.” “อสารัมโก ปณายํ
ภาทิตฺถิ ปุริสปลัคโคโด สารัมเภณ อนภิกฺขโต อปรียาติฉนจิจฺจโต
เนว ปาณํ หนติ น อทินฺนํ อาทิตฺติ น ปรทารํ คัจฉนติ น มุสา
ภณติ, ปรนํ ตถคฺคตฺถาย สมากเปตฺติ, ยัสส โหติ ทิฆรตฺถํ หิตาย
สุขาย สํวัตถันตติ. “เอวํ ภาณเต.” ตํ กิ มัจฉนถ ภาทิตฺถิ อิเม
อัมมา กุสลา วา อกุสลา วาติ. “กุสลา ภาณเต.”
“สาวัชชา วา อนวัชชา วาติ. “อนวัชชา ภาณเต.” “วิญญูครหิตา
วา วิญญูปลัตถา วาติ. “วิญญูปลัตถา ภาณเต.” “สัมมัตตา
สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวัตถันตติ โน วา, กถิ วา เอตถ
โหตฺติ. “สัมมัตตา ภาณเต สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวัตถันตติ,

เหว โน เอตถ โหติติ. “อิติ โข ภทฺธิย ยํ ตํ อโวจุมฺหิ
 เอตถ ตุมฺเห ภทฺธิย มา อนุสฺสเวน มา ปรมฺยปราย มา อิติกราย
 มา ปฏิกคัมปทาเนน มา ตกฺกเหตุ มา นยเหตุ มา อาการปริวตฺตโกณ
 มา ทิฏฺฐินิชนานกัชนฺติยา มา ภทฺทฺธรูปตาย มา สมนโน โน
 ครุติ; ยथा ตุมฺเห ภทฺธิย อตฺตณาว ชาเนยฺยาด “อิมะ อัมมา
 กุสลา, อิมะ อัมมา ขนวชฺชา, อิมะ อัมมา วิญญปสฺสตา,
 อิมะ อัมมา สมัตตา สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวตฺตณฺตติ,
 อถ ตุมฺเห ภทฺธิย อุปสํมปฺชช วิหเรยฺยาลาติ, อิติ ยนฺตํ
 วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจจ วุตฺตํ. เย โข เต ภทฺธิย โลเก สันโต
 สัมปปริสา, เต สวากํ เหว สมาทเปเนติ “เอहि ตํว อัมโก ปุริส
 โลภํ วิเนยฺย วิเนยฺย วิหราหิ, โสภํ วิเนยฺย วิเนยฺย
 วิหรณฺโต น โสภชํ กัมมํ กริสฺสสสิ กาเยน วาจาเย มนสา;
 โสภํ วิเนยฺย วิเนยฺย วิหราหิ, โสภํ วิเนยฺย วิเนยฺย
 วิหรณฺโต น โสภชํ กัมมํ กริสฺสสสิ กาเยน วาจาเย มนสา;
 โมหํ วิเนยฺย วิเนยฺย วิหราหิ, โมหํ วิเนยฺย วิเนยฺย
 วิหรณฺโต น โมหชํ กัมมํ กริสฺสสสิ กาเยน วาจาเย มนสา;
 สารัมภํ วิเนยฺย วิเนยฺย วิหราหิ, สารัมภํ วิเนยฺย วิเนยฺย
 วิหรณฺโต น สารัมภชํ กัมมํ กริสฺสสสิ กาเยน วาจาเย มนสาติ.
 เหว วุตฺเต ภทฺธิโย ลิงฺกว ภาควนฺตํ เอตทโว “อภิกกัณฺตํ
 กัณฺเต ๆ เป ๆ อุปาสกํ มํ กัณฺเต ภควา อารเต อชฺชตฺตเค

ปลาเต สรณ คตัญติ. “อนัน ชาติ ภัททิย เหว อวจ
 “เอติ เม ตวั ภัททิย ลาวโก ไทหิ, อหิ เต สัตถา ภวิสสามิ
 “โนเทติ ภันเต.” “เอววาที โข ม ภัททิย เหวมกัชายิ เอเก
 สมณพราหมณา อสตา ตัจฉา มุสา อญเคน อพฺภากิจฉนติ
 “มายาวี สมโน โคตโม อวรัฏฐนิมาย ชานาติ, ยาย
 ชนฺณคคิณยานิ ลาวเก อวรัฏฐเกตติ. “ภัททิกา ภันเต อวรัฏฐนิมายา,
 กัลลยานิ ภันเต อวรัฏฐนิมายา; ปิยา เม ภันเต ฌาติสาโลหิตา
 อิมาย อวรัฏฐนิยา อวรัฏฐเญยฺย, ปิยาน เม อสส ฌาติสาโลหิตานิ
 ทิฆรตฺถํ หิตาย สุขาย; สัพเพ เจปิ ภันเต ชตฺติยา อิมาย
 อวรัฏฐนิยา อวรัฏฐเญยฺย, สัพเพสम्मึสส ชตฺติยานิ ทิฆรตฺถํ
 หิตาย สุขาย; สัพเพ เจปิ ภันเต พราหมณา ... เวสสา ...
 สุตฺตา อิมาย อวรัฏฐนิยา อวรัฏฐเญยฺย, สัพเพสम्मึสส สุตฺตานิ
 ทิฆรตฺถํ หิตาย สุขายาติ. เหวเมตํ ภัททิย, เหวเมตํ ภัททิย;
 สัพเพ เจปิ ภัททิย ชตฺติยา อวรัฏฐเญยฺย อกฺขลธम्मึปฺปทานาย
 กฺขลธम्मึปฺปทาย, สัพเพสम्मึสส ชตฺติยานิ ทิฆรตฺถํ หิตาย
 สุขาย; สัพเพ เจปิ ภัททิย พราหมณา ... เวสสา ... สุตฺตา
 อวรัฏฐเญยฺย อกฺขลธम्मึปฺปทานาย กฺขลธम्मึปฺปทาย, สัพเพสम्मึสส
 สุตฺตานิ ทิฆรตฺถํ หิตาย สุขาย. สเทวโก เจปิ ภัททิย โลโก
 สมารโก สพฺรหฺมโก สลลสมณพราหมณิ ปชา สเทวมนุสสา อวรัฏฐเญยฺย
 อกฺขลธम्मึปฺปทานาย กฺขลธम्मึปฺปทาย, สเทวกัลลส โลกัลล

สมารกัลล สัพพหัมกัลล สัลลสมณพวหัมณิยา ปชาย สทวมนุสฺสลาย
 ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขาย; อิม เจปํ ภาตฺตํ มหาสาธา อิมาย
 อววัฏฺฐนิยา อววัฏฺฐเยยฺยํ อกฺกุสลธัมมํปฺปหานาย กุสลธัมมํปฺปสํปทาย,
 อิมลัมมํปฺปสํ มหาสาธานํ ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขาย, สเจ เจเตยฺยํ;
 โก ปน วาโท มนุสฺสสฺสกุคฺคัลลสาติ.

๑๙๔ เอกํ สมยํ อายัสฺมา อานนฺโท โกฬิเยสุ วิหริติ สาปคฺ
 นาม โกฬิยานํ นิคมโม. อตฺโข สัมพัทฺตา สาปคฺยา โกฬิยปุตฺตา,
 เยนายัสฺมา อานนฺโท, เทนุปลงฺกมิสฺสุ; อุปฺปลงฺกมิทฺวา อายัสฺมนํคํ
 อานนฺทํ อภิวาเททฺวา เอกมนํคํ นิสีทิสฺสุ. เอกมนํคํ นิสินเน โข
 สาปคฺเย โกฬิยปุตฺเต อายัสฺมา อานนฺโท เอตทโวจ “จัตตาริมานิ
 พยัคฆบชฺชชา ปาริสฺสฺสฺสธูปธานิยังคฺฉิ เตเน ภควตา ชานตา บัลลิกา
 อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ สัมมทักฺขชานานิ ลคฺคตานิ วิสฺสฺสฺสธิยา โสภปริเทวานํ
 สมตักฺกมาย ทุกฺขโทมนัสฺสานํ อตฺตังคมาเย ฌายัสฺส อธิคมาเย
 นิพฺพานัสฺส ลจฺฉนิกริยาย. กตมานิ จัตตาริ? ลลปาริสฺสฺสธูปธานิยังคํ
 จิตฺตปาริสฺสฺสธูปธานิยังคํ ทิฏฺฐิปาริสฺสฺสธูปธานิยังคํ วิมุตฺตติปาริสฺสฺสธู-
 ปธานิยังคํ. กตมณฺจํ พยัคฆบชฺชชา ลลปาริสฺสฺสธูปธานิยังคํ? อธิ
 พยัคฆบชฺชชา ภิกฺขุ ลลวา โหติ ๗เป ๗ สมากาย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเทสฺสุ
 อยํ วุจฺจติ พยัคฆบชฺชชา ลลปาริสฺสฺสธู. “อติ เหวรูปํ ลลปาริสฺสฺสธู
 อปริปฺปวํ วา ปริปฺปเวสฺสสํมิ ปริปฺปวํ วา ตตฺถ ตตฺถ มณฺเณว
 อนคฺคเหสฺสสํมิ โย ตตฺถ มณฺเณว วายาโม จ อุลลสาโห จ

อุตฺโตโสฬหิ ๑ อัมมปฏิวาณิ ๑ สติ ๑ สัมปชฌณณัง, อิทํ
 วุจฺจติ พหุคัมภัสสา สัลลปาริสุทฺธิปธานียังคํ. กตมณฺเฑ พหุคัมภัสสา
 จิตฺตปาริสุทฺธิปธานียังคํ? อิตฺ พหุคัมภัสสา ภิกขุ วิวิจฺจเวว กามะหิ
 ๆเป ๑ จตุคณฺณิ ๑ นามํ อุปสมมฺภัสสา วิหระติ: อมฺ วุจฺจติ พหุคัมภัสสา
 จิตฺตปาริสุทฺธิ. “อิตฺ เถวรูป จิตฺตปาริสุทฺธิ อปริปุริ วา
 ปริปุเรสฺสามิ ปริปุริ วา ตตฺถ ตตฺถ บัณเฑาะว อนคฺคเหสฺสามิติ โย
 ตตฺถ ฉนฺโท ๑ วายาโม ๑ อุตฺตสาโห ๑ อุตฺโตโสฬหิ ๑
 อัมมปฏิวาณิ ๑ สติ ๑ สัมปชฌณณัง, อิทํ วุจฺจติ พหุคัมภัสสา
 จิตฺตปาริสุทฺธิปธานียังคํ. กตมณฺเฑ พหุคัมภัสสา ทิฏฺฐิจปาริสุทฺธิ-
 ปธานียังคํ? อิตฺ พหุคัมภัสสา ภิกขุ “อิตํ ทุกฺขณฺณิ ยถากฺกํ ปชานาติ,
 ๆเป ๑ “อมฺ ทุกฺขณฺณิโรธคามินิ ปฏฺฐิปปาทิ ยถากฺกํ ปชานาติ:
 อมฺ วุจฺจติ พหุคัมภัสสา ทิฏฺฐิจปาริสุทฺธิ. “อิตฺ เถวรูป
 ทิฏฺฐิจปาริสุทฺธิ อปริปุริ วา ปริปุเรสฺสามิ ปริปุริ วา ตตฺถ ตตฺถ
 บัณเฑาะว อนคฺคเหสฺสามิติ โย ตตฺถ ฉนฺโท ๑ วายาโม ๑
 อุตฺตสาโห ๑ อุตฺโตโสฬหิ ๑ อัมมปฏิวาณิ ๑ สติ ๑ สัมปชฌณณัง,
 อิทํ วุจฺจติ พหุคัมภัสสา ทิฏฺฐิจปาริสุทฺธิปธานียังคํ. กตมณฺเฑ
 พหุคัมภัสสา วิมุกฺกติปาริสุทฺธิปธานียังคํ? ส โข โส พหุคัมภัสสา
 อริยสาวโก อิมินา ๑ สัลลปาริสุทฺธิปธานียังเคน สมณฺณาคโต
 อิมินา ๑ จิตฺตปาริสุทฺธิปธานียังเคน สมณฺณาคโต อิมินา ๑

ทิฏฐิปฏิรูปสฺส อธิปัตถานิยังเคน สมณินาคโต รชนิเยสุ อัมเมสุ จิตฺตํ วิราเชติ
 วิโมจนีเยสุ อัมเมสุ จิตฺตํ วิโมเจติ, โส รชนิเยสุ อัมเมสุ จิตฺตํ
 วิราเชตฺวา วิโมจนีเยสุ อัมเมสุ จิตฺตํ วิโมเจตฺวา สัมมาวิมุตฺตํ
 ผลฺลิตํ อปํ วุจฺจติ พหุคัมภัสฺสา วิมุตฺตติปฏิรูปสฺส อธิ. “อติ เหวรูป
 วิมุตฺตติปฏิรูปสฺส อธิ ปริปุรํ วา ปริปุเรสฺสามิ ปริปุรํ วา ตตฺถ ตตฺถ
 บัณฺณาย อนุคฺคเหสฺสสามิติ โย ตตฺถ ฌนํโท จ วายาโม จ
 อุลฺลสาโท จ อุลฺลโสฬีหิ จ อปฺปิปฏิวานิ จ สติ จ สัมปชฌณฺณจ,
 อิทํ วุจฺจติ พหุคัมภัสฺสา วิมุตฺตติปฏิรูปสฺส อธิปัตถานิยังคํ. อิมานิ โข
 พหุคัมภัสฺสา จตฺตาริ ปฏิรูปสฺส อธิปัตถานิยังคานิ เคน ภควตา ชานตา
 บัลลิตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเณ สัมมตักฺขาตานิ สตฺตทานํ วิสุทฺธิยา
 โสภปริเทวานํ สมตักกมาย ทุกฺขโทมนสฺสํ อตฺถังคมา ยนยัสฺส
 อธิคมา นิพฺพานัสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ.

๑๙๕ เอกํ สมณํ ภควา สักเกสุ วิหริติ กบฺบิวดํสุสมิ
 นิโคธฺรธารามเ. อถ โข วปีโป สักโก นิคฺคณฺจสาวโก, เยนายัสฺมา
 มหาโมคฺคัลลฺลาน, เตนุปลงฺกมิ, อุนปลงฺกมิตฺวา อายัสฺมันติ
 มหาโมคฺคัลลฺลํ อภิวาเทตฺวา เขมณฺตี นิสีทิ. เขมณฺตี นิสินนํ โข
 วปีโป สักกํ นิคฺคณฺจสาวกํ อายัสฺมา มหาโมคฺคัลลฺลาน เอตทโวจ
 “อธัสส วปีโป กาเยน ลฺลวโต วาจา ลฺลวโต มนสา ลฺลวโต อวิชฺชาวิราคา
 วิชฺชูปฺปาทา: บัลลสิ โน ตํ วปีโป คณฺจํ, ยโตนิทานํ ปุริสํ
 ทุกฺขเวทนิยา ชาลตา อธัสสเวณํ อภิสัมปายนฺติ. “บัลลสามทํ

ภันเต ตัณฺหาณํ อธิสฺส ภันเต ปุฬฺเพ ปาปกัมมํ กตํ อวิภักกวิปากํ,
 คโตนิทานํ ปุริสํ ทุกฺขเวทนียา อาสวา อสฺสเวยฺยํ อภิสัมปรายันตี.
 อยเมว โข ปณายัสฺสโม มหาโมคฺคัลลานัสส วิปฺเปเน สักกเณ
 นิคฺคณฺจสวาทเณ ฐีหิ อํ กถา วิปฺปกถา โหติ. อถ โข ภควา
 ลายันฺโทสมยํ ปฏิสลฺลลามา วุฏฺฐิจิตฺ, เยนูปุฏฺฐจฺานาลา, เตนุปลงฺกมิ;
 อุปลงฺกมิตฺวา บัณฺณคฺเต อาสเน นิสิตฺ. นิสิตฺช โข ภควา
 อายัสฺสมันตํ มหาโมคฺคัลลานํ เอตทโวจ “ กายนุตฺถ โมคฺคัลลาน
 เอตทหิ กถาย สันนิสินฺนา, กา จ ปเน वो อนฺตฺวา กถา
 วิปฺปกถาติ. “ อิทาหิ ภันเต วิปฺเป สักกํ นิคฺคณฺจสวาทํ เอตทโวจ
 “ อธิสฺส วิปฺเป กาเยเน สวฺโต วาจาเย สวฺโต มนสา สวฺโต
 อวิชาวาวาจา วิชฺชูปฺปาทา: บัลลสฺส โน ตฺวํ วิปฺเป ตัณฺหาณํ,
 ขโตนิทานํ ปุริสํ ทุกฺขเวทนียา อาสวา อสฺสเวยฺยํ อภิสัมปรายันตี. เอว
 วุฏฺฐเต ภันเต วิปฺเป สักโก นิคฺคณฺจสวาทโก มํ เอตทโวจ
 “ บัลลสามหิ ภันเต ตัณฺหาณํ อธิสฺส ภันเต ปุฬฺเพ ปาปกัมมํ กตํ
 อวิภักกวิปากํ, คโตนิทานํ ปุริสํ ทุกฺขเวทนียา อาสวา อสฺสเวยฺยํ
 อภิสัมปรายันตี. อยํ โข โน ภันเต วิปฺเปเน สักกเณ นิคฺคณฺจสวาทเณ
 ฐีหิ อํ กถา วิปฺปกถา, อถ ภควา อนุปฺบัตฺโตติ. อถ โข ภควา
 วิปฺเป สักกํ นิคฺคณฺจสวาทํ เอตทโวจ “ สเจ โข เม ตฺวํ วิปฺเป
 อนุนฺเณยฺยํ เจว อนุชาเนยฺยาสิ ปฏิกโกสตีตฺถัพพนํ ปฏิกโกเสยฺยาสิ,
 ยัสส จ เม ภาสิตัสส อตฺถํ น ชาเนยฺยาสิ, มเมว ตตฺถุตฺถวิ

ปฏิปฺจฺเจยฺยาสี “อิทํ ภันเต กถํ, อิมัสส โก อตฺถโถติ; ลียา
 โน เอตถ กถาสลฺลาโปติ. “อนุญฺเอยยณฺโงวาทํ ภันเต ภควโต
 อนุชานิสฺสามิ, ปฏิภํโกสิตฺตํพฺพนํ ปฏิภํโกสิสฺสามิ, ยัสส วาทํ ภควโต
 ภาสิตํสส อตฺถํ น ชานิสฺสามิ, ภควันตํ เยเวตฺถุตฺตรํ ปฏิปฺจฺจนิสฺสามิ,
 “อิทํ ภันเต กถํ, อิมัสส โก อตฺถโถติ. โหตุ โน เอตถ
 กถาสลฺลาโปติ. “ตํ กิํ มณฺโณสิ วปีเป: เป กายสมารมฺภบัจจยา
 อุมฺบิซฺชนฺติ อาสวา วิฆาตปริฬา, กายสมารมฺภา ปฏิวิรตฺสส
 เหวส เต อาสวา วิฆาตปริฬา น โหนฺติ; โส นวณฺจ กัมมํ น
 กโรติ ปุณฺณณฺจ กัมมํ ผลฺลํ ผลฺลํ พฺยັນตีกโรติ, สันนิฏฺฐิจกา
 นิซฺชรา อกาลิกา เอหิภัสสิกา โอปนยิกา บัจจัตติ เวทิตฺตฺวา
 วิณฺญฺหิ: มัสสสิ โน ตว วปีเป ตณฺจํ, ยโตนิทานํ ปุริสํ
 ทุกฺขเวทนียา อาสวา อัสสเวยฺยํ อภิสมฺปวายันติ. “โน เทหํ ภันเต.”
 “ตํ กิํ มณฺโณสิ วปีเป: เป วิสฺสมารมฺภบัจจยา อุมฺบิซฺชนฺติ อาสวา
 วิฆาตปริฬา, วิสฺสมารมฺภา ปฏิวิรตฺสส เหวส เต อาสวา
 วิฆาตปริฬา น โหนฺติ; โส นวณฺจ กัมมํ น กโรติ ปุณฺณณฺจ
 กัมมํ ผลฺลํ ผลฺลํ พฺยັນตีกโรติ, สันนิฏฺฐิจกา นิซฺชรา อกาลิกา
 เอหิภัสสิกา โอปนยิกา บัจจัตติ เวทิตฺตฺวา วิณฺญฺหิ: มัสสสิ โน
 ตว วปีเป ตณฺจํ, ยโตนิทานํ ปุริสํ ทุกฺขเวทนียา อาสวา
 อัสสเวยฺยํ อภิสมฺปวายันติ. “โน เทหํ ภันเต.” “ตํ กิํ มณฺโณสิ
 วปีเป: เป มโณสมารมฺภบัจจยา อุมฺบิซฺชนฺติ อาสวา วิฆาตปริฬา,

มโนสมารัมภา ปฏิวีรตัสส เอล เต อาสวา วิฆาตปริฬาทา น
 โหนติ, โส นวัจจ กัมม น กโรติ ปุราณัจจ กัมม มุสส มุสส
 พยันตีกโรติ, ตันติฏฐิจกา นิชชรา อกาลิกา เอหิบัลลิกา โอปนยิกา
 บัจจัตติ เวตัพพา วิณฺญหิ: บัลลสิ โน ตวั วปัป ตณฺจณ, ยโตนิทานํ
 ปุริสํ ทุกฺขเวทนียา อาสวา อัสสเวยฺย อภิสัมปรายันติ.
 “โน เหตุ ภาณเต.” “ตํ ก็ มัลลสิ วปัป: เย อวิชชาบัจจยา
 อุปัชฺชนันติ อาสวา วิฆาตปริฬาทา, อวิชชาวราคา วิชฺชูปาธา
 เอล เต อาสวา วิฆาตปริฬาทา น โหนติ, โส นวัจจ กัมม
 น กโรติ ปุราณัจจ กัมม มุสส มุสส พยันตีกโรติ, ตันติฏฐิจกา
 นิชชรา อกาลิกา เอหิบัลลิกา โอปนยิกา บัจจัตติ เวตัพพา
 วิณฺญหิ: บัลลสิ โน ตวั วปัป ตณฺจณ, ยโตนิทานํ ปุริสํ
 ทุกฺขเวทนียา อาสวา อัสสเวยฺย อภิสัมปรายันติ. “โน เหตุ
 ภาณเต.” “เอวํ สัมมาวิมุตตจิตฺตัสส โข วปัป ภิกฺขุโน น สตตวหารา
 อธิคตา โหนติ: โส จักฺขนา รูปํ ทิสฺวา เนว สุมโน โหติ น
 ทุมฺมโน, อุเปกฺขโก วิหริติ สโต สัมปชาโน, โสเตน สทฺทํ สุตฺวา
 ... ขาเนน คณฺธํ ขายิตฺวา ... ชีวฺหาย รสํ สายิตฺวา ...
 กาเยน โณฏฺฐัพพํ มุสฺสิตฺวา ... มนสา ธมฺมํ วิณฺบาย เนว สุมโน
 โหติ น ทุมฺมโน, อุเปกฺขโก วิหริติ สโต สัมปชาโน. โส
 กายปริยัตติกํ เวทนํ เวทียมาโน “กายปริยัตติกํ เวทนํ เวทียามิ
 ปชานามิ, ชีวตปริยัตติกํ เวทนํ เวทียมาโน “ชีวตปริยัตติกํ เวทนํ

เวதியามิตี ปชานาติ, “กายัสส เภทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา อีเชว
 สัพพะเวทยิตานิ อนภินันฺทิตานิ สิกฺขา ภวิสสํ ตีติ ปชานาติ: เสยฺยถาปิ
 วัชฺชํ อุณฺณํ ปฏฺฐจฺจ ฉายา บัณฺณายตํ, อถ ปุริโส อาคัจฺเฌยฺย กุทฺทาลปิฏกํ
 อาทาย, โส ตํ อุณฺณํ มูเล ฉินฺทเยยฺย, มูเล เฉตฺวา ปลิขณเยยฺย, ปลิขณิตฺวา
 มุลานิ อุทฺธเรยฺย อันตมโส อุลลันหาพิมิตฺตานี, โส ตํ อุณฺณํ ชัณฺหาชัณฺทิกํ
 ฉินฺทเยยฺย, ชัณฺหาชัณฺทิกํ เฉตฺวา ฆาเลยฺย, ฆาเลตฺวา สกลิกํ กเรยฺย,
 สกลิกํ กริตฺวา วาตาตเป วิโสเสยฺย, วาตาตเป วิโสเสตฺวา อัคคินา
 ทเยยฺย, อัคคินา ทหิตฺวา มลํ กเรยฺย, มลํ กริตฺวา มหาวาเต वा
 โฆมเยยฺย, นทียา वा ลีฆโสตาย ปวาเทยฺย: เอวํ หิสฺส วัชฺชํ ยา อุณฺณ
 ปฏฺฐจฺจ ฉายา, สว อจฺฉินฺนมูลา คาลาวตฺตอุกตา อนภาวูกตา
 อายตฺตอณฺุปฺปาทธัมมา, เอวเมว โข วัชฺชํ เอวสํมาวิมุตฺตจิตฺตัสส
 ภิกฺขุโน ๓ สทตฺตวิหารา อธิคฺชา โหนฺติ: โส จักฺขณา รูเป ทิสฺวา
 เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน, อูเปกฺขโก วิหริติ สโต สัมปชาโน;
 โสเตน สทฺทํ อุตฺตรา ... ขาเนน คณฺธิ ขายิตฺวา ... ชีรฺทนาย
 รสํ ลายิตฺวา ... กาเยน โฆฏฺฐัพพะ มุสฺสิตฺวา ... มนสา ธมฺมํ
 วิณฺณาย เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน, อูเปกฺขโก วิหริติ
 สโต สัมปชาโน. โส กายปริยັນติกํ เวทนํ เวதியมาโน
 “กายปริยັນติกํ เวทนํ เวதியามิตี ปชานาติ, ชีวิตปริยັນติกํ
 เวทนํ เวதியมาโน “ชีวิตปริยັນติกํ เวทนํ เวதியามิตี ปชานาติ,
 “กายัสส เภทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา อีเชว สัพพะเวทยิตานิ

จตุกกนิปาเต จตุตถปัณณาสกัถัสส ปันยัมวักโค. ๕๓๖

อนภันนํ ทิตถนิ สิตติ ภวิสสันตํ ตีติ ปชานาตติ. เอวํ วุตเต
วํยัง โป สักโก นิคัณฺเฐวโก ภควันตํ เขตตโวจ “เสยฺยถาปิ
ภันเต ปุริโส อุตฺตมํ ตีโก อัสส ปณฺเญ โปเสยฺย, โส อุตฺตมํ เจว
นาธิกจฺเจยฺย อุตฺตมํ จ กิลมถัสส วิฆาตัสส ภาคี อัสส, เอวเมว
โฆ อหํ ภันเต อุตฺตมํ ตีโก พาเส นิคัณฺเฐ ปยฺรุปาสี, โสหํ
อุตฺตมํ เจว นาธิกจฺจนํ อุตฺตมํ จ กิลมถัสส วิฆาตัสส ภาคี
อโหสิ. เอสาหํ ภันเต อัสส ตตฺถโค โย เม พาเสสุ นิคัณฺเฐสุ
ปสาโต, ตํ มหาวาเต วา โอมุณามิ นทียา วา สัมมโตตาย
ปวาเหมมิ. อภิกกัณฺโถ ภันเต, อภิกกัณฺโถ ภันเต: เสยฺยถาปิ ภันเต
นิกกุชฺชิตํ วา อุกกุชฺชเวยฺย, ปฏิจฺจนํ วา วิวเรยฺย, มุฬฺหิตัสส วา
มัตถํ อากิเชยฺย, อนีธกาเร วา เทลปฺปัสสํ ไซตํ อาระยฺย “จกฺขมฺนํ โท
รฺอุปานิ ทักขณํ ตีติ, เอวเมว ภควตา อเนกปริยาเยน ธัมโม
ปกาสิโต. เอสาหํ ภควันตํ สรณํ คจฺจามิ ธัมมํ จ ภิกฺขุสํฆญฺจ,
อุปาสาเก มํ ภันเต ภควา อาระเต อัสส ตตฺถโค ปาณเปตํ สรณํ คตฺถนํ ตี.

๑๔๖ เอกํ สมยํ ภควา เวสาลียํ วิหริติ มหาเวเน กุฏฺฐาควาสาลายํ.
อชฺช โสสาฬหํ จ ลิจฺจวิ อภโย จ ลิจฺจวิ, เยเน ภควา,
เตนุปลงฺกมัสสุ; อุปลงฺกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺโถ
นิสีทิสฺสุ; เอกมณฺโถ นิสินฺโน โฆ โสสาฬหํ ลิจฺจวิ ภควันตํ
เขตตโวจ “สันตํ ภันเต เอเก สมนพฺพรหฺมณา ทวีเยเน โอวัสส
นิคฺคอรณํ ปันณปาเนตติ สลิวสุทฺธิเหตุ จ ตโปชิตฺตุนาเหตุ จ. อธิ

ภันเต ภควา กิมาหาติ. สลิวสุทฺธิ โข อหํ สาฬิหิ อัมมัตถ
 สามัมมัจจนฺตํ วาหามิ. เป เต สาฬิหิ สมณพราหมณา ตโปชิตฺต-
 วาหา ตโปชิตฺตสารา ตโปชิตฺตอลลิสสา วิหรันติ, อภัพพา
 เต โอมัสส นิตฺตวณาย; เขปี เต สาฬิหิ สมณพราหมณา
 อปริสุทฺธกายนฺตมาจารา อปริสุทฺธวจีตมาจารา อปริสุทฺธมโนตมาจารา
 อปริสุทฺธอาชีวา, อภัพพา เต ญาณทลฺลนํ ชนฺตวณํ สัมมโพราย.
 เสยฺยถาปี สาฬิหิ ปุริโส นทํ ทวิตฺกามो ตินฺนํ กุจาริ อาทาย
 วณํ ปวิสเยยฺย, โส ตตฺถ บลฺลเสยฺย มหติ สาลลฺลฺลํ จ อชฺชํ นว
 อกุกฺกัจจกชาตํ, ตเมณํ มุเล ฉินฺนเยยฺย, มุเล เฉตฺวา อคฺเค
 ฉินฺนเยยฺย, อคฺเค เฉตฺวา สาขาลาสํ สุวโลธิตํ วิโสเธยฺย,
 สาขาลาสํ สุวโลธิตํ วิโสเธตฺวา กุจาริหิ ตัจเจยฺย, กุจาริหิ
 ตัจเจตฺวา วาสีหิ ตัจเจยฺย, วาสีหิ ตัจเจตฺวา เลชนียา ลีเชยฺย,
 เลชนียา ลีเชตฺวา ปาสาณคฺคฺเค โอบเยยฺย, ปาสาณคฺคฺเค โอบेतฺวา
 นทํ ปตาเรยฺย: ตํ กิ มัมมํ สลิวสุทฺธิ: ภัพฺโพ นุ โข โส ปุริโส
 นทํ ทวิตฺตํ. “โน” เหตุ ภันเต. ตํ กิลฺลํ เหตุ? อมฺหํ
 ภันเต สาลลฺลฺลํ พหิตฺถา สุปริกัมมกตา อัมมํ อวิสุทฺธา,
 ตสฺสเสตํ ปาฏิกงฺข: สาลลฺลฺลํ สลฺลิตฺตํ, ปุริโส อนนฺตพฺปสณฺ
 ณาปชฺชิสสตีติ. “เชวเมว” โข สาฬิหิ เป เต สมณพราหมณา
 ตโปชิตฺตวาหา ตโปชิตฺตสารา ตโปชิตฺตอลลิสสา วิหรันติ,
 อภัพพา เต โอมัสส นิตฺตวณาย; เขปี เต สาฬิหิ สมณพราหมณา

จตุกกนิปาเต จตุตตปณินาสกัถัสส ปณินามวักโค. ๓๘๑

อปริสฺสทกฺกายสฺมาจาวา อปริสฺสททฺวจีสฺมาจาวา อปริสฺสททฺมโนสฺมาจาวา
อปริสฺสททฺธาชีวา, ภาทฺทฺพา เต ฌานนทลลฺลํนาย อนุตฺตํราย สัมโพธาย.
เย จ โข เต สาทิห สมนพฺรหฺมณํนา น ตโปชิตฺตจฺจนวาทา น
ตโปชิตฺตจฺจนสารา น ตโปชิตฺตจฺจนอลลฺลํนา วิหรนฺติ, ภาทฺทฺพา เต
โฆชัลล นิตฺถรณาย; เยปิ เต สาทิห สมนพฺรหฺมณํนา ปริสฺสทกฺกายสฺมาจาวา
ปริสฺสททฺวจีสฺมาจาวา ปริสฺสททฺมโนสฺมาจาวา ปริสฺสททฺธาชีวา, ภาทฺทฺพา เต
ฌานนทลลฺลํนาย อนุตฺตํราย สัมโพธาย: เสยฺยถาปิ สาทิห ปุริโส
นทํ ทริตฺถกาโม คิณ्हํ กุจาวี อาทาย วนํ ปวิเสยฺย, โส ตตฺถ
ปัลลเสยฺย มหตํ ลาลลฺลํจิ อชฺช นวํ อกุกกจฺจกชาตํ, ตเมณํ มุเต
ฉินฺทเยยฺย, มุเต เฉตฺวา อคฺเค ฉินฺทเยยฺย, อคฺเค เฉตฺวา สาขาลาลล
สุวิโสธิตํ วิโสธเยยฺย, สาขาลาลลํ สุวิโสธิตํ วิโสธเฉตฺวา กุจาวีทํ ตจฺเจยฺย,
กุจาวีทํ ตจฺเจตฺวา วาลีทํ ตจฺเจยฺย, วาลีทํ ตจฺเจตฺวา นิชาตํ อาทาย
อณฺโโต สุวิโสธิตํ วิโสธเยยฺย, อณฺโโต สุวิโสธิตํ วิโสธเฉตฺวา เลขณียา
ติเชยฺย, เลขณียา ติเชตฺวา ปาลาณคฺคเพณํ โข ปยฺย, ปาลาณคฺคเพณ
โธเปตฺวา นาวํ กเรยฺย, นาวํ กัลลวํ ชยาริตฺตํ พนฺธเยยฺย,
ชยาริตฺตํ พนฺธิตฺวา นทํ ปตฺทเวยฺย: ตํ ทิ มณฺณินิ สาทิห:
ภาทฺทฺโพ นุ โข โส ปุริโส นทํ ทริตฺตุนฺติ. “เอวํ ภนฺเต. ตํ
กิลลํ เหตุ? อมฺ ติ ภนฺเต ลาลลฺลํจิ พหิตฺถา สุปฺปิกมฺมกตา
อณฺโโต สุวิสฺสทฺธา นาวา กตา ชยาริตฺตํ พหิตฺถา, ตลลฺลํ

ปาฏิกังขะ นาวา น สลีสลิตฺติ, ปุริโส โสถณินา ปารํ คมิตฺตตฺติ.
 “เอวเมว โข ส่าฬิหิ เย เต สมณพราหมณา น ตโปชิจฺจนวาทา
 น ตโปชิจฺจนสวาทา น ตโปชิจฺจนอัสสันนา วิหรันติ, ภัทฺธา เต
 โขมฺมสฺส นิตฺตณฺณาย, เยปิ เต ส่าฬิหิ สมณพราหมณา
 ปริสุทฺธกายนสมาจจรา ปริสุทฺธวจีตสมาจจรา ปริสุทฺธอมโนสมาจจรา
 ปริสุทฺธธาสวาทา, ภัทฺธา เต ฌานทสฺสณาย อนุตฺตราย สัมมโทยาย.
 เสยฺยถาปิ ส่าฬิหิ โยธาสีโว พฺหุณี เจปิ กณฺมทจิตฺตกานิ ชานาติ,
 อตฺตโย โส ตีหิ จานเนหิ ราชารโห โหติ ราชโกศโค รัมภโณ
 อังคณฺเฑว ลัมภ คัจฉติ. กตฺตมฺหิ ตีหิ? ทุเรปาทิ จ อักขณเวธี จ
 มตฺโต จ กายลลิต ปทาเลตฺตา. เสยฺยถาปิ ส่าฬิหิ โยธาสีโว
 ทุเรปาทิ, เอวเมว โข ส่าฬิหิ ขริยสวาทโก สัมมาตฺตมาธิ โหติ,
 สัมมาตฺตมาธิ ส่าฬิหิ ขริยสวาทโก “ยถิณฺจ รุปํ อตฺตตานาคคตบัจฺจุบฺบันนํ
 อชฺฉณฺตตํ วา พหิตฺธา วา โยฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺนิตํ วา
 ยํ ทุเร ลันฺตติเก วา, ลัพพํ รุปํ, เนตํ มม, เนโสทมฺมสฺมิ,
 น เมโส อชฺฉตฺตาติ เอวเมตํ ยถากุตํ สัมมํบัจฺจณฺณาย มัสฺสตติ, “ยถากจ
 เวทนา ... ยถากจ สลฺลณฺนา ... ยถากจ สจฺจวาทา ... ยถิณฺจ
 วิณฺณณณํ อตฺตตานาคคตบัจฺจุบฺบันนํ อชฺฉณฺตตํ วา พหิตฺธา วา โยฬาริกํ วา
 สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺนิตํ วา ยํ ทุเร ลันฺตติเก วา, ลัพพํ วิณฺณณณํ,
 เนตํ มม, เนโสทมฺมสฺมิ, น เมโส อชฺฉตฺตาติ เอวเมตํ ยถากุตํ
 สัมมํบัจฺจณฺณาย มัสฺสตติ. เสยฺยถาปิ ส่าฬิหิ โยธาสีโว อักขณเวธี

จตุกกนิปาเต จตุตถปัณณาสกัถัสส ปัจจิมวัคโค. ๓๒๓

เอวเมว โข ส่าฬิหิ อริยสวากโก สัมมาทิฏฐิ จิ โหติ, สัมมาทิฏฐิ
ส่าฬิหิ อริยสวากโก “อิหิ ทุกฺขณฺตี ยถากุตฺตํ ปชานาติ, ๆ เปฯ
“อญฺ ทุกฺขณฺโรวธคามินิ ปฏฺฐิปทาติ ยถากุตฺตํ ปชานาติ. เสธฺยดาปฺ
ส่าฬิหิ โยธาสีโว มหโต กายัสส ปทาเลตา, เอวเมว โข ส่าฬิหิ
อริยสวากโก สัมมาวิมุตฺติ โหติ, สัมมาวิมุตฺติ ส่าฬิหิ อริยสวากโก
มหฺนัตถํ อวิชชาขณฺธํ ปทาเลตฺติ.

๓๔๗ เอกํ สมมํ ภควา สวตฺถิณิ วิหวติ เขตฺตวเน ยนณปัณฺณิกัถัสส
อวราเม. กถโข มลฺลิกา เทวี่, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ;
อุปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิเวเตตฺวา เอกมฺนัตถํ นิสฺสีติ; เอกมฺนัตถํ
นินฺนินา โข มลฺลิกา เทวี่ ภควันตํ เอหฺมวโจ “โก นุ โข
ภันเต เหตุ โโก ปัจจโย, เยน มิเธกัจโจ มาตุคฺคาโม ทุฬฺหฺพนฺโณ จ
โหติ ทูรฺโป สุปาบีโก ทลฺลสฺสนาย, ทลิตฺโต จ โหติ อปัปฺปัลลโก
อปัปฺปโกโค อปัเปลฺลิกโข จ; โโก ปน ภันเต เหตุ โโก ปัจจโย,
เยน มิเธกัจโจ มาตุคฺคาโม ทุฬฺหฺพนฺโณ จ โหติ ทูรฺโป
สุปาบีโก ทลฺลสฺสนาย, อัทธฺโธ จ โหติ มหฺตฺถโน มหฺทาโกโค
มเหสฺสิกโข จ; โโก นุ โข ภันเต เหตุ โโก ปัจจโย, เยน
มิเธกัจโจ มาตุคฺคาโม อภิรฺโป จ โหติ ทลฺลสฺสนโย ปาสาติโก
ปรมาย วัณฺณนโปกฺขรตาย สมนฺนาคโต, ทลิตฺโต จ โหติ อปัปฺปัลลโก
อปัปฺปโกโค อปัเปลฺลิกโข จ; โโก ปน ภันเต เหตุ โโก ปัจจโย,
เยน มิเธกัจโจ มาตุคฺคาโม อภิรฺโป จ โหติ ทลฺลสฺสนโย ปาสาติโก

จตุกกนิปาเต จตุตถปัณณาสกัถัสสิ บัณฺฑิมวักโค. ๗๘๕

โหติ อนุปายาสพฺพุโล พฺหุมนํ วัตฺโต สฺมาโน นากิสฺสชฺชติ น
กุปฺเปติ น พฺยัมบชฺชติ น ปติคฺคิยติ น โกณฺณจ โทสฺสณฺจ
อัมมํจจฺญณฺจ ปาตฺกโรติ, โส น ทาตา โหติ สมณัสสฺส วา
พฺรหฺมณัสสฺส วา อัมมํ ปานํ วัตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ
เสยฺยวาสถอปทีเปยฺยํ, อีสฺสํสามนโก โข ปน โหติ ปรลาภล็กการ-
ครุการมานนวันฺทนปฺชนาสุ อีสฺสติ อูปทฺสฺสติ อีสฺสํ พฺนฺนติ, โส
เจ ตโต จโต อิตฺถคฺคิตฺถํ ชาคฺคจฺจติ, โส ยัตถ ยัตถ บัจฺจาชายติ,
อภฺรโป จ โหติ ทสฺสณฺโณ ปาสาทิโก ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย
สมนฺนาคโต, ทวฺหํโต จ โหติ อัมมํสฺสโก อัมมํโกโค
อัมมํเปสฺสโก จ. อิตฺถ ปน มลฺลิกเก เอกฺกํโจ มาตุคามอ อักโกธโน โหติ
อนุปายาสพฺพุโล พฺหุมนํ วัตฺโต สฺมาโน นากิสฺสชฺชติ น กุปฺเปติ
น พฺยัมบชฺชติ น ปติคฺคิยติ น โกณฺณจ โทสฺสณฺจ อัมมํจจฺญณฺจ
ปาตฺกโรติ, โส ทาตา โหติ สมณัสสฺส วา พฺรหฺมณัสสฺส วา อัมมํ
ปานํ วัตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยวาสถอปทีเปยฺยํ, อนิสฺสํสามนโก
โข ปน โหติ ปรลาภล็กการครุการมานนวันฺทนปฺชนาสุ น อีสฺสติ
น อูปทฺสฺสติ น อีสฺสํ พฺนฺนติ, โส เจ ตโต จโต อิตฺถคฺคิตฺถํ
ชาคฺคจฺจติ, โส ยัตถ ยัตถ บัจฺจาชายติ, อภฺรโป จ โหติ
ทสฺสณฺโณ ปาสาทิโก ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคโต,
อัทธํโฆ จ โหติ มหฺตฺถโน มหาโกโค มหฺตฺถโก จ. อมฺมํ โข
มลฺลิกเก เหตุ อยํ บัจฺจโย, เยนํ มิเอกฺกํโจ มาตุคามอ

ทุฬัพณโณ จ โหติ ทูรูปุ สุปาบีโก ทัสสณาย, ทลิตฺโต จ
 โหติ อัมมัสสโก อัมมปโกโค อัมมเปสัักโข จ; อัม ปณ มัลลิกา
 เหตุ อัม บัจจโย, เยน มิเรกัจโจ มาตุคาโม ทุฬัพณโณ จ
 โหติ ทูรูปุ สุปาบีโก ทัสสณาย, อัทธโม จ โหติ มหัทธโน
 มหาโกโค มहेสัักโข จ; อัม โข มัลลิกา เหตุ อัม บัจจโย,
 เยน มิเรกัจโจ มาตุคาโม อภิรูปุ จ โหติ ทัสสนโย
 ปาสาทิกโก ปรมาย วณฺณนโปกัขรตาย สมนฺนาคโค, ทลิตฺโต จ
 โหติ อัมมัสสโก อัมมปโกโค อัมมเปสัักโข จ; อัม ปณ
 มัลลิกา เหตุ อัม บัจจโย, เยน มิเรกัจโจ มาตุคาโม
 อภิรูปุ จ โหติ ทัสสนโย ปาสาทิกโก ปรมาย วณฺณนโปกัขรตาย
 สมนฺนาคโค, อัทธโม จ โหติ มหัทธโน มหาโกโค มहेสัักโข จาคิ,
 เอวํ วุตฺโต มัลลิกา เทวํ ภควันฺตี เอตทโว “สา
 นุนาหํ ภันเต อัมมณาย ชาตียา โกธนา อโหสิ อูปายาสพฺพสา
 อัมมัมมํ วุตฺตา สมามา อภิสัซซํ กุณฺมํ พฺยาบัซซํ ปติตฺตียิ
 โกปณฺจ โทสณฺจ อัมมัจจยณฺจ ปาตวิกาสิ, สาหํ ภันเต
 เอตฺรทิ ทุฬัพณฺนา ทูรูปุ สุปาบีกา ทัสสณาย; สา นุนาหํ
 ภันเต อัมมณาย ชาตียา อทาสี สมนฺนัสสิ วา พฺรหฺมณฺนัสสิ วา
 อณฺณํ ปาณํ วตฺถํ ยานํ มาตาคันธวิเลปนํ เสยฺยาวสสเปตีเปยฺยํ,
 สาหํ ภันเต เอตฺรทิ อัทธมา มหัทธนา มหาโกคา; สา นุนาหํ
 อัมมณาย ชาตียา อนิสฺสามนฺกา อโหสิ ปฺรสาณสัักการลฺลการมานนวันฺทน-

ॐ नमः

๑๙๘ จัตตาโรเม ภิกขเว ปุคฺคโล สันโต ลวิชฺชมานา โลกัสสึ.
กตเม จัตตาโร อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล อตฺตัตถิปโป
โทติ อตฺตปริทาปนาณูปคฺคณนุยุตฺโต, อธิ ปน ภิกขเว
เอกัจโจ ปุคฺคโล ปรัณตโป โทติ ปรัปริทาปนาณูปคฺคณนุยุตฺโต,
อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล อตฺตัตถิปโป จ โทติ
อตฺตปริทาปนาณูปคฺคณนุยุตฺโต ปรัณตโป จ ปรัปริทาปนาณูปคฺคณนุยุตฺโต,
อธิ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล เวน อตฺตัตถิปโป โทติ น
อตฺตปริทาปนาณูปคฺคณนุยุตฺโต น ปรัณตโป น ปรัปริทาปนาณูปค-

มณฺฑิตโต, โส จ อนัตตํกโป อปรํกโป ทิฏฺฐาโจ อัมเม
 นิจฺจนาโต นิพฺพุโต สัตฺตภูโต สุขปฏิสฺสเวที พหุหิมฺภุเตน อตฺตนา
 วิหริติ. กถํวํ ภาวํเว ปุคฺคโล อตฺตํกโป โหติ
 อตฺตปริพาปนนานุโยคมณฺฑิตโต? อธิ ภาวํเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อเจลกโ โหติ มุตฺตจาโร หตฺถาปเลชโน นเอตฺถกัณฺติโก
 นติฏฺฐจกัณฺติโก นาทิฏฺฐํ น อุกฺกิสฺสกกํ น นิมนฺตํ สาทิยติ, โส
 น กุมฺภิมุขา ปฏิคฺคณฺหาติ น กโฬิมุขา ปฏิคฺคณฺหาติ น
 เอพิกมณฺฑริ น กณฺโหมณฺฑริ น มุสฺลมณฺฑริ น ทวีณํ
 ภูมฺพชฺมานนํ น ศัพฺปนิยา น ปายมฺมานนํ น ปุริสํคฺคตฺตํ น
 สกิตฺตํ น ยถา โส อุมฺภุจโต โหติ น ยถา มกฺกชฺชา
 สัตฺตาสถิตฺตํ น มจฺฉํ น มลํ น สุรํ น เมรุมํ น อุตฺตํ
 ยิวติ, โส เอกาการิกโ วา โหติ เอกาโลบิกโ ทฺวาการิกโ วา
 โหติ ทฺวาโลบิกโ สัตฺตาคาริกโ วา โหติ สัตฺตาลอบิกโ เอกัสสาบิ
 ทตฺตียา ยาเปติ ทวีหิปี ทตฺตียิ ยาเปติ สัตฺตหิปี ทตฺตียิ
 ยาเปติ เอกาทิกมฺบิ อาหารํ อาหาเรติ ทวีหิกมฺบิ อาหารํ อาหาเรติ
 สัตฺตาทิกมฺบิ อาหารํ อาหาเรติ, อิติ เชาวฺส อตฺตมมาลิกมฺบิ
 ปริยายภตฺตโกชฺชานนุโยคมณฺฑิตโต วิหริติ, โส สากกักโขบิ โหติ
 สวามกักโขบิ โหติ นีวารกักโขบิ โหติ ทตฺตูลกักโขบิ โหติ
 หฏฺฐกักโขบิ โหติ กณฺณกักโขบิ โหติ อาจามกักโขบิ โหติ
 ปิณฺณากกักโขบิ โหติ คิลมกักโขบิ โหติ โคมยกักโขบิ โหติ

จนมุตผลาหาโร ยาเปติ ปวัตตผลโกซี, โติ สาณานิย อเวติ
 มสาณานิย อเวติ นวทุสสานิย อเวติ ปัสสูกุณานิย อเวติ ตีรฎฺฐกาณิย
 อเวติ ฉชินิย อเวติ อชินิกขิปปิ อเวติ กุสจิริย อเวติ
 วากจิริย อเวติ ผลกจิริย อเวติ เกสภัมพลี อเวติ
 วาลกัมพลี อเวติ อุลลุกกัชยิ อเวติ, เกสมัสสสุโลจโกปิ โหติ
 เกสมัสสสุโลจนานุโยคมนุยุตโต, อุพภักฺขโกปิ โหติ อาสนปฏิกขิตโต;
 อุกฺกฏโกปิ โหติ อุกฺกฏกัปปธานมนุยุตโต, กณฺฏกาบัสสยโกปิ
 โหติ กณฺฏกาบัสสเย เสยฺย กัปปเปติ, ส่ายตติยกัมปิ
 อุตโธโรหณานุโยคมนุยุตโต วิหริเต อิติ เอวรูป อนเนกวิหิต กายัสส
 อาตาปนปริตาปนानุโยคมนุยุตโต วิหริเต. เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล
 อตฺตัตถนโต โหติ อตฺตปริตาปนानุโยคมนุยุตโต. กถณฺจ ภิกขเว
 ปุคฺคโล ปณฺนโต โหติ ปรรปริตาปนानุโยคมนุยุตโต? อธิ ภิกขเว
 เอกัจโจ ปุคฺคโล โอฬัพภโก โหติ สุกฺวิโก สากุณโก มาควโก
 ลุทฺโต มัจฉฆาตโก โจโร โจรฆาตโก พณฺณผาควโก, เป วา
 ปณฺณเปณฺย เกจิ กุรูกัมมมฺนตา. เอว โข ภิกขเว ปุคฺคโล
 ปณฺนโต โหติ ปรรปริตาปนानุโยคมนุยุตโต. กถณฺจ ภิกขเว
 ปุคฺคโล อตฺตัตถนโต . จ โหติ อตฺตปริตาปนानุโยคมนุยุตโต
 ปณฺนโต . จ ปรรปริตาปนानุโยคมนุยุตโต? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ
 ปุคฺคโล ราชา วา โหติ ชัตติโย มุทฺธากัสสิตโต พหิรมฺโณ วา

มหาสาโล, โส ปุรัตถิมน นครัสส นว สันถาคาร การาเปตฺวา
 เกสมัสส โอหาเรตฺวา ขราชนิ นิวาเสตฺวา สบฺบปีเตเสน กายิ
 อพฺภวํชิตฺวา มิตฺติลาเนน ปิฏฺฐิจิ กณฺฑมาโน สันถาคาร ปวิสติ
 สทฺธึ มเหสิยา พฺรหฺมณเณ จ ปุโรหิตเณ, โส ตตฺถ อนันตรทิตาย
 ภูมียา หริตฺพลิตฺตํเสยฺย กบฺบิเปติ, เอกัสสํ คาวียา สวปฺพจํญาย ยํ
 เอกัสมิ ธเน ชีริ โหติ, เตน ราชายาเปติ, ยํ ทตฺถยัสมิ
 ธเน ชีริ โหติ, เตน มเหสิยาเปติ, ยํ ทตฺถยัสมิ ธเน ชีริ
 โหติ, เตน พฺรหฺมณเณ ปุโรหิตายาเปติ, ยํ จตฺตถัสมิ ธเน ชีริ
 โหติ, เตน อคฺคํ ชุตฺติ, อวเสเสน วัจจโก ยาเปติ, โส เขวมาท
 “เอตฺตกา อุตฺตกา หันณินฺตุ ยันณิตฺตํ, เอตฺตกา วัจจตฺวา
 หันณินฺตุ ยันณิตฺตํ, เอตฺตกา วัจจตฺริโย หันณินฺตุ ยันณิตฺตํ,
 เอตฺตกา อชา หันณินฺตุ ยันณิตฺตํ, เอตฺตกา อรุฬฺวา หันณินฺตุ
 ยันณิตฺตํ, เอตฺตกา รุกฺขา นิชฺชินฺตุ ยูปตฺตํ, เอตฺตกา ทฬฺพา
 ลุณฺณํ พฺริหิสฺสํทํ. เป ยัสส เต โหนฺติ ทาสาติ วา เปสฺสํทํ วา
 กัมมํกราทิ วา, เตปิ ทณฺฑตฺตํชิตฺวา ภยตฺตํชิตฺวา อัสสํมุข
 รุทฺมานา ปริกัมมานิ กโรนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล
 อตฺตํนํไป จ โหติ อตฺตํปฺริตาปฺนํนํโยคมนุยุตฺโต ปฺรณํไป จ
 ปฺรปฺริตาปฺนํนํโยคมนุยุตฺโต. กถํวํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล เวน
 อตฺตํนํไป โหติ น อตฺตํปฺริตาปฺนํนํโยคมนุยุตฺโต น ปฺรณํไป
 น ปฺรปฺริตาปฺนํนํโยคมนุยุตฺโต, โส จ อนตฺตํนํไป อปฺรณํไป

ทิฏฐิเจะ อัมเม นิจจาโต นิพพุโต สัตติภูโต สุขปฏิสัเวตี พหิรมภูเตน
 อตฺตนา วิหริตี? อธิ ภิกขเว ตถาคโต โลเก อပ္ปิซฺชติ
 อรหิ สัมมาสัมพุทฺโธ วิชชาจรณสัมปันโน สุตโต โลกวิน
 อนุตฺตโร ปริสทम्मัสสารถิ สัตถา เทวมนุสฺसानิ พุทฺโธ ภควา,
 โส อิมิ โสกัง สเทวกัง สมารกัง สพหิรมกัง สัสสมณพหิรมณิ
 ปชฺชิ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิณฺเญา สัจฉิกิตฺวา ปเวเทติ, โส อัมมิ
 เทเสติ อาทิกลฺยณํ มัชฌิมกลฺยณํ ปริโยสานกลฺยณํ สาคถิ
 สัพพยฺยชนํ เกวลปริญฺณํ ปริสุทฺธํ พหิรมจริยํ ปกาเสติ.
 ตํ อัมมิ สุนาติ คหปติ वा คหปติปุตฺโต वा อลฺยตฺรสัมมิ वा
 กุเล บัจฺจาสาโต, โส ตํ อัมมิ สุตฺวา ตถาคเต สทฺธิ
 ปฏฺยจฺจติ, โส เตเน สทฺธาปฏฺฐาเกเน สมณฺนาคโต อิติ
 ปฏฺยสัณฺจิกชติ “สम्मิงฺสาโต นรภาโส ราชปโต, อพฺโพกาโส
 บัพพชฺชชา; นยิทํ สุกโร อคารํ อชฺฉณาวสทา เขกฺกนตปริญฺณํ
 เขกฺกนตปริสุทฺธํ สังขลลิตํ พหิรมจริยํ จริตุํ ยนฺนุนาหิ
 เกสम्मัสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา
 อคารัสฺมา อนคาริยํ บัพพเชยฺยณฺติ, โส อปฺเรน สมเยเน
 อပ္ปํ वा โกตฺถกฺขันธิ ปหาย มหฺนตํ वा โกตฺถกฺขันธิ ปหาย
 อပ္ปํ वा ณาติปริวรัฏฺฐํ ปหาย มหฺนตํ वा ณาติปริวรัฏฺฐํ ปหาย
 เกสम्मัสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารัสฺมา
 อนคาริยํ บัพพชติ. โส เหวํ บัพพชิตो สมนานิ ภิกขุณ

ฐิชาสาชิวลมานันโน, ปาณาติปาตํ ปหาय ปาณาติปาตา ปฏิวีโร
 โหติ นิหิตกัมมโท นิหิตสัสสโธ ลัชชี ทยาบันโน สัพพะปาณภูตหิตา-
 นุกัมมํ วิหริติ; อทินฺนาทานํ ปหาय อทินฺนาทานา ปฏิวีโร
 โหติ ทินฺนาทายี ทินฺนปฏิกังขี อถเนน สัจฺญเตน อตฺตนา
 วิหริติ; อพฺพหิมจฺริยํ ปหาय พฺพหิมจารี โหติ อารจารี วิโร
 เมถุนา คามธมฺมา; มุสาวาที ปหาय มุสาวาตา ปฏิวีโร
 โหติ สัจฺจวาที สัจฺจสันโธ เถโธ บัจฺจโยโก อวลฺลวาทโก
 โสถลลสฺส; บิสฺสุณํ วาจี ปหาय บิสฺสุณาย วาทย ปฏิวีโร โหติ,
 อโธ สุตฺวา น อมุตฺร อักขาตา อิเมสฺส เกทาย, อมุตฺร วา
 สุตฺวา น อิเมสฺส อักขาตา อมฺุสฺส เกทาย, อิติ ภินฺนา น
 สันธิตา สหิตานํ วา อนุปฺปาทา สมฺมคฺคاراโม สมฺมคฺครโต
 สมฺมคฺคณฺณํ สมฺมคฺคกรณํ วาจี ภาสิตา โหติ; ฆรุตํ วาจี
 ปหาय ฆรุตาย วาทย ปฏิวีโร โหติ, ยา สา วาจา เนลา
 กถณฺนสุชา เปมณิยา หทยังคมา โปรี พหุชนกัณฺธา พหุชนมฺมาปา
 ตถารุเป วาจี ภาสิตา โหติ; สัมมยฺยปฺลาปํ ปหาय สัมมยฺยปฺลาปา
 ปฏิวีโร โหติ กาลวาที ภูตวาที อตฺตวาที ธมฺมวาที
 วินยวาที นิธานวดี วาจี ภาสิตา กาเลน ลาปเถสฺส ปริยณฺตวดี
 อตฺตสสฺสพฺพิตฺตํ; โส พิชคามภูตคามสฺมาวณฺเณ ปฏิวีโร โหติ, เขภกตฺติโต
 โหติ รัตตูปโร วิโร วิกาลโกชเณ, นัจฺจจิตฺตวาทีตวลฺลทลฺลสฺสนา
 ปฏิวีโร โหติ, มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺเณทณฺณวิภูสณฺณจฺจนา ปฏิวีโร

โหติ, อุจจาสนนมหาสนา ปฏิวีโร โหติ, ชาตรุปปรตปฏิคคหนา
 ปฏิวีโร โหติ, อามกธัมมปฏิคคหนา ปฏิวีโร โหติ,
 อามกมัสปฏิคคหนา ปฏิวีโร โหติ, อิตถีกุมาริกาปฏิคคหนา
 ปฏิวีโร โหติ, ทาสีทาสปฏิคคหนา ปฏิวีโร โหติ,
 อเชพิกปฏิคคหนา ปฏิวีโร โหติ, กุกกฏฐกูปฏิคคหนา
 ปฏิวีโร โหติ, หัตถิควาสสฬปิฆปฏิคคหนา ปฏิวีโร โหติ,
 เชตถวตถุปฏิคคหนา ปฏิวีโร โหติ, ทูเตยฺยปหีนคมนาโยคา
 ปฏิวีโร โหติ, กยวิกกยา ปฏิวีโร โหติ, ตฺลากกุกกฏฐมานุกฺกา
 ปฏิวีโร โหติ, อุกโกฏฺณวณฺณจณนิคคิสาโยคา ปฏิวีโร โหติ,
 เชนทวพณฺโณปราโมสอาโลปสทสาการา ปฏิวีโร โหติ, โส สันตุฏฺโง
 โหติ กายปริหารเกณ จีวเรน กุจฺฉิปริหารเกณ มินฺหิตฺวาเตน,
 เยน เยนเว บักกมตฺติ, สมหาเยว บักกมตฺติ, เสยฺยถาปี นาม
 บักชี สกฺโขเน เยน เยนเว เทติ, สบัตถิกาโร เทติ, เชนเว
 ภิกฺขุ สันตุฏฺโง โหติ กายปริหารเกณ จีวเรน กุจฺฉิปริหารเกณ
 มินฺหิตฺวาเตน, เยน เยนเว บักกมตฺติ, สมหาเยว บักกมตฺติ:
 โส อมฺิณา อริเยน สัลลิกฺขันเณ สมนฺนาคโต อชฺฉมตฺตํ อนวชฺชสฺสุชฺช
 ปฏิสเวเทติ. โส จักฺขุณา รูปํ ทิสฺวา น นิमितตคฺคาคี โหติ
 นานพฺยธมฺมชนคฺคาคี, ยถวาทิกฺกรณเมณ จักฺขุณฺท์ริยํ อสฺสวตฺตํ วิหรณฺตี,
 อภิชฺฌาโทมนสฺสสา ปาปกา อกฺกุสลา อมฺิมา อนฺนวาสสเวยฺยํ, ตสฺส
 สฺวาราย ปฏฺวิบฺบชฺชติ, รัทฺชติ จักฺขุณฺท์ริยํ, จักฺขุณฺท์ริเย สฺวํ

อาบัสซติ; โสเตน สัทท สุตฺวา... มาเนน คณฺธิ ขายิตฺวา... ชีวฺหาย
 รลฺลํ สยิตฺวา... กาเยน โฆฏฺฐิพฺพํ ผุสฺสิตฺวา... มนสา อมฺมํ
 วิณฺณาย น นิมิตฺตคฺคํ ใดทํ นานุพฺยัณฺชนคฺคํ, ยถฺวาธิรณเมณํ
 มนินฺทริยํ อลฺลวุตํ วิหรณฺติ อภิขณฺยาโหมณฺสสา ปาปกา อกุสลา
 อมฺมา อนิวิราสฺสเวยฺยํ, คตฺสํ สิวาย ปฏฺยัสซติ, รกฺขติ มนินฺทริยํ
 มนินฺทริเย สํวรํ อาบัสซติ: โส อมฺิณา อริเยน อนินฺทริยสํเวเน
 สมนฺนาคโต อชฺฉวตฺตํ อพฺยาเสกสุขํ ปฏฺฐิเวเทติ. โส อภิกกัณฺเฑ
 ปฏฺฐิกกัณฺเฑ สัมปชานการี ใดทํ, อาโลกิเต วิโลกิเต สัมปชานการี
 ใดทํ, สัมมิมฺวชิเต ปสาริเต สัมปชานการี ใดทํ, สํฆาฏิยัตถํจฺวรณณ
 สัมปชานการี ใดทํ, อลฺลิตฺเต ปีเต ขายิตฺเต สยิตฺเต สัมปชานการี
 ใดทํ, อจฺจารบสฺสวากัมมํ สัมปชานการี ใดทํ, คเต จิตฺเต นิสินฺเน
 สุตฺเต ชาตริเต ภาสิตฺเต ตุนฺหิภาเว สัมปชานการี ใดทํ. โส อมฺิณา จ
 อริเยน ลลิตกัณฺเธเน สมนฺนาคโต อมฺิณา จ อริเยน อนินฺทริยสํเวเน
 สมนฺนาคโต อมฺิณา จ อริเยน สติสสํปชัณฺเณ สมนฺนาคโต
 วิวตฺตํ เสนาสนํ ภาชติ อริณฺณํ รุกฺขมุลํ บัพฺพตํ กัณฺธรํ
 คิริคฺคํ สุตฺตํ วนบัตถํ อพฺโปกาลํ ปลาตปฺพนํ; โส บัตถากตฺถํ
 ปิณฺทปาทปฏฺฐิกกัณฺเฑ นิสิตฺติ บัลลํจกํ อาภุชิตฺวา อุชฺชํ กายํ
 ปณฺิธาย ปริมุขํ สติ อุมฺฺภจเปตฺวา โส อภิขณฺโ วิเลเก ปทาย
 วิคคาภิชฺเณน เจตฺถา วิหรติ อภิขณฺยา จิตฺตํ ปริโสเธติ,
 พฺยาปาทปโทสํ ปทาย อพฺยาบฺบณฺจิตฺโต วิหรติ สัพฺพปาณมฺฺหิตานุกัมมํ

จตุกกนิปาเต จตุตถปัณณาสกัถัสส บัณจมวักโค.

๒๔๕

พียาปาหปโทสา จิตฺตํ ปริโสเธติ, ถีนมิทฺธํ ปหาย วิคตถีนมิทฺธํ โห
วิหริติ อาโณกสฺสณฺณํ สโต สัมปชาโน ถีนมิทฺธํ จิตฺตํ ปริโสเธติ,
อุทฺธจฺจกุกฺกจฺจํ ปหาย อนุทฺธโต วิหริติ อัสสมัคคํ รูปสันตจิตฺโต
อุทฺธจฺจกุกฺกจฺจา จิตฺตํ ปริโสเธติ, วิจิกิจฺฉํ ปหาย ตินนณวิจิกิจฺฉโน
วิหริติ อิกถิกถิ กุสเลตฺตํ ธมฺมเมตฺตํ วิจิกิจฺฉาย จิตฺตํ ปริโสเธติ, โส
อิมํ บัณฺจํ นีวรणे ปหาย เจตโส อุมฺภักกิลเลตฺตํ บัณฺณาย
ทุพฺพลักรणे วิวิจฺเจว กามะที ๑ เป ๑ จตุตฺถํ อานํ อุปสํมัมมชช
วิหริติ, โส เอวํ สสมาหิตะ จิตฺเต ปริสุทฺธเ ปริโยทาเต
อนํจเณ วิคตุมฺภักกิลเลตฺตํ มุทฺทุเท กัมมณฺเยะ จิตฺเต อานนฺตชยํปัตเต
ปุพฺพเพณิวาสานุสฺสติดมานาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ, โส อนนฺทวิทิตํ
ปุพฺพเพณิวาสํ อนุสฺสสวติ, เสยฺยถิทํ, เอกํปิ ชาตี เทวํปิ ชาติโย
คิสฺสโลบํ ชาติโย จตฺสโลบํ ชาติโย บัณฺจํปิ ชาติโย ทลํปิ ชาติโย
วิสํปิ ชาติโย ติสํปิ ชาติโย จิตฺตํพีสํปิ ชาติโย บัณฺณาสํปิ
ชาติโย ชาติสตํปิ ชาติสทฺสทฺสํปิ ชาติสทฺสทฺสทฺสํปิ อนนฺทํ ลวฺวัญญกํเป
อนนฺทํ วิวฺวัญญกํเป อนนฺทํ ลวฺวัญญวิวฺวัญญกํเป “อมุตรํวสิ
เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวํมาหาโร เอวํสุขทฺกฺข-
ปญฺจิสฺสเวที เอวํมายุปรียนฺโต, โส ตโต จโต อมุตรํ อุตฺปาที,
ตตฺตรํปาสิ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวํมาหาโร
เอวํสุขทฺกฺขปญฺจิสฺสเวที เอวํมายุปรียนฺโต, โส ตโต จโต อธิอุปนฺนโนติ,
อิติ สากาโร สอฺตุทฺเทสํ อนนฺทวิทิตํ ปุพฺพเพณิวาสํ อนุสฺสสวติ, โส เอวํ

สมาธิเต จิตฺเต ปริสุทฺธเ ปริโยทาเต อนังคเณ วิคตูปักกิลเส
 มุทฺทกฺเต กัมมณฺเ จิตฺเต อาเนณชฺชบีบัตฺเต อัดธานํ จตฺตปาทกาวณาย
 จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ, โส ทิพฺเพเน จักขุณา วิสุทฺธเณ อตฺถิกกัณฺโถมานุสเณ
 สัตฺเต ปัสสติ จวมาเน อุปปัสฺซมาเน ทิเน ปณฺเณเต สุวณฺเณ
 ทุพฺพณฺเณ สุตเต ทุคฺคเต ยถากัมมูปเค สัตฺเต ปชานาติ “อิม
 วต โภณฺโต สัตฺตา กายทฺถจฺจเรเน สมนฺนาคตา วจฺจทฺถจฺจเรเน
 สมนฺนาคตา มโนทฺถจฺจเรเน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปาวทกา
 มิจฺฉาทิฏฺฐํ จิกา มิจฺฉาทิฏฺฐํ จิกัมมสฺมาทานา, เต กายัสส เภตา ปรมฺมรณา
 อปายํ ทุคฺคตํ วิณิปาตํ นิรยํ อุปปันฺนา, อิม วา ปน โภณฺโต
 สัตฺตา กายสุจฺจเรเน สมนฺนาคตา วจฺจสุจฺจเรเน สมนฺนาคตา มโนสุจฺจเรเน
 สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปาวทกา สัมมาทิฏฺฐํ จิกา สัมมาทิฏฺฐํ จิกัมมสฺมาทานา,
 เต กายัสส เภตา ปรมฺมรณา สุตฺตํ สัคคํ โสภํ อุปปันฺนาติ,
 อติ ทิพฺเพเน จักขุณา วิสุทฺธเณ อตฺถิกกัณฺโถมานุสเณ สัตฺเต ปัสสติ
 จวมาเน อุปปัสฺซมาเน ทิเน ปณฺเณเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุตเต
 ทุคฺคเต ยถากัมมูปเค สัตฺเต ปชานาติ, โส เอวํ สมาธิเต จิตฺเต
 ปริสุทฺธเ ปริโยทาเต อนังคเณ วิคตูปักกิลเส มุทฺทกฺเต กัมมณฺเ
 จิตฺเต อาเนณชฺชบีบัตฺเต อาสวานํ ขยณณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ,
 โส “อติ ทุกฺกัณฺธิติ ยถากุตํ ปชานาติ, “อติ ทุกฺกัณฺธิมุตฺตโยติ
 ยถากุตํ ปชานาติ, “อติ ทุกฺกัณฺธิโรโธติ ยถากุตํ ปชานาติ,
 “อติ ทุกฺกัณฺธิโรธคามินี ปฏฺฐิปปทาติ ยถากุตํ ปชานาติ, “อิม อาสวาทิ

จตุเกณีนปาเต จตุตถปัณณาสกัถัสส ปันจิมวัตติโก. ๒๔๕

ยถากุตัม ปชานาติ, “อโย อาสวนโรโธติ ยถากุตัม ปชานาติ,
“อโย อาสวนโรโธติ ยถากุตัม ปชานาติ, “อโย
อาสวนโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถากุตัม ปชานาติ. ตัสส เหว ชานโต
เอว ปัสสโต กามาตวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ภวาตวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ,
อวิชฺชาตวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, วิมุตฺตัสส “วิมุตฺตมิตฺติ ฌานํ โหติ,
“ชินฺหา ชาติ, วุสิตํ พหิรมฺหริยํ, กตํ ภวณิยํ, นาปรํ อิตฺตํคฺคายาติ
ปชานาติ. เหว โข ภิกฺขเว ปุคฺคโต เนว อตฺตํนํโตไป
โหติ น อตฺตํปริตทาปนาณฺญอยมฺมณฺญตฺโต น ปรรนํโตไป น ปรรปริตทาปนา-
ณฺญอยมฺมณฺญตฺโต, โต จ อตฺตํนํโตไป อปรนํโตไป ทิฏฺฐิเจว
อิมฺเม นิจฺจาทโต นิพฺพตฺโต สวิญฺญโต สุขปฏฺฐิสฺสเวที พหิรมฺมกุเตน
อตฺตํนา วิหริติ. อิมฺเ โข ภิกฺขเว จตฺตาทโร ปุคฺคตลา สันนํโต
สํวิชฺชมานา โลกัสสิมินฺติ.

๑๔๔ ตถาหิ वो ภิกฺขเว เทเสสสามิ ชาลนึ สํสริตํ วิสฺฐํ
วิสฺตํติกา, ยาย อโย โลโก อุตฺถัสสโต ปริโยนํทโธ ตนฺตํจากุลกชาโต
คฺคฺคาคุณฺณจิกฺขาโต มุณฺณขบฺบัพฺพชฺญโต อปายํ กุคฺคตึ วินิปาคํ สํสาร์
นาติวํตติ. ทํ สุนาว สากุํ มนสิโกวโร, ภาสิสฺสคามิตี. “เอว
ภันเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจัสสัสสสิ. ภควา เอกตวาจ
“กตมา จ ส่า ภิกฺขเว ตถาหิ ชาลนึ สํสริตา วิสฺฐา วิสฺตํติกา, ยาย
อโย โลโก อุตฺถัสสโต ปริโยนํทโธ ตนฺตํจากุลกชาโต คฺคฺคาคุณฺณจิกฺขาโต

มุลชัยพัชชภูโต อปายํ ทุคฺคํ วิณิปาตํ สํสารํ นาตีวตฺตติฯ
 อัญฺจารสฺส โข ปณินาณิ ภิกฺขเว ตณฺหาวิจฺจิตานิ อชฺฉนฺตํ ติกกฺสฺสฺสฺปาทาย,
 อัญฺจารสฺส ตณฺหาวิจฺจิตานิ พาหิรํ สํสฺสฺสฺปาทาย. กตมานิ ตานิ อัญฺจารส
 ตณฺหาวิจฺจิตานิ อชฺฉนฺตํ ติกกฺสฺสฺสฺปาทาย? “อัสสํมีติ ภิกฺขเว สติ,
 “อิตถัสสํมีติ โหติ, “เอวํสํมีติ โหติ, “อภฺปนฺนาสํมีติ โหติ; “อัสสํมีติ
 โหติ, “สตัสสํมีติ โหติ, “สํนํติ โหติ, อิตถํ สํนํติ โหติ,
 “เอวํ สํนํติ โหติ, “อภฺปนฺนา สํนํติ โหติ, “อปี สํนํติ
 โหติ, “อปี อิตถํ สํนํติ โหติ, “อปี เอวํ สํนํติ โหติ,
 “อปี อภฺปนฺนา สํนํติ โหติ, “ภาวีสสํนํติ โหติ, “อิตถํ ภาวีสสํนํติ
 โหติ, “เอวํ ภาวีสสํนํติ โหติ, “อภฺปนฺนา ภาวีสสํนํติ โหติ: อิมานิ
 อัญฺจารสฺส ตณฺหาวิจฺจิตานิ อชฺฉนฺตํ ติกกฺสฺสฺสฺปาทาย. กตมานิ อัญฺจารส
 ตณฺหาวิจฺจิตานิ พาหิรํ สํสฺสฺสฺปาทาย? “อิมินา อัสสํมีติ ภิกฺขเว สติ,
 “อิมินา อิตถัสสํมีติ โหติ, “อิมินา เอวํสํมีติ โหติ, “อิมินา
 อภฺปนฺนาสํมีติ โหติ; “อิมินา อสสํมีติ โหติ, “อิมินา สตัสสํมีติ โหติ;
 “อิมินา สํนํติ โหติ, “อิมินา อิตถํ สํนํติ โหติ, “อิมินา เอวํ
 สํนํติ โหติ, “อิมินา อภฺปนฺนา สํนํติ โหติ; “อิมินา อปี สํนํติ
 โหติ, “อิมินา อปี อิตถํ สํนํติ โหติ, “อิมินา อปี เอวํ สํนํติ
 โหติ, “อิมินา อปี อภฺปนฺนา สํนํติ โหติ, “อิมินา ภาวีสสํนํติ
 โหติ, “อิมินา อิตถํ ภาวีสสํนํติ โหติ, “อิมินา เอวํ ภาวีสสํนํติ
 โหติ, “อิมินา อภฺปนฺนา ภาวีสสํนํติ โหติ: อิมานิ อัญฺจารส

เหตุกนิปาเต จตุตถมณเฑาะฏกัลล ๒๔๔

ตณฺเฑาะฏกนิปาเต พาทิสฺสสุปาทาย. อิติ อญฺเฐชาเร ตณฺเฑาะฏกนิปาเต
อชฺชัตถกนิปาเต พาทิสฺสสุปาทาย. อญฺเฐชาเร ตณฺเฑาะฏกนิปาเต พาทิสฺสสุปาทาย.
อิมานิ วุจฺจันติ ภิกฺขเว นตฺถิสฺส ตณฺเฑาะฏกนิปาเต. อิติ เชาวฺรปาณิ
อติตานิ นตฺถิสฺส ตณฺเฑาะฏกนิปาเต, อณฺดาตานิ นตฺถิสฺส ตณฺเฑาะฏกนิปาเต,
บัจฺจุปฺปณฺณานิ นตฺถิสฺส ตณฺเฑาะฏกนิปาเต, อญฺเฐตณฺเฑาะฏกนิปาเต
โหติ. อญฺเฐ โข สํ ภิกฺขเว ตณฺเฑาะฏกนิปาเต ชาลนํ สํสริตา วิสฺสุ
วิสฺสํติกา, ยาย อญฺเฐ โลกํ อุตฺถํโส ตณฺเฑาะฏกนิปาเต ตณฺเฑาะฏกนิปาเต
จุลาตณฺเฑาะฏกนิปาเต มุณฺโณปฺปณฺณโต อปายํ ทุคฺคํ วิณฺปิยํ
สํสํ นาคีวตฺถกนิปาเต.

๒๐๐ จิตฺตารมณิ ภิกฺขเว ชาลนํ. กตมณิ จิตฺตารมณิ? เปมา
เปมา ชาลนํ, เปมา โทโส ชาลนํ, โทสา เปมา ชาลนํ,
โทสา โทโส ชาลนํ. กถํจํ ภิกฺขเว เปมา เปมา
ชาลนํ? อิทํ ภิกฺขเว ปุคฺคโต ปุคฺคตัสส อญฺเฐ โหติ กณฺโถ
มณาไป, ตํ ปเร อญฺเฐน กณฺโถน มณาเปณ สมนุทาจณฺณํ, ตัสส
เอว โหติ “โย โข มยฺยาญํ ปุคฺคโต อญฺเฐ โหติ กณฺโถ
มณาไป, ตํ ปเร อญฺเฐน กณฺโถน มณาเปณ สมนุทาจณฺณํ, โส
เตสุ เปมา ชนฺเต:” เอว โข ภิกฺขเว เปมา เปมา
ชาลนํ. กถํจํ ภิกฺขเว เปมา โทโส ชาลนํ? อิทํ ภิกฺขเว ปุคฺคโต
ปุคฺคตัสส อญฺเฐ โหติ กณฺโถ มณาไป, ตํ ปเร อญฺเฐน
กณฺโถน มณาเปณ สมนุทาจณฺณํ, ตัสส เอว โหติ “โย

โฆ มัยยาบํ ปุคฺคโล อญฺโฆ โฆ อกฺขันโต มนนาโป, ตํ ปเร อญฺโฆเณ
 อกฺขันเตน อมมนาเปณ สมุททารณํจิตฺติ, โส เตสุ โทสํ ชเนติ: เหว
 โฆ ภิกฺขเว เปมา โทโส ชายติ. กถํวํ ภิกฺขเว โทสา
 เปมํ ชายติ? อธิ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปุคฺคัลลํ อญฺโฆ โหติ
 อกฺขันโต อมมนาโป, ตํ ปเร อญฺโฆเณ อกฺขันเตน อมมนาเปณ
 สมุททารณํจิตฺติ, ตัสส เหว โหติ “โย โฆ มัยยาบํ ปุคฺคโล
 อญฺโฆ โฆ อกฺขันโต อมมนาโป, ตํ ปเร อญฺโฆเณ อกฺขันเตน
 อมมนาเปณ สมุททารณํจิตฺติ, โส เตสุ เปมํ ชเนติ: เหว โฆ ภิกฺขเว
 โทสา เปมํ ชายติ. กถํวํ ภิกฺขเว โทสา โทโส ชายติ? อธิ
 ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปุคฺคัลลํ อญฺโฆ โหติ อกฺขันโต อมมนาโป,
 ตํ ปเร อญฺโฆเณ อกฺขันเตน อมมนาเปณ สมุททารณํจิตฺติ, ตัสส เหว โหติ
 “โย โฆ มัยยาบํ ปุคฺคโล อญฺโฆ โฆ อกฺขันโต อมมนาโป, ตํ ปเร
 อญฺโฆเณ อกฺขันเตน อมมนาเปณ สมุททารณํจิตฺติ, โส เตสุ โทสํ ชเนติ:
 เหว โฆ ภิกฺขเว โทสา โทโส ชายติ. อิมานิ โฆ
 ภิกฺขเว จัตตาริ ชายันติ.

ยัสฺมิ ภิกฺขเว สมเย ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ ฯ เป ๆ
 ปจฺจํ ฉานํ อปฺปัสฺมึนฺนํ วิหริ, ยํ ปัสส เปมา เปมํ ชายติ,
 ตํ ปัสส ตัสฺมิ สมเย น โหติ; โย ปัสส เปมา โทโส ชายติ,
 โส ปัสส ตัสฺมิ สมเย น โหติ; ยํ ปัสส โทสา เปมํ ชายติ,
 ตํ ปัสส ตัสฺมิ สมเย น โหติ; โย ปัสส โทสา โทโส ชายติ,

จตุกกนิปาเต จตุคตบิณณาสกัลลส เปมัมมวักโค.

๓๐๑

โส บิัสส ตัสมี สมเย น โหติ. ยัสมี ภิกขเว สมเย ภิกขุ
วิตักกจิการานิ วูปตมา ๆเป ๆ ทติยิ ฉานน ๗เป ๆ ทติยิ ฉานน
๗เป ๆ จตุคตฉิ ฉานน อุปัสมบิซซ วิหริติ; ยม บิัสส เปมา เปม
ช ยติ, ตม บิัสส ตัสมี สมเย น โหติ; โย บิัสส เปมา
โทโส ชายติ, โส บิัสส ตัสมี สมเย น โหติ; ยม บิัสส โทสา
เปม ชายติ, ตม บิัสส ตัสมี สมเย น โหติ; โย บิัสส
โทสา โทโส ชายติ, โส บิัสส ตัสมี สมเย น โหติ. ยัสมี
ภิกขเว สมเย ภิกขุ อสวานน ขยา อนาสว เจโตวิมุตติ
บิณณาวิมุตติ ทิฏฐิเจว ธัมเม สย อภิณเภา สัจฉิกิริวา
อุปัสมบิซซ วิหริติ; ยม บิัสส เปมา เปม ชายติ, ตม บิัสส ปทีน
โหติ อัจฉินนมุโล คาลาวัตถุกโต อนภาว กโต อายตฺตอนุปปีฬาทธัมม;
โย บิัสส เปมา โทโส ชายติ, โส บิัสส ปทีโน โหติ
อัจฉินนมุโล คาลาวัตถุกโต อนภาว กโต อายตฺตอนุปปีฬาทธัมโม;
ยม บิัสส โทสา เปม ชายติ, ตม บิัสส ปทีน โหติ อัจฉินนมุโล
คาลาวัตถุกโต อนภาว กโต อายตฺตอนุปปีฬาทธัมม; โย บิัสส โทสา
โทโส ชายติ, โส บิัสส ปทีโน โหติ อัจฉินนมุโล
คาลาวัตถุกโต อนภาว กโต อายตฺตอนุปปีฬาทธัมโม. อยม วุจฺจติ
ภิกขเว ภิกขุ น อุลลเสนติ น ปฏิสเสนติ น อูปายติ น บิซซติ
น บิซซนยติ. กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ อุลลเสนติ? อโ ภิกขเว ภิกขุ

รูป อัตถโต สมมุขัลลิตติ, รูปวันตัม วา อัตถตานัม, อัตถนิ วา รูป,
 รูปัลลิม วา อัตถตานัม, เวทนัม อัตถโต สมมุขัลลิตติ, เวทนามวันตัม วา
 อัตถตานัม, อัตถนิ วา เวทนัม, เวทนาย วา อัตถตานัม, สลัลลณัม
 อัตถโต สมมุขัลลิตติ, สลัลลณามวันตัม วา อัตถตานัม, อัตถนิ วา
 สลัลลณัม, สลัลลนาย วา อัตถตานัม, สลัลลาเร อัตถโต สมมุขัลลิตติ,
 สลัลลาเรวันตัม วา อัตถตานัม, อัตถนิ วา สลัลลาเร, สลัลลาเรสุ วา อัตถตานัม,
 วิณณณาม อัตถโต สมมุขัลลิตติ, วิณณณามวันตัม วา อัตถตานัม,
 อัตถนิ วา วิณณณาม, วิณณณามัลลิม วา อัตถตานัม: เอว โข
 ภิกขเว ภิกขุ อุลลเสเนติ. กถัมมัง ภิกขเว ภิกขุ น อุลลเสเนติ? อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ น รูป อัตถโต สมมุขัลลิตติ, น รูปวันตัม วา อัตถตานัม,
 น อัตถนิ วา รูป, น รูปัลลิม วา อัตถตานัม, น เวทนัม อัตถโต
 สมมุขัลลิตติ, น เวทนามวันตัม วา อัตถตานัม, น อัตถนิ วา เวทนัม,
 น เวทนาย วา อัตถตานัม, น สลัลลณัม อัตถโต สมมุขัลลิตติ, น สลัลลณามวันตัม วา
 อัตถตานัม, น อัตถนิ วา สลัลลณัม, น สลัลลนาย วา อัตถตานัม, น สลัลลาเร
 อัตถโต สมมุขัลลิตติ, น สลัลลาเรวันตัม วา อัตถตานัม, น อัตถนิ วา
 สลัลลาเร, น สลัลลาเรสุ วา อัตถตานัม, น วิณณณาม อัตถโต สมมุขัลลิตติ,
 น วิณณณามวันตัม วา อัตถตานัม, น อัตถนิ วา วิณณณาม, น วิณณณามัลลิม วา
 อัตถตานัม: เอว โข ภิกขเว ภิกขุ น อุลลเสเนติ. กถัมมัง ภิกขเว
 ภิกขุ ปฏิสเสเนติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ อักโกสันตัม มัจจิกโกสสิ,
 โรสสันตัม ปฏิโรสสิ, ภิกขเว ปภิกขเวติ. เอว โข ภิกขเว

ภิกขุ ปฏิสเสเนติ. กถณัง ภิกขเว ภิกขุ น ปฏิสเสเนติ?
 อธิ ภิกขเว ภิกขุ ชักโกสันตัง น ปัจจักโกสติ, โรสันตัง น
 ปฏิวโรสติ, ภาณันตัง น ปฏูภาณนติ: เอว โข ภิกขเว ภิกขุ
 น ปฏิสเสเนติ. กถณัง ภิกขเว ภิกขุ ฐปายติ? “อัสมีติ
 ภิกขเว สติ, “อิตถัสมีติ โหติ, “เอวัสมีติ โหติ, “อวัณณาสัมมีติ
 โหติ, “อัสมีติ โหติ, “สत्ถัสมีติ โหติ, “สันติ โหติ, “อิตถ
 สันติ โหติ, “เอว สันติ โหติ, “อวัณณา สันติ โหติ,
 “อปี สันติ โหติ, “อปี อิตถ สันติ โหติ, “อปี เอว สันติ
 โหติ, “อปี อวัณณา สันติ โหติ, “ภาวีสสันติ โหติ, “อิตถ
 ภาวีสสันติ โหติ, “เอว ภาวีสสันติ โหติ, “อวัณณา ภาวีสสันติ,
 โหติ: เอว โข ภิกขเว ภิกขุ ฐปายติ. กถณัง ภิกขเว ภิกขุ
 น ฐปายติ? “อัสมีติ ภิกขเว สติ, “อิตถัสมีติ น โหติ,
 “เอวัสมีติ น โหติ, “อวัณณาสัมมีติ น โหติ, “อัสมีติ น
 โหติ, “สत्ถัสมีติ น โหติ, “สันติ น โหติ, “อิตถ สันติ
 น โหติ, “เอว สันติ น โหติ, “อวัณณา สันติ น โหติ,
 “อปี สันติ น โหติ, “อปี อิตถ สันติ น โหติ, “อปี
 เอว สันติ น โหติ, “อปี อวัณณา สันติ น โหติ, “ภาวีสสันติ
 น โหติ, “อิตถ ภาวีสสันติ น โหติ, “เอว ภาวีสสันติ น โหติ,
 “อวัณณา ภาวีสสันติ น โหติ: เอว โข ภิกขเว ภิกขุ
 น ฐปายติ. กถณัง ภิกขเว ภิกขุ ปัจจสติ? “อิมินา อัสมีติ

ภิกขเว สติ, “อิมินา อิตถัสสมีติ โหติ, “อิมินา เอวัสสมีติ โหติ,
 “อิมินา อัญญตาสสมีติ โหติ, “อิมินา ธตัสสมีติ โหติ, “อิมินา
 สกตัสสมีติ โหติ, “อิมินา สันติ โหติ, “อิมินา อิตถ สันติ โหติ,
 “อิมินา เอว สันติ โหติ, “อิมินา อัญญตา สันติ โหติ,
 “อิมินา อปปี สันติ โหติ, “อิมินา อปปี อิตถ สันติ โหติ,
 “อิมินา อปปี เอว สันติ โหติ, “อิมินา อปปี อัญญตา สันติ
 โหติ, “อิมินา ภาวีสสันติ โหติ, “อิมินา อิตถ ภาวีสสันติ โหติ,
 “อิมินา เอว ภาวีสสันติ โหติ, “อิมินา อัญญตา ภาวีสสันติ
 โหติ: เอว โข ภิกขเว ภิกขุ บัชชชติ. กถัมมิง ภิกขเว ภิกขุ
 น บัชชชติ? “อิมินา อัสสมีติ ภิกขเว ธตติ, “อิมินา อิตถัสสมีติ
 น โหติ, “อิมินา เอวัสสมีติ น โหติ, “อิมินา อัญญตาสสมีติ
 น โหติ, “อิมินา ธตัสสมีติ น โหติ, “อิมินา สกตัสสมีติ
 น โหติ, “อิมินา สันติ น โหติ, “อิมินา อิตถ สันติ
 น โหติ, “อิมินา เอว สันติ น โหติ, “อิมินา อัญญตา สันติ
 น โหติ, “อิมินา อปปี สันติ น โหติ, “อิมินา อปปี อิตถ
 สันติ น โหติ, “อิมินา อปปี เอว สันติ น โหติ,
 “อิมินา อปปี อัญญตา สันติ น โหติ, “อิมินา ภาวีสสันติ
 น โหติ, “อิมินา อิตถ ภาวีสสันติ น โหติ, “อิมินา เอว
 ภาวีสสันติ น โหติ, “อิมินา อัญญตา ภาวีสสันติ น โหติ:
 เอว โข ภิกขเว ภิกขุ น บัชชชติ. กถัมมิง ภิกขเว ภิกขุ

จตุกกนิปาเต บัณฑิตกาลังคหิโต ปรมังคโค.

๓๐๕

นัชฌายทิ? อธิ ภิกขเว ภิกขุโน อัสสิมาโน ปตีโน น โหติ
อุจฺฉิณฺณมุโล ทาลาวักฺคกโต ชนภาวํ กโต อายตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ นัชฌายติ กตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
น นัชฌายติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุโน อัสสิมาโน ปตีโน โหติ
อุจฺฉิณฺณมุโล ทาลาวักฺคกโต ชนภาวํ กโต อายตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ น นัชฌายติ.

มทาวคโค มณฺโง.

จตุคโค บัณฑิตกาลังคหิโต.

บัณฑิตกาลังคหิตา วัคคา.

๒๐๑ อลฺลปฺปิสฺสํจ โว ภิกขเว เทเสสสามิ อลฺลปฺปิสฺส
อลฺลปฺปิสฺสตรณํจ สลฺลปฺปิสฺสํจ สลฺลปฺปิสฺสเน สลฺลปฺปิสฺสตรณํ, ตํ สุนาต
สาธกํ มนสิโกโรถ, ภากิสฺสามิทิ. “เอวํ ภันเตติ. โข เต ภิกขุ
ภควโต บัณฺฑิสฺสํ. ภควา เอตทโว “กตโม จ ภิกขเว
อลฺลปฺปิสฺสํ? อธิ ภิกขเว เอกจฺจโจ ปาณาติปาตี โหติ,
เอทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ,
สุราเมวรชฺชปมาทฺฐจายี โหติ: อปํ วุจฺจติ ภิกขเว อลฺลปฺปิสฺสํ.
กตโม จ ภิกขเว อลฺลปฺปิสฺสเน อลฺลปฺปิสฺสตรโว? อธิ ภิกขเว

เอกัจโจ อัตตนา จ ปาณาติปาตา โหติ ปรัญจ ปาณาติปาตา
 สมาทเปติ, อัตตนา จ อทินฺนาทนาย โหติ ปรัญจ อทินฺนาทาน
 สมาทเปติ, อัตตนา จ กาเมสุ มิจฺฉาจารี โหติ ปรัญจ กาเมสุ
 มิจฺฉาจาเร สมาทเปติ, อัตตนา จ มุสสาวาที โหติ ปรัญ
 มุสสาวาเท สมาทเปติ, อัตตนา จ สฺราเมยมฺมชฺชปมาทฺฐจฺยานี โหติ
 ปรัญจ สฺราเมยมฺมชฺชปมาทฺฐจฺยานเ สมาทเปติ: อญ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 สัมปปริเสณ สัมปปริสฺตโร. กตโม จ ภิกฺขเว สัมปปริโส?
 อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ, อทินฺนาทานา
 ปฏฺวิโรโต โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏฺวิโรโต โหติ, มุสสาวา
 ปฏฺวิโรโต โหติ, สฺราเมยมฺมชฺชปมาทฺฐจฺยานา ปฏฺวิโรโต โหติ:
 อญ วุจฺจติ ภิกฺขเว สัมปปริโส. กตโม จ ภิกฺขเว สัมปปริเสณ
 สัมปปริสฺตโร? อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ อัตตนา จ ปาณาติปาตา
 ปฏฺวิโรโต โหติ ปรัญจ ปาณาติปาตา เวรมณียา สมาทเปติ,
 อัตตนา จ อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ ปรัญจ อทินฺนาทาน
 เวรมณียา สมาทเปติ, อัตตนา จ กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏฺวิโรโต
 โหติ ปรัญจ กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณียา สมาทเปติ, อัตตนา จ
 มุสสาวาธา ปฏฺวิโรโต โหติ ปรัญจ มุสสาวาธา เวรมณียา
 สมาทเปติ, อัตตนา จ สฺราเมยมฺมชฺชปมาทฺฐจฺยานา ปฏฺวิโรโต
 โหติ ปรัญจ สฺราเมยมฺมชฺชปมาทฺฐจฺยานา เวรมณียา สมาทเปติ:
 อญ วุจฺจติ ภิกฺขเว สัมปปริเสณ สัมปปริสฺตโรติ.

๓๐๒ อัสสัมปฐิธัมมํ โว ภิกขเว เทเสสสามิ อัสสัมปฐิเสน
 อัสสัมปฐิสตวรรษํ สัมปฐิธัมมํ สัมปฐิเสน สัมปฐิสตวรรษํ, ตํ สุนาถ
 สาธุกํ มนสิกาโรถ, ภาสีสสามิติ. “เอวํ ภันเตติ โข เท ภิกขุ
 ภควโต บัจฺจิสฺสโสสุ. ภควา เอตทโวจ “กตโม จ ภิกขเว
 อัสสัมปฐิโส? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ อัสสัธฺโธ โหติ, อหิริโก
 โหติ, อนนตคัมปํ โหติ, อัมปัสสสุโต โหติ, กุสฺสโต โหติ, มุญฺหัจจัสสติ โหติ,
 ทุปฺปัมภโว โหติ: อयํ วุจฺจติ ภิกขเว อัสสัมปฐิโส. กตโม จ
 ภิกขเว อัสสัมปฐิเสน อัสสัมปฐิสตโร? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ
 อตฺตนา จ อัสสัธฺโธ โหติ ปรัณจ อัสสัธฺธิเย สมทเปติ,
 อตฺตนา จ อหิริโก โหติ ปรัณจ อหิริกตาย สมทเปติ,
 อตฺตนา จ อนนตคัมปํ โหติ ปรัณจ อนนตคัมปํ สมทเปติ,
 อตฺตนา จ อัมปัสสสุโต โหติ ปรัณจ อัมปัสสสุเต สมทเปติ,
 อตฺตนา จ กุสฺสโต โหติ ปรัณจ โกสฺสเช สมทเปติ, อตฺตนา จ
 มุญฺหัจจัสสติ โหติ ปรัณจ มุญฺหัจจเจ สมทเปติ, อตฺตนา จ
 ทุปฺปัมภโว โหติ ปรัณจ ทุปฺปัมภวตาย สมทเปติ: อयํ วุจฺจติ
 ภิกขเว อัสสัมปฐิเสน อัสสัมปฐิสตโร. กตโม จ ภิกขเว สัมปฐิโส?
 อธิ ภิกขเว เอกัจโจ ‘สัธฺโธ โหติ, หิริมา โหติ, โอตคัมปํ
 โหติ, พหุสฺสสุโต โหติ, อารทธีวิริโย โหติ, สติมา โหติ,
 บัณฺณวา โหติ: อयํ วุจฺจติ ภิกขเว สัมปฐิโส. กตโม จ
 ภิกขเว สัมปฐิเสน สัมปฐิสตโร? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ

อัตตนา จ สัทธาลัมบันโน โหติ ปรัณจ สัทธาลัมปทาย
 สมาทเปติ, อัตตนา จ หิริมา โหติ ปรัณจ หิริมทาย
 สมาทเปติ, อัตตนา จ โธตคัมปช โหติ ปรัณจ โธตคัมป
 สมาทเปติ, อัตตนา จ พหุสัสสโต โหติ ปรัณจ พหุสัสสจ
 สมาทเปติ, อัตตนา จ อารัทธวิริโย โหติ ปรัณจ วิริยารัมภ
 สมาทเปติ, อัตตนา จ อุบฺภจัตถัสสติ โหติ ปรัณจ สติยฺภจาม
 สมาทเปติ, อัตตนา จ บัณณาลัมบันโน โหติ ปรัณจ บัณณา-
 ลัมปทาย สมาทเปติ: อชฺช วุจฺจติ ภิกขเว สัมปยุตฺเตน สัมปยุตฺตโรติ.

๒๐๓ อสสัมปยุตฺตัง โว ภิกขเว เทเสสสามิ อสสัมปยุตฺเต
 อสสัมปยุตฺตรณัง สัมปยุตฺตัง สัมปยุตฺเตน สัมปยุตฺเตรณัง, ต
 สุนาถ ๆ เป ๆ “กตโม จ ภิกขเว อสสัมปยุตฺโต? อช
 ภิกขเว เขกฺขโง ปาณนาตีปาทิ โหติ, อทินฺนาทายิ โหติ,
 กามะสุ มิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาทิ โหติ, บิณฑวาโจ โหติ,
 ฆรฺรสุวาโจ โหติ, สัมมัมปละยิ โหติ: อชฺช วุจฺจติ ภิกขเว
 อสสัมปยุตฺโต. กตโม จ ภิกขเว อสสัมปยุตฺเตน อสสัมปยุตฺตโร? อช
 ภิกขเว เขกฺขโง อัตตนา จ ปาณนาตีปาทิ โหติ ปรัณจ
 ปาณนาตีปาทะ สมาทเปติ, อัตตนา จ อทินฺนาทายิ โหติ ปรัณจ
 อทินฺนาทาเน สมาทเปติ, อัตตนา จ กามะสุ มิจฺฉาจารี โหติ
 ปรัณจ กามะสุ มิจฺฉาจาเร สมาทเปติ, อัตตนา จ มุสาวาทิ
 โหติ ปรัณจ มุสาวาทะ สมาทเปติ, อัตตนา จ บิณฑวาโจ

จตุกกนิปาเต ปัตตนาสกาสังคหิโต ปรมวตฺโต.

๓๐๘

โหติ ปรัณฺจ ปัสฺสนาย วาจา ย สมากเปติ, อตฺตนา จ
มรฺธวาโจ โหติ ปรัณฺจ มรฺธาย วาจา ย สมากเปติ, อตฺตนา จ
สัณฺขมฺปเป โหติ ปรัณฺจ สัณฺขมฺปเป สมากเปติ: ขย
สัณฺขมฺปเป โหติ ปรัณฺจ สัณฺขมฺปเป สมากเปติ: ขย
สัณฺขมฺปเป โหติ ปรัณฺจ สัณฺขมฺปเป สมากเปติ: ขย
สัณฺขมฺปเป โหติ ปรัณฺจ สัณฺขมฺปเป สมากเปติ: ขย
โหติ, อภินฺนาทานา ปฏฺวิโร โหติ, กามสฺส มิจฺฉาจара
ปฏฺวิโร โหติ: มุสาวาทา ปฏฺวิโร โหติ, ปัสฺสนาย วาจา
ปฏฺวิโร โหติ, มรฺธาย วาจา ย ปฏฺวิโร โหติ, สัณฺขมฺปเป
ปฏฺวิโร โหติ: ขย วุจฺเจติ ภิกฺขเว สัณฺขมฺปเป. กตโม จ ภิกฺขเว
สัณฺขมฺปเป สัณฺขมฺปเป? โหติ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อตฺตนา จ
ปาณานิปาตา ปฏฺวิโร โหติ ปรัณฺจ ปาณานิปาตา เวรมณียา
สมากเปติ, อตฺตนา จ อภินฺนาทานา ปฏฺวิโร โหติ ปรัณฺจ
อภินฺนาทานา เวรมณียา สมากเปติ, อตฺตนา จ กามสฺส มิจฺฉาจара
ปฏฺวิโร โหติ ปรัณฺจ กามสฺส มิจฺฉาจара เวรมณียา สมากเปติ,
อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฏฺวิโร โหติ ปรัณฺจ มุสาวาทา เวรมณียา
สมากเปติ, อตฺตนา จ ปัสฺสนาย วาจา ย ปฏฺวิโร โหติ ปรัณฺจ
ปัสฺสนาย วาจา ย เวรมณียา สมากเปติ, อตฺตนา จ มรฺธาย วาจา
ปฏฺวิโร โหติ ปรัณฺจ มรฺธาย วาจา ย เวรมณียา สมากเปติ,
อตฺตนา จ สัณฺขมฺปเป ปฏฺวิโร โหติ ปรัณฺจ สัณฺขมฺปเป
เวรมณียา สมากเปติ: ขย วุจฺเจติ ภิกฺขเว สัณฺขมฺปเป สัณฺขมฺปเป.

๒๐๔ อลัมปิปริสัจจ โว ภิกขเว เทเสสสามิ อลัมปิปริเสน
 อลัมปิปริสตรัจจ สัมปิปริสัจจ สัมปิปริเสน สัมปิปริสตรัจจ, ตํ สุนาถ
 ๆเป ๆ กตโม ๑ ภิกขเว อลัมปิปริโส? อธิ ภิกขเว เขกัจโจ
 ปาณาติปาตี โหติ, ๆเป ๆ อภิษณาย โหติ, พหิยาบัตตังจิตโต โหติ,
 มัจฉาติฏฐิจโก โหติ: อญ วุจจิตติ ภิกขเว อลัมปิปริโส. กตโม ๑
 ภิกขเว อลัมปิปริเสน อลัมปิปริสตรโส? อธิ ภิกขเว เขกัจโจ
 อตฺตนา ๑ ปาณาติปาตี โหติ ปรัญจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ,
 ๆเป ๆ อตฺตนา ๑ อภิษณาย โหติ ปรัญจ อภิษณาย
 สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ พหิยาบัตตังจิตโต โหติ ปรัญจ พหิยาปาเท
 สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ มัจฉาติฏฐิจโก โหติ ปรัญจ มัจฉาติฏฐิจยา
 สมาทเปติ: อญ วุจจิตติ ภิกขเว อลัมปิปริเสน อลัมปิปริสตรโส.
 กตโม ๑ ภิกขเว สัมปิปริโส? อธิ ภิกขเว เขกัจโจ ปาณาติปาตา
 ปฏวิโรโต โหติ, ๆเป ๆ อนภิษณาย โหติ, อพหิยาบัตตังจิตโต
 โหติ, สัมมาติฏฐิจโก โหติ: อญ วุจจิตติ ภิกขเว สัมปิปริโส.
 กตโม ๑ ภิกขเว สัมปิปริเสน สัมปิปริสตรโส? อธิ ภิกขเว
 เขกัจโจ อตฺตนา ๑ ปาณาติปาตา ปฏวิโรโต โหติ ปรัญจ
 ปาณาติปาตา เวรมณียา สมาทเปติ, ๆเป ๆ อตฺตนา ๑
 อนภิษณาย โหติ ปรัญจ อภิษณาย สมาทเปติ, อตฺตนา ๑
 อพหิยาบัตตังจิตโต โหติ ปรัญจ อพหิยาปาเท สมาทเปติ, อตฺตนา ๑
 สัมมาติฏฐิจโก โหติ ปรัญจ สัมมาติฏฐิจยา สมาทเปติ: อญ วุจจิตติ

ภิกขเว สัมปปริเสน สัมปปริสโตโรติ.

๒๐๕ อสัมปปริสณัง โว ภิกขเว เทเสสสามิ อสัมปปริเสน
 อสัมปปริสตรณัง สัมปปริสณัง สัมปปริเสน สัมปปริสตรณัง, ตํ สุนาถ
 ๆเปฯ กถโม จ ภิกขเว อสัมปปริโส? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิจิโก โหติ, มิจฺฉาสังกပ္โป โหติ, มิจฺฉาวาโจ โหติ,
 มิจฺฉากัมมณฺโณ โหติ, มิจฺฉาชาซีโว โหติ, มิจฺฉาวายาโม โหติ,
 มิจฺฉาสติ โหติ, มิจฺฉาสมาธิ โหติ: อयํ วุจฺจติ ภิกขเว อสัมปปริโส.
 กถโม จ ภิกขเว อสัมปปริเสน อสัมปปริสโตโร? อธิ ภิกขเว
 เอกัจโจ อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิโก โหติ ปรัณญ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิยา
 สมาทเปติ, อตฺตนา จ มิจฺฉาสังกပ္โป โหติ ปรัณญ มิจฺฉาสังกပ္โป
 สมาทเปติ, อตฺตนา จ มิจฺฉาวาโจ โหติ ปรัณญ มิจฺฉาวาจาเย
 สมาทเปติ, อตฺตนา จ มิจฺฉากัมมณฺโณ โหติ ปรัณญ มิจฺฉากัมมณฺโณ
 สมาทเปติ, อตฺตนา จ มิจฺฉาชาซีโว โหติ ปรัณญ มิจฺฉาชาซีโว
 สมาทเปติ, อตฺตนา จ มิจฺฉาวายาโม โหติ ปรัณญ มิจฺฉาวายาเม
 สมาทเปติ, อตฺตนา จ มิจฺฉาสติ โหติ ปรัณญ มิจฺฉาสติยา
 สมาทเปติ, อตฺตนา จ มิจฺฉาสมาธิ โหติ ปรัณญ มิจฺฉาสมาธิมฺหิ
 สมาทเปติ: อयํ วุจฺจติ ภิกขเว อสัมปปริเสน อสัมปปริสโตโร.
 กถโม จ ภิกขเว สัมปปริโส? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ สัมมาทิฏฺฐิจิโก
 โหติ, สัมมาสังกပ္โป โหติ, สัมมาวาโจ โหติ, สัมมากัมมณฺโณ
 โหติ, สัมมาชาซีโว โหติ, สัมมาวายาโม โหติ, สัมมาสติ

โหติ, สัมมาสมาธิ โหติ: อयं วุจฺจติ ภิกฺขเว อลฺลํปฺริโส.
 กตโม ๑ ภิกฺขเว สลฺลํปฺริเสน สลฺลํปฺริสโตโร? อิทฺถ ภิกฺขเว
 เอกัจฺโจ อตฺตนา ๑ สัมมาทิฏฺฐิโก โหติ ปรัณฺจ สัมมาทิฏฺฐิยา
 สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ สัมมาสังกัปปํ โหติ ปรัณฺจ สัมมาสังกัปปํ
 สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ สัมมาวาโจ โหติ ปรัณฺจ สัมมาวาจา
 สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ สัมมากัมมณฺโตะ โหติ ปรัณฺจ สัมมากัมมณฺเ
 สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ สัมมาอาชีโว โหติ ปรัณฺจ สัมมาอาชีเว
 สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ สัมมาวาจาโม โหติ ปรัณฺจ สัมมาวาจาเม
 สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ สัมมาสติ โหติ ปรัณฺจ สัมมาสติยา
 สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ สัมมาสมาธิ โหติ ปรัณฺจ สัมมาสมาธิมฺหิ
 สมาทเปติ: อयं วุจฺจติ ภิกฺขเว สลฺลํปฺริเสน สลฺลํปฺริสโตโร.

๒๐๖ อลฺลํปฺริสฺสํจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสํมิมิ อลฺลํปฺริเสน
 อลฺลํปฺริสฺสตรณฺจ สลฺลํปฺริสฺสํจ สลฺลํปฺริเสน สลฺลํปฺริสฺสตรณฺจ, ตํ
 สุนาถ ๑เป๑ กตโม ๑ ภิกฺขเว อลฺลํปฺริโส? อิทฺถ ภิกฺขเว
 เอกัจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ๑เป๑ มิจฺฉาอาณานิ โหติ,
 มิจฺฉาวิมุตฺติ โหติ: อยं วุจฺจติ ภิกฺขเว อลฺลํปฺริโส. กตโม ๑
 ภิกฺขเว อลฺลํปฺริเสน อลฺลํปฺริสโตโร? อิทฺถ ภิกฺขเว เอกัจฺโจ
 อตฺตนา ๑ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ ปรัณฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ,
 ๑เป๑ อตฺตนา ๑ มิจฺฉาอาณานิ โหติ ปรัณฺจ มิจฺฉาอาณ
 สมาทเปติ, อตฺตนา ๑ มิจฺฉาวิมุตฺติ โหติ ปรัณฺจ มิจฺฉาวิมุตฺติยา

สมาทเปติ: อญ วุจฺจติ ภิกฺขเว อลฺลํปฺปวิเสณ อลฺลํปฺปวิสฺสโร.
 กตโม จ ภิกฺขเว ลฺลํปฺปวิโส? อธิ ภิกฺขเว เอกัจฺโจ ลฺลํมาทิฏฺฐิจิโก
 โหติ, ๆเปฯ ลฺลํมาณานิ โหติ, ลฺลํมาวิมุตฺติ โหติ: อญ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว ลฺลํปฺปวิโส. กตโม จ ภิกฺขเว ลฺลํปฺปวิเสณ ลฺลํปฺปวิสฺสโร?
 อธิ ภิกฺขเว เอกัจฺโจ อตฺตนา จ ลฺลํมาทิฏฺฐิจิโก โหติ ปรัณฺจ
 ลฺลํมาทิฏฺฐิจิยา สมาทเปติ, ๆเปฯ อตฺตนา จ ลฺลํมาณานิ โหติ
 ปรัณฺจ ลฺลํมาณานิ สมาทเปติ, อตฺตนา จ ลฺลํมาวิมุตฺติ โหติ
 ปรัณฺจ ลฺลํมาวิมุตฺติยา สมาทเปติ: อญ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 ลฺลํปฺปวิเสณ ลฺลํปฺปวิสฺสโรติ.

๒๐๗ ปาปณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสาลม ปาเปณ ปาปตรณฺจ
 กัลลียาณณฺจ กัลลียาณณ กัลลียาณตรณฺจ, ตํ สุนาถ ๆเปฯ กตโม จ
 ภิกฺขเว ปาโป? อธิ ภิกฺขเว เอกัจฺโจ ปาณาติปาตํ โหติ, ๆเปฯ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิจิโก โหติ: อญ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปาโป. กตโม จ ภิกฺขเว
 ปาเปณ ปาปตโร? อธิ ภิกฺขเว เอกัจฺโจ อตฺตนา จ ปาณาติปาตํ
 โหติ ปรัณฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ, ๆเปฯ อตฺตนา จ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิจิโก โหติ ปรัณฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิยา สมาทเปติ: อญ
 วุจฺจติ ภิกฺขเว ปาเปณ ปาปตโร. กตโม จ ภิกฺขเว กัลลียาณเณ?
 อธิ ภิกฺขเว เอกัจฺโจ ปาณาติปาตา ปญฺญีวิโร โหติ, ๆเปฯ
 ลฺลํมาทิฏฺฐิจิโก โหติ: อญ วุจฺจติ ภิกฺขเว กัลลียาณเณ. กตโม จ

ภิกขเว กัลยาณณ กัลยาณตโร? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ
 อัตตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวีโร โหติ ปรัณจ ปาณาติปาตา
 เวรมณียา สมาทเปติ, ๆเป ๆ อัตตนา จ สัมมาทิฏฐิจิโก โหติ
 ปรัณจ สัมมาทิฏฐิจิยา สมาทเปติ: อญ วุจจิติ ภิกขเว
 กัลยาณณ กัลยาณตโรติ.

๒๐๘ ปาปรัณจ โว ภิกขเว เทเสศคามิ ปาเปณ ปาปตโร
 กัลยาณรัณจ กัลยาณณ กัลยาณตโรณจ, ตํ สุณามิ ๆเป ๆ
 กตโม จ ภิกขเว ปาโป? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ มิจฉาทิฏฐิจิโก
 โหติ, ๆเป ๆ มิจฉาณานิ โหติ, มิจฉาวิมุตติ โหติ: อญ วุจจิติ
 ภิกขเว ปาโป. กตโม จ ภิกขเว ปาเปณ ปาปตโร? อธิ ภิกขเว
 เอกัจโจ อัตตนา จ มิจฉาทิฏฐิจิโก โหติ ปรัณจ มิจฉาทิฏฐิจิยา
 สมาทเปติ, ๆเป ๆ อัตตนา จ มิจฉาณานิ โหติ ปรัณจ
 มิจฉาณานิ สมาทเปติ. อัตตนา จ มิจฉาวิมุตติ โหติ ปรัณจ
 มิจฉาวิมุตติยา สมาทเปติ: อญ วุจจิติ ภิกขเว ปาเปณ ปาปตโร.
 กตโม จ ภิกขเว กัลยาณน? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ สัมมาทิฏฐิจิโก
 โหติ, ๆเป ๆ สัมมาณานิ โหติ, สัมมาวิมุตติ โหติ: อญ วุจจิติ
 ภิกขเว กัลยาณน กตโม จ ภิกขเว กัลยาณณ กัลยาณตโร?
 อธิ ภิกขเว เอกัจโจ อัตตนา จ สัมมาทิฏฐิจิโก โหติ ปรัณจ
 สัมมาทิฏฐิจิยา สมาทเปติ, ๆเป ๆ อัตตนา จ สัมมาณานิ โหติ
 ปรัณจ สัมมาณานิ สมาทเปติ, อัตตนา จ สัมมาวิมุตติ โหติ

ຈຸດລືມີປາຕ ປະເພດສາສັງຄົໂຕ ປາມວັດໂຕ.

໓໐໕

ປັດຈຸ ສັມມາວິມຸຕິຍາ ສມາທເປຕິ: ແຍ່ ວຸຈັຕິ ກິກ໌ຂເວ ກັດຍາເນນຸ
ກັດຍາເນນຸໂວຕິ.

໓໐໖ ປາປັອມ໌ມັດຈ ໂວ ກິກ໌ຂເວ ເທເສດສາມີ ປາປັອມ໌ມັດ
ປາປັອມ໌ມັດວັດຈ ກັດຍາເນນຸມັດຈ ກັດຍາເນນຸມັດເນນ ກັດຍາເນນຸມັດວັດຈ,
ຕໍ່ ສຸພາດ ຯເປ່ຯ ກຕໂມ ຈ ກິກ໌ຂເວ ປາປັອມ໌ໂມ? ອິດ
ກິກ໌ຂເວ ເອກັຈໂຈ ປາປັອມ໌ປາຕິ ໂຫຕິ, ຯເປ່ຯ ມິຈັດາທິງຈິໂກ
ໂຫຕິ: ແຍ່ ວຸຈັຕິ ກິກ໌ຂເວ ປາປັອມ໌ໂມ. ກຕໂມ ຈ ກິກ໌ຂເວ
ປາປັອມ໌ເນນ ປາປັອມ໌ໂມ? ອິດ ກິກ໌ຂເວ ເອກັຈໂຈ ອັດຕະນາ ຈ
ປາປັອມ໌ປາຕິ ໂຫຕິ ປັດຈ ປາປັອມ໌ປາຕິ ສມາທເປຕິ, ຯເປ່ຯ
ອັດຕະນາ ຈ ມິຈັດາທິງຈິໂກ ໂຫຕິ ປັດຈ ມິຈັດາທິງຈິໂກ ສມາທເປຕິ:
ແຍ່ ວຸຈັຕິ ກິກ໌ຂເວ ປາປັອມ໌ເນນ ປາປັອມ໌ມັດໂວ. ກຕໂມ ຈ ກິກ໌ຂເວ
ກັດຍາເນນຸມັດໂມ? ອິດ ກິກ໌ຂເວ ເອກັຈໂຈ ປາປັອມ໌ປາຕິ ປັດຈິວິໂຕ
ໂຫຕິ, ຯເປ່ຯ ສັມມາວິມຸຕິຍາ ໂຫຕິ: ແຍ່ ວຸຈັຕິ ກິກ໌ຂເວ
ກັດຍາເນນຸມັດໂມ. ກຕໂມ ຈ ກິກ໌ຂເວ ກັດຍາເນນຸມັດເນນ ກັດຍາເນນຸມັດໂວ
ອິດ ກິກ໌ຂເວ ເອກັຈໂຈ ອັດຕະນາ ຈ ປາປັອມ໌ປາຕິ ປັດຈິວິໂຕ ໂຫຕິ
ປັດຈ ປາປັອມ໌ປາຕິ ເວນນາຍາ ສມາທເປຕິ, ຯເປ່ຯ ອັດຕະນາ ຈ
ສັມມາວິມຸຕິຍາ ໂຫຕິ ປັດຈ ສັມມາວິມຸຕິຍາ ສມາທເປຕິ: ແຍ່ ວຸຈັຕິ
ກິກ໌ຂເວ ກັດຍາເນນຸມັດເນນ ກັດຍາເນນຸມັດໂວຕິ.

໓໐໗ ປາປັອມ໌ມັດຈ ໂວ ກິກ໌ຂເວ ເທເສດສາມີ ປາປັອມ໌ເນນ
ປາປັອມ໌ມັດວັດຈ ກັດຍາເນນຸມັດຈ ກັດຍາເນນຸມັດເນນ ກັດຍາເນນຸມັດວັດຈ, ຕໍ່

๓๑๖ กตโม จ ภิกขเว ปาปธัมโม. อธิ ภิกขเว เอกัจโจ
 มิจฺฉาทิฏฐิจิโก โหติ, ๑เป ๑ มิจฺฉาภาณิ โหติ, มิจฺฉาวิมุตฺติ
 โหติ: อयํ วุจฺจติ ภิกขเว ปาปธัมโม. กตโม จ ภิกขเว
 ปาปธัมเมน ปาปธัมมัตโร? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ อตฺตนา จ
 มิจฺฉาทิฏฐิจิโก โหติ ปรัณญ มิจฺฉาทิฏฐิจิยา สมาทเปติ, ๑เป ๑ อตฺตนา จ
 มิจฺฉาภาณิ โหติ ปรัณญ มิจฺฉาภาเณ สมาทเปติ, อตฺตนา จ
 มิจฺฉาวิมุตฺติ โหติ ปรัณญ มิจฺฉาวิมุตฺติยา สมาทเปติ: อयํ
 วุจฺจติ ภิกขเว ปาปธัมเมน ปาปธัมมัตโร. กตโม จ ภิกขเว
 กัลลียานธัมโม? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ สัมมาทิฏฐิจิโก โหติ,
 ๑เป ๑ สัมมาภาณิ โหติ, สัมมาวิมุตฺติ โหติ: อยํ วุจฺจติ
 ภิกขเว กัลลียานธัมโม. กตโม จ ภิกขเว กัลลียานธัมเมน
 กัลลียานธัมมัตโร? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ อตฺตนา จ สัมมาทิฏฐิจิโก
 โหติ ปรัณญ สัมมาทิฏฐิจิยา สมาทเปติ, ๑เป ๑ อตฺตนา จ สัมมาภาณิ
 โหติ ปรัณญ สัมมาภาเณ สมาทเปติ, อตฺตนา จ สัมมาวิมุตฺติ
 โหติ ปรัณญ สัมมาวิมุตฺติยา สมาทเปติ: อยํ วุจฺจติ ภิกขเว
 กัลลียานธัมเมน กัลลียานธัมมัตโรติ.

ลัبيبฺปิสวตฺตโค ปจโม.

๒๑๑ จิตฺตาโรเม ภิกขเว ปริสทฺธนา. กตเม จิตฺตาโร?
 ภิกขุ ภิกขเว ทุสฺสีโล ปาปธัมโม ปริสทฺธโน, ภิกขุณี
 ภิกขเว ทุสฺสีลา ปาปธัมมา ปริสทฺธนา, อุปลโส ภิกขเว

จตุกกนิปาเต ปันณาสกาสังคหิโต ทุติยวัคโค.

๓๑๗

ทุสฺสึโล ปาปธัมโม ปริสฺสฺสโน, อุปาสิกา ภิกฺขเว ทุสฺสึตา
ปาปธัมมา ปริสฺสฺสฺสนา. อิมे โข ภิกฺขเว จัตตาริ ปริสฺสฺสฺสนา.
จัตตาริเม ภิกฺขเว ปริสฺสฺสฺสนา. กตม จัตตาริ? ภิกฺขุ
ภิกฺขเว สึตฺวา กัลลฺยานธัมโม ปริสฺสฺสฺสโน, ภิกฺขุณี ภิกฺขเว
สึตฺวตี กัลลฺยานธัมมา ปริสฺสฺสฺสนา, อุปาสโก ภิกฺขเว สึตฺวา
กัลลฺยานธัมโม ปริสฺสฺสฺสโน, อุปาสิกา ภิกฺขเว สึตฺวตี กัลลฺยานธัมมา
ปริสฺสฺสฺสนา. อิมे โข ภิกฺขเว จัตตาริ ปริสฺสฺสฺสนาคิ.

๒๑๒ จตุทิ ภิกฺขเว ธัมมํ มหิ สมนํ นาคโต ยถากตํ นิกฺกขิตฺโต
เอวํ นีรเบ. กตเมหิ จตุทิ? กายทุจฺจริเตน วจิตฺจฺจริเตน
มโนทุจฺจริเตน มิจฺฉาทิฏฺฐํ จิยา. อิมเอหิ โข ภิกฺขเว จตุทิ ธัมมํ เมหิ
สมนํ นาคโต ยถากตํ นิกฺกขิตฺโต เอวํ นีรเบ. จตุทิ ภิกฺขเว
ธัมมํ เมหิ สมนํ นาคโต ยถากตํ นิกฺกขิตฺโต เอวํ สัคคเค. กตเมหิ
จตุทิ? กายสุจฺจริเตน วจิตฺจฺจริเตน มโนสุจฺจริเตน สัมมาทิฏฺฐํ จิยา.
อิมเอหิ โข ภิกฺขเว จตุทิ ธัมมํ เมหิ สมนํ นาคโต ยถากตํ
นิกฺกขิตฺโต เอวํ สัคคเค.

๒๑๓ จตุทิ ภิกฺขเว ธัมมํ เมหิ สมนํ นาคโต ยถากตํ นิกฺกขิตฺโต
เอวํ นีรเบ. กตเมหิ จตุทิ? กายทุจฺจริเตน วจิตฺจฺจริเตน
มโนทุจฺจริเตน อาตคฺคณฺเฑชา อกตเวทิตา. อิมเอหิ โข ภิกฺขเว จตุทิ
ธัมมํ เมหิ สมนํ นาคโต ยถากตํ นิกฺกขิตฺโต เอวํ นีรเบ. จตุทิ
ภิกฺขเว ธัมมํ เมหิ สมนํ นาคโต ยถากตํ นิกฺกขิตฺโต เอวํ สัคคเค.

กตเมหิ จตุหิ? กายสุจริเตน วจิสฺสจริเตน มโนสุจริเตน กถัมมัญญา
กตเวทิตา. อิมเอหิ โข ภิกขเว จตุหิ ธัมมเมหิ สมนันฺดาโต
ยถากถํ นิกขิตฺโต เอวํ สัคโคติ.

๒๑๔ จตุหิ ภิกขเว ธัมมเมหิ สมนันฺดาโต ยถากถํ นิกขิตฺโต
เอวํ นิรเป. กตเมหิ จตุหิ? ปาณาติปาตํ โหติ, อทินฺนาทายํ โหติ,
กาเมสุ มิจฺฉาจารํ โหติ, มุสาหวาทํ โหติ. ๗ เปฯ ปาณาติปาตา
ปฏิวีโร โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวีโร โหติ, กาเมสุ
มิจฺฉาจารา ปฏิวีโร โหติ, มุสาหวาฮา ปฏิวีโร โหติ. ๗ เปฯ

๒๑๕ มิจฺฉาภิกฺขุจโก โหติ, มิจฺฉาสังกပ္โป โหติ, มิจฺฉาวาโจ
โหติ, มิจฺฉากัมมณฺโณ โหติ. ๗ เปฯ สัมมาทิฏฺฐิโก โหติ,
สम्मัสังกပ္โป โหติ, สัมมาวาโจ โหติ, สัมมากัมมณฺโณ โหติ. ๗ เปฯ

๒๑๖ มิจฺฉาอาชีโว โหติ, มิจฺฉาวายาโม โหติ, มิจฺฉาสติ
โหติ, มิจฺฉาสมาธิ โหติ. ๗ เปฯ สัมมาอาชีโว โหติ, สัมมาวายาโม
โหติ, สัมมาสติ โหติ, สัมมาสมาธิ โหติ. ๗ เปฯ

๒๑๗ อภิกฺขุเจ อภิกฺขุจวาทิ โหติ, อัสสฺสฺส เต สุตวาทิ โหติ,
อมุเต มุตวาทิ โหติ, อวิภวเต วิภวตวาทิ โหติ. ๗ เปฯ
อภิกฺขุเจ อภิกฺขุจวาทิ โหติ, อัสสฺสฺส เต อัสสฺสฺสวาทิ โหติ, อมุต
อมุตวาทิ โหติ, อวิภวเต อวิภวตวาทิ โหติ. ๗ เปฯ

๒๑๘ อภิกฺขุเจ อภิกฺขุจวาทิ โหติ, อสฺส เต อัสสฺสวาทิ โหติ,
อมุต อมุตวาทิ โหติ, วิภวเต อวิภวตวาทิ โหติ. ๗ เปฯ

จตุกกนิบวา.๓ มัณเฑาะภาสัจจกัโธ ทุติยวัคโค. ๓๑๘

ทัญเญ ทัญญวาทิ โหติ, สุตเต สุตวาทิ โหติ, มุตเต มุตตวาทิ
โหติ, วิณณวาทเต วิณณวาทวาทิ โหติ. ๗ เป ๗

๒๑๘ อัสสัคโค โหติ, ทุสสัคโค โหติ, ยหิริโก โหติ,
อนนตตัมปิ โหติ. ๗ เป ๗ สัคโค โหติ, สิลวา โหติ, หิริมา
โหติ, โอนตตัมปิ โหติ. ๗ เป ๗

๒๒๐ อัสสัคโค โหติ, ทุสสัคโค โหติ, กุสสัคโค โหติ,
ทุสสัคโค โหติ. ๗ เป ๗ สัคโค โหติ, สิลวา โหติ,
อรัทธวิริโย โหติ, มณเฑาะภาสัจจกัโธ โหติ. อิมเมหิ โข ภิกขเว
จตุหิ อัมเมหิ สมนันนาคโค ยถากถ นิกขิตโค เอว สัคโคติ.

โสภณวัคโค ทุติโย.

๒๒๑ จัตตาริมาเน ภิกขเว วจิจจจริตานิ. กตมานิ จัตตาริ?
มุลาวาโต ปัสสุมา วาจา ผรุสา วาจา สัมมัมปิปลาโป. อิมานิ โข
ภิกขเว จัตตาริ วจิจจจริตานิ. จัตตาริมาเน ภิกขเว วจิจจจริตานิ.
กตมานิ จัตตาริ? สัจจวาจา อปัสสุมา วาจา สันนิทา วาจา
มณเฑาะภาสัจจกัโธ. อิมานิ โข ภิกขเว จัตตาริ วจิจจจริตานิ.

๒๒๒ จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนันนาคโค พาโล อพยัคโค
อัสสัมปิโร ชตัม อุตตัม อุตตัม ปรีหริ, สวักโข จ โหติ
สวักโข วิณณณ, พหุลจ อปุลล ปสวติ. กตเมหิ
จตุหิ? กายจจจริเตน วจิจจจริเตน มโนจจจริเตน มิจฉาติญจิจา.
อัมเมหิ โข ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ สมนันนาคโค พาโล อพยัคโค

อัสสัมปรีโส ขทึ อุน्हัง อัสส้านัน ปริหริ, สาวัชโซ จ โหติ
 สำนวัชโซ วิณฺณนุ, พหุณฺจ อปฺปณฺณํ ปสวติ. จตุหิ ภิกฺขเว
 อัมเมหิ สมนฺนาคโต บัณฺฑิตโต พยัตโต สัมปรีโส อักขตํ
 อุนฺนุพทํ อัสส้านัน ปริหริ, อณวัชโซ จ โหติ อณนวัชโซ
 วิณฺณนุ, พหุณฺจ ปฺปณฺณํ ปสวติ. กตเมหิ จตุหิ ภายสจฺจริเตน
 วจีจฺจริเตน มโนสจฺจริเตน สัมมาทิฏฺฐิจฺจา. อิมหิ โข ภิกฺขเว
 จตุหิ อัมเมหิ สมนฺนาคโต บัณฺฑิตโต พยัตโต สัมปรีโส
 อักขตํ อุนฺนุพทํ อัสส้านัน ปริหริ, อณวัชโซ จ โหติ อณนวัชโซ
 วิณฺณนุ, พหุณฺจ ปฺปณฺณํ ปสวติ.

๒๒๓ จตุหิ ภิกฺขเว อัมเมหิ สมนฺนาคโต บัณฺฑิตโต พยัตโต
 สัมปรีโส ขตํ อุนฺนุพทํ อัสส้านัน ปริหริ, สาวัชโซ จ โหติ
 สำนวัชโซ วิณฺณนุ, พหุณฺจ อปฺปณฺณํ ปสวติ. กตเมหิ
 จตุหิ ภายสจฺจริเตน วจีจฺจริเตน มโนสจฺจริเตน อกตณฺณตา
 อกตเวทิตา. ๆ เป ๆ ภายสจฺจริเตน วจีจฺจริเตน มโนสจฺจริเตน
 กตณฺณตา กตเวทิตา. ๆ เป ๆ

๒๒๔ ปาณานิปาตี โหติ, อคินฺนาคาปียี โหติ, กามะสุ
 มิจฺฉาจารี โหติ, มุสสาวาที โหติ. ๆ เป ๆ ปาณานิปาตา ปฏฺวิวิโต
 โหติ, อคินฺนาคานา ปฏฺวิวิโต โหติ, กามะสุ มิจฺฉาจารา ปฏฺวิวิโต
 โหติ, มุสสาวาธา ปฏฺวิวิโต โหติ. ๆ เป ๆ

๒๒๕ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิโก โหติ, มิจฺฉาสกฺกัปปิโย โหติ, มิจฺฉาวาโจ

โหติ, มิจฺฉากัมมํ โหติ. ๑ เป ๑ สัมมาทิฏฺฐิโก โหติ,
 สัมมาสังกัปปิโก โหติ, สัมมาวาจิ โหติ, สัมมากัมมํ โหติ. ๑ เป ๑

๒๒๖ มิจฺฉาอาชีโว โหติ, มิจฺฉาวายาโม โหติ, มิจฺฉาสติ
 โหติ, มิจฺฉาสมาธิ โหติ. ๑ เป ๑ สัมมาอาชีโว โหติ,
 สัมมาวายาโม โหติ, สัมมาสติ โหติ, สัมมาสมาธิ โหติ. ๑ เป ๑

๒๒๗ อทิฏฺฐโง อทิฏฺฐจวาทิ โหติ, อัคฺคสุเต สุตวาทิ โหติ,
 อมฺเต มุตวาทิ โหติ, อวิณฺณาเต วิณฺณตวาทิ โหติ. ๑ เป ๑
 อทิฏฺฐโง อทิฏฺฐจวาทิ โหติ, อัคฺคสุเต อัคฺคสุตวาทิ โหติ, อมฺเต
 อมุตวาทิ โหติ, อวิณฺณาเต อวิณฺณตวาทิ โหติ. ๑ เป ๑

๒๒๘ ทิฏฺฐโง อทิฏฺฐจวาทิ โหติ, สุตเต อัคฺคสุตวาทิ โหติ,
 มฺเต อมุตวาทิ โหติ, วิณฺณาเต อวิณฺณตวาทิ โหติ. ๑ เป ๑
 ทิฏฺฐโง ทิฏฺฐจวาทิ โหติ, สุตเต สุตวาทิ โหติ, มฺเต มุตวาทิ โหติ,
 วิณฺณาเต วิณฺณตวาทิ โหติ. ๑ เป ๑

๒๒๙ อัคฺคสัทโธ โหติ, ทุสฺสสโธ โหติ, อหิริโก โหติ,
 อเนตฺตํ โหติ. ๑ เป ๑ สัทโธ โหติ, สิลวา โหติ,
 หิริมา โหติ, เนตฺตํ โหติ. ๑ เป ๑

๒๓๐ อัคฺคสัทโธ โหติ, ทุสฺสสโธ โหติ, กุสฺสโธ โหติ,
 ทุปฺปญฺโณ โหติ. ๑ เป ๑ สัทโธ โหติ, สิลวา โหติ,
 ฌารัตถวิริโย โหติ, ฌณฺณวา โหติ. อิมํ โข ภิกฺขเว

จตุหิ อัมเมหิ สมันนาคโต ปันนิตโต ภัยัตโต สัมปปริโต
 อัมมกัมม อณุปทต อตฺตคานัน ปวิหริติ, อนุวชฺช โข จ โหติ อณฺวชฺช โข
 วิภวณฺณ, พหุณฺจ ปุณฺณ ปสวตฺติ.

๒๓๑ จัตตาโรเม ภิกฺขเว กวี. กตเม จัตตาโร? จินฺตาววิ
 สุตฺตกวี อตฺตถกวี ปฏฺฐากานกวี. อิมे โข ภิกฺขเว จัตตาโร กวีติ.

ทุจฺจรีตวคฺโค ตติโย.

๒๓๒ จัตตาริมาเน ภิกฺขเว กัมมมานิ มยา สยํ ขภินฺณา
 สจฺจนิภิตฺวา ปเวทิตานิ. กตมานิ จัตตาริ? อตฺถิ ภิกฺขเว กัมม
 กณฺ्हี กณฺ्हีหวปาก, อตฺถิ ภิกฺขเว กัมมํ สุกกํ สุกกวิปาก,
 อตฺถิ ภิกฺขเว กัมมํ กณฺ्हี สุกกํ กณฺ्हีสุกกวิปาก, อตฺถิ
 ภิกฺขเว กัมมํ อกณฺ्हี อสุกกํ อกณฺ्हีสุกกวิปาก กัมมกัชฺชยาย
 สวตฺตติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว จัตตาริ กัมมมานิ มยา สยํ ขภินฺณา
 สจฺจนิภิตฺวา ปเวทิตานิ.

๒๓๓ จัตตาริมาเน ภิกฺขเว กัมมมานิ มยา สยํ ขภินฺณา
 สจฺจนิภิตฺวา ปเวทิตานิ. กตมานิ จัตตาริ? อตฺถิ ภิกฺขเว กัมมํ กณฺ्हี
 กณฺ्हีหวปาก, อตฺถิ ภิกฺขเว กัมมํ สุกกํ สุกกวิปาก, อตฺถิ ภิกฺขเว
 กัมมํ กณฺ्हี สุกกํ กณฺ्हีสุกกวิปาก, อตฺถิ ภิกฺขเว กัมมํ อกณฺ्हี
 อสุกกํ อกณฺ्हีสุกกวิปาก กัมมกัชฺชยาย สวตฺตติ. กตมณฺจ
 ภิกฺขเว กัมมํ กณฺ्हี กณฺ्हีหวปาก? อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ
 สหฺยยานํ อายสฺสชาเร อภิสสโรติ สหฺยยานํ อายสฺสชาเร

อภิสัขโรติ สัพพียาบัชฌมโนสัขารอภิสัขโรติ, โส สัพพียาบัชฌม
 กายสัขารอภิสัขโรติ สัพพียาบัชฌม วจีสัขารอภิสัขโรติ
 สัพพียาบัชฌม มโนสัขารอภิสัขโรติ สัพพียาบัชฌม โลกอุปบัชชติ,
 ตเมณ สัพพียาบัชฌม โลกอุปบันน สมาน สัพพียาบัชฌมา
 ผัสสา ผุสสันติ, โส สัพพียาบัชฌเมหิ ผัสเสหิ ผุญโจ สมาน
 สัพพียาบัชฌม เวทนี เวทียติ เอกันตทุกข, เสยฺยถาปี สัตตธา
 เนรยิกาทิโก วุจฺจติ ภิกฺขเว กัมม กัณ्ह กัณ्हวิปาก.
 กตมัลลิจ ภิกฺขเว กัมม สุกก สุกกวิปาก? อธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ
 อพฺพียาบัชฌม กายสัขารอภิสัขโรติ อพฺพียาบัชฌม วจีสัขาร
 อภิสัขโรติ อพฺพียาบัชฌม มโนสัขารอภิสัขโรติ, โส อพฺพียาบัชฌม
 กายสัขารอภิสัขโรติ อพฺพียาบัชฌม วจีสัขารอภิสัขโรติ
 อพฺพียาบัชฌม มโนสัขารอภิสัขโรติ อพฺพียาบัชฌม โลก
 อุปบัชชติ, ตเมณ อพฺพียาบัชฌม โลกอุปบันน สมาน อพฺพียาบัชฌมา
 ผุสสา ผุสสันติ, โส อพฺพียาบัชฌเมหิ ผัสเสหิ ผุญโจ สมาน
 อพฺพียาบัชฌม เวทนี เวทียติ เอกันตทุกข, เสยฺยถาปี เทวา
 สุกกิกัณหา อิก วุจฺจติ ภิกฺขเว กัมม สุกก สุกกวิปาก. กตมัลลิจ
 ภิกฺขเว กัมม กัณ्ह สุกก กัณ्हิสุกกวิปาก? อธิ ภิกฺขเว
 เอกัจโจ สัพพียาบัชฌม อพฺพียาบัชฌม กายสัขารอภิสัขโรติ
 สัพพียาบัชฌม อพฺพียาบัชฌม วจีสัขารอภิสัขโรติ สัพพียาบัชฌม
 อพฺพียาบัชฌม มโนสัขารอภิสัขโรติ, โส สัพพียาบัชฌม อพฺพียาบัชฌม

ภาณวลัชาโร อภิลัชาโร สัพพยายัชฌมบี อพยายัชฌมบี วจีลัชาโร
 อภิลัชาโร สัพพยายัชฌมบี อพยายัชฌมบี มโนลัชาโร อภิลัชาโร
 สัพพยายัชฌมบี อพยายัชฌมบี โลกํ อูปะปัชชติ, ตเมเน สัพพยายัชฌมบี
 อพยายัชฌมบี โลกํ อูปะปัณฺณํ สมานํ สัพพยายัชฌมบี อพยายัชฌมบี
 ผัสสํ ผัสฺสนํติ, โส สัพพยายัชฌเมหิบี อพยายัชฌเมหิบี ผัสสํเสหิ
 ญฺญโง สมานเณ สัพพยายัชฌมบี อพยายัชฌมบี เวทณํ เวทียติ
 ไวกิณณสฺสขุทฺทกํ, เสยฺยณายิ มนุสฺสํ เอกัจเจ ๑ เทวา เอกัจเจ ๑
 วินิปาติกา อิตํ วุจฺจติ ภิกขเว กัมมํ กณฺโหม สุกกํ กณฺโหมสูกกวิปากํ.
 กตมณฺเฑ ๑ ภิกขเว กัมมํ อกณฺโหม อสุกกํ อกณฺโหมอสุกกวิปากํ
 กัมมํกชฺชายย ลัวตฺตติ? ตตฺริ ภิกขเว ยมฺมํยํ กัมมํ กณฺโหม
 กณฺโหมวิปากํ ตสฺส ปทานาย ยา เจตนา, ยมฺมํยํ กัมมํ
 สุกกํ สูกกวิปากํ ตสฺส ปทานาย ยา เจตนา, ยมฺมํยํ กัมมํ
 กณฺโหม สุกกํ กณฺโหมสูกกวิปากํ ตสฺส ปทานาย ยา เจตนา, อิตํ
 วุจฺจติ ภิกขเว กัมมํ อกณฺโหม อสุกกํ อกณฺโหมอสุกกวิปากํ
 กัมมํกชฺชายย ลัวตฺตติ. อิมานิ โข ภิกขเว จตฺตาริ กัมมานิ
 มया สยํ อภินฺวา สจฺจํนิทฺถวา ปเวทิตานตี.

๓๓๔ อตฺโข ลีชาโมคฺคัลลดาโน พฺรหฺมโณ, เขน ภควา,
 เตนุปลังกมิ; อูปปลังกมิทฺวา ภควตา สทฺธํ สัมโมทฺติ, สัมโมทฺนีย
 กถํ ทารานียํ วิตฺสาลเรทฺวา เอกมณฺธํ นิสฺสํ, เอกมณฺธํ
 นิสฺสํ โข ลีชาโมคฺคัลลดาโน พฺรหฺมโณ ภควนฺตํ เขตฺตโวจ:

“ปริมาณี โภ โคธม ทิวลลานิ ปริมิตวานิ โสณกายโน มานโว,
 เยนาคี เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา มเ อตทโวจ “สมโน
 โคตโม สัพพกัมมานิ อภิริยิ บัณเณาเปติ, สัพพกัมมานิ โข ปน
 อภิริยิ บัณเณาเปเนโต อัจเณทํ อาท โลกัสส. กัมมัสจจาเย
 โภ โลโก กัมมัสมาวัณญฺจายีติ. “ทลฺลสนฺนิ โข อหิ พฺรหฺมณ
 โสณกายนัสส มานวัสส นานิชานามิ, กุโต ปเนวรูปโก กถาสลฺลสาโป.
 จัตตาริมาณี พฺรหฺมณ กัมมานิ มยา สยิ อภิณเณา สจฺจนิคฺคฺวา
 ปเวทิตานิ. กถมานิ จัตตาริ? อตฺถิ พฺรหฺมณ กัมม
 กณฺ्हี กณฺ्हีทวิปากํ, อตฺถิ พฺรหฺมณ กัมมํ สุกกํ สุกกวิปากํ,
 อตฺถิ พฺรหฺมณ กัมมํ เณฺหี สุกกํ กณฺ्हีสุกกวิปากํ,
 อตฺถิ พฺรหฺมณ กัมมํ อกณฺ्हี อสูกกํ อกณฺ्हีทอสุกกวิปากํ
 กัมมํกชยาเย ลวตฺตติ. กถมณฺจ พฺรหฺมณ กัมมํ กณฺ्हี
 กณฺ्हีทวิปากํ? อธิ พฺรหฺมณ เอกจฺจโจ สัพฺปิยาบฺบณํ กายลฺลขาริ
 อภิสฺสโรติ สัพฺปิยาบฺบณํ วจฺจลฺลขาริ อภิสฺสโรติ สัพฺปิยาบฺบณํ มโนลฺลขาริ
 อภิสฺสโรติ, โส สัพฺปิยาบฺบณํ กายลฺลขาริ อภิสฺสโรติว สัพฺปิยาบฺบณํ
 วจฺจลฺลขาริ อภิสฺสโรติว สัพฺปิยาบฺบณํ มโนลฺลขาริ อภิสฺสโรติว
 สัพฺปิยาบฺบณํ โลกํ อูปบฺบณฺติ, ตเมเน สัพฺปิยาบฺบณํ โลกํ อูปบฺบณฺ
 ตมานํ สัพฺปิยาบฺบณํ ผลฺลสา ผลฺลเสติ, โส สัพฺปิยาบฺบณฺเท
 ผลฺลเสติ ผลฺลฺลโจ ตมาโน สัพฺปิยาบฺบณํ เวทนํ เวทียติ เอกนตฺตทุกฺขํ,
 เสยฺยดาปํ สัตตํ เวนยิการํ อิทํ วุจฺจติ พฺรหฺมณ กัมมํ

กัณห์ กัณห์ทวีปาก. กตมัจฉัง พริวหิมณ กัมมัม สุกกั
 สุกกัทวีปาก? อธิ พริวหิมณ เอกัจโจ อพฺยาบํชณํ กายลํชา
 อภิสํขโรติ อพฺยาบํชณํ วจีลํชา อภิสํขโรติ อพฺยาบํชณํ มโนลํชา
 อภิสํขโรติ, โส อพฺยาบํชณํ กายลํชา อภิสํขริตฺวา อพฺยาบํชณํ
 วจีลํชา อภิสํขริตฺวา อพฺยาบํชณํ มโนลํชา อภิสํขริตฺวา
 อพฺยาบํชณํ โลกํ อูปบํชชติ, ตเมหํ อพฺยาบํชณํ โลกํ อูปบํชณํ
 ตมานํ อพฺยาบํชณํ ผัสสา ผุสฺสันติ, โส อพฺยาบํชณํ ผัสสเลหิ
 ญฺญูโร ตมาโน อพฺยาบํชณํ เวทนํ เวทียติ เอกันตสุขํ,
 เสยฺยถาปิ เทวา สุกกัณฺหา: อิทํ วุจฺจติ พริวหิมณ กัมมัม สุกกั
 สุกกัทวีปาก. กตมัจฉัง พริวหิมณ กัมมัม กัณห์ สุกกั
 กัณห์สูกกัทวีปาก? อธิ พริวหิมณ เอกัจโจ สพฺยาบํชณํ อพฺยาบํชณํ
 กายลํชา อภิสํขโรติ สพฺยาบํชณํ อพฺยาบํชณํ วจีลํชา
 อภิสํขโรติ สพฺยาบํชณํ อพฺยาบํชณํ มโนลํชา อภิสํขโรติ,
 โส สพฺยาบํชณํ อพฺยาบํชณํ กายลํชา อภิสํขริตฺวา สพฺยาบํชณํ
 อพฺยาบํชณํ วจีลํชา อภิสํขริตฺวา สพฺยาบํชณํ อพฺยาบํชณํ
 มโนลํชา อภิสํขริตฺวา สพฺยาบํชณํ อพฺยาบํชณํ โลกํ
 อูปบํชชติ, ตเมหํ สพฺยาบํชณํ อพฺยาบํชณํ โลกํ อูปบํชณํ
 ตมานํ สพฺยาบํชณํ อพฺยาบํชณํ ผัสสา ผุสฺสันติ, โส
 สพฺยาบํชณํ อพฺยาบํชณํ ผัสสเลหิ ญฺญูโร ตมาโน
 สพฺยาบํชณํ อพฺยาบํชณํ เวทนํ เวทียติ โส กัณฺธสฺสทุกขํ,

เสยฺยถาปํ มนุสฺสํ เอกัจเจะ จ เทวา เอกัจเจะ จ วินิปาติกา:
 อิทํ วุจฺจติ พฺรหฺมณํ กัมมํ กณฺโหนํ สุกกํ กณฺโหนิสฺสุกฺกวิปากํ
 กตมฺเณจ พฺรหฺมณํ กัมมํ อกณฺโหนํ อสฺสุกฺกํ อกณฺโหนิสฺสุกฺกวิปากํ
 กัมมกัชฺชายา ลวฺธตฺติ. ตฺตริ พฺรหฺมณํ ยมฺมํ กณฺโหนํ
 กณฺโหนวิปากํ ตสฺส ปทานาย ยา เจตนา, ยมฺมํ กัมมํ สุกกํ
 สุกฺกวิปากํ ตสฺส ปทานาย ยา เจตนา, ยมฺมํ กัมมํ
 กณฺโหนํ สุกกํ กณฺโหนิสฺสุกฺกวิปากํ ตสฺส ปทานาย ยา เจตนา, อิทํ
 วุจฺจติ พฺรหฺมณํ กัมมํ อกณฺโหนํ อสฺสุกฺกํ อกณฺโหนิสฺสุกฺกวิปากํ
 กัมมกัชฺชายา ลวฺธตฺติ. อิมานิ โข พฺรหฺมณํ จตฺตาริ กัมमानิ
 มยา สยํ อภินฺเวยา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิ.

๒๓๕ จตฺตาริมานิ ภิกฺขเว กัมมานิ มยา สยํ อภินฺเวยา
 สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิ. กตมานิ จตฺตาริ? อตฺถิ ภิกฺขเว กัมมํ
 กณฺโหนํ กณฺโหนวิปากํ, อตฺถิ ภิกฺขเว กัมมํ สุกกํ สุกฺกวิปากํ,
 อตฺถิ ภิกฺขเว กัมมํ กณฺโหนํ สุกกํ กณฺโหนิสฺสุกฺกวิปากํ, อตฺถิ ภิกฺขเว
 กัมมํ อกณฺโหนํ อสฺสุกฺกํ อกณฺโหนิสฺสุกฺกวิปากํ กัมมกัชฺชายา ลวฺธตฺติ.
 กตมฺเณจ ภิกฺขเว กัมมํ กณฺโหนํ กณฺโหนวิปากํ? อิทํ ภิกฺขเว เอกัจเจะ
 ปาณาติปาตํ โหติ, อทินฺนาทายํ โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารํ
 โหติ, มุสาหวาที โหติ, สุราเมรยมัชชปมาทญฺญํ โหติ: อิทํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว กัมมํ กณฺโหนํ กณฺโหนวิปากํ. กตมฺเณจ ภิกฺขเว
 กัมมํ สุกกํ สุกฺกวิปากํ? อิทํ ภิกฺขเว เอกัจเจะ ปาณาติปาตา

ปฏิวีโร ไหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวีโร ไหติ, กามะสุ มิจฺฉาจара
 ปฏิวีโร ไหติ, มุสาวาธา ปฏิวีโร ไหติ, สุราเมรยมัชชปมาทัฏฺฐาณา
 ปฏิวีโร ไหติ: อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กัมมํ สุกฺกํ
 สุกฺกทวีปากํ. กตมณฺเฑ ภิกฺขเว กัมมํ กณฺ्हํ สุกฺกํ กณฺ्हํสุกฺกทวีปากํ?
 อิตฺถ ภิกฺขเว เอกัจโจะ สหฺพยาบฺบิณฺณํ อหฺพยาบฺบิณฺณํ กายสํขาร
 อภิสํโหติ ฯ เป ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กัมมํ กณฺ्हํ สุกฺกํ
 กณฺ्हํสุกฺกทวีปากํ. กตมณฺเฑ ภิกฺขเว กัมมํ อกณฺ्हํ อสุกฺกํ
 อกณฺ्हํอสุกฺกทวีปากํ กัมมํกัชฺชายา สํวตฺตติ? ตฺตริ ภิกฺขเว ยมฺมํปํ
 กัมมํ กณฺ्हํ กณฺ्हทวีปากํ ฯ เป ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กัมมํ
 อกณฺ्हํ อสุกฺกํ อกณฺ्हํอสุกฺกทวีปากํ กัมมํกัชฺชายา สํวตฺตติ. อิมานิ
 โช ภิกฺขเว จัตตาริ กัมมานิ มया สยํ อภินฺณา
 สัจฺฉนิกัถฺวา ปเวทิตานีติ.

๒๓๖ จัตตาริมานิ ภิกฺขเว กัมมานิ มया สยํ อภินฺณา
 สัจฺฉนิกัถฺวา ปเวทิตานิ. กตมานิ จัตตาริ? ชัตติ ภิกฺขเว
 กัมมํ กณฺ्हํ กณฺ्हทวีปากํ, ชัตติ ภิกฺขเว กัมมํ สุกฺกํ สุกฺกทวีปากํ;
 ชัตติ ภิกฺขเว กัมมํ กณฺ्हํ สุกฺกํ กณฺ्हํสุกฺกทวีปากํ, ชัตติ
 ภิกฺขเว กัมมํ อกณฺ्हํ อสุกฺกํ อกณฺ्हํอสุกฺกทวีปากํ กัมมํกัชฺชายา
 สํวตฺตติ. กตมณฺเฑ ภิกฺขเว กัมมํ กณฺ्हํ กณฺ्हทวีปากํ? อิตฺถ
 ภิกฺขเว เอกัจเจเน มาตา ชีวิตา โวโรปิตา ไหติ, ปิตา ชีวิตา
 โวโรปิตา ไหติ, อรหํ ชีวิตา โวโรปิตา ไหติ, ตถาคตัสส

တံခွန်

ဂဏ်း

ឈ្មោះ

กัมมํ กัณ्हํ กัณ्हวิปากํ, อัตถิ ภิกขเว กัมมํ สุกกํ สุกกวิปากํ,
 อัตถิ ภิกขเว กัมมํ กัณ्हํ สุกกํ กัณ्हสูกกวิปากํ, อัตถิ
 ภิกขเว กัมมํ อกัณ्हํ อสุกกํ อกัณ्हอสูกกวิปากํ กัมมํกัชฌาย
 ลวตฺตติ. กตมฺภจํ ภิกขเว กัมมํ กัณ्हํ กัณ्हวิปากํ? อธิ
 ภิกขเว เอกัจโจ สพฺพยาบํชณํ ภายสํขารํ อภิสํโหติ ฯ เป ฯ อิทํ
 วุจฺจติ ภิกขเว กัมมํ กัณ्हํ กัณ्हวิปากํ. กตมฺภจํ ภิกขเว กัมมํ
 สุกกํ สุกกวิปากํ? อธิ ภิกขเว เอกัจโจ สพฺพยาบํชณํ ภายสํขารํ
 อภิสํโหติ ฯ เป ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว กัมมํ สุกกํ
 สุกกวิปากํ. กตมฺภจํ ภิกขเว กัมมํ กัณ्हํ สุกกํ กัณ्हสูกกวิปากํ?
 อธิ ภิกขเว เอกัจโจ สพฺพยาบํชณํ ภายสํขารํ อภิสํโหติ
 กัมมํ กัณ्हํ สุกกํ กัณ्हสูกกวิปากํ? กตมฺภจํ ภิกขเว
 กัมมํ อกัณ्हํ อสุกกํ อกัณ्हอสูกกวิปากํ กัมมํกัชฌาย
 ลวตฺตติ? สัมมาทิฏฺฐิ จํ เป ฯ สัมมาสมาธิ: อิทํ วุจฺจติ
 ภิกขเว กัมมํ อกัณ्हํ อสุกกํ อกัณ्हอสูกกวิปากํ กัมมํกัชฌาย
 ลวตฺตติ. อิมานิ ไช ภิกขเว จตฺตาริ กัมมานิ มยา สยํ
 อภินฺณา ลจฺฉนิคฺคาวา ปเวทิตานิติ.

๒๓๘ จตฺตาริมานิ ภิกขเว กัมมานิ มยา สยํ อภินฺณา
 ลจฺฉนิคฺคาวา ปเวทิตานิ. กตมานิ จตฺตาริ? อัตถิ ภิกขเว กัมมํ
 กัณ्हํ กัณ्हวิปากํ, อัตถิ ภิกขเว กัมมํ สุกกํ สุกกวิปากํ, อัตถิ

จุลลิกนิปาเต ปณินทาสกาสังวตโต จตุตถวรรคโค. ๓๓๑

ภิกขเว กัมมํ กณ्हํ สุกกํ กณ्हสฺสูกกวิปากํ, อตฺถิ ภิกขเว
กัมมํ อกณ्हํ อสุกกํ อกณ्हอสฺสูกกวิปากํ กัมมํกัชยาย สวตฺตติ.
กมฺมณฺจ ภิกขเว กัมมํ กณ्हํ กณ्हวิปากํ? อธ ภิกขเว เอกัจโจ
สพฺพายัชฌมํ กายสํขารํ อภิสฺสวโรติ ฯ เป ฯ อิทํ วุจฺจติ
ภิกขเว กัมมํ กณ्हํ กณ्हวิปากํ. กมฺมณฺจ ภิกขเว กัมมํ สุกกํ
สูกกวิปากํ? อธ ภิกขเว เอกัจโจ สพฺพายัชฌมํ กายสํขารํ
อภิสฺสวโรติ ฯ เป ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว กัมมํ สุกกํ สูกกวิปากํ.
กมฺมณฺจ ภิกขเว กัมมํ กณ्हํ สุกกํ กณ्हสฺสูกกวิปากํ?
อธ ภิกขเว เอกัจโจ สพฺพายัชฌมํ อพฺพายัชฌมํ กายสํขารํ
อภิสฺสวโรติ ฯ เป ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว กัมมํ กณ्हํ สุกกํ
กณ्हสฺสูกกวิปากํ. กมฺมณฺจ ภิกขเว กัมมํ อกณ्हํ อสุกกํ
อกณ्हอสฺสูกกวิปากํ กัมมํกัชยาย สวตฺตติ? สติสฺม โพชฌงฺโค
ธมฺมวชิยสฺม โพชฌงฺโค วิริยสฺม โพชฌงฺโค ปตฺติสฺม โพชฌงฺโค
บสฺสสฺม อตฺถสฺม โพชฌงฺโค สมาริสฺม โพชฌงฺโค อปฺเปกฺขาสฺม โพชฌงฺโค:
อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว กัมมํ อกณ्हํ อสุกกํ อกณ्हอสฺสูกกวิปากํ
กัมมํกัชยาย สวตฺตติ. อิมานิ โข ภิกขเว จตฺตาริ กัมมานิ
มยา สยํ อภินฺวปา สัจฺจํกิตฺตวา ปเวทิตวานิติ.

๒๓๔ จตุทิ ภิกขเว ธมฺมเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภทํ นิกฺขิตฺโต
เชวํ นิรเมหิ. กตเมหิ จตุทิ? สาวสฺสฺเชน กายกัมมเณ สาวสฺสฺเชน
วจกัมมเณ สาวสฺสฺเชน มโนกัมมเณ สาวสฺสฺชาย ทิฏฺฐิจิยา. อเมหิ

โฆ ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ สมันนาคโต ยถากถํ นิกขิตโต เอวํ
 นินเย. จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต ยถากถํ นิกขิตโต เอวํ
 สัคเค. กตเมหิ จตุหิ? อนวัชเชน กายกัมเมน อนวัชเชน วจิกัมเมน
 อนวัชเชน มโนกัมเมน อนวัชชาเย ทิฏฐิจยา. อิมเอหิ โฆ ภิกขเว
 จตุหิ อัมเมหิ สมันนาคโต ยถากถํ นิกขิตโต เอวํ สัคเคติ.

๒๔๐ จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต ยถากถํ นิกขิตโต
 เอวํ นินเย. กตเมหิ จตุหิ? สัพพายัชฌเณน กายกัมเมน
 สัพพายัชฌเณน วจิกัมเมน สัพพายัชฌเณน มโนกัมเมน สัพพายัชฌาย
 ทิฏฐิจยา. อิมเอหิ โฆ ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ สมันนาคโต ยถากถํ
 นิกขิตโต เอวํ นินเย. จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต
 ยถากถํ นิกขิตโต เอวํ สัคเค. กตเมหิ จตุหิ? สัพพายัชฌเณน
 กายกัมเมน สัพพายัชฌเณน วจิกัมเมน สัพพายัชฌเณน มโนกัมเมน
 สัพพายัชฌาย ทิฏฐิจยา. อิมเอหิ โฆ ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ
 สมันนาคโต ยถากถํ นิกขิตโต เอวํ สัคเคติ.

๒๔๑ อเถว ภิกขเว สมโณ, อธิ ทคฺติโย สมโณ, อธิ
 ทคฺติโย สมโณ, อธิ จตุตฺถโส สมโณ, สุลลณฺณา มรฺยปฺปวาทา
 สมเณหิ อังโณหิ. เอวเมตํ ภิกขเว สัมมา สีหนาทิ นนฺด.
 กตโม ๑ ภิกขเว สมโณ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ ตินฺถโร
 สันโณชณฺณํ ปรีกฺขยา โสตามํปฺปโน โหติ อวิปฺปาสธัมโม
 นิยโต สัมโพธิปฺปายโน อปฺปํ ภิกขเว สมโณ กตโม ๑ ภิกขเว

จตุตถกนิปาเต บัณฑิตาสาธิตาโหโต จตุตถกวัคโค. ๓๓๓

พุทฺธิโย สมโน? อธิ ภิกขเว ภิกขุ คินนัง สัลโลชนานัน
ปรักขยา วาตโธสมานัน อนุตฺตา สกทาคามิ โหติ สกิทเว
อิมิ โสกิ ภาคณัตถิว่า ทุกขัสสสันตํ กโรติ: ขย ภิกขเว พุทฺธิโย สมโน.
กตโม จ ภิกขเว คติโย สมโน? อธิ ภิกขเว ภิกขุ บัณฑิตัน
โอรัมภาคิยานัน สัลโลชนานัน ปรักขยา โยปปาทิกโก โหติ ตตฺถ
ปรีนิพฺพายิ อนาวตฺติธัมโม ตสฺมา โสกาท: ขย ภิกขเว คติโย
สมโน. กตโม จ ภิกขเว จตุตฺโถ สมโน? อธิ ภิกขเว
ภิกขุ ภาสวานัน ขยา ฆนาสว เจโตวิมุตฺติ บัณฑิตาวิมุตฺติ ทิฏฺฐิเจ
ธัมเม สย อภินฺวา สจฺฉิกตฺวา อปฺปสัมบัชช วิหริ: ขย
ภิกขเว จตุตฺโถ สมโน. อเชว ภิกขเว สมโน, อธิ พุทฺธิโย
สมโน, อธิ คติโย สมโน, อธิ จตุตฺโถ สมโน; สุลฺลภา
ปรปฺปวาทา สมเนหิ อลฺลเนหิ. เชวเมตํ ภิกขเว สัมมา
สึหนาทํ นทถาติ.

๒๔๒ สัมปปริส ภิกขเว นิสฺสลาย จิตฺตาโร อานิสฺสา ปาฏิกงฺขา.
กตเม จิตฺตาโร? อริเยน สีเลเน วัฑฺฒติ, อริเยน สมาธิเน
วัฑฺฒติ, อริยาย บัณฑิตาย วัฑฺฒติ, อริยาย วิมุตฺติยา วัฑฺฒติ.
สัมปปริส ภิกขเว นิสฺสลาย อิมิ จิตฺตาโร อานิสฺสา ปาฏิกงฺขาติ.
กัมมวัคโค จตุตฺโถ.

๒๔๓ เอกิ สมยํ ภควา โกสุมฺพิยํ วิหริ ไซสิทวารเม. ขตฺโต
ชายสิมา อานนฺโท, เยเน ภควา, เตนุปลงฺกมิ, อปฺปสงฺกมิตฺวา

ภคจันตํ อภิชาเทตฺวา เขมณฺโณ นิสิตฺติ. เขมณฺโณ นิสินฺนํ โข
 อายสฺสํมณฺโณ อานนฺตํ ภควา เขตฺตวโจ “อပ္ปํ ตํ อานนฺต
 อภิกรณํ รูปสํมณฺณคฺติ. “กฺกโต ตํ ภณฺเต อภิกรณํ รูปสํมณฺณคฺติ.
 อายสฺสํโต ภณฺเต อญฺญทิสฺสํ วาทีโย นาม สทฺธวิหารโก
 เกวลกัมปํ สวเกทาย จิตฺโต, ตตฺถายสฺมา อญฺญทิสฺสํ น
 เขววจิกมฺปิ ภณิตัพพ มณฺเฒคฺติ. “กถา ปณานนฺต อญฺญทิสฺส
 สวมฺมชฺเชน อภิกรณเมตฺถ วิชฺชเยนฺตํ? นนฺ อานนฺต ยานิกกนิจ
 อภิกรณานิ อุมฺปิยชฺชณฺตํ, สทฺธพานิ ตานํ ตุมฺเห เจว รูปสเรณ
 สารีปุตฺตโมคฺคัลลํ นจ? จตฺตาโรเม อานนฺต อตฺถวสฺส สัมมัสสํมาโน
 ปาปภิกฺขุ สวเกทเน นนฺตคฺติ. กตเม จตฺตาโร? ออานนฺต
 ปาปภิกฺขุ ทุสฺสํโล โหติ ปาปธมฺโม อสุจิสกฺกสฺสรวมาจาโร
 ปฏิจจันนํกมฺมณฺโณ อสฺสสมฺโม สมณปฏฺวิโล อพฺพหิมจาริ
 พฺพหิมจาริปฏฺวิโล อณฺโตนฺตํ อวสฺสํโต กลัมพูชาโต, ตตฺถ
 เณว โหติ “สเจ โข มํ ภิกฺขุ ชานิสฺสณฺตํ “ทุสฺสํโล ปาปธมฺโม
 อสุจิสกฺกสฺสรวมาจาโร ปฏิจจันนํกมฺมณฺโณ อสฺสสมฺโม สมณปฏฺวิโล
 อพฺพหิมจาริ พฺพหิมจาริปฏฺวิโล อณฺโตนฺตํ อวสฺสํโต กลัมพูชาโต,
 สมณคฺคา มํ สณฺนคฺคา นาสตฺถสฺสณฺตํ, วิคฺคา ปณ มํ น นาสตฺถสฺสณฺตํ
 อิทํ อานนฺต ปจฺมํ อตฺถวสฺส สัมมัสสํมาโน ปาปภิกฺขุ สวเกทเน
 นนฺตคฺติ. ปณ จปรํ อานนฺต ปาปภิกฺขุ มิจฺฉาทิฏฺฐิจโก โหติ
 อณฺโตนฺตํคฺคาทิกาย ทิฏฺฐิจปา สมณฺณนาคโต, ตตฺถ เณว โหติ “สเจ โข

จตุกัณเฐน ปณินาสกาลังคหิโต จตุตถวัคโค.

๓๓๕

มัม ภิกขุ ชานิสสันตี “มิจฉาติญฺห จิโก อนัตตคฺคาณาย ทิญฺห จิยา
สมันนาคโคติ, สมัคคา มัม สันตคา นาสสสันตี, วัคคา ปณ มัม
น นาสสสันตีติ: อิทํ อานันท์ ทคฺยิย อตฺถวสํ สัมบัสสฺมาโน
ปาปภิกขุ สวภะเทน นนฺทติ. ปณ จปรี อานันท์ ปาปภิกขุ
มิจฉาชาชีโว โหติ มิจฉาชาชีเวน ชีวติ กัมเปติ, ตสฺส เชาว
โหติ “สเจ โข มัม ภิกขุ ชานิสสันตี “มิจฉาชาชีโว มิจฉาชาชีเวน
ชีวติ กัมเปตฺติ, สมัคคา มัม สันตคา นาสสสันตี, วัคคา
ปณ มัม น นาสสสันตีติ: อิทํ อานันท์ ทคฺยิย อตฺถวสํ สัมบัสสฺมาโน
ปาปภิกขุ สวภะเทน นนฺทติ. ปณ จปรี อานันท์ ปาปภิกขุ
ลาภกาโม โหติ สกฺกการกาโม อนวณฺณตฺตกาโม, ตสฺส เชาว
โหติ “สเจ โข มัม ภิกขุ ชานิสสันตี “ลาภกาโม สกฺกการกาโม
อนวณฺณตฺตกาโมติ, สมัคคา มัม น สกฺกกริสสันตี น ศรฺกกริสสันตี
น มาเนสสันตี น ปุเชสสันตี, วัคคา ปณ มัม สกฺกกริสสันตี
ศรฺกกริสสันตี มาเนสสันตี ปุเชสสันตีติ: อิทํ อานันท์ จตุตฺถ
อตฺถวสํ สัมบัสสฺมาโน ปาปภิกขุ สวภะเทน นนฺทติ. อิเม
โซ อานันท์ จตฺตาริ อตฺถวเส สัมบัสสฺมาโน ปาปภิกขุ
สวภะเทน นนฺทตฺติ.

๕๔๔ จัตตาริมาณิ ภิกขเว อายตฺติกายานิ. กตมานิ จัตตาริ
เสยฺยถาปิ ภิกขเว โจโร อากุจาริ คเหตฺวา รัณโณ ทลฺลเสยฺย
“อัยนฺเต เทว โจโร อากุจาริ, อิมสฺส เทโว ทลฺลํ ปณฺตติ,

ตเมเน รฐา เหว วเทยย “คัจฉณ โภ, อิม ปุริส ทฬัทย
 รัชชยา บัจฉาพาหิ คัพพิทพนฺธนิ พนฺธิตฺวา ขุมฺณทํ กริตฺวา
 ขรลฺลเรณ ปณเวณ รติยา รติย ลีฆาฏเกณ ลีฆาฏกํ ปรีเนตฺวา
 ทักขิเนน ทฺวาเรณ นิกฺขาเมตฺวา ทักขิณโต นครลฺล ลีล
 นินฺทิตฺวา, ตเมเน วัณฺโณ ปุริสา ทฬัทย รัชชยา บัจฉาพาหิ
 คัพพิทพนฺธนิ พนฺธิตฺวา ขุมฺณทํ กริตฺวา ขรลฺลเรณ ปณเวณ
 รติยา รติย ลีฆาฏเกณ ลีฆาฏกํ ปรีเนตฺวา ทักขิเนน ทฺวาเรณ
 นิกฺขาเมตฺวา ทักขิณโต นครลฺล ลีล นินฺเทยฺย, ตตฺตรณฺณปทลฺล
 ถลฺลจลฺล ปุริสลฺล เหวมลฺล “ปาปกํ วต โภ ขยํ ปุริโส
 กัมมํ อภาลิ คารยฺหิ ลีลจฺเจชฺช, ยตฺร หิ นาม วัณฺโณ ปุริสา
 ทฬัทย รัชชยา บัจฉาพาหิ คัพพิทพนฺธนิ พนฺธิตฺวา ขุมฺณทํ
 กริตฺวา ขรลฺลเรณ ปณเวณ รติยา รติย ลีฆาฏเกณ ลีฆาฏกํ
 ปรีเนตฺวา ทักขิเนน ทฺวาเรณ นิกฺขาเมตฺวา ทักขิณโต นครลฺล
 ลีล นินฺทิตฺตนิ. โส วตลฺลดาเย เหวรูปํ ปาปกัมมํ น กเรยฺย
 ลีลจฺเจชฺชณฺติ, เหวเมว โข ภิกฺขเว ยลฺลทกฺลลจํ ภิกฺขุสฺส วา
 ภิกฺขุณิยา วา เหว คัพพา ภยลฺลณนา บัจจุบฺบจฺจา โหติ
 ปาราชเกสฺส ธมฺเมสฺส, ตลฺลเสตํ ปาฏิกงฺขะ ชนานิโน วา
 ปาราชิกํ ธมฺมํ น อายชฺชิตฺตนิ อายนฺโน วา ปาราชิกํ ธมฺมํ
 ยถาธมฺมํ ปฏิกิริสฺสติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส กาฬิกํ วัตถํ
 ปรีธาย เกสฺส ปกิริตฺวา รัสสํ ชนโร อาโรเปตฺวา มหาชนกามิ

ຈຸດກຸ່ມປາເຕ ບັນດາສາສາສັດທິໂຕ ບັນຈົມວັດໂຄ. ໓໓໑

ອຸປະສັງກມິຕົວາ ເອວ ວເທຍຍ “ອຸ ກັນເຕ ປາປກັມມິ ອກາສິ ດາຣິຍັທິ
ໂມສັລັລິ, ເຍນ ເມ ອາຍັສັມມັໂຕ ອັດຕມນາ ໂໂນຕິ, ຕໍ ກໂໂມຕິ,
ຕັຕິຣັວນຕຣັສ ດລັງຈັສ ປຸຣັສັສ ເອວມັສ “ປາປກິ ວຕ ໂກ
ອຍ ປຸຣິໄສ ກັມມິ ອກາສິ ດາຣິຍັທິ ໂມສັລັລິ, ຍັຕິຣ ທິ ນາມ
ກາຟິກິ ວັດຕິ ປຣິອາຍ ເຄເສ ປິກິຣິຕົວາ ມຸສລິ ຂັນເອ ອາໂຣເປຕົວາ
ມາຊາຊນກາຍ ອຸປະສັງກມິຕົວາ ເອວ ວັກຂັຕິ “ອຸ ກັນເຕ ປາປກັມມິ ອກາສິ
ດາຣິຍັທິ ໂມສັລັລິ, ເຍນ ເມ ອາຍັສັມມັໂຕ ອັດຕມນາ ໂໂນຕິ, ຕໍ
ກໂໂມຕິ. ໂສ ວັດສັສາຍ ເອວຣຸປິ ປາປກັມມິ ນ ກເຣຍຍ ດາຣິຍັທິ
ໂມສັລັລິນຕິ, ເອວເມວ ໂຂ ກິກິຂເວ ຍັດສັດກັສັດຈິ ກິກິຂຸສັດ ວາ
ກິກິຂຸນິຍາ ວາ ເອວ ດິຟຟາ ກຍສັວນາ ບັຈຸບຸກັຈິຕາ ໂໂຕ
ສັມາທິເສເສສຸ ອັມເມສຸ ຕັສເສຕິ ປາກຸກັງຂະ ອນາບັນໂນ ວາ
ສັມາທິເສສັ ອັມມິ ນ ອາບັຊັສັສຕິ ອາບັນໂນ ວາ ສັມາທິເສສັ
ກັມມິ ຍດາຣັມມິ ປຸກິກິສັຕິ. ເສຍັຍດາບີ ກິກິຂເວ ປຸຣິໄສ
ກາຟິກິ ວັດຕິ ປຣິອາຍ ເຄເສ ປິກິຣິຕົວາ ອັດສັປຸງ ຂັນເອ ອາໂຣເປຕົວາ
ມາຊາຊນກາຍ ອຸປະສັງກມິຕົວາ ເອວ ວເທຍຍ “ອຸ ກັນເຕ ປາປກັມມິ
ອກາສິ ດາຣິຍັທິ ອັດສັປຸງ, ເຍນ ເມ ອາຍັສັມມັໂຕ ອັດຕມນາ
ໂໂນຕິ, ຕໍ ກໂໂມຕິ, ຕັຕິຣັວນຕຣັສ ດລັງຈັສ ປຸຣັສັສ
ເອວມັສ “ປາປກິ ວຕ ໂກ ອຍ ປຸຣິໄສ ກັມມິ ອກາສິ ດາຣິຍັທິ
ອັດສັປຸງ, ຍັຕິຣ ທິ ນາມ ກາຟິກິ ວັດຕິ ປຣິອາຍ ເຄເສ ປິກິຣິຕົວາ

อัสสัฏฐัง ชันเณ อาโรเปตวา มหาชนกายํ อุปลังกมิตฺวา
 เหวํ วัคฺขติ “อหํ ภันเต ปาปกัมมํ อกาลิ คารยฺหิ
 อัสสัฏฐัง, เยน เม ขายัสสมันโต อตฺตมณา โหนฺติ, ตํ กโรมีติ.
 โส วตฺถัสสาณํ เหวรูปํ ปาปกัมมํ น กเรยฺย อัสสัฏฐันตฺติ,
 เหวเมว โข ภิกฺขเว ยัสสํกัสสํจิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุณฺเฒา วา เหวํ ติฬฺฟ้า
 ภยสฺสณฺณา บัจฺจุบฺบัจฺจา โหติ ปาจิตฺตเญสุ ธมฺเมสุ, ตัสสเสตํ
 ปาฏิกงฺขํ: อณามันโน วา ปาจิตฺตํ ธมฺมํ น อปชฺชิสฺสติ
 อณามันโน วา ปาจิตฺตํ ธมฺมํ ยถาธมฺมํ ปฏิกริสีติ. เสนฺยธามิ
 ภิกฺขเว ปุริโส กาฬิกํ วัคฺฉิ ปริชาย เกเส ปกิริตฺวา มหาชนกายํ
 อุปลังกมิตฺวา เหวํ วเทยฺย “อหํ ภันเต ปาปกัมมํ อกาลิ
 คารยฺหิ อุปวชฺชํ, เยน เม ขายัสสมันโต อตฺตมณา โหนฺติ,
 ตํ กโรมีติ, ตตฺถวณฺณตฺรยฺสํ ธตฺตํจัสสํ ปุริสํสฺส เหวมัสสํ
 “ปาปกํ วต โภ อญํ ปุริโส กัมมํ อกาลิ คารยฺหิ อุปวชฺชํ,
 ยตฺริ ติ นาม กาฬิกํ วัคฺฉิ ปริชาย เกเส ปกิริตฺวา มหาชนกายํ
 อุปลังกมิตฺวา เหวํ วัคฺขติ “อหํ ภันเต ปาปกัมมํ อกาลิ
 คารยฺหิ อุปวชฺชํ, เยน เม ขายัสสมันโต อตฺตมณา โหนฺติ, ตํ
 กโรมีติ. โส วตฺถัสสาณํ เหวรูปํ ปาปกัมมํ น กเรยฺย คารยฺหิ
 อุปวชฺชันตฺติ, เหวเมว โข ภิกฺขเว ยัสสํกัสสํจิ ภิกฺขุสฺส วา
 ภิกฺขุณฺเฒา วา เหวํ ติฬฺฟ้า ภยสฺสณฺณา บัจฺจุบฺบัจฺจา โหติ
 ปาฏิกเทสนเญสุ ธมฺเมสุ, ตัสสเสตํ ปาฏิกงฺขํ: อณามันโน วา

ปาฏิตถีนัยัม ฐัมมํ น อปัชชิสสตี อปัณฺโณ วา ปาฏิตถีนัยัม
 ฐัมมํ ยถาฐัมมํ ปฏิกวิสสตี. อิมานิ โข ภิกขเว จัตตารี
 อาปัตตภิยานีติ.

๒๘๕ สิกขานิสฺสิมิตํ ภิกขเว พหุํหิมจริยํ วุสฺสตี บัณฺณุตฺตริ
 วิมุตฺตีสารี สทาธูปเตยฺยํ. กถํญํ ภิกขเว สิกขานิสฺสํ โหติ.
 อธิ ภิกขเว มया สาวกานํ อภิสมาจาริกา สิกขา บัณฺณุตฺตธา
 อปัปฺปสันฺณานํ ปสาทาย ปสันฺณานํ ภิกฺขโยภาวาย, ยถา ยถา
 ภิกขเว มया สาวกานํ อภิสมาจาริกา สิกขา บัณฺณุตฺตธา
 อปัปฺปสันฺณานํ ปสาทาย ปสันฺณานํ ภิกฺขโยภาวาย, ตถา ตถา
 โส ตสฺสสา สิกขาย อชฺฉนฺตการี โหติ อจฺฉนฺตการี อสพลการี
 อกัมมัสการี สมหาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสฺส. ปุณฺ ญปรํ ภิกขเว
 มया สาวกานํ อาทิพหุํหิมจริยกา สิกขา บัณฺณุตฺตธา สัพฺพโส
 สัมมาทุกฺขกัชฺชาย, ยถา ยถา ภิกขเว มया สาวกานํ อาทิพหุํหิม-
 จริยกา สิกขา บัณฺณุตฺตธา สัพฺพโส สัมมาทุกฺขกัชฺชาย, ตถา ตถา
 โส ตสฺสสา สิกขาย อชฺฉนฺตการี โหติ อจฺฉนฺตการี อสพลการี
 อกัมมัสการี สมหาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสฺส. เอวํ โข ภิกขเว
 สิกขานิสฺสํ โหติ. กถํญํ ภิกขเว บัณฺณุตฺตริ โหติ? อธิ
 ภิกขเว มया สาวกานํ ฐัมมา เทลิตา สัพฺพโส สัมมาทุกฺขกัชฺชาย,
 ยถา ยถา ภิกขเว มया สาวกานํ ฐัมมา เทลิตา สัพฺพโส
 สัมมาทุกฺขกัชฺชาย, ตถา ตถา สัพฺเพ เต ฐัมมา บัณฺณาย

สมเวกขิตา โหนฺติ. เหว โข ภิกขเว บัณฺณตฺตฺวํ โหติ. กถํวํ
 ภิกขเว วิมุตฺติสารํ โหติ? อิทฺถ ภิกขเว มยา สาวกานํ ธัมมา
 เทสิตา สัพฺพโส สัมมาทุกฺขกัชฌาย, ยถา ยถา ภิกขเว มยา
 สาวกานํ ธัมมา เทสิตา สัพฺพโส สัมมาทุกฺขกัชฌาย, ตถา ตถา
 สัพฺเพ เต ธัมมา วิมุตฺตียา ผลิสฺวา โหนฺติ. เหว โข ภิกขเว
 วิมุตฺติสารํ โหติ. กถํวํ ภิกขเว สทาธิปเตยยํ โหติ?
 “อิตฺติ อปริปุรํ วา อภิสมาจาริกํ ลิกฺขํ ปริปุเรสฺสามิ ปริปุรํ วา
 อภิสมาจาริกํ ลิกฺขํ ตตฺถ ตตฺถ บัณฺณาย ธนุคฺคเหสฺสามีติ
 อชฺฉตฺตํเยว สติ สุปฺปํจิตา โหติ, “อิตฺติ อปริปุรํ วา
 อาทิพฺรหฺมจฺริยํ ลิกฺขํ ปริปุเรสฺสามิ ปริปุรํ วา อาทิพฺรหฺมจฺริยํ
 ลิกฺขํ ตตฺถ ตตฺถ บัณฺณาย ธนุคฺคเหสฺสามีติ อชฺฉตฺตํเยว สติ
 สุปฺปํจิตา โหติ, “อิตฺติ อสมเวกขิตํ วา ธัมมํ ตตฺถ ตตฺถ
 บัณฺณาย สมเวกขิตฺสํ สมเวกขิตํ วา ธัมมํ ตตฺถ ตตฺถ
 บัณฺณาย ธนุคฺคเหสฺสามีติ อชฺฉตฺตํเยว สติ สุปฺปํจิตา โหติ,
 “อิตฺติ อมุสิตํ วา ธัมมํ วิมุตฺตียา ผลิสฺสามิ ผลิตํ วา ธัมมํ
 ตตฺถ ตตฺถ บัณฺณาย ธนุคฺคเหสฺสามีติ อชฺฉตฺตํเยว สติ สุปฺปํจิตา
 โหติ. เหว โข ภิกขเว สทาธิปเตยยํ โหติ. “ลิกฺขานิสฺสमितํ
 ภิกขเว พฺรหฺมจฺริยํ วุจฺจติ บัณฺณตฺตฺวํ วิมุตฺติสารํ สทาธิปเตยฺยํ นติ
 อิตฺติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏฺยจฺจ วุตฺตํ นติ.

๒๔๖ จตฺสฺโส อิมา ภิกขเว เสยฺยา กตมา จตฺสฺโส?

จตุรกกนิปาเต บัณณาสถาสังคหิโต บัณณัมวัคโค. ๓๔๑

เปตเสยฺยา กามโกคิเสยฺยา สิทฺเธยฺยา ตถาคตเสยฺยา. กตมา ๑
ภิกฺขเว เปตเสยฺยา? เขภุยฺเยน ภิกฺขเว เปตา อุตฺตํานา เสนิตฺติ
อํ วจฺจติ ภิกฺขเว เปตเสยฺยา. กตมา ๑ ภิกฺขเว กามโกคิเสยฺยา?
เขภุยฺเยน ภิกฺขเว กามโกคิ วาเมน บัลลเสน เสนิตฺติ อํ วจฺจติ
ภิกฺขเว กามโกคิเสยฺยา. กตมา ๑ ภิกฺขเว สิทฺเธยฺยา? สิทฺโ
ภิกฺขเว มิคราชา ทักขิเนน บัลลเสน เสยฺยํ กัมเปติ ปาเทน
ปาทํ อัจจาชาเย อณฺดรสํวิจิมฺหิ นังคฺกุจํ อณฺบักขิปปิภา,
โส ปฏฺิพฺพุชฌิตฺวา ปุริมํ กายํ อพฺพณฺณํเมตฺวา บัจฉิมํ กายํ
อณฺวิโลเกติ, สเจ ภิกฺขเว สิทฺโ มิคราชา กิณฺจิ บัลลติ กายัลล
วิกฺขิตฺตํ วา วิสฺสุ วา, เชน ภิกฺขเว สิทฺโ มิคราชา อณฺตคฺคโม
โหติ, สเจ ปณ ภิกฺขเว สิทฺโ มิคราชา น กิณฺจิ บัลลติ
กายัลล วิกฺขิตฺตํ วา วิสฺสุ วา, เชน ภิกฺขเว สิทฺโ มิคราชา
อณฺตคฺคโม โหติ: อํ วจฺจติ ภิกฺขเว สิทฺเธยฺยา. กตมา ๑
ภิกฺขเว ตถาคตเสยฺยา? ออ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเห
ๆ เปๆ จตุตฺถํ ฉานํ อปฺสัมฺบซฺซ วิหริเต: อํ วจฺจติ ภิกฺขเว
ตถาคตเสยฺยา. อีมา โช ภิกฺขเว จตฺสัสโส เสยฺยาติ.

๒๔๗ จัตถาโร. ภิกฺขเว อูปรเวทา. กตเม จัตถาโร
ตถาคโต อรหํ สัมมาสัมพุทฺโธ อูปรเวโท, บัจเจกพุทฺโธ อูปรเวโท,
ตถาคตสาวโก อูปรเวโท, วาชา จักกวัตฺติ อูปรเวโท. อีเม โช
ภิกฺขเว จัตถาโร อูปรเวทาติ.

๒๔๘ จัดตาโรเม ภิกษเว ธัมมา ปณฺณวาทมฺปิยา สวตฺถันตฺติ.
กตเม จัดตาโร? สัมปฺปิสฺสเสโว สทฺธมฺมัสสฺวานํ โยนิโสมนลิกาโร
ธัมมานุธมฺมปฏฺยัตติ. อิม โข ภิกษเว จัดตาโร ธัมมา
ปณฺณวาทมฺปิยา สวตฺถันตฺติ.

๒๔๙ จัดตาโรเม ภิกษเว ธัมมา มนุสฺสสฺสวตฺถสฺส พหุการา
โหนตฺติ. กตเม จัดตาโร? สัมปฺปิสฺสเสโว สทฺธมฺมัสสฺวานํ
โยนิโสมนลิกาโร ธัมมานุธมฺมปฏฺยัตติ. อิม โข ภิกษเว จัดตาโร
ธัมมา มนุสฺสสฺสวตฺถสฺส พหุการา โหนตฺติ.

๒๕๐ จัดตาโรเม ภิกษเว อนรียโวหารา. กตเม จัดตาโร?
อทิฏฺฐเ อทิฏฺฐจฺวาติกา อัสสฺสฺเต สุตฺตวาติกา อมฺมุเต มุตฺตวาติกา
อวิธฺญาเต วิธฺญาตฺตวาติกา. อิม โข ภิกษเว จัดตาโร อนรียโวหาราติ.

๒๕๑ จัดตาโรเม ภิกษเว อรียโวหารา. กตเม จัดตาโร?
อทิฏฺฐเ อทิฏฺฐจฺวาติกา อัสสฺสฺเต อัสสฺสฺสวตฺตวาติกา อมฺมุเต อมฺมุตฺตวาติกา
อวิธฺญาเต อวิธฺญาตฺตวาติกา. อิม โข ภิกษเว จัดตาโร อรียโวหาราติ.

๒๕๒ จัดตาโรเม ภิกษเว อนรียโวหารา. กตเม จัดตาโร?
ทิฏฺฐเ อทิฏฺฐจฺวาติกา สฺสฺเต อัสสฺสฺสวตฺตวาติกา มฺมุเต อมฺมุตฺตวาติกา
วิธฺญาเต วิธฺญาตฺตวาติกา. อิม โข ภิกษเว จัดตาโร อนรียโวหาราติ.

๒๕๓ จัดตาโรเม ภิกษเว อรียโวหารา. กตเม จัดตาโร? ทิฏฺฐเ
ทิฏฺฐจฺวาติกา สฺสฺเต สุตฺตวาติกา มฺมุเต มุตฺตวาติกา วิธฺญาเต
วิธฺญาตฺตวาติกา. อิม โข ภิกษเว จัดตาโร อรียโวหาราติ.

ธามํตฺตํปิยวตฺติโค มณฺโณ.

จตุกกนิปาเต บัณฑิตาสกาสังคหิโต ฉัญฺญวัคฺโค.

๓๔๓

๒๕๔ จัตถาโรเม ภิกฺขเว ธัมมา. กตเม จัตถาโร? อตฺถิ
ภิกฺขเว ธัมมา อภินฺญา ปริณฺเอยฺยา, อตฺถิ ภิกฺขเว ธัมมา
อภินฺญา ปทาตัพฺพา, อตฺถิ ภิกฺขเว ธัมมา อภินฺญา ภาเวตัพฺพา,
อตฺถิ ภิกฺขเว ธัมมา อภินฺญา สัจฺฉิกาตัพฺพา. กตเม จ
ภิกฺขเว ธัมมา อภินฺญา ปริณฺเอยฺยา? บัณฺฑุปาทานักขันธธา
อิมะ วุจฺจันติ ภิกฺขเว ธัมมา อภินฺญา ปริณฺเอยฺยา. กตเม จ
ภิกฺขเว ธัมมา อภินฺญา ปทาตัพฺพา? วิชฺชา จ ภวตฺตฺถา จะ
อิมะ วุจฺจันติ ภิกฺขเว ธัมมา อภินฺญา ปทาตัพฺพา. กตเม จ
ภิกฺขเว ธัมมา อภินฺญา ภาเวตัพฺพา? สมฺโถ จ วิบัลลฺลนา จะ
อิมะ วุจฺจันติ ภิกฺขเว ธัมมา อภินฺญา ภาเวตัพฺพา. กตเม จ
ภิกฺขเว ธัมมา อภินฺญา สัจฺฉิกาตัพฺพา? วิชฺชา จ วิมุกฺติ จะ
อิมะ วุจฺจันติ ภิกฺขเว ธัมมา อภินฺญา สัจฺฉิกาตัพฺพา.
อิมะ โข ภิกฺขเว จัตถาโร ธัมมาติ.

๒๕๕ จตฺสฺโส อิมะ ภิกฺขเว อนฺนปริเยสนา. กตมา
จตฺสฺโส? อิตฺถิ ภิกฺขเว เขกฺขโง อตฺตนา ชฺวราธัมมโม สมาน
ชฺวราธัมมมฺเวย ปริเยสติ, อตฺตนา พฺยาธิธัมมโม สมาน พฺยาธิธัมมมฺเวย
ปริเยสติ, อตฺตนา มรณธัมมโม สมาน มรณธัมมมฺเวย ปริเยสติ,
อตฺตนา ลกฺเคสิกธัมมโม สมาน ลกฺเคสิกธัมมมฺเวย ปริเยสติ.
อิมะ โข ภิกฺขเว จตฺสฺโส อนฺนปริเยสนา. จตฺสฺโส อิมะ
ภิกฺขเว อนฺนปริเยสนา. กตมา จตฺสฺโส? อิตฺถิ ภิกฺขเว เขกฺขโง

อัสสันนา ชราธัมโม สมนา ชราธัมโม อาทินว วิติตวา อชวี
 อนุตฺตร โยคักเขมํ นิพฺพานํ ปริเยสฺติ, อัสสันนา พฺยาธัมโม
 สมนา พฺยาธัมโม อาทินว วิติตวา อพฺยาธัมโม อนุตฺตร
 โยคักเขมํ นิพฺพานํ ปริเยสฺติ, อัสสันนา มรณธัมโม สมนา
 มรณธัมโม อาทินว วิติตวา อมตํ อนุตฺตร โยคักเขมํ
 นิพฺพานํ ปริเยสฺติ, อัสสันนา สกฺกเลสกธัมโม สมนา สกฺกเลสกธัมโม
 อาทินว วิติตวา อสฺสํกฺกธัมโม อนุตฺตร โยคักเขมํ นิพฺพานํ
 ปริเยสฺติ. อิมานิ ชย ภิกฺขเว จตฺสโล อริยปรีเยสนาติ.

๒๕๖ จัตตาริมาณี ภิกฺขเว, สํสทฺทวตฺถุนิ. กตมานิ จัตตาริ
 ทานํ เปยฺยวชฺชํ อัสสํจริยา สมนัสสจฺจา. อิมานิ ชย ภิกฺขเว
 จัตตาริ สํสทฺทวตฺถุนิ.

๒๕๗ อถ โข อายัสฺมา มาลุกฺกียปุตฺโต, เยน ภควา,
 เตนุปลงฺกมิ; อูปสงฺกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอภมฺนํตํ
 นิสีติ; เอภมฺนํตํ นิสีนฺโน โข อายัสฺมา มาลุกฺกียปุตฺโต ภควันตํ
 เอตทโวจ “สาธุ เม ภันเต ภควา สํชิตฺเตน ธัมมํ เทเสตุ,
 ยมทํ ภควโต ธัมมํ สุตฺวา เอโก วุปรกฺกฺโข อัมมํ ปมัตฺโต
 อาตาปํ ปหิสฺสโต วิหเรยฺยํติ. “เอตฺถทธานิ มาลุกฺกียปุตฺตํ กิ
 ททเร วักขาม, ยตฺร ทิ นาม ตฺวํ ชินฺโน วุฑฺโฒ มหัลลโก
 ตถาตฺถลลํ สํชิตฺเตน โอวาทํ ยาจสีติ. “เทเสตุ เม ภันเต ภควา
 สํชิตฺเตน ธัมมํ, เทเสตุ สุตฺวา สํชิตฺเตน ธัมมํ; อัมมํ เปว นามาทํ

จตุกกนิปาเต ปณณาสกาลังคหิโต อัญญจวัคโค.

๓๐๕

ภควโต ภาสิตัสส อัตถิ ชานะยิ, อัมปิเปวมามาหิ ภควโต
ภาสิตัสส ทายาโต อัสสันติ. “ จัตตาโรเม มาตุกียปุตฺต
ตณฺหิปปาทา, ยัตถิ ภิกฺขุโน ตณฺหา อุมฺปิยชฺชมานา อุมฺปิยชฺชติ.
กตเม จัตตาโร? จิวรเหตุ วา มาตุกียปุตฺต ภิกฺขุโน ตณฺหา
อุมฺปิยชฺชมานา อุมฺปิยชฺชติ, มินฺนชปาตเหตุ วา มาตุกียปุตฺต ภิกฺขุโน
ตณฺหา อุมฺปิยชฺชมานา อุมฺปิยชฺชติ, เสนาสนเหตุ วา มาตุกียปุตฺต
ภิกฺขุโน ตณฺหา อุมฺปิยชฺชมานา อุมฺปิยชฺชติ, อิตถาวภาเหตุ วา
มาตุกียปุตฺต ภิกฺขุโน ตณฺหา อุมฺปิยชฺชมานา อุมฺปิยชฺชติ. อิม โข
มาตุกียปุตฺต จัตตาโร ตณฺหิปปาทา, ยัตถิ ภิกฺขุโน ตณฺหา อุมฺปิยชฺชมานา
อุมฺปิยชฺชติ. ยโต โข มาตุกียปุตฺต ภิกฺขุโน ตณฺหา ปทีนา โหติ
อูจฺฉินฺนมุตา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวักตา อายคฺคณฺปิปาทธัมมา, อย
วูจฺจติ มาตุกียปุตฺต ภิกฺขุ อัจเฆชฺชติ ตณฺหา วิวูฏฺฐยิ สลฺยโณชน
ธัมมามานาภิสมยา อันทมกาสิ ทุกฺขัสสัจจติ. อตฺโข อายสฺมา
มาตุกียปุตฺโต ภควตา อิมินา โฉนาเทน โฉวติโต อัญญาสาสนา
ภควันตํ อภาวเตตฺวา ปทกฺกิณฺณ กัตถา ยักกามิ. อตฺโข
อายสฺมา มาตุกียปุตฺโต เอโก วูปกฺกฺวโจ อัมปิยมตฺโต อาตานิ
ปทิตตฺโต วิหรณฺโต, นจิวสเสว ยัสสัจจาย กุลปุตฺตา สัมมเทว
อคารสฺมา อนคารายิ นัพพชฺชนฺติ, ตทนุตฺตํ พหฺมมจฺวยปวิโยसानํ
ทิจฺจเว ธัมเม สยํ อภิลงฺภา สจฺจนิคฺคฺวา อุมฺปิยชฺช วิहाสิ,

“ชีนา ขาติ, วุสิต พฺรหฺมจริยํ, กตํ ภรณํ, นาปรํ อิตฺถํธํยาติ
อภักคฺคาณํ, อภฺยวโร จ ปณายสฺส มาคฺคฺยปฺปโต อหตํ อโหสิติ.

๒๕๘ ยานิกานิ จิ ภิกฺขเว กุลาณิ โภเคสุ มหัตฺถํ ปัตตานิ
น จิรฺวฺจิจิตฺกานิ ภวันฺติ, สัพฺพานิ ตานิ จตุหิ จานเหิ เอเตสฺ วา
อภฺยวเรน. กตเมหิ จตุหิ? นฺญํ จ น คเวสณฺติ, ชินฺนํ
น ปฏิสฺสโรนฺติ, อปริมิตปณโกชนา โหนฺติ, ทุสฺสึลํ อิตฺถํ วา
ปฺริสํ วา ขาธิปฺปเจ จเปณฺติ. ยานิกานิ จิ ภิกฺขเว กุลาณิ
โภเคสุ มหัตฺถํ ปัตตานิ น จิรฺวฺจิจิตฺกานิ ภวันฺติ, สัพฺพานิ
ตานิ อเมหิ จตุหิ จานเหิ เอเตสฺ วา อภฺยวเรน. ยานิกานิ จิ
ภิกฺขเว กุลาณิ โภเคสุ มหัตฺถํ ปัตตานิ จิรฺวฺจิจิตฺกานิ ภวันฺติ,
สัพฺพานิ ตานิ จตุหิ จานเหิ เอเตสฺ วา อภฺยวเรน. กตเมหิ
จตุหิ? นฺญํ จ คเวสณฺติ, ชินฺนํ ปฏิสฺสโรนฺติ, ปริมิตปณโกชนา
โหนฺติ, สึลวณฺตํ อิตฺถํ วา ปฺริสํ วา ขาธิปฺปเจ จเปณฺติ.
ยานิกานิ จิ ภิกฺขเว กุลาณิ โภเคสุ มหัตฺถํ ปัตตานิ จิรฺวฺจิจิตฺกานิ
ภวันฺติ, สัพฺพานิ ตานิ อเมหิ จตุหิ จานเหิ เอเตสฺ วา
อภฺยวเรนาคิ.

๒๕๙ จตุหิ ภิกฺขเว อังเคหิ สมนฺนาคโต วัณฺโณ ภักโหโร
อัสสํสาขานิโย ราชารโห โหติ ราชโกตฺโต วัณฺโณ อังคณฺเฑว
สํ ติสฺสเนติ. กตเมหิ จตุหิ? อึจ ภิกฺขเว วัณฺโณ ภักโหโร
อัสสํสาขานิโย วัณฺณสํมณฺโณ จ โหติ พลลภฺมณฺโณ จ

ชาวสัมพันธโน จ อาโรหปริณาหสัมพันธโน จ. อิมเมหิ โข ภิกขเว
 จตุหิ อังเคหิ สมันนาคโต รัมโณ ภักโหโร อัสสาชานโย
 ราชาทโ ไหติ ราชโกคโค รัมโณ อังคณเตว สขี คัจฉติ.
 เหวเมว โข ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อาหุเนยโย
 ไหติ ฯ เป ฯ อนุตฺตร ปุณณิกเขตติ โลกัสส. กตเมหิ จตุหิ ?
 อิตฺ ภิกขเว ภิกขุ วัณณสัมพันธโน จ ไหติ พลสัมพันธโน จ
 ชาวสัมพันธโน จ อาโรหปริณาหสัมพันธโน จ. กถณัง ภิกขเว
 ภิกขุ วัณณสัมพันธโน ไหติ ? อิตฺ ภิกขเว ภิกขุ สัสสา
 ไหติ ฯ เป ฯ สมรทาย ลิกขติ ลิกขาปะเทสุ เอว โข ภิกขเว
 ภิกขุ วัณณสัมพันธโน ไหติ. กถณัง ภิกขเว ภิกขุ พลสัมพันธโน
 ไหติ ? อิตฺ ภิกขเว ภิกขุ อารทอวิโร วิหริติ อกุลลัน อัมมานิ
 ปทานาย กุลลัน อัมมานิ อุปสัมปทาย ทามวา ทัพพีปรักกโม
 อนิกขิตตฺตโร กุลลนุ อัมเมสุ เอว โข ภิกขเว ภิกขุ
 พลสัมพันธโน ไหติ. กถณัง ภิกขเว ภิกขุ ชาวสัมพันธโน ไหติ ?
 อิตฺ ภิกขเว ภิกขุ “อิตฺ ทุกขณฺติ ยถากุตฺ ปชานาติ, ฯ เป ฯ
 “อปี ทุกขณโรธคามินี ปฏูปทาติ ยถากุตฺ ปชานาติ: เอว โข
 ภิกขเว ภิกขุ ชาวสัมพันธโน ไหติ. กถณัง ภิกขเว ภิกขุ
 อาโรหปริณาหสัมพันธโน ไหติ ? อิตฺ ภิกขเว ภิกขุ ลากิ ไหติ
 จีวรปณฺทปาดเสนาสนคิลานปัจจยเกสฺสปรักขาราน: เอว โข ภิกขเว
 ภิกขุ อาโรหปริณาหสัมพันธโน ไหติ. อิมเมหิ โข ภิกขเว จตุหิ

ธัมเมติ สมณีนาคโต ภิกขุ ภาหุเนยโย ไหติ ฯ เป ฯ อนุตฺตร
ปุลฺลภักเชตฺถิ โลกัสสาติ.

๒๖๐ จตุติ ภิกขเว อังเคติ สมณีนาคโต รัญโณ ภักโธ
ธัสสาชานโย ราชารโ ไหติ ราชโกคฺโค รัญโณ อังคฺนํเตว
สขํ คัจฉติ. กตเมติ จตุติ? อธิ ภิกขเว รัญโณ ภักโธ
ธัสสาชานโย วัณฺณสัมฺบັນโน ฯ ไหติ พลสัมฺบັນโน ฯ ขวสัมฺบັນโน ฯ
อาโรหปริณาสสัมฺบັນโน ฯ. อิมติ โข ภิกขเว จตุติ อังเคติ
สมณีนาคโต รัญโณ ภักโธ ธัสสาชานโย ราชารโ ไหติ
ราชโกคฺโค รัญโณ อังคฺนํเตว สขํ คัจฉติ. เอวเมว โข
ภิกขเว จตุติ ธัมเมติ สมณีนาคโต ภิกขุ ภาหุเนยโย ไหติ
ฯ เป ฯ อนุตฺตรํ ปุลฺลภักเชตฺถิ โลกัสส. กตเมติ จตุติ? อธิ
ภิกขเว ภิกขุ วัณฺณสัมฺบັນโน ฯ ไหติ พลสัมฺบັນโน ฯ
ขวสัมฺบັນโน ฯ อาโรหปริณาสสัมฺบັນโน ฯ. กถํจ ภิกขเว
ภิกขุ วัณฺณสัมฺบັນโน ไหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ สิวา ไหติ
ฯ เป ฯ สมายาย ลิกขติ ลิกขาปเทสุ เอว โข ภิกขเว ภิกขุ
วัณฺณสัมฺบັນโน ไหติ. กถํจ ภิกขเว ภิกขุ พลสัมฺบັນโน
ไหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ อารทฺธวิโย วิหริ อกุสลาณํ
ธัมฺมานํ ปทานาย กุสลาณํ ธัมฺมานํ อุปสัมฺปทาย ทามวา
ทฬฺหปรักกโม อนิกฺขิตฺตอุโร กุสเลสุ ธัมฺเมสุ เอว โข ภิกขเว
ภิกขุ พลสัมฺบັນโน ไหติ. กถํจ ภิกขเว ภิกขุ ขวสัมฺบັນโน

จตุกกนิปาเต บัณฑิตกาลังคหิตโต ฉัญญวัจโจ.

๓๕๘

โทธิ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ อาสวานํ ขยา ขนาสวํ เจโตวิมุตฺติ
บัณฑาวิมุตฺติ ตัญญูโจ อัมเม สยํ เภณินฺวา ตัง นิฉิตฺวา
อุปลัมบัสสํ วัหริเต เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ ขวสฺมึนฺนํ โน โทธิ.
กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ อาโรหปรินาหสฺมึนฺนํ โน โทธิ? อธิ ภิกขเว
ภิกขุ ลาภิ โทธิ จีวรณฺฑปาทเสนาสนนิคฺคานํ บัณฺฑิยเภสัชชปริกขารานํ
เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อาโรหปรินาหสฺมึนฺนํ โน โทธิ. อิมเอ
ปิ โข ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ สมนฺนาคโต ภิกขุ อาหุเนยฺโย
โทธิ ๆ เป ๆ อนุตฺตรํ ปุณฺณกัเชตฺตํ โลกัสสาติ.

๒๖๑ จัตตาริมาณี ภิกขเว พลานิ. กตมานิ จัตตาริ? วิริยพล
สติพล สมาริพล บัณฑาพล. อิมานิ โข ภิกขเว จัตตาริ พลานิ.

๒๖๒ จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนฺนาคโต ภิกขุ นาล
อรัณฺณวนบัตถานิ นันฺตานิ เสนาสนานิ ปญฺญเสวิตุ. กตเมหิ
จตุหิ? กามวิตักฺกเณ พยาปาทวิตักฺกเณ วิทิสาวิตักฺกเณ ทูบฺบิโย
โทธิ ขไฟิ เณฬิมุโค. อิมเอปิ โข ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ
สมนฺนาคโต ภิกขุ นาล อรัณฺณวนบัตถานิ นันฺตานิ เสนาสนานิ
ปญฺญเสวิตุ. จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนฺนาคโต ภิกขุ อถ
อรัณฺณวนบัตถานิ นันฺตานิ เสนาสนานิ ปญฺญเสวิตุ. กตเมหิ จตุหิ?
เนกขัมมวิตักฺกเณ พยาปาทวิตักฺกเณ อวิทิสาวิตักฺกเณ บัณฑา
โทธิ ขไฟิ เณฬิมุโค. อิมเอปิ โข ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ สมนฺนาคโต
ภิกขุ อถ อรัณฺณวนบัตถานิ นันฺตานิ เสนาสนานิ ปญฺญเสวิตุ.

๒๖๓ จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนันนาคโต พาลโต อพยัตโต
 อสัปปุริโส ขตฺตํ อุปทตฺตํ อคฺคตํ ปรีหริตฺติ, สวชฺชชฺช จ โหติ
 สานุวชฺชชฺช วิณฺณญฺณํ, พหุลัจจํ อปฺปุลลํ ปสวติ. กตเมหิ จตุหิ?
 สวชฺชชฺช ภายกัมมเมณ สวชฺชชฺช จจกัมมเมณ สวชฺชชฺช
 มโนกัมมเมณ สวชฺชชฺช ทิฏฐิจิยา. อิมเอหิ โข ภิกขเว จตุหิ
 อัมเมหิ สมนันนาคโต พาลโต อพยัตโต อสัปปุริโส ขตฺตํ อุปทตฺตํ
 อคฺคตํ ปรีหริตฺติ, สวชฺชชฺช จ โหติ สานุวชฺชชฺช วิณฺณญฺณํ,
 พหุลัจจํ อปฺปุลลํ ปสวติ. จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนันนาคโต
 บัณฺฑิตโต พยัตโต สัปปุริโส อคฺคตํ อุปทตฺตํ อคฺคตํ
 ปรีหริตฺติ, อนวชฺชชฺช จ โหติ อนนุวชฺชชฺช วิณฺณญฺณํ, พหุลัจจํ
 อปฺปุลลํ ปสวติ. กตเมหิ จตุหิ? อนวชฺชชฺช ภายกัมมเมณ
 อนวชฺชชฺช จจกัมมเมณ อนวชฺชชฺช มโนกัมมเมณ อนวชฺชชฺช
 ทิฏฐิจิยา. อิมเอหิ โข ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ สมนันนาคโต บัณฺฑิตโต
 พยัตโต สัปปุริโส อคฺคตํ อุปทตฺตํ อคฺคตํ ปรีหริตฺติ, อนวชฺชชฺช จ
 โหติ อนนุวชฺชชฺช วิณฺณญฺณํ, พหุลัจจํ อปฺปุลลํ ปสวติ.

อภินิภาวคฺคโต นัฏฐโง.

๒๖๔ จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนันนาคโต ยถาภตฺตํ นิกฺขิตฺโต
 เอวํ นิร.ย. กตเมหิ จตุหิ? อคฺคตํ จ ปาณาติปาตํ โหติ,
 ปรัณจํ ปาณาติปาตํ สกตเมหิ, ปาณาติปาตํ จ สมนุญฺโณ
 โหติ, ปาณาติปาตํ จ วัณฺณํ ภาสติ. อิมเอหิ โข ภิกขเว

จดหมายเหตุ บัณฑิตการศึกษาศาสตร์ สดุดีมารช. ๒๕.

၆၄၅

จุติ อัมเมติ สมันนาคโต ยถาภตํ นิกขิตโต เขวํ นิรये.

จดุหิ   ภิกขเว   ธัมเมหิ   สมันนาคโต   ยถาวต   นิภขิตโต   เหว

สัคเค. กต.มहि จตฺติ ? อัตตนา ๑ ปาณนาติปาชา ปฏีวรโต

โทติ, ปรัญญ์ ปาณาติปาตา เวรมณียา สมาทเปติ, ปาณาติปาตา

เวรมณียา ๑ สมนุญโอบ โหติ, ปาณาติปาตา เวรมณียา ๑

วัดนี้ ภาสดี. อ.เมธิ โข ภักษ์เว จตุติ ธัมเมติ สมนันนาคโต

ยฉาบที่ นิกซ์ โท เหว ลัคเคติ.

๒๖๕ จตฺติ ภิกขเว ธัมมโน สมนํนาตโต ปถาภทํ นิกขิตโต

แหว่ นิรเบ. กศเมธิ จุฬิ? อัคตนา จ อติณฺนาทายี โหติ,

ปรัญจ อดินนาทานะ สมิทปะติ, อดินนาทานะ จ สมนุญ โน

โหด, อทินันทานัสส์ จ วัณณ ภาสติ. ชิมหิ โข ฯ เป ฯ

ยัตตนา จ อทินฺนาทานา ปฏิวิโรโต โหติ, ปรัญจ อทินฺนาทานา

เวรมณียา สมากเปติ, อทินนาทานา เวรมณียา ๑ สมบูรณ์โณ

โທີติ, อธิณัณาทานา เวรมณียา จ วรัณณ ภาตติ. อิมหิ โข ๆ เป ๆ

๒๖๖ ชัดดีนา จ กาเมส, มิธนาจ, โทติ, ปรั้งจ ก.เมส

มีจิตจาเว สมาสเปติ, กามส, มีจิตจาเว จ สมนนโโบ โหติ,

กาเมสฺ, มิฉาจารีตฺ จ วัณฺณ ภาสติ. อเมทิ โข ๆเป ๆ อตฺตนา จ

กาเมสฺ มิจฺฉาหารา ปฏฺวิโรโต โหติ, ปรณฺจ กาเมสฺ มิจฺฉาหารา

ເວລາມຸນຍາ   ສມາທປະຕິ,   ກຳເໜດ   ມີຈຳນາກ   ເວລາມຸນຍາ   ຈ

สมมุติ โฉม โทติ, กามะลุ, นิกัณทรา เวรมะนิยา ๑ วัณณ

ภาสติ. อิมเหติ โข ๑ เป ๑

๒๖๗ อัตถนา ๑ มุสาวาทิ โหติ, ปรัณัง มุสาวาทเ
สมาทเปติ, มุสาวาทเ ๑ สมณุนโณ โหติ, มุสาวาทัสส ๑
วณฺณํ ภาสติ. อิมเหติ โข ๑ เป ๑ อัตถนา ๑ มุสาวาทา ปฏิวโรโต
โหติ, ปรัณัง มุสาวาทา เวรมณียา สમાทเปติ, มุสาวาทา
เวรมณียา ๑ สมณุนโณ โหติ, มุสาวาทา เวรมณียา ๑ วณฺณํ
ภาสติ. อิมเหติ โข ๑ เป ๑

๒๖๘ อัตถนา ๑ บิสุณวาโจ โหติ, ปรัณัง บิสุณาย วาจา
สมาทเปติ, บิสุณาย วาจา ๑ สมณุนโณ โหติ, บิสุณาย
วาจา ๑ วณฺณํ ภาสติ. อิมเหติ โข ๑ เป ๑ อัตถนา ๑ บิสุณาย
วาจา ปฏิวโรโต โหติ, ปรัณัง บิสุณาย วาจา เวรมณียา
สมาทเปติ, บิสุณาย วาจา เวรมณียา ๑ สมณุนโณ โหติ,
บิสุณาย วาจา เวรมณียา ๑ วณฺณํ ภาสติ. อิมเหติ โข ๑ เป ๑

๒๖๙ อัตถนา ๑ มรุตวาโจ โหติ, ปรัณัง มรุตาย วาจา
สมาทเปติ, มรุตาย วาจา เวรมณียา ๑ สมณุนโณ โหติ,
มรุตาย วาจา ๑ วณฺณํ ภาสติ. อิมเหติ โข ๑ เป ๑ อัตถนา ๑
มรุตาย วาจา ปฏิวโรโต โหติ, ปรัณัง มรุตาย วาจา
เวรมณียา สમાทเปติ, มรุตาย วาจา เวรมณียา ๑ สมณุนโณ
โหติ, มรุตาย วาจา เวรมณียา ๑ วณฺณํ ภาสติ. อิมเหติ โข ๑ เป ๑

จตุกกนิปาเต มัชฌิมาสังกัสดิโต ฉัญจวัคโค. ๓๕๓

๒๗๐ อัตตนา จ สัมผัสปีลาเป โหติ, ปรังจ สัมผัสปีลาเป
สมาทเปติ, สัมผัสปีลาเป จ สมnulโณ โหติ, สัมผัสปีลาปัสส จ
วณณ ภาสติ. อิมหิ โข ๆ เป ๆ อัตตนา จ สัมผัสปีลาปา
ปฏิวโรโต โหติ, ปรังจ สัมผัสปีลาปา เวรมณียา สมาทเปติ,
สัมผัสปีลาปา เวรมณียา จ สมnulโณ โหติ, สัมผัสปีลาปา
เวรมณียา จ วณณ ภาสติ. อิมหิ โข ๆ เป ๆ

๒๗๑ อัตตนา จ อนภิชณาลุ โหติ, ปรังจ อนภิชณาย
สมาทเปติ, อนภิชณาย จ สมnulโณ โหติ, อนภิชณาย จ วณณ
ภาสติ. อิมหิ โข ๆ เป ๆ อัตตนา จ อนภิชณาลุ โหติ, ปรังจ
อนภิชณาย สมาทเปติ, อนภิชณาย จ สมnulโณ โหติ, อนภิชณาย จ
วณณ ภาสติ. อิมหิ โข ๆ เป ๆ

๒๗๒ อัตตนา จ พย้านันจิตโต โหติ, ปรังจ พย้าปาเท
สมาทเปติ, พย้าปาเท จ สมnulโณ โหติ, พย้าปาทัสส จ
วณณ ภาสติ. อิมหิ โข ๆ เป ๆ อัตตนา จ พย้า้านันจิตโต
โหติ, ปรังจ พย้าปาเท สมาทเปติ, พย้าปาเท จ สมnulโณ
โหติ, พย้าปาทัสส จ วณณ ภาสติ. อิมหิ โข ๆ เป ๆ

๒๗๓ อัตตนา จ มิจฉาทิฏฐิจโก โหติ, ปรังจ มิจฉาทิฏฐิจยา
สมาทเปติ, มิจฉาทิฏฐิจยา จ สมnulโณ โหติ, มิจฉาทิฏฐิจยา จ
วณณ ภาสติ. อิมหิ โข ๆ เป ๆ อัตตนา จ สัมมาทิฏฐิจโก

โหติ, ปรังจ สัมมาทิฏฐิยา สมาทเปติ, สัมมาทิฏฐิยา ๑
 สมมุญโห โหติ, สัมมาทิฏฐิยา ๑ วัณณ ภาสติ. อิมะหิ โห
 ภิกขเว จตุหิ อัมเมหิ สมนันนาคโต ยถากตํ นิกขิตโต เอวํ สัคเคติ.
 กัมมปถัคโค สัตตโม.

ราคัสส ภิกขเว อภินฺณาย จัตตาโร อัมมา ภาเวตัพพา.
 กตเม จัตตาโร? อธ ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุสัสสี วิหริติ.
 อาชาปํ สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌาโทมนัสส,
 เวทนาสุ ... จิตฺเตสุ ... อัมเมสุ อัมมานุสัสสี วิหริติ อาชาปํ
 สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌาโทมนัสส. ราคัสส
 ภิกขเว อภินฺณาย อิมะ จัตตาโร อัมมา ภาเวตัพพาติ.
 ราคัสส ภิกขเว อภินฺณาย จัตตาโร อัมมา ภาเวตัพพา. กตเม
 จัตตาโร? อธ ภิกขเว ภิกขุ อนุปฺบันฺนํ ปาปกาณํ อกุสลานํ
 อัมมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมคติ วิริยํ ขารภติ จิตฺตํ
 บัคคณฺหาติ ปทหติ, อุนฺนํ อนุปฺบันฺนํ ปาปกาณํ อกุสลานํ อัมมานํ
 ปาณานาย ... อนุปฺบันฺนํ อกุสลานํ อัมมานํ อุนฺนํ ปาทาย ...
 อุนฺนํ อกุสลานํ อัมมานํ จิตฺตํ อตมํ โมสํ ยํ ภิกขุ โยภาวาย
 เวบฺบสํสาณํ ภาวนาย ปาริบริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมคติ วิริยํ ขารภติ
 จิตฺตํ บัคคณฺหาติ ปทหติ. ราคัสส ภิกขเว อภินฺณาย อิมะ
 จัตตาโร อัมมา ภาเวตัพพาติ. ราคัสส ภิกขเว อภินฺณาย
 จัตตาโร อัมมา ภาเวตัพพา. กตเม จัตตาโร? อธ ภิกขเว

จตุกกนิปาเต มัณณาสถาสังคหิโต นิฏฐัจฉโค.

๓๕๕

ภิกขุ ฉนันทสมาธิปธานสังขารสมันนาคคํ อธิธิปาหํ ภาเวติ,
วิริยสมาธิ-จิตตสมาธิ-วิมุตตสมาธิ-ปธานสังขารสมันนาคคํ อธิธิปาหํ
ภาเวติ. ภาคัสสํ ภิกขเว อภิณฺเณยาย อิมํ จัตถาโร ธัมมา ภาเวตฺถัพพาทิ.
ภาคัสสํ ภิกขเว ปวิณฺเณยาย ๆ เป ๆ ปริกฺขายาย ปทานาย ขยาย
วยาย วิราคาย นิโรธาย จาคาย ปฏินิสฺสัคคํ อิมํ จัตถาโร
ธัมมา ภาเวตฺถัพพาทิ. โทสัสสํ โมหัสสํ โภธัสสํ อปฺนาหัสสํ มกฺกขัสสํ
ปฬาสัสสํ อัสสํ มัจฉวียัสสํ ฌายาย ตาเจยฺยัสสํ ธมฺมกัสสํ
ถารมฺมกัสสํ มานัสสํ อติมานัสสํ มหัสสํ ปมาหัสสํ อภิณฺเณยาย
ปวิณฺเณยาย ปริกฺขายาย ปทานาย ขยาย วยาย วิราคาย นิโรธาย
จาคาย ปฏินิสฺสัคคํ อิมํ จัตถาโร ธัมมา ภาเวตฺถัพพาทิ.

จตุกกนิปาโต นิฏฐัจฉโค.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BL
1411
T8
1893
v.21

Tripitaka
[Tripitaka]

~~_____~~

